

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 1 (40)

СІЧЕНЬ.

1931

Боевий марш.

(Бл. п. Ю. Головінському преневята)

У гору прапори! До бою! Слава!
Удармо вже громом на ката.
Терпіння доволі, бо помета прийшла,
Доба перемоги й посвяти.

До бою за Волю! за голосом сурм!
Від плуга і книжки, з варстатів і тюрм.

До меч не досягне—там куді пошлем!
Петарди, гранати і бомби.
Нас Бог благословить—за Правду ідем
Нівечимо тюрми і Домби!

До бою за Волю! за голосом сурм!
Від плуга і книжки, з варстатів і тюрм.

Лопочуть прапори і грає пошар, —
Злодійське майно пропадає.
Прокинувся знову лицарський бунтар
І клятого ляха карає.

До бою за Волю! за голосом сурм!
Від плуга і книжки, з варстатів і тюрм!

За біль! За наругу! За жах шибениць!
За прадіда, діда і батька!
Виходимо в бій із підземних пивниць,
Від Висли аж ген по Камчатку!

До бою за Волю! за голосом сурм!
Від плуга і книжки з варстатів і тюрм!

Останній виступ УВО, його причини та наслідки.

Ще ніяка подія на Західньо-Українських Землях, у післявоєнному періоді не викликала такого відгону і то так серед українського громадянства, як взагалі у світі, як осінній виступ УВО. Зокрема між українцями ще ніяке діло УВО не викликало стільки занятів, непорозумінь, суперечок, замітів, як власне осіння стадія активності. Рівнож чужинці писали багато про ці події і всі вони підносили, що осінній виступ зорганізувала і ним кермувала УВО та що цей виступ УВО був проявом протесту українського населення проти невинного польського окупаційного режиму.

Які непорозуміння й закиди виникли саботажна акція?

Зачалося від того: хто це робить? Одні казали, що — польські дідичі самі, бо, мовляв, їм треба асекураційних премій; другі, що — польські провектори, щоб, мовляв, тим способом підбурити польське населення до погромів українців; треті, що це роблять — комуністи; комуністи ж або вписували саботажі на свій рахунок, або заявляли, що не мають із ними нічого спільного, однак додавали, це також і не діло УВО, а самого українського населення й то проти волі УВО, ще інші підносили, що це діло — безвідповідальних авантюристів і національних шпідників, яких треба найгостріше осудити, бо мовляв, це ніяка штука палити «купи соломи» і ширити анархію; дехто впрост не вірив, що це діло УВО і казав, що коли б так і на правду було, те треба б було тільки

їй подякувати за організоване переведення такої великої акції що ось уже 3 місяці триває, і яку при нинішнім польським поліційним режимі, здавалося, неможливо було б навіть і розпочати.

Коли ж УВО призналася до ведення саботажної акції, тоді поспішалися запити й закиди: пощо було признаватися? Чи не ліпше було звалити вину на полянів? А другі: чому взагалі палено дідичів, бож вони дістануть асенурацію? А треті: пощо взагалі було вести акцію підпалів? Чи не ліпше б вбити одного — другого воєводу, та виконати кілька атентатів?

А що акція продовжувалася, то одні зачали осуджувати її прилюдно, домагаючися її припинення, а другі, навпаки, жадали продовження акції.

Коли ж акцію припинено, то одні зчинили галас: пощо було акцію припинити якраз тепер? другі дякували, що акцію припинено у свій час.

Коли ж наслідком «пацифікації» населення наше понесло великі втрати майном і людьми, тоді треті саме ті, що взагалі були проти акції та взагалі досі тільки виступали проти УВО почали закидати: а чому УВО підчас «пацифікації» не зорганізувала відпору? УВО, мовляв, повинна була передбачити чим те все скінчиться! А інші голосили; величезні втрати! Нема ніякої пропорції між зисками і втратами! Саме ту пропорцію, мовляв, повинна була мати УВО на увазі, коли розпочинала саботажну акцію. А ще інші підносили: взагалі нема ніяких зисків, а самі втрати і руїна, знищення кооперації, «Просвіт», та взагалі

1931

українських організацій, величезні втрати на приватній майні, терпіння населення наслідком повоїв та взагалі—підсилення ляхського ярма.

Ті запити й закиди можна чути ще й сьогодні. Воно не дуже то й дивно. Бо ж УВО не могла відкривати свої пляни ширшому громадянству, а під час акції, та подій які потім насіли, не мала змоги своєчасно подавати висвітлення. Тоді як користаючи з того, всі наші противники, як на наказ, повстали й не оминули ніодної нагоди, щоб не засадити УВО ножа у спину. Тому, що їхня пропаганда ще й донині не припиняється, й вони аж заллюються з радощів, що, мовляв, дістали до рук такі «прекрасні аргументи» проти УВО, вважаємо за потрібне, висвітлити всі ті сумніви, що їх можуть мати наші прихильники, та дати відповідь на всі ті закиди, що їх роблять УВО противники.

Яму ціль мав осінній виступ УВО?

Головною ціллю виступу УВО було: захитати престижем ворожої нам держави так в очах українського населення, як теж в очах світа, через зорганізованого масового виступу в цей спосіб, як то було зроблено, задернати масовий похід поляків на українські землі, відстрашивши поляка-колоніста і остю польськості на наших землях. поляка—дідича, поглибити неприязність українського населення до Польщі і врешті звернути увагу цілого світа на невинимі відносини на західно — українських землях. Отже не повстання, чи провокування війни, але ціль значно обмежена.

Чи можна було ту ціль досягнути атентатами?

Дуже часто можна чути заміти, що ту саму ціль можна було досягнути хочби виступами проти представників ворожого режиму. Ці однак

заміти не є оправдані. На основі довголітнього досвіду треба ствердити, що всякі одиничні виступи проти представників займанщицької влади часто-густо не роблять відповідного враження на широні українські маси. Ці маси, з окрема українське село, відчуває далеко більше руку польського поміщика, колоніста, чи місцевого жандарма.

Чому рішено палити майно дідичів і колоністів?

Згадану вище ціль можна було б досягнути лише акцією, яка була б 1) масова, 2) довготривала, 3) ширла б безладдя по цілому краю, 4) була б ведена рівночасно чи за чергою по різних місцях, 5) різними людьми та 6) яку не можна б було легко зльонізувати. Є кілька родів такої акції: масові штрайки, кроваві демонстрації, партизанська війна, розрухи, саботажі тощо. І коли спинилися на масових саботажах, а до того ще насамперед на підпалах лідичів і колоністів, то ось чому: 1) вони промовляють найбільше до серця наших селянських мас, що важне з огляду на моральний вплив акції на наше населення; 2) вони бють по найбільш загрозливому для нас явищу по фізичному витисканню нас із наших земель ляхами; 3) вони бють по одиницях, розпоршених в українським морі, відірваних од органів безпеки, себто, по таких, яким не легко державі забезпечити на випадок розривів, повстання, тощо охорону життя й майня; тим самим удар націлений і в найслабше місце ворога, виклинувши серед поляків пострах і зневіру, які переносилися теж на поляків в корінній Польщі і відстрашували їх від замірів осідати на українських землях. 4. Вона не вимагала великих матеріяльних вкладів, що при скупості фондів УВО мусіло грати теж велику роль. 5. При ній, в порівнанні з іншими масовими виступами, не треба було числитися з великими втратами в людях.

димар, Головінський Юліян, Гретчак Ярослав, Ковалисько Микола, Матійців Прокіп, Мартиненко Володимир, Стефанішин Антін. У келії ч. 35, на жіночому відділі, були: Вербицька Оля, Дзюбівна Стаха, Гретчаківна Оля, Королюкова Гали, Яницька Леся. Ми на другому, вони на першому поверсі.

Вікна обох келій виходили на тюремне подвір'я, де відбувалися проходи так, що можна було в влучну хвилину перекинутися словом із товаришем, пограти про себе якусь вістку. Не було дні, щоб ми не дерлися до заграбованих вікон сказати добридень, або пожартувати. Були в нас і «залюблені», що сиділи стало при вікнах, нічого не кажучи, махали руками, тужним поглядом дивилися одне на одне й мріяли. Не бракувало на їх адресу й дотепів із боку побратимів. Гамір, сміх, дотепи веселі.

Та сьогодні мовчанка. Майже вся братія лежить на ліжках «Гетьман» (так називали ми найстаршого зпоміж нас — сотника Ю. Головінського, команданта У.В.О.) теж чогось задумався... Лише непосидючий Вірстючок кропить у шахи з Дзісем. — а «залюблений» Атаманчук «чипить» при віконці та слідкує чи не вигляне хто з жіночого вікна.

— Що до біди, пане «Гетьмане», всі якось посоловіли?— відзивається хтось. — Поліції від святих посилань почні, аж вгинаються, незадовго подають святочні «корита» комітет в'язнів; а вони всі наче помиралі!

Чи дійсно виступ УВО приніс тільки користь колоністам і поміщикам, а українцям пошкодив?

УВО закидують: все це гарно, але акція УВО допомогла тільки поміщикам і колоністам. Їхнє майно було обезпечене і їм навіть було вигідно дістати високу асекураційну премію. Заохочені акцією УВО вони почали самі себе підпалювати.

Передусім треба зазначати, що не було головним завданням зробити дідичам і колоністам найбільшу матеріяльну шкоду, а нанести взагалі Польщі найбільшу моральну шкоду. Поляки добре відчули положення, коли писали: «там на кресах горить не майно, але честь польського народу». Про асекурацію говорили.. українські мальконтенти, а не поляки, яких це образило.

Автім треба знати, що не все знищене польське майно було забезпечене, та не-все те майно забезпечене було на повну свою вартість. Далі, коли нищено й вповні забезпечене майно, то це не означає, що не спричинено ніякої матеріяльної шкоди; бож тоті втрати понесла польська держава, що платила асекурацію. Ми знаємо рівнож добре, що були такі випадки, де самі польські поміщики підпалювали своє майно, думаємо, однак, що задля цього не треба нам попадати в розпуку, бо ці польські поміщики показалися дуже злими польськими горожанами, коли за кілька соток чи тисяч злотих премії, помагали нам вести протипольську і протидержавну діяльність. Своїми підпалами вони напевно не помогли Польщі ні закордоном ані не посилили її в нутрі.

Хто переводив саботажну акцію?

Саботажну акцію започаткувала та переводила УВО. Однак треба знати, що кожна акція масового характеру дуже заразлива, й чим більше впливає вона на маси, тим більше притягає вона до себе сторонніх людей. Коли б УВО замість

Усміхнувся гетьман». Сині очі дивляться спокійно у стелю; нічого не відповідає. Думає. Думає про Свят—вечір у дитинстві, про Різдво в окопах в Галичині, або на просторах степів Великої України... Думає, мабуть, про нездійснену Святу Вечерю з жінкою й доньками, а може про другий Свят-вечір, знову на Волі, знову в окопах Нової Української Армії.

Западає сумерк. В келії блиснули жовтим світлом маленькі електричні жарівки. Брязкнули ключі й важка колодка, заскрипіли важкі дубові двері.

— «Виставиць!» — паде слово ключника і перериває думки, нагадуючи про дійсність. Входить до келії «посміток», забирає «кібл» і коновки на воду й відходить.

За хвилину знову брязчать ключі зворіт посуду. Та враз усіх електризує голос ключника: — «Комітет»! Всі підводяться з ліжок, ідуть до дверей. Відбирають пакунки. І колачі, і солодке, і м'ясиво, яблука, горіхи...

Настрій кращає. Хоча майже в кожного є свій «корита» з дому, та пам'ять громадянства каже нам, що ми не самі, що з нами разом почувують і думають інші, там на «світі».

— Ну, панове! Треба накривати стіл, бо швидко вечеря.

Зісвуємо два столи поруч, накриваємо обрусом. Кожний витягає зі своїх пакунків, що має найдішнього. Тут усілякого роду печива й солодощі. Як у дома...

саботажем, зачала партизанську війну, то можна з певністю сказати, що вже першого дня до партизанських відділів із членів УВО прилучилися б сторонні люди. А все-ж не було б підстави твердити, що війну ведуть—самі маси стихійно та й ще проти волі УВО, як це, напр., твердить дехто про останню саботажну акцію. Коли ж поодинокі саботажі переводили також не—члени УВО, то це тільки доказ, що акція захоплювала маси, відповідала їхнім бажанням та що вони до почину УВО, отже, і до самої УВО поставилися з довірою. І тому не треба дивуватися, що, хоч наші села страшенно потерпіли при «пацифікації», досі ні з одного з тих нільнасот опацифікованих сіл не піднісся ніодин голос осуду саботажів. Що більше, коли на одній партійній нараді піднесено проєкт осуду саботажем, то саме делегати з провінції той проєкт провалили. Найкращим доказом, що наше селянство не заломилося і в своїй неприязності супроти Польщі ще скріпилося, є його постава при виборах. Треба знати, що наші застрашені партійні проводи не надіялися здобути навіть п'ять посольських мандатів.

Чому УВО призналася до ведення саботажної акції?

Кожний вчинок революційної організації, без огляду на кінцеву ціль, яку має досягнути, сповняє і пропагандивне завдання. Розуміється, сповняє тоді, коли всі знають, хто є автором вчинку. Інша річ, коли, напр., міністра переїде авто або вбе його бандит, і інша, коли вбе його революціонер. Коли б у Галичині замість саботажних підпалів, було в 10 разів більше звичайних пожеж, то що це кого обходило б, за винятком пожежних та товариств забезпечення?! Коли б ми старалися були представити осінню саботажну акцію, як вчинки самих поміщиків, які хочуть себе матеріяльно підкріпити, то вона втратила б свій політичний ха-

На столі засвічена свічка з жовто-блакитною стяжечкою, це в пам'ять поляглих борців. Навколо стола лавки. Чекаємо.

І знову кроки на коритарі і брязкіт ключів і колодки.

— Коляця!

— Це традиційна вечеря з комітету допомоги в'язням. Заздрим оком дивиться клошник М. Звичайно сердитий та сьогодні м'який.

— Ге-ге! Та-ж у вас цілий бал!

Так, так, пане «коменданте»! Бачите, памятають про нас! Ми не злодії, за нами наш нарід!

Лише «гетьман» головою похитав певно думає: ех, коби так. Не сиділи б ми оце в тюрмі, а святкували б своїй Державі.

Зачинилися двері. Свята Вечера на столі. І кути, і борщ, і галушки, і вареники... Лише біля білих тарілок зі стравою, стоять розложені цинкові, тюремні «шуделка», що пригадують тюремне життя.

Сідаємо за стіл. Сваримося з «гетьманом», що не хоче сісти на почесному місці. Сів, де прийшлося. Так. Це його вдача. Він рівний із рівними і в бою, і при столі.

О, Команданте! Ми розуміємо тебе. Ти даєш нам приклад усім. Але тим більше ти дорогий для нас.

Куття, побажання, вечеря.

Щось давить гортанку. Щось тисне в грудях. Цілуємося, бажаємо кращої долі та щоб на другий

Святий вечір на Баторого.

(1928 р.)

Сірі тюремні стіни келії ч. 50 «на Баторого» ледви-ледви вміщують 13 політичних в'язнів. Тісно та весело, бо сьогодні Свят-вечір. У сіру буденщину в'язня вкрадається промінчик соняшного світла, нагріває атмосферу, впливає шляхотно на думку. Це-ж день, коли прийшло на злібний світ Світло Правда! прийшов Богочоловік, що боровся й умер за святу Ідею, що не визнавав гнету й поневолень людей людьми, що силою кинених ним кличів згуртував у підземеллі цілі ряди борців, готових до найбільшої посвяти.

Вже два місяці ми у спільній келії. Перед тим сиділи ми одинцем по келіях де знущалися над нами ключники і злодії. Та слушні права політичного в'язня виборили ми восьмиденною голодівкою. Той, хто знає ціну спільного побуту в одній келії, зрозуміє, що жертва ця ніщо в порівнанні з тою благодаттю.

Гутірка дискусії, жарти, що аж боки пірвеш, спільна допомога, обмін вістками зі «світа», спільна оборона від знущань, пляни втечі й т. п. Це все не лише відвідує в'язня, але й робить його бадьорим, відпорним. каже забувати про дійсність та мріяти про будучину.

Тоді в тюрмі сиділо нас вісімнадцятеро. В нашій келії ч. 50, були: Атаманчук Василь, Вербицький Іван, Вербицький Михайло, Вірстюк Михайло, Дармохвал Володимир, Дерлиця Остап, Дзіюв Воло-

ривер і кимсьоби зі своєю ніжною. Тоді пране будова її зовсім не починати.

Є вчинки, авторів яких не знають, навіть коли би вони жили і не признавалися до вчинку. Так було на початках саботажної акції: хоч нікого зі справників не з'ясувало на горіччю учинку, всеж всім було ясно, що це дія УВО. Тому УВО мовчала.

Однак, коли зі своїм поступком акція, зачала вибирати розголосу, при чому всі признаки вказували, що вона ще довго буде тривати, тоді повстали великі неясності: одні українці зачали підносити, що не самі поляки себе палять у наші одержати аскураційні премії; інші ж зачали давати інтервю та заяву, що не акція більшовицька: до того ж і більшовики зачали такі і справді приписувати ту акцію собі.

Тут гриміла небезпека знівечення всіх можливих здобутків акції, для яких її й ведено. І тому УВО мусіла признатися до вчинків, щоби надати цим вчинкам національно-визвольний характер, і щоби їх не скапіталізували зовсім незаслужено більшовики.

Так ось, признаванням до саботажів потверджено лише факт, що річ іде тут про національний рух та що саботажна акція має глибокі причини, а саме — нестерпні відносини під польською окупацією.

У зв'язку з саботажною акцією світова преса писала, як, напр. «The Nation» що довго ж-врючий опір українців проти польської крадіжки їх незалежності вибухає в формі теперішнього бунту проти польського панування», «українці в Галичині вибрали найкращі безпосередні способи, щоб повернути про себе свободу»; або як «The New-York Herald Tribune», що «власною кермувала терористична військова організація, яка заміряє до визволення Східньої Галичини від польської влади та до створення враз із теперішньою совітською Україною

рік вечеряли в окопах... Так. Коли важко буде вибороти Волю, так хоч дай, Христе-парю, щоб за рік вечеряли в окопах перед ворогом...

І годі вгамувати почування. Вони вибухають думкою старою пісню: «Юг предвічний»... Здрігуються тюремні мури, лине коляда по городі князя Льва. Стають на вулиці прохожі й прислухаються до «гайдамацького бунту». Збентежений клішник заглядає в візитирку та заспокоює: — Тихше, тихше! Нічого не вдіє! Він знає, що в нас Свят-вечір.

«Нова радість стала» — дзвонять дзвінки по лосочки наших дівчат.

Мовчки ходить по під мур вартовий полубай і казиться: — І мувьон, же ім в Польще зле»...

І знову коляди, знову пісні: «Не пора», «Ми гайдамаки», «Ще не вмерла».

Зіслена служба прохає нас бути спокійнішими та дарма. Нічого не поробиш: сьогодні наше свято!

Зима, але вікна відчинені, щоб чути пісень. На перемену співають наші дівчатка. Злоді з сусідніх келій помагають, кричать нам якийсь побажання. Ми розуміємо й їх. Якось подобрили ми цього вечора. Спускаємо на шнурках до нижчих вікон дещо святячого. Не можуть з дива виїти; ціла тюрма на нашому боці.

Та швидко все мовкне. Чути й далі кроки вартових, гасне світло, лише в наших келіях світять свічки.

незалежної української держави: ці підвали нагледуть методи ірландських терористів в 80 років минулого століття»; або як пише «Сесі», що національна свідомість українців розвинулася в таких умовах підковито, а тому винягли таємні українські організації, метою яких є незалежність і воля України».

Подібно писали десятки й сотні різних часописів, що сформують думку мільйонів людей. Чи писали б так чужинці, коли б були переконані, що саботажі — це діло більшовиків або поляків? Чи писали б так, коли б взагалі саботажної акції не було?

І треба ствердити одні великої ваги факт: чужинці вповні нас зрозуміли; зрозуміли, що мусимо такими способами боротися. А тому вони нас не осудили й не осуджують, а противно співчують нам, цілій нашій справі. Зате осуджують нас свої — українці.

Хто й на чие жадання осудив УВО?

Якраз становить закордонну, який утотонював чинність УВО із загально-національним українським рухом, а з другого боку — солідаризування українських мас із саботажною акцією, надзвичайно шкодило Польщі. Шкодило їй внутрі, бо саботажна акція не припинювалася повних трі місяці, шкодило їй теж назовні, бо українська справа переставала бути внутрішньою польською справою, а набірала значіння міжнародного питання. Польська влада побачила, що супроти УВО при існуванні одноцілого фронту українського громадянства вона є і буде безспільна. При одноцілім фронті не можна ані паралізувати саботажної акції, ані виступити з відповідними аргументами за кордоном.

Отже полякам треба було: 1) щоб самі українці осудили саботажну акцію, й тим способом відібрали моральне піддежки для дальшого її ведення, 2) щоб

Пливуть спомини, балачки, тюремні жарти: ховання подушок, ровери, гудзики і т. п.

— Галю панове! ще є один торт! Що з ним? — кричить Дзісь. (Це захований торт побратвма Дармохвала від дівчини).

— Го-го! Не дам! — каже власник. — Це на завтра!

— Нічого подібного! Вкрадемо!

— А ну спробуйте!

І нас чотирьох, із нами і «гетьман», змовляємося дебо заховати його. Та друга пачка наших із Атаманчуком і Коваліськом, так звані «Пенесяки», присягаються що вкрадуть.

— Не діждете! — сміється гетьман. Ідемо в заклад на шоколяду. Один із наших подає чудового пляну щоб вороги не вкляли торта та щоб виграти заклад, рішаємо його непрямозамітно зїсти. Завтра хтось і так ще принесе, то поділимося.

Вдаємо, що спимо. Один непомітно ділить у темряві під носом торт на чотири частини. Крадькома розносить товариш Гретчак спілшикам їхню пайку. Сялудочися (бо-ж по вечері) їмо, кожний четвертину доволі великого торта. Імо під ковдрами. Забруднили постіль і себе й ледви дали раду. «Гетьман» душиться зі сміху.

А заклад усеж виграли! Хто-ж бо бачив, щоб групу «гетьмана» перемогли «Пенесяки»!

Ось так проминув у сірих мурах Свят-вечір політичних в'язнів.

виступом самих українців проти УВО заломився одноцілий український фронт, та тим способом була дана можливість полякам піти рішучим походом проти всіх українців. Тому поляки від самого початку саботажної акції домагалися, зокрема у пресі, щоб легальні українські організації, а в тому числі й політичний провід, осудили саботажну акцію.

Наші дотеперішній політичний провід уже нераз заломлювався якраз тоді, коли треба було проявити найбільшу тревалість і то хоч маси, на які він справляв, були готові витримати до кінця. Так було і в данім випадку. Та даймо слово одному з тих провідників. Посол Галушинський, один із лідерів УНДО, найвно-широ говорив у польським соймі дня 20. І. б. р. таке: «Спершу інтервенували ми перед місцевими чинниками, доказом чого наші делегації у панів львівського й тернопільського воєводів. Ми змальовували положення, звертали увагу на те, що ніщо не робиться, щоби стримати підпали, а цілком спокійно толерується польські голоси, що накликують до відплати й реванжу. Львівський воєвода, в якого був я і пос. Целевич, домагався від нас осуду цілої акції»... «У статтях Діла» «Нового Часу» і інших українських часописях почалася кампанія проти підпалів. Нарешті вийшла відозва з укр. партій: УНДО, радикалів і соціалістів, де ясно й виразно осуджено підпали. А проте стали до нас доходити перші страшні вісті про пацифікацію.»

Хай наше ширше громадянство добре занам'яє, на чие жадання осуджено саботажну акцію, та що зробили це партійні проводи, не тільки без відома, але проти волі партійних мас, які на ширших партійних зборах провалювали проекти будьяких заяв лояльності й осуду.

Кому допомогло а кому пошкодило осудження УВО?

Отже, поляки діпняли, чого хотіли: Заяву партій рознесла «Польська Агенція Телеграфічна» по цілому світі; польські дипломати подавали її всюду доводячи, що самі українці не тільки признають, що саботажна акція не звязана з Українським національним рухом, але осуджують її як діло «невідповідальних авантюристів» та шкідливе для української справи явище. Поляки числили на те, що чужинці, маючи такі заяви в руках легко повірять у їх правдивість, себто, що жменька голодранців ляментує про незалежність, а цілий нарід не хоче того, бажаючи бути під Польщею.

Тепер — думали собі поляки — можна буде начати основну пацифікацію внутрі і компромітувати українців закордоном. Бо заява партій, це був доказ слабости їх та заломання одноцілого фронту.

Чому УВО припинила саботажну акцію і не дала відпорю полякам в часі «пацифікації»?

Причини, які заставили Краєву Команду видати наказ про припинення акції, були різні. Деякі з них є цього рода, що про них ще сьогодні славно й явно писати не можемо.

Наразі можемо ствердити слідує. Кампанія проти підпалів з боку партій почалася далеко ще до початків так зв «пацифікації». Зокрема під вражінням перших реванжів з боку поляків наша інтелігенція по більшим містам втратила спокій і панування над своїми нервами. Краєва Команда УВО освідомляла собі, що це є перші ознаки заломання одноцілого фронту і не хочачи доводити до витворення між українцями двох воро-

гуючих таборів, вона рішила акцію припинити, тимбільше, що була глибоко переконаною, що дотеперішня, майже тримісячна триваюча акція свою ціль сповнила.

Українське громадянство, впрост із жакхом прийняти вістку про припинення акції УВО, при чому через непорозуміння думали, що УВО взагалі припиняє свою діяльність. Посипалися із усіх сторін протести до Начальної Команди з домаганням вести акцію далі.

Однак, раз заломаний фронт не можна було відновити. Це безперечно не могло залишитись без впливу і на самих боевників, перемучених до цього трьох місячною беспереривною підпольною працею, переслідуваних поліцією, прибитих смертю свого команданта та вранті осуджених власними політниками. І коли сьогодні наші радикали, соціал-революціонери і оборонці, отже всі ті, що досі не то не помогли нічим УВО, але цілими роками найбільш нечесними способами старалися їй шкодити, злорадісн витикають УВО, що вона не поставила в часі «пацифікації» полякам належного опору, то ми відповідаємо, що до цього причинились якраз вони самі і то у великій мірі.

В чому ще лежить шкідливість виступів проти УВО?

Поминаємо те, що виступи проти УВО були етично безчесні, бо, замість звернутися враз із УВО проти спільного ворога, українські мальконтенти засадили ніж у спину революційній організації саме тоді, коли вона була цілком занята боротьбою з національним ворогом, буди важніше те, що ті виступи з національно-політичного боку злочинні. Їх наслідком була не тільки безпощадна «пацифікація» без ніякого відпорю з українського боку, але вони загрожували знівеченням акції закордоном. Ніхто не може заперечити, що небувале досі зактивізування нашої справи закордоном не мало б місця, коли б не було саботажної акції. Чужинці саме наслідком масових відрухів у Галичині звернули увагу на нашу справу, звязуючи її з українським революційним рухом. Так і ми колись утотонювали національний рух Ірландії з акцією синфайнерів. І це цілком природньо, бо УВО своїми виступами не рекламує ні самої себе, ні осіб, але цілу українську справу.

І ось, коли такий погляд зачав запановувати у світі, той самий світ дістає з польських рук заяву українських партій із осудом саботажної акції, дали інтервю з українськими провідниками мовляв, саботажна акція це діло більшовиків, а українське населення осуджує революційну організацію, дали — заяви і інтервю у генерівських політиків, мовляв, діяльність УВО це німецька й більшовицька інтрига; далі — заяву з осудом от гетьманського проводу, що її поляки називають «найбільш щирим осудом УВО»: не дали провокативні статті «Народньої Волі» та «Української Громади»; а на приостанку писанину соціал-демократичних банкротів.

І все це мало місце якраз в той час, коли про українську справу заговорив цілий світ. Розуміється, що поляки використовували кожний неприхильний голос про УВО, щоби компромітувати цілий національно-визвольний рух та скріплювати свої позиції.

Яні вислідні саботажної акції?

Які страшні зтрати! — ляментують одні. Чи оплатилося це все? — питають другі! Деж порція між зисками і втратами — викадають треті.

Наперед кілька завваг: коли б ми мали при кожній акції оглядатися тільки на втрати з українського боку і за всяку ціну старалися їх не допустити, тоді взагалі не можна б було вести ніякої акції. Ми виходимо з такої засади: без ніякого сумніву, найбільше й постійно тратимо ми всі, цілий нарід, тоді, коли нічого не робимо. Польські повстання 1830 і 1863 р. принесли полякам такі втрати, що в нас прокляли б їх на віки вічні; всеж вони були підставою визвольної традиції поляків, якій вони завдячують нині своє існування як нації й держави. Коли б ми мали оглядатися на пропорції між зисками і втратами перед кожним виступом, то ніколи б ні на один виступ не зважилися. Лише послідовність, тяглість, витривалість та безкомпромисний похід до своєї мети може нам забезпечити перемогу.

Коли мова про останню саботажну акцію та акцію протесту у зв'язку з «пацифікацією», то всеж навіть сьогодні, коли вони вже за нами, зарано протиставити собі зиски і втрати. Втрати свої ми вже маємо, знаємо їх та є під їхнім враженням. І втрати маємо більші, ніж могли мати, коли б провідна інтелігенція показала себе відпорною. Всеж вже сьогодні можемо сказати, що перемога є по українським, а не польським боці, а зокрема, що саботажна акція діпняла своєї цілі.

Наша акція мала захитати престиж ворожої держави—і в очах світу, і українського населення. Ніхто не може твердити, що наслідком саботажів, а потім «пацифікації» зріс престиж Польщі серед українського населення. Колиж ходять про закордон, то про досі найбільш прихильну до Польщі французьку політичну опінію лише з негода краєвих подій франц. учений проф. Р. Мартель таке: «Можемо тепер констатувати щораз більшу й більшу еволюцію французьких відповідальних політиків. Вони зачинають вже розуміти, що союз Франції з Польщею — це смертний гріх, який може Францію привести до згуби. Так не пишуть про того, чий престиж зріс!

Та українські мальконтенти кажуть: «Що? А «пацифікація»? «Ми ж кажемо на це так: хоч яка страшна була «пацифікація», а всеж акція саботажна, ведена 3 місяці, в упорядкованій державі, озброєній від стіп до голви, акція, яку не можна було ніякими способами здержати, була доказом сили, активності й спору, а не слабости, пасивности і кволости. Досі Європа вважала Польщу своїм жандармом на Сході, який зможе оборонити її перед большевицькою навалою. Тоді як під час саботажної акції й самий світ побачив, що Польща не така вже думка, коли підпільна організація може протягом місяців ширити в ній розрух. Ось що писали чужинці: «Не треба біль-

шого доказу упадку державної польської думки за диктатури Пілсудського, як партизанська війна у Східній Галичині». Отже активність та зріст українства, як фактора сили, який може наробити багато лиха, змусили світ поставитися поважно до української справи; світ рахується лише з факторами сили, а не з натяканиною на зразок того, що можна читати в публікаціях «Оборони України». А вже ніякий розумний чужинець не числив на те, щоб при демонстративній акції підпільна організація знищила озброєну від стіп до голви державу! Навпаки, акція «пацифікації» була дальшим доказом слабости Польщі.

Подібно як для чужинного світу, так і для українського населення, польська «пацифікація» була доказом безсилля гнобителя, доказом, що йому вже не сила иншими способами вдержати українського національного руху. Инакше це населення морально заломилося б, тоді як такі факти, як вибори, вказують тільки на зреволюціонування його, непримирність до ворога та неуступність.

Відносно польського населення, то воно насильствами польської влади здеморалізувалось і нині живе в більшому неспокою, чим досі. Ніхто сьогодні не може сказати, що Польща почувається нині на українських землях певніше, ніж це було перед акцією УВО і «пацифікацією».

Врешті УВО мала звернути увагу світа на нестерп і відносини на західно українських землях. Мабуть тут рівнож не може ніхто заперечити, що це не сталось. Тисячі статей в пресі цілого світу, рефератів, нарад, розмов, інформацій, рапортів, амбасад, публіцистів, учених; тисячі телеграм, брошури на різних мовах — є найкращим цього доказом.

На кінець акція УВО поглибила непримирність українського населення до Польщі та знищила моральну основу для всякої угодової політики. Якраз тут лежить причина, ворожого відношення до УВО з боку всіх тих, які мають задушевні бажання будь якось улаштуватися в Польщі, будь спільно з Польщею помагати їй у здійснюванню її Ягайлонської ідеї.

Чеський публіцист Харват пише: «Польська «пацифікація» роздмухала глибоко ненависть та ворожнечу між двома славянськими народами. Ця «пацифікація» кличе до життя підземні організації та підсилює в багатьох українцях віру, що мирне порозуміння з Варшавою неможливе. Поліційні та уланські відділи ускладнили внутрішньо-політичні відносини в Польщі. Пілсудські хотів показати національним меншинам свій пястук, але своїми уланами Польщі не допоміг. За його рішення болючого українського питання буде Польща покутувати довгі літа».

Перша поміч затроєними Газами.

Перше, що треба—зробити, це перенести хорого з затроєного простору. Підкреслюємо — перенести навіть тоді, коли б були лише легкі знаки отроєння та затроєний заявляв, що може ходити. Річ у тому, що в затроєнім стані найменша праця може дати за кілька годин дуже прикрі наслідки, бо при праці мязів зужитковується кисень, якого отроєному конче треба мати подостатком крім того, при найменшій праці звичується тиснення крові, а це впливає вбивчо на затроєні легені.

Коли перенесено хорого на чисте від газів місце, треба його переодягнути до чистого білля, бо газы всякають до одягу, міцно чіпляються його,

а в теплі, поволі звільняючися, можуть і далі діяти на організм. Тому також не сміємо везти хорих у закритих возах та лишати їх у невітрянних кімнатах; одяг стягнений із хорих, не можна тримати там, де лежить хорий.

У кімнаті, де лежать хорі, має бути тепло, бо инакше тіло, змушене саме витворювати тепло, тратило б багато потрібного кисня; тому в зимі, з огляду на конечну потребу часто провітрювати кімнати, треба хорих обкладати теплими мішочками з піском. Коли на це дозволяє річна пора, то добре хорих тримати не в кімнатах, а на свіжій повітрі. Розуміється, не в місцях, де є багато

пороху, бо з порохом могаб дістатися до пошкоджених легенів якась пошесть. Кімнати, де лежать хорі, мають бути просторі та часто провітрювані.

Проти діяння подразливих газів на доступні слизниці, належить ті слизниці виполінувати *solutione patrii bicarbonici* та вдихувати альногелеві пари або парв альногелю з ментолом тим способом, що хорі тримають перед устами та носом хустанку або кусник газу, намочені до тих течів. Очі можна прополікувати фізіологічним розчином або 1/2% розчином *patrii bicarbonici*, або вкапувати 1/2—1% розчин кокаїни чи прикладати 2% масть *patrii bicarbonici*.

У випадках, коли дуже швидко завилася ознака душення (*oedem легенів*) або непритомність, вживають інгаляції (вдихування) кисня та пущення крові (венепункція). Обидвох тих способів не можна вживати без лікаря.

Для лікарів даємо наступні вказівки: 1) щодо інгаляції кисня, слід пам'ятати, що альвеолі є сильно газами пошкоджені, а тому не сміємо випускати кисень під вищим тисненням, ніж 1/10 атмосфери. При оній асфікції (*cyanosa*) хорий швидко заспокоїться, дихання його стає вільнішим, *cyanosa* зникає. При сірій асфікції хорі набувають пам'яті, а серце їх зачне правильніше працювати. Штучне дихання є контраіндіковане з огляду на пошкодження легенних тканин; з тої самої причини контраіндікований є пульмотор. Цих середників можемо вживати лише при затроєнні CO або HCN, бо ті сполуки не пошкоджують альвеолів. 2) Щодо венепункції, то вона напевно задержити витворення едему, коли зробимо її в самім початку едему; тоді то чути мале хропіння в легенях, головно в долішніх частинах. Заки приступимо до венепункції, треба перевірити, чи тиснення крові досить високе, инакше кров не пускаємо. Треба випустити 250—500 ссм. крові, а на другий чи третій день, як що треба, повторити. Коли кров, при уколі голкою, не хоче витікати, треба зробити ножилом більший отвір. Коли й тої не тече, можна 15—20 минут перед операцією встрикнути до жали строфантин, або при самій операції встрикнути помалу до жили на другій руці фізіологічний розчин так довго, аж кров потече. Коли б і це не помогало треба пустати кров з *arteria radialis*. Hans Horst Mayer завів до терапії едему це *calcium* тому, що Ca знижує пропускарність капілярних стін. Інші радять встрикувати фізіологічний розчин Рінгера, модифікований Гамбургом: NaCl gr. 9, Ca Cl₂ gr. 0.24, KCl gr. 0.42, NaHCO₃ gr 0.2, на 1000 gr H₂O.—3) Анцію серця треба піддержувати кардіакком (Kafgr, coffein). Контраіндікований: адреналін, стрихнін, амільні-трил, нітрогліцерин. 4) Пневмонії і гангрени легенів лікують як звичайні пневмонії й гангрени, лише затроєних газом треба відділити від инших хорих, з огляду на їх слабу відпорність проти інфекції).

Штучного дихання не можна застосовувати до непритомних чи тих, що душаться, з огляду на можливість пошкодження легенних тканин; ввіймок є лише при CO та HCN, бо ті газы не пошкоджують легенів.

Хорі повинні лежати горілиць, щоби віддихати рівномірно цілими легенями. Курення зажазане. Важливо поборювати кашель, бо сильне напінання легенів при кашлі дуже шкодить. Можна вживати для того наркотиків, наприклад, вероналю, сульфоналю, тріоналю або 1/4—1/2 mg скополямину підскірно (наркотиків із групи морфія треба омивати, бо вони але впливають на центр дихання).

Спрагу гасять теплою кавою, чаєм із домішкою вина або руму. Діету не треба обмежувати, хіба при важніших забуреннях, а тільки не вживати гострих річей (перець, паприка), що викликають кашель. Коли вдасться побороти перші симптоми затроєння, кашель, шкрабання у глотці, біль, недо-стача віддиху, звичайно-хорого врятовано.

Щодо іпериту, то вже була вгадка, що від затроєння ним хоронить продишні органи маска, а якші частими тіла—чи матерія, імпрегнована парафіною, чи инша непродішна тканина, абож намащування шкіри чистою вазеліною (не товшем!), чи вазеліною з 10% хльорового вапна (*calcium hypochlorosum*). При попаревні шкірі іперитом, не можна каплі іпериту на шкірі витирати, лише виссати бібулою або ватою, а потім шкіру вимити у пливучій воді милом або змити альногелем, етером, бензиною чи иншими сполуками, що розпускають товщі. По вмитті належить помласти на шкіру масть (10% *calcium hypochlorosum vaselin* або прикладати обклади з 1/2000 *kali hypermanganici*). Масть із хльоровим вапном не можна держати більше, ніж 2—4 год., бо инакше вона сама може подразнити шкіру та викликати запалення. Очі треба виполінувати теплою водою або 2% *patrii bicarbonici*, а відтак під повіки дати таку масть:

Rp. *Natrii biboracici subtiliter pulverisati* gr 1,0
Natrii bicarbonici purissimi gr 2,0
Aquae destillatae gr 10,0
Lanolini anhydrici
Vasellini albi aa gr 100,0

Уста й ніс треба виполікувати *solut. kali hypermanganici*, або *aqua calcis*, *aqua fontis* aa. Очевидно, що все це принесе користь тоді, коли першу поміч подано швидко, коли ще іперит не всякнув глибоко.

При подаванні першої помочи пам'ятати, що всі предмети, що находилися в межах діяння іпериту, небезпечні, а тому кожний, хто помагає, хай добре вважає на себе; треба хоронити руки, не терти руками очей, доки їх порядно не вмиемо. Санітарний персонал має уважати, щоби не перешести іпериту на иншого хорого.

(При дальшій лікуванні подаємо для лікарів наступні вказівки: на початку діяння іпериту, шкіра виказує попалення 1 ступня; натираємо її індеферентною мастю або пудром (*zincum oxud dermatol*) та зав'язуємо; очевидно, що перед тим шкіру обмиемо течивом, що розпускає товщі. Набігли міхурці треба усунути, отже, відсталу шкірку відрізати, а це місце добре вимити *kaliu hypermang 1—2000—5000* або 4% *patrii bicarb.*, а відтак зав'язати. При інципії міхурців треба уважати, щоби теч із них не розтікалася по шкірі, бо на місцях, які діткне теч, може повстати мове затроєння іперитом. Рани треба часто перев'язувати, і за кожним разом треба добре усувати матерію з них. Дальше лікування йде за дерматологічними правилами. Хорих із запаленими очима треба помістити в кімнатах із заслоненими вікнами, бо світ о їх дуже разить. На початках треба очі часто прополікувати борожою водою або фізіологічним розчином; найліпшу службу робить 1:4000 *kaliu hypermanganicum* у фізіологічному розчині. По виполованні треба приложити масти за подавою в горі репештою, або, головно на пошкоджені вічка, 1% масть *hydrargiri oxudati flavi*. Коли є подразнена *iris* або *cornea* допорується 1% *atropin* 3—4 рази денно. Слизниці горішних шляхів дихання треба прополікувати *aqua calcis*, *aqua fon-*

tis aa, або 4—5⁰/₁₀. patrii bicarbon, та ці розчини інгалювати. Пневмонію лікують як і кожну іншу. При вонітуванні, вишолікуємо плунок гіперманганом та встрікуємо morphium antropin, на розвільнення ж подаємо bolus alba та carbo animalis. Чинність серця піддержуємо кардіяками).

Протестна акція укр. еміґр. в Європі.

Литва.

а) Акція „Литовсько-українського Товариства“.

— 21. X. 1930 р. улантувало «Литовсько-українське Товариство» в Кавнас сходина, на які запрошено визначніших литовських редакторів та журналістів. Збори відкрив голова Т-ва проф. Біржішка, який зясував присутнім теперішнє положення на українських землях під Польщею. Відтак злидували реферати — Чучмана (українською мовою), Др. Пуріцкіса, проф. Вайльоніса та Давдвардаса (литовською мовою). Всі промовці підносили варварства ляхів у звязку з останніми подіями на Західній Україні. У дискусіях, які потім розвинулися, інформовано про стремління українського народу. Присутні журналісти взяли на себе позначення ширшого литовського громадянства про галицькі події при допомозі преси.

— 28. 1930. улаштувано для ширшого литовського громадянства доклад про останні події в Сх. Галичині. Промовляв: Давдвардас та Чучман.

— 31. X. 1930. відбулося в Кавнас українське листопадове свято. На початку відіграла оркестра литовських інвалідів литовський та український національні гимни. Відтак промовляли проф. Біржішка (литовською мовою), Чучман (українською) і Давдвардас (литовською). Всі промовці торкалися подій на Західній Україні. Поміж рефератами були українські й литовські сольо співи (п-і Штамкевічайте і п. Бручкус), українські та литовські деклямації, українські пісні, виконані смичковим терцептом в супроводі фортепіану, а потім хором «Союзу Литовських Стрільців», під управою проф. Мартініоніса.

— 1. XI. 1930 р. о 10 год. рано відслужено в костелі Витовда жалібну панахиду за поляглих та замучених борців за волю України. Панахиду відправляв кан. Тумас, що у проповіді познакомив присутніх із тими жорстокостями, що їх приходить переживати українцям під Польщею. Опер. артистка п. Магулайтіте та хор державної опери відспівали церковні пісні.

— 1. XI. 1930 р. о. год. 12 впол. військовий капелан мітроносний протоіерей Корчинський відслужив панахиду в православній церкві: в панахиді взяло участь багато литовців та білорусів. О. Корчинський познакомив присутніх з положенням у Сх. Галичині, вказуючи на жертви, які доводиться класти українській нації в боротьбі за свою незалежність. Церковний хор відспівав ряд церковних пісень.

— „Литовсько-українське Товариство“ в Кавнас вислало до Ліги Націй протестну телеграму, а до всіх державних і політичних установ і представництв заграничних держав меморіяли та брошури в справі «пацифікації».

б) Р а д і о.

— 1. XI. 1930. передавано по радіо цілу програму листопадового свята в Кавнас.

— Тогож дня о год. 9. 30 веч. відбулися окремі відчити про „пацифікацію“ та про значіння 1. листопада. Відчити виголошено англійською, французькою, німецькою, литовською, есперантською і польською мовами.

ном та встрікуємо morphium antropin, на розвільнення ж подаємо bolus alba та carbo animalis. Чинність серця піддержуємо кардіяками).

— В днях 14. X., 14. XI. та 14. XII. 1930. передавано по радіо протести проти польських звірств, інформовано про варварства ляхів та стремління українського народу. Говорено на різних мовах: проф. Біржішка, Др. Пуріцкіс та п. Давдвардас говорили литовською мовою, Бартович українською, Авіетенайте англійською, інж. Станкевічюс французькою, Амонес німецькою, Рандоманскас польською мовою.

— Кожного дня подавано в литовським політичним огляді інформації про події на Західній Україні (литовською мовою).

б) Литовська преса.

Не було литовської часописі, яка б не подавала обширних інформацій про події в краю та не освітлювала ярко безправства та насильства польської влади. Крім того всі вони містили довші статті про українську справу взагалі. Вистарчить згадали, що офіціоз „Lietuvos Aidas“, крім щоденних вісток про краєві події, подавані телегр. агенцією «ELTA», помістив передовиці про нашу справу в таких числах: 121, (902), 181, 196, 198, 218, 223 (1004), 235, 241, 242, 245, 249, 256, 257, 258, 259, 268, 284, 287 (1068).

Далі містили статті про «пацифікацію» та українську справу такі часописи «Šviesa», «Trinitas», «Mūsų Rytojūs», «Sėkmadienis», «Mūsų Vilnius», «Karys», «Rytas», «Lietuvos Žinios» та ин.

З приводу вбивства сотн. Ю. Головінського майже всі часописі помістили довші статті із описом вбивства, подаючи при тім перегляд діяльності сотн. Головінського.

Італія.

а) Акція українців.

— 27. X. 1930. вислали українці в Римі, за підписом Е. Онацького телеграму до Ватикану, в якій прохають інтервенювати для спанення людських переслідувань українського населення Східньої Галичини, вказуючи, що населення позбавлене не лише всіх прав, гарантованих трактатами інтернаціональними, але й найелементарніших людських прав.

б) Офіційні інтервенції.

— Польський амбасадор в Римі інтервенював в справі виступів італійської преси проти польського терору в Східній Галичині.

— Як подає преса, Папа Пій XIII. зарядив слідство в справі краєвих подій.

Австрія.

а) Акція українців.

— У Відні основано для ведення протестної акції окремай «Комітет Української Національної Пропаганди». Комітет виготовляв інформаційні статті для віденської преси, поширивав знімки побитих людей, брошури про «пацифікацію», видав летючку пропагандивну, брав участь у підготовці протестаційного віча, тощо.

— Листопадове свято у Відні було получене з протестним вічем, на яким винесено протест проти

польського терору; протест розіслано до представників міжнародних гуманітарних установ, Ліги Націй, Червоного Хреста, Ліги прав людини та громадянина та до різних редакцій.

— 6. XII. 1930. відбулося у Відні величаве протестаційне віче українського, німецького та литовського студентства в найбільшій салі віденського університету. Від професорської колегії промовляв проф. др. Мух, від нім. студентства Еріх Шікнер, по нім делегат українського студентства, а на кімці Владас-Августайтіс від литовців.

У винесеній резолюції німецьке студентство звертається враз з українським та литовським студентством у Відні до німецького правительства до німецького правительства з проханням підприємити всі кроки з ціллю забезпечення українцям і німцям всіх людських та політичних прав в Польщі на будуче.

Між присутніх розкинено летючки зі знімками побитих людей при «пацифікації».

б) Офіційні інтервенції.

Польський посол в Австрії, К. Бадер, зложив протест перед мін. загр. справ Шобером проти віденської демонстрації. Однак ректор університету, Іберсбергер, на інтерпеляцію Шобера, заявив, що колиб він був присутнім на протестному вічу, то вживби ще гостріших слів проти Польщі, ніж це зробили студенти.

Данціґ.

а) Акція українців.

— 30. IX. 1930. р. відбулося в Данціґу протестне віче, яке винесло резолюції, та у французькій, англійській та німецькій мовах розіслало їх до місцевого уряду, різних видатних організацій та до всіх чужоземних амбасад.

— 1. XI. відсвяткувало українське студентство листопадові роковини; на святі піднесено кляч

Протестна акція заокеанських українців.

(Дальший звіт на підставі матеріалів, одержаних до 31. I. 1931.)

1. Протести поодиноких організацій.

— 5. X. відбулися Збори «Ліги Визволення України в Пітсбурґу». Це були перші протестаційні збори українців за океаном, що заразом завивали всіх українців в Америці до протесту проти польського терору. Зібрано на активну боротьбу в кра. 300.— дол. Рівночасно в «Народнім Слові» в Пітсбурґу оголошено зазив до протестної акції п. а. «Хто живий вставай». Ця організація має кляч: «Наша боротьба—це ця, що в узброєних долонях. Мечами вороги нас побідили; мечами побідимо їх, і повстане вільна і самостійна, усіми землями обеднана Україна. Даймо в руки борцям нашим на Україні мечі, а дамо собі—дамо нашому народові краю долю».

— «Т-во українсько-американських горожан» в Філядельфії вислало протести: 1) до амер. держ. секретаря Генрі Л. Стімсона, 2) до амбасадорів Англії, Франції й Польщі та 3) до Ліги Націй.

— «Українське шіноче запомогове Т-во» в Чикаґо вислало протестні телеграми до секретаря Стімсона й Секретаріату Ліги Націй.

— «Комітет українських виборців» та «Український Союз» в Бразилії надіслали протестні

створення окремого фонду для відбудови краю та для несення помочі побитому населенню: рівночасно на ту ціль зложено 60.— гульд.

— 16. XI. уладжено збірними заходами цілої української колонії листопадове свято, яке попередила Служба Божа та панахида з окремою молитвою за поляглих та померших при «пацифікації»; промови на академії торкалися останніх подій в краю.

— 20. XI корпорація «Зарево» уладила святочний конвент, присвячений памяті сотн. Ю. Головінського; на конвент запрошено представників всіх інших корпорацій.

— Українське студентство оснувало «Українське Пресове Бюро», що приступило до видавання бюлетинів на німецькій мові з освітленням останніх подій в краю. Це Бюро інформувало також про краєві події чужу пресу, доставляючи їй матеріали, які надходили з краю, подібно як і подавало інформації до української преси в Америці. Побіч того займалося воно кольпортажем всіх видань в справі «пацифікації», що появлялися по інших осередках української еміґрації.

б) Акція чуминців.

— У Данціґу відбувся в днях 13—15. X. 1930 р. Конґрес Міжнародної Федерації Прихильників Ліги Націй, на якому брали участь видатні представники 22-ох світових держав. Із цілого ряду комісій присвячувано велику увагу нарадам комісії для справ національних меншин. На тій комісії голандська делегатка п-і Баккер ван Боссе піднесла справу останніх подій на Західній Україні та звернула увагу на незвичайно жорстоку репресію польського уряду. По відповіді польського делегата, рішено утворити окрему підкомісію, яка має зібрати конкретні факти із «пацифікованих» земель та подати із цього звіт на найближчому конґресі Федерації на весну 1931 р.

телеграми міністрові внутрішніх справ Бразилії та до Ліги Націй.

— Протести винесли рівнож наступні українські організації в Бразилії:

— «Український Національний Союз» в С. Павло, Бразилія 16. XI; «Т-во ім. Т. Шевченка» в Жанґоді 21. XI; Т-во «Просвіта» в Трес-Баррас; Т-во ім. Т. Шевченка» колонія Вера ґварані, 23. XI; Школярі української школи в Жанґоді, 20. XI; «Т-во ім. М. Шашкевича» в Каразіно; Філія «Українського Союзу» в Трес-Баррас, 14. XII; та «Українська Громада» на Віллі Україна Нури-тиба, 15. XII.

— Шіноча інтернаціональна Ліга мира й свободи (відділ Чикаґо) внесла протест на руки польського консула в Чикаґо.

— «Українсько-Американський Клюб» в Бейоні вислав протести до сенаторів сейту Нью-Джерси.

— Брацтво Петра й Павла» в Бриджпорт Конн. надіслало протест до Вашингтону, зокрема до президента Гувера, яко почесного голови Американського Червоного Хреста.

— «Відділ Українок в Америці» в Пронно вислав 26. XI. протест Стамensonові та прем'єрам Великої Британії та Франції.

— Парохія св. Миколая в Рой, Нью-Йорк, вислала 14. XI. протест до Ліги Націй.

— **Українці в Деслодт Мо**, вислали 5. XI. протестну телеграму до секретаря Стимсона.

— **Українці з Вест Нютон, Па.** вислали протест. телеграму до держ. секретаря Стимсона.

— **«Ліга українських Жінок»** в Клівленд О. вислала протест до Стимсона.

— **Учительська конвенція в Саснастуні** ввнесла 7. XI. протест проти польського терору. Подібні протести ввнесли: — **Українська православна церква громада в Бруксбі Саск.** та **«Т-во ім. Грушевського»** в Бедфордвиле.

2. Походи й демонстрації.

— 15. XI. 6. р. в **Нью-Йорку** відбувся демонстраційний похід; участь брало коло 20.000 людей з Нью-Йорку та околиць (Елісавету, Джерси Сити, Бейону, Понкерс, Асторі Лонг Айленд Сити, Петерсон, Пасейк, Ньюарк, Бруклін, Статен Айленд). Демонстранти виступили з прапорами, грали з оркестри: по середині походу їхав живий образ, який представляв польських уланів і жандармів, як знують над українцями. Після походу відбулося віче.

— 2. XI. відбувся протестний похід у **Карнеджи, Па.** Взало участь понад 1.000 демонстрантів.

16. XI. в **Лорейн, О.** відбувся протестний похід, в якому брало участь 1.500 демонстрантів.

— 23. XI. влаштовано похід в **Ионгсставн, Ог.** при участі 3.000 осіб.

— 30. XI. у **Філядельфії, Па.** відбувся протестний похід, в якому демонструвало проти польських звірств 15.000 людей, в тому й 200 литовців.

в) Офіційні інтервенції та ін-терпеляції.

— 20. XI. 1930. р. п. Дайлтон, підсекретар для заграничних справ В. Британії, повідомив писемно посла Бара, що англійський амбасадор у Варшаві дістав припоручення подати урядові в Лондоні звіт про положення на Західній Україні.

— 26. XI. 1930. посол Меловн запитав мін. Гендерсона, чи він уже дістав звіт од британського амбасадора в Польщі, та який і чи уряд думає щось в тій справі робити. Мін. Гендерсон відповів: Так, я щойно дістав рапорт од амбасадора у Варшаві. Рапорт підсумовує події в Східній Галичині. Цей звіт уряд тепер студює.

Пос. Меловн питає далі міністра, чи він дістав яку інформацію про арешт др. Виліема Дея, британського горожанина, якого арештували польські власті 23. X.; мін. Гендерсон відповів: Так. Мені подано до відома факти цієї справи і я припоручив амбасадорові у Варшаві внести відповідний протест до польського уряду.

— На лист **«Союза Українських Самостійників»** у Вінніпегу (Канада) з дня 27. X. в справі польського терору прийшла відповідь з департаменту закорд. справ в Отаві з дня 20. XI. 1930., в якій є між іншими: «На основі загальної процедури для забезпечення меншостей, яку прийнято було Лігою Націй й яку було вчисти змінено за ініціативою Канади в той час, коли Домінія була членом Найвищої Ради, українська меншість в Польщі може внести до Ліги для розслідування жалобу відносно порушення зобов'язань, забезпечених повним трактатом. Найвища Рада Ліги має в додатку до права слідства, забезпеченого ріжними трактатами в оправі меншин, також можливість для переведення повного і всестороннього слідства, яких не може мати жадна країна, коли б хотіла робити се сама про себе».

— **Експертний Відділ Т-ва Ліги Націй** в Англії ухвалив резолюцію проти польських звірств і в ній рівночасно просить англійське правитель-ство вжити заходів, щоби статут Ліги Націй був змінений так, щоби в майбутньому не могли повторитися подібні польські звірства супроти меншин.

— За почином місес **Джейм Адамс**, ввнесла **Жіноча Інтернаціональна Ліга Мири і Свободи** протест на руки польського конзуля в Шикаго проти польських знущань над українським населенням.

— На авдієнції у през. Гувера, подібно як і у шефа східного відділу Келлея був гр. кат. священник о. Н. Волощук, щоби попередити українські протести проти Польщі. Крім того говорив він в тій справі із сенаторами Дейвісом і Рідом.

— 62 послів англійського парламенту ввнесли до Секретаріату Ліги Націй петицію в справі переслідування українців під Польщею. В петиції вказується на карні експедиції в 700 українських селах, далі на те, що Польща порушила договір, підписаний нею й державами антанті 29. VI. 1919. р. та навіть 7 артикул польської конституції. Петиція кінчиться: «Віriamo, що ця петиція в справі української меншини в Польщі зверне повну увагу Ліги Націй, яка є правним опікуном меншин і одинокою існуючою установою, що має займатися виконанням договорів».

— Ті самі послів звернулися з писемною заявою до мін. Гендерсона, щоби він вплинув на польський уряд вказуючи, що «бритійський уряд має безпосередню відповідальність через свій підпис на договорах щодо охорони національних меншин», та щоби він звернув увагу і піддержав кожну відповідальну петицію щодо української меншини».

— Польський конзуль у Канаді Звольскі дав у вінніпегських часописах інтерв'ю, в якому заперечує... існування польського терору.

г) Протестні віча.

52) 26. X. відбулося віче в **Провіденс Р. Ай.** Промовляли: Д-р Мишуга та В. Рекрут; зібрано 134.04 дол. 53) тогож дня відбулося віче в **Норвей, Саск.**, Канада, Промовляв др. Цапюк. 54) 28. X. відбулося віче в **Монтреалі.** Зібрано 200 дол. 55) 30. X. відбулося віче в **Торонто. Онт.** Промовляв п. Свистун. 56) 1. XI. відбулося віче в **Україні-Гартемі.** Промовляли: о. М. Мартинюк. Резолюції післано до державного секретаря Зеднаних Штатів, до Ліги Націй і до Варшави. 57) тогож дня відбулося віче в **Буенос Айросі,** Бразилія. 58) 2. XI. відбулося віче в **Мериден, Конн.** Промовляли А. Маланюк, М. Саламандра. Вислано протести до Стимсона в Вашингтон, до конгресмена Джана Томсона і Ліги Націй. Зібрано 54 дол. 59) тогож дня у **Філяделфії, Па.** З промовама виступали: Стецик, Свистун та В. Титанич. Зібрано 152.26 дол. Протестні телеграми вислано до Ліги Націй, до прем'єра Великої Британії й до держ. секретаря Стимсона. 60) тогож дня—у **Форт Віліям, Онт.** (Канада). Промовляли С. Цибульський, о. С. Гребенюк, О. Гавричинський, Л. Погорецький, С. Пуляк. Зібрано 43.50 дол. 61) тогож дня—в **Мензі, Ман.** Промовляв о. А. П. Берик. Резолюції надіслано до департаменту закорд. справ в Оттаві та до Ліги Націй. 62) тогож дня було віче в **Арбані Ман.** Промовляли: Мандзюк, Онисько та о. Грицина. 63) тогож дня в **Вайта Ман.** Промов-

ляли: п. Мачула, Гринько, Подольський, Бондичук, Мандзюк, Онисько, Кулачковський, Жаровський та о. Грицина. 64) тогож дня— в **Саснастуні.** Брало участь 700 осіб. 65) тогож дня—в **Вовн, Саск.** Промовляв о. Галицький. Присутніх було 300 осіб. 66) тогож дня— в **Роблін, Ман.** Промовляли: Гриньчук, Іванець і Цятко Шемелюк. На вічу було біля 300 людей. 67) тогож дня—в **Стрию Алта.** Промовляли: пп. Купченко та Шемелюк. На вічу було біля 200 присутніх. 68) тогож дня—в **Ватерфорд, Онт.** Промовляли п. Мех, Долинюк, Михалевич, Залуцький і Литвин. 69) тогож дня—в **Бинггемптоні, Н. Й.** Промовляли: Ст. Мех, А. Патюк і Віднер. Протест надіслано до держ. секретаря Зеднаних Держав, Ліги Націй, амбасадорів та до головного бюро ветеранів. 70) тогож дня—в **Кенорі, Онт.** Промовляли Цукорник. Зібрано 80 дол. Протестні резолюції надіслано до секретаря Ліги Націй та до Мак Дональда. 71) 3. XI. відбулося віче в **Форт Френсес, Онт.** Промовляв п. Ковталюк. 72) 4. XI. відбулося віче в **Ошаві, Онт.** Промовляли: о. І. Хруставка, Местовський. Присутніх 1200 осіб. Прот. резолюції післано до Ліги Націй, Лондону, Парижу, Оттави і Вашингтону. Збірка грошей продовжується. 73) 6. XI. відбулося віче в **Су Лунавт, Онт.** 74) 7. XI. відбулося віче в **Віндзор, Онт.** Промовляв п. Свистун. 75) тогож дня—відбулося віче в **Рочестері Н. Й.** Присутніх 1500 осіб. 76) 8. XI. відбулося віче в **Сенькові, Ман.** Промовляв о. Грицина. 77) тогож дня—в **Джерси Ситі, Н. Дж.** Промовляли: о. Лотович, п. О. Грибівський, др. Демидчук та п. Влов'як. Зібрано 259.35 дол. 78) тогож дня—в **Ансоні Конн.** Резолюції протесту вислано до Стимсона та до Ліги Націй. Зібрано 148.78 дол. 79) тогож дня—в **Шинаго, Іл.** Протести вислано до президента Гувера, Ліги Націй, до Макдональда, до редакції часопису „Манчестер Гардіен“ та до польського амбасадора в Вашингтоні. Зібрано 638.12 дол. 80) тогож дня— в **Гленстенбурі, Конн.** Промовляв о. Пристай. 81) тогож дня—в **Толстой, Ман.** Промовляли п. Бугера та о. Грицина. 82) 9. XI. в **Вонда Саск.** Промовляли: о. Кусий та п. С. Друдль. 83) тогож дня—в **Мічам, Саск.** Промовляли: п. Бабій, Н. Білинський, Томанюк. 84) тогож дня—в **Зорі, Ман.** Присутніх біля 200 осіб. Промовляли: Пудзінський, та М. Ситник. 85) тогож дня—в **Гемтон, Саск.** Промовляли: Семко й Крипякевич. 86) тогож дня—в **Сван Плейн, Саск.** Промовляли С. Цибак, О. Лукіянчук, о. Сенета та Ягольницький. 87) тогож дня—в **Сидней.** 88) тогож дня—в **Флінт, Миш.** Промовляли: С. Мостовий, і Гулька. 89) тогож дня—в **Мек Еду, Па.** Промовляв о. Довгович. Присутніх понад 600 осіб. 90) 10. XI. відбулося віче в **Айрон, О.** Промовляли адвокат В. Куричак, о. Й. Ганяк, Протест вислано до Ліги Націй та до секретаря стейту в Вашингтоні. Зібрано 78.70 дол. 91) 15. XI. в **Мілвокі, Віст.** Промовляв п. В. Свистун. Протести вислано до Стимсона та до сенатора Блейна. 92) тогож дня—в **Когус, Н. Й.** Промовляв п. Р. Слободян. Зібрано 218.53 дол. 93) тогож дня—в **Гефорд, Саск.** Промовляли: С. Мисак, Походзіло, Шкіянка. 94) тогож дня—в **Бері, Па.** Присутніх до 1.500 осіб. 95) тогож дня— в **Мек Еду Па.** Зібрано 800 дол. Промовляли: о. Уляницький, о. Струтинський. 96) 16. XI. від-

булося віче в **Ньюарку.** Зібрано 2.700 дол. Промовляли п. Січинський та п. Каський. 97) тогож дня—в **Майнерсвил, Па.** Промовляли: о. Ялечко п. Кедровський. 98) тогож дня— в **Бавнд Брук, Н. Дж.** Промовляли: п. С. Дембичський, п. К. Лисюк. Зібрано 219.34 дол. Протести вислано до Вашингтону й Ліги Націй. 99) тогож дня—в **Елизабет, Нью Дж.** Промовляв ред. О. Ревюк. Протести надіслано до департаменту закорд. справ та до Ліги Націй. Зібрано 600 дол. 100) тогож дня— в **Честер Па.** Промовляли: п. Грибівський, Дармограй і Купчинський. Протестні резолюції надіслали до Вашингтона та Ліги Націй, 101) тогож дня— в **Рочестер Н. Й.** Промовляли: о. Турула, Боден Мур (проф. рочестерського університету), М. Мурашко, Госоцький, Й. Соляр (литовець). Зібрано понад 300 дол. 102) тогож дня—в **Судсон, Н. Й.** Промовляли п. Марія Попівна, Р. Слободян О. Заяць. Зібрано 151.30 дол. 103) тогож дня—в **Лудлов, Масс.** Промовляли: п. П. Голанда, о. М. Процан, І. Вавришин та М. Федорів. Протести вислано до секретаря стейту у Вашингтоні та до Ліги Націй. Зібрано 9 дол. 104) тогож дня—в **Нью Гейвен, Конн.** Промовляли: п. Жирас (литовець) та др. Мишуга. Резолюції протесту вислано до секретаря стейту Стимсона та до Ліги Націй. Зібрано 105.4 дол. 105) тогож дня— в **Амстердамі Н. Й.** Протести вислано до Вашингтону й до Ліги Націй. 106) тогож дня— в **Централія, Па.** Промовляли: Улуницький та п. Кедровський. Резолюції вислано до Вашингтону. 107) тогож дня—в **Карнегі, Па.** Промовляв о. Волощук. Зібрано 100 дол. 108) тогож дня—в **Філядельфії, Па.** Промовляли п. Грибівський, Дармограй. Резолюції вислано до Вашингтону, Мак Дональда, Ліги Націй та до Келльога. 109) тогож дня—в **Міннеаполіс, Мінн.** Промовляли: В. Свистун, др. Грановський та М. Гаврилюк. Зібрано 175 дол. 110) тогож дня— в **Лорейн, О.** Промовляли: п. Малицький, Пол Еліс (командант америк. ветеранів) та І. Денега. Зібрано 158.75 дол. 111) тогож дня— в **Оліен Н. Й.** Промовляли: Д. Мішанець та Селюк. 112) тогож дня—в **Картерет, Н. Дж.** Промовляли: о. С. Склепович, п. Галичин. Ковальчик. Протест вислано до Вашингтону. Зібрано 131.78 дол. 113) тогож дня— в **Школі Шекспір, Алта.** Промовляли: І. Семенюк і Корчинська. Присутніх 200 осіб. Зібрано 6.80 дол. 114) тогож дня—в **Еґрімонт, Алта.** Промовляли п. Кузик і Палій. 115) тогож дня—в **Неппон, Алта.** 116) тогож дня— в **Спедден, Алта.** Присутніх біля 200 осіб. 117) тогож дня—в **Бінфейт, Саск.** Резолюції протесту надіслані до уряду Канади та Ліги Націй. 118) тогож дня—в **Ретнер, Саск.** Промовляв о. Ф. Галицький. Присутніх біля 200 осіб. 119) тогож дня—в **Міриан, Алта.** 120) тогож дня—в **Габард, Саск.** Промовляли: о. Подольський, Микитюк, Прокопюк. 121) тогож дня— в **Алвіна, Саск.** Промовляли: О. Сешко, п. Гавриш. Резолюції протесту вислано до департаменту закорд. справ в Отаві. Зібрано 11 дол. 122) тогож дня—в **Вунсанет, Род Айленд.** Промовляли: В. Галаган, о. Скроцький, п. Грудзинський, Г. Болюк о. В. Каськів. Зібрано біля 400 дол. 123) тогож дня—в **Порті (Бразилія).** Промовляли: В. Куш, Г. Пришляк, Протест надіслано до Ліги Націй і президента Бразилії. Зібрано 208.50 дол. 124) тогож дня

—в Джонстауні, Па. 125) тогож дня—в Північній Кароліні, Па. Резолюції протесту вислані до держ. секретаря і до Ліги Націй. 126) тогож дня—в Манчестері, Н. Й. Промовляли: о. Шо (римокатолицький парох), Ю. ґуро і о. Кизиц. Зібрано 79.25 дол. 127) тогож дня—в Ембриджі, Па. Промовляли: о. др. М. Копачук, о. В. Козарів, М. Мацяк, М. Фук. Резолюції прот. вислані до Вашингтону, Ліги Націй і до польського амбасадора. Зібрано 50 дол. 128) тогож дня—в Медісоні, Іл. Промовляв о. В. Меренків. Резолюції протесту вислано до Ліги Націй, до Папи Римського та до уряду Зєднаних Держав. 129) тогож дня—в Лорейні, О. Промовляли: о. М. Левицький, В. Мумрик, І. Денґа, І. Маницький. Вислано прот. телеграми до през. Гувера і Ліги Націй: 130) тогож дня—в Брендоні, Ман Присутніх 80 осіб. Промовляв п. Ковтанюк. 131) 23. XI. відбулося віче в Ньюберґу Н. Й. Промовляв о. Д.

Микитяк. 132) тогож дня—в Монгетаві, Огайо. Промовляли о. М. Данилович, Дж. Вен Керк, О. Кульчицький та о. М. Кучер. Зібрано 537.71 дол. 133) тогож дня—в Гартфорді, Конн. Промовляли: п. Бредстріт (директор бюро для позашкільної освіти виховання (п. Ліронс Бардет (проф. коледжа) та п. О. Ревюк. Зібрано 170.63 дол. 134) тогож дня—в Мілвіні, Н. Дж. Промовляли Д. Стецик та В. Авраменко. Резолюції протесту вислані до Вашингтону і Женеві. Зібрано 73.65 дол. 135) тогож дня—в Маганой Ситі, Па. Промовляли: п. Анна Боївка, Д. Галичин, о. Пелехович, Грушецький, о. Турянський та Д. Гайдамака. Зібрано 407.20 дол. 136) тогож дня—в Спрінґ Велі Н. Й. Промовляли: А. Кашинський, Галаган, Цапівський, К. Ільків. Протестні резолюції вислано до Вашингтону та Ліги Націй. Зібрано 37. дол. 137) тогож дня—в Стемфорді, Конн. Промовляв д-р Л. Мишуга. Зібрано 318.70 дол.

Чужа преса про УВО та про події в краю.

«Вольонте» Париж, з 2. липня. В цій часописі радикальної французької партії, яка під сучасну пору захищає політику Бріана, з'явилася стаття про УВО під заголовком: «Що діється у Сх. Галичині». Стаття появилася безпосередньо після заводу Р. Біди і тов. Декілька цитатів з цієї статті: «Кілька коротких телеграм сповістили нас місяць тому про процес, що польський уряд зробив українській терористичній організації, яка ділає в С. Галичині. Потім французька преса замовчала і вирок прийшов до нас шляхом англійської преси. З нього довідуємося, що один з підсудних зістав засуджений на кару смерті, а інші на довгі роки тюрми». «Історія того процесу така: Минулого літа делегація французьких парламентаристів відвідала Східні Торги у Львові і один посол вельми зле інспірований, п. Пезе виголосив на польському цмментарі необережну й сумну промову, яку українці оцінили, як образу їхніх полягких. Пам Пезе гльорифікував Львів, як польське місто. Відповідь на це була негайна: другого дня вибухла бомба в будинку Торгів. Українці нагадали про своє існування французьким парламентаристам. Доходження поліції виказали, що замах був проведений членами УВО, які ставлять своїм завданням боротьбу з Польщею в Сх. Галичині».

Стаття ця була передрукована в «Журналь де Тулуз» та «Ля Миронд».

Про смерть блаж. п. Ю. Головінського подано у всій французькій пресі вістку французькою тел. агенцією Ава.

Польська амбасада в Парижі розіслала була до всіх визначних французьких денників циркуляр, в якому на українсько-польські відносини покликуються на «розумних наслідників Петлюри». Очевидно цей циркуляр не був ані одною французькою часописею надрукований, бо доходили вже дальші вістки про жадливий терор на українських західних землях.

— «Ле нурер де петорль», Париж, 14. IX. 1930. пише: «Треба нам приглядатися, що саме робиться в Галичині, щоб там не повстало нове Мексико».

— «Авенір», Париж, 18. X. 1930. пише: «Вулюб розумно, коли б наші друзі пеляки полагодили

справу українців, бо останні через свою терористичну організацію роблять велику шкоду в налагодженні внутрішнього порядку».

— «Ля Круа», Париж, 5 XI. 1930. у статті п. з. «Заколоти в Сх. Галичині», пише між иншим так: «Революційні заколоти в Сх. Галичині приймають нечуваний розмір. озброєні напади збільшуються, заговори все більш і більш одважні, готуються в самостійницьких організаціях. Терор збільшується з кожним днем, по мимо того, що уряд поспіє репресії і арештує українських послів». «Богато полягків уперто думає, що ці заколоти є штучними, підтримуваними горсткою плечених агітаторів. Однак дійсна причина лежить деінде. На терені Сх. Галичини полягки становлять більшість по містах, а українці по селах. Після світової війни цей край мав повну незалежність протягом кількох місяців, по тім армія ген. Галера його завойовала й мирові договори включили цей край до Польщі. Але українські патріоти ніколи не визнали своєї поразки і спочатку прийняли пасивний спротив, потім спротив зробився активним». «Заколоти далекі від того, щоб покінчитися. Численні симптоми вказують як раз, що ми на передодні згіршення становища. Якщо Польща має право карати атентатчиків, вона має також обов'язок виявити більш мудрости і толеранції супроти українців».

— «Репюблїк», Париж 27. XI. 1930. пише слідує: «Ми добре знаємо, що се таке «пацифікація», тобто знищення українських гімназій, бібліотек, читальень, іт. д. А що казати про галицьку проблему? Уряд Пільсудського веде до розлуки українців».

«Лїбр Бельжїк» (La Libre Belgique), бельгійська часопись подає допис свого кореспондента, що як раз вернув із Галичини п. з. «Гомін бурї в Польщі», в якій автор згадує про український ірридентизм, про можливість війни, революції, про стан тривоги і непевности, пише: «Галичина, земля українська, прилучена до Польщі по мимо її волі, не тратить жадної нагоди підносити свої вимоги... чоловіки, жінки, діти, всі там переняті змаганням до самостійности.»

Передавайте в рук по рук, а хата до хати

Ховайте „СУРМУ“ перед ворогами, Се це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.Є.
Просить ся скласти в краю на!
„Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 2 (41)

ЛЮТЕНЬ.

1931

„Гарматніх лиш тонів!..“

Нам кволої пісні
Не час вже співати!
Ні суму більш плісні
Не вільно всаджати
У серце народа!

Ми звуки фанфари,
Що були згубились
Високо у хмарах,
В клич мусим зловити:
— «За Волю Народа!»

Як громів із неба,
Що світом несуться,
Нам сили потреба!
Від них лиш страсяться
Слабі наші серця!

Нам пісні такої
Щоб небо дріжало!
Як громи сильної!
Як сталеві кинжалі
Вбить треба у серці!

Бо кволая пісня
Не дасть нам завзяття;
А сум, сльози скислі:
Це зерна ледачі
Рабства і неволі!

А Воля лиш в гарті,
У борні й у жертвах!
Життя для завзятих!
В погорді до смерті
Є сила народу!

Не плакати нам тишком
І з неба ждять долі,
Валяючись нишком
В болоті неволі,
В панів ждати ласки...

В сталь сильної віри
Ми серця гартуймо!
Мечем лиш і крісом
Ми долю будуймо
Неволю руйнуймо!

Не плачу, ні стонів,
Ні гимнів надії!
Гарматні лиш тони
І тріскоти крісів
Враги пошанують!

Хто жити на волі
У славі бажає:
Хай сили страшної
Звук в серцю кохає
Готовий до бою!..

Не повторюймо старих помилок!..

Осінні події на Західних Землях України та імпозантна протестна акція за активізували українську справу на зовнішнім полі до небувалого ще досі розмаху. Донедавна світ або нілком не знав української проблеми, або знав її зле, або ж упрост не хотів її знати. Тепер положення під тим оглядом корінно змінилось. Тисячі інформаційних статей у пресі цілого світу, дуже часто із надзвичайно правильним підходом до української справи, сотки рефератів чужинців по різних краях про краєві події й про українську справу взагалі, промови радіо до мільйонних мас, маніфестації перед чужинцями, брошури чужими мовами, тисячі інформаційних розмов, тощо, все це робило нечувану досі пропаганду української справи у світі. Крім тої масової пропаганди, що вироблювала прихильну до нас опінію в мільйонах людей; були й е ми свідками за активізування української справи і між офіційними чинниками; доказом того рапорти амбаса-

дорів до своїх урядів про галицькі події, їхні ноты до Польщі; інтерпеляції в чужих парламентах; прялюдне обговорювання та досліджування справи такими установами, як «Конгрес Товариств Прихильників Ліги Націй», П. Інтернаціонал, тощо; висилка окремих комісій до Галичини такими установами, як «Ліга Миру й Свободи», що потім інформували свої секції по цілому світі, чужі уряди та інші міжнародні установи; петиції англійських парламентарів та провідних мужів до Ліги Націй, тощо. Щобільше все повище разом із сотками протестних українських телеграм та меморіалів до урядів різних держав і міжнародних установ, мало той наслідок, що в січні на сесії Ліги Націй обрано окрему комісію для розсліду петицій про українську справу та подачі по розсліду звіту на Раді Ліги Націй.

Як раз у звязку з останньою справою можна опостерігти появу в деяких українців якихось надій,

мовляв, ось і ми доблима до Ліги Націй, а тепер чекаймо на її рішення. Ці надії, правда, дуже неясні й неспілі, а всеж вони для нас дуже небезпечні, бо збивають нас із правильної дороги—надіятися лише на самих себе—і птвояють нас тули, звідки, напевно, ніколи наше визволення не прийде.

Це правда, що Ліга Націй застановилася над нашою справою уперше. Але й те правда, що не зробила вона цього з власної ініціативи, а під напором різних нам сприяючих обставин, інакше вона б не мовчала протягом десяти минутих років, коли Польща гдузувала зі своїх міжнародних зобов'язань супроти українського народу, та ба, зі своїх власних законів (забезпечення життя й майна громадян, про автономію, український університет, тощо), переводячи систематично повне винищення здобутків українського населення на полі культурнім (польонізація шкіл, урядів, замкнення 3.000 укр. шкіл, переслідування укр. університету, «Плату» та взагалі культурних установ і т. д.), «еконімічним» (колонізація, податкова система, нищення кооперації й т. д.) та політична (репресії, арешти, політичні процеси, здушування політичних проявів і т. д.). Усе це давало Лізі Націй тисяч разів право й обов'язок самій придивитися до відносин у Галичині, але вона цього не зробила. Що більше, скарги українські мандрували до коша, а на всякі благання, переконання, покликання на право й закони Ліга, а з нею й ціла Європа, була глуха. Для Ліги Націй українська проблема не існувала; вона була для неї зиквідована віддачею українських земель Польщі, та прийняттям до відома рижського договору між Польщею та більшовиками.

Коли ж, поминаючи те все, нам пощастило добитися до тої Ліги Націй та приневолити її заговорити про нас, то викликали це все передусім 3 причини: 1) що перше—стан вічного неспокою на українських землях; 2) подруге—посередній натиск через публичну опінію за кордоном і 3) через односторонню поставу всього українського загалу виявлену в протестній акції. Безперечно були ще теж інші причини, але про них ще сьогодні не слід розписуватись.

Треба зрозуміти, що Європа побачила, що всупереч їхнім бажанням та всупереч усім законам

Незрозумілий знак.

(Спомин з недавнього минулого).

Наше завдання було не легке. Мали ми зробити експропріацію державних грошей із залізничного поштового возу на лінії Н.—Р. Призначено для цього 12 чоловік. План був такий: при візді поїзду на станцію Д. двох боєвиків із приправленими до стрілу «копитами» (револьверами) всакують на локотиву та тероризують її обслугу, коли ж вона не послухає вбивають її та, перебивши керму локотивою у свої руни (призначені до того люде розумілися на цій «штупці»), переїжджають повільно станцію, а далі пускають поїзд повною паркою вперед. Дальших три чоловіки й собі всакують до поїзду і «працюють» коло поштового возу амбулянсу; коли ж на їх вимогу обслуга возу дверей не відчинить, то вони висаджують двері вибуховим матеріалом. Решта боєвиків обсаджують двірці та при наближенню поїзду, тероризують його обслугу, знищують телеграф і телефон і при переїзді поїзду через станцію всакують до нього. Усі одержали строгий наказ костюматися рішучо, а зокрема—кожного, позика чи

Польщі, пройти над українською проблемою до порядку дня, українство зростає і стає фактором, який може поперекрещувати всі пляни переможців зі світової війни. Європа досі вважала Польщу своїм жандаром на Сході Європи, для тої цілі пішла як найдалі: дати їй кредити, зброю, чужі землі, дипломатичну допомогу, тощо. І ось та сама Європа побачила, що в 12. році своєї самостійності, здавалось, в упорядкованих відносинах, Польща не є тим, за що бажала б її мати Європа: що вона не тільки що не така вже дужа, щоб боронити Європу перед Сходом, але що вона не може дати собі раду навіть у себе в середині.

Факт нищення українського населення і його культурних здобутків, дикими і варварськими способами, став в очах тої самої Європи доказом «упадку державної польської думки»,—як це писали чужинці, доказом слабости Польщі. Та сама Європа, обтяжена не одним тяжким гріхом, не могла далі ігнорувати українського чинника, та не зі співчуття до українців чи за для їх гарних очей, а тому, що ставила собі такий самий запит, як і один французький часопис: «З оглядом запитуємо себе, що станеться на випадок мобілізації польської армії, коли 200.000 українців дістануть до своїх рук зброю?» А прозорливіші політики питали себе: а що станеться, коли за тими українцями стане 30.000 мільонів населення зпона другого боку Збруча?

Заважила тут і публична опінію чужинців. Між чужинцями маємо нині не одного впливового приятеля, що із тих чи інших причин симпатизує нашому народові, та крім того, дається одкритими очима в майбутнє. Всі вони останніми часами заговорили не тільки ради нашої користі, але й за для користі своїх держав: вони вказували відповідальним чинникам свого краю на хибність політичної гри на Польщу, коли мова про політику, розраховану на довгий час.

Так отже, зрушено українську справу на зовнішнім полі з мертвої точки. Це правда. Але це ще далеко до того, щоб зібрати нам овочі, а вже непростима ілюзія думати, що ось тепер світ розвіяже українську проблему, хочаб тільки у Східній Галичині. Бо правдою є також і те, що до то

цивіля, який ставив би опір чи перешкаджав виконанню пляну на місці застріляти. Коли трійна що мала поратися коло амбулянсу, скінчить свою роботу та дасть про це знати свиставкою, всі боєвики діляться на дві групи й, розділивши гроші на дві частини, видають поїзд та подаються у двох протвинних напрямках. Дороги, якими мали втікати боєвики, докладно звірено з мапою, та ще перед тим проводирі окремих груп перейшли їх самі.

На сходинах нашої пятки, де передано нам цього наказу, ми, тільки розподілили ролі між собою й розійшлися з тим, що кожний мав докладно обміркувати ціле завдання та на наступних сходинах подати можливі завваги що до способу переведення пляну чи до приділеної йому ролі.

На наступних зборах не багато прийшлося балакати. Повстав тільки один запит: що належить робити, коли пасажири, збентежені стрілами, почнуть виходити з возів? Постановлено, що двох боєвиків стануть на передніх площинах возів та до кожного такого пасажира будуть стріляти з кольбенавзерів.

В день виїзду до місця призначення кожний

самої Ліги Націй вплинуло від р. 1920. згідно із статистикою). 345 скарг національних меншин, з того 76 звернено проти Польщі; хоч і прийнято з них 143, що задовольняли формальні вимоги, всеж на розгляд Ради поступило 18, а з тих 18 Рада Ліги Націй відкинула 10, у 6 випадках досягнула компромісу, і лише у 2 випадках винесла постанови на користь національних меншин. Пропорція 2:345, та й узагалі білянс дуже сумний!

Але в постанови на користь меншин ще не означає, що її на практиці переведуть. Як приклад на практиці виглядатиме рішення української справи на травневому засіданні Ради Ліги Націй, колиб воно навіть і корисно для нас випало, можна уявити собі з того, що згідно з інформаціями, які подає «Gazeta Polycyjna» вже 409 «перегових» та 102 старшин дістало відзначення за «нацифікацію»!

Отже? До бісового батька з протестами, Лігою Націй, вічами, статтями, книжками та взагалі із зовнішньою акцією? Зовсім ні! Лише не надіймося від зовнішньої акції того, чого вона ніколи не дасть. Пам'ятаймо слова великого італійського політика Кавура: «Дипломатія не може змінювати положення народів. Вона може лише легалізувати готові факти». Зовнішня акція не тільки не зайва, але конче потрібна. Вона має для нас значіння передусім з огляду на пропаганду української справи. Мова про те, щоб у слушний час чужинці

не перешидали нам, як це вже було, вирішувати українську справу нам самим та щоб не допомагали нашим ворогам. Мова про те, щоб світ змінив свої погляди на нас та на наших ворогів, щоб у всіх державах чути було такі голоси, як проф. Мартеля: «Французькі відповідальні політики зачинають вже розуміти, що союз Франції з Польщею це смертний гріх, який може Францію привести до згиби». Мова про те, щоб запанувало таке загальне переконання, яке вже висловив швейцарський орган Ліги Націй: «І справді, правдиву помилку зробила Європа, коли не зміла переконатися в 1920. р., що це в її інтересі було підтримати Україну й зробити її незалежною». Тоді чужина не буде перешидавати нам творити власну державу. Всеж і тоді не буде вона сама нам творити держави й її виборювати.

Тому, особливо нині, не надіймося на Лігу Націй, чи ще на когось, як колись надіялися на Німеччину, Австрію, потім більшовиків, Денікіна, Польщу і на прикінці на Антанту. Всі вони апробують доконані факти, одні змушені до того силою, інші, що їх прихилить до нас наша зовнішня акція, у власнім інтересі та з прихильності. А проте лише доконані факти вирішать українську справу.

А ті доковані факти повинні дати ми!

І тому українську справу маємо й будемо рішати тільки ми—українці!

Протестна акція українців в Європі.

(Закінчення звіту).

Річні Країни.

а) Акція українців.

— Команда «Української Військової Організації» видала відозву до всього культурного світу на мові англійській, французькій, італійській та німецькій, в якій стверджує, що Західні Землі України дісталися під польську владу проти волі українського народу, що великі держави, які віддали українські землі Польщі несуть відповідальність за грізне становище, витворене Польщею на тих теренах, та що розв'язка східно—європейської проблеми без углядження національних

змагань українців стріне завжди чинний спротив українського народу, а зокрема українських акцівістів, що будуть боротися до останньої краплі крові за самостійність і соборність України.

— «Провід Українських Націоналістів» вислав до 27 міністерств заграничних справ а) ноту про положення українців під Польщею, далі б) меморандум про східно—європейську проблему та в) супровідного листа враз із ріжними матеріалами в справі «нацифікації». Нота висловлює застереження щодо значіння міжнародних актів, які стосуються України та які переведено без згоди та проти волі українського народу.

із нас дістав по два «сплюваки» (револьвери), чотири ладунки куль, електричну лампу й компас; рівнож кожний дістав точні інструкції, коли має вийти, куди їхати та в кого зголоситися. Кожний із нас мав перед виїздом сам запастися харчами: сухою ковбасою, сухарями, чоколядою та румом, всього, однак не багато, щоб можна було сповлати в килених одягу.

Приїхавши до Т. мусіли ми чекати ще два дні, бо наша розвідка нам донесла, що гроші повезуть шойно за два дні. Хоч Т. і справді було окружене місто, але не дуже то безпечно було задержуватися в ньому протягом двох днів 12-ом чужим людем. Наш розміщено по хатах ріжних наших симпатиків. Ніхто з нас не смів позавуватися на вулицю. Порозумівалися ми через звязкового, яким була п-а Дарка.

Мене й ще одного товариша призначили до помешкання одної вдови де вона жила разом із донькою. Починали нас як старих знайомих, а то в рідних. Із розмов ми довідалися, що чоловік удана згинув на італійським фронті; вона тоді залишилася з донькою та двома синами одному з них старшому, сама кавала йти боротися за рідну зем-

лю під час українсько-польської війни, а молодший ще майже дитина, сам пішов. Старший згинув під Львовом; молодшого зарубали більшовики. До нас ставалися як до тих, що мають поместитися за її дорогих синів. Довідалися ми, що ми не перші «птахи» в неї. Вона помагає «птахам» чим може: сама пішлаб щось робити, колиб її лише взяли...

Другого дня по нашій прибутті передав нам звязковий, що не будемо переводити експропріації за первісним пляном: для порозуміння над іншими способами переведення мусімо зійтись усі разом. Зійшлись ми в вечері на умовленій квартирі. Там довідалися ми, що зайшли деякі труднощі, а тому, замість у самім поїзді, виконаємо напад у хвилині виладвання грошей на станції Б. Число учасників нападу зменшено до пятки. Двох із нас мало тероризувати поліція та поштового урядника, двох інших мало забрати начку з грішми, а пятий мав «крити плечі» значить—реагувати на можливу інтервенцію з боку прохожих. Такої інтервенції треба було сподіватися, бо ціла «операція» мала відбутися 10 кроків од двірця, на якому в хвилині приїзду поїзду панував завсігда жвавий рух.

Нерадо прийняли ми цю зміну, бо кожному

— 31. XII. 1930. 17 українських послів і сенаторів із Західньої України вислали до Ліги Націй петицію, в якій вказують на порушення міжнародних зобов'язань Польщею а зокрема задержуються на справі «паціфікації».

— **Пос. М. Рудницька** внесла в січні до Ліги Націй 2 петиції: одну в справі «паціфікації», другу в справі українських послів, ув'язнених у Бересті.

— **Митрополит А. Шептицький** вислав до Папи Пія XIII окремого листа в справі «паціфікації», а зокрема поведження польської влади з українськими священиками.

— 24. X. 1930. р. відбулося в **Чернівцях (Буковина)** Служба Божа за жертви польської «паціфікації».

— 26. X. 1930. відбулося в **Чернівцях** протестне віче під проводом **Дутчака**: реферат про красу події мав Ю. Сербинок. Рішено віднести до Ліги Націй.

— **Українське студентство** в Румунії, згуртоване в **«Союзі українських Студентських Організацій» (СУСОР)** видало протест проти варварських вчинків Польщі.

— **Українська Секція «Інтернаціональної Жіночої Ліги Миру й Свободи»** у Львові, видала заклик до жінок цілого світу з протестом проти польських погромів.

— 30. XI. 1930. відбулися в **Софії (Болгарія)** збори української кольонії з приводу терору польської влади над українським населенням. Віче винесло протестні резолюції.

— **«Українська Національна Рада»** в Брюсселю (Бельгія), що об'єднує всі українські організації в Бельгії, вислала телеграми до Ліги Націй та до міністрів Гендерсона, Бріана, Мусоліні та Гіманса з протестом проти польського терору.

— **Спілка бунів військових української армії в Онекурі** (Франція) вислала в половині жовтня протест до Ліги Націй.

— 2. XI. **Українська Громада в Норбею** (деп. Сен-е Уаз, у Франції) вислала протест до Ліги Націй.

— 11. XI. такий сам протест винесли ширші сходи української кольонії в **Норбею**.

— 3 ініціативи **Відділу ОУН в Еш** (Люксем-бург) скликано віче української кольонії, яке вислало телеграми до Ліги Націй.

б) Акція чужинців.

— **«Інтернаціональна Жіноча Ліга Миру й Свободи»** вислала до Сх. Галичини свою ген. секретарку міс **Шіпшіне** для перевірки положення на місці. Міс Шіпшіне по повероті з Галичини за кордом, здала звітний центральній управі, далі всім національним секціям жіночої Ліги, крім того меншестевій комісії Ліги Націй, англійським послам, як рівнож інформувала про польські звірства ширше громадянство в чужині улаштованням окремих рефератів.

— **Др. В. Дей**, канадський лікар, що його арештували поляки в часі його об'їздів українських сел в добі «паціфікації», по виїзді за кордон зложив звіт про положення в Галичині в меншестевій Комісії Ліги Націй, та дав ряд інтервю заграничній, зокрема канадській пресі.

— У Брюсселю відбувалися в днях 14—16 лютого 1930 р. Збори «**Міжнародної Ліги для Союзу Націй»**, на яких окреме засідання було присвячене українській справі в Польщі. Слово забирали п-і **Баккер Фан Боссе**, проф. **Фан Обервек**, польські делегати **Стронський** та **Львенгерц**. Принято резолюцію, в якій комісія звертається з покликом до поляків та українців, щоби вони дійшли до доброго до полагоди конфлікту, як рівнож пропонує утворити окремих комітет для точнішого ознайомлення з українською проблемою.

— В половині жовтня інтервював **Французський амбасадор Ле Рож** у Варшаві в справі подій у Сх. Галичині. Той же амбасадор приїхав потім до Парижа здати особисто звіт про українсько—польські відносини.

— **Проф. Сорбони Р. Мартель** виголосив у Франції ряд відчитів про польсько—українські відносини, при чому дуже негативно ставився до поляків.

— На Конференції **«Соціалістичного Спортивного Інтернаціоналу»** що відбулася в міс. грудні у Відні, відчитано звіт українських пластових організацій про польські репресії. Ті інформації Інтернаціонал видрукував у 4 мовах та розіслав місцевим спортивним організаціям.

Швейцарія.

— 25. X. 1930. р. відбулися в Женеві збори **«Українського Клубу»**, які винесли протестні резолюції проти польського терору. Протест вислано до Секретаріату Ліги Націй та до всіх членів Комісії Національних Меншин. Окрім того рішено звернутися до Міжнародного Червоного Хреста, до Міжнародної Унії опіки над дітьми, та до Жіночої Ліги миру й Свободи.

— 17. I. 1931. відбувся в Женеві зїзд представників українських протестних комітетів проти польського терору в Чехословаччині, Німеччині, Данцігу, Литви, Франції, Бельгії, Італії та Швейцарії. Принято рішення утворення у всіх європейських державах постійних комітетів пропаганди й охорони прав українського народу, як рівнож намічено основні засади пропаганди нашої справи за кордоном.

— У Женеві засновано в листопаді **українське пресове бюро**, яке видає французькою мовою місячний бюлетень п. з. Bulletin d'Informations Ukrainiennes.

— У **Льозанні** видано в січні книжку про «паціфікацію» п. з. La Plus Sombre Pologne. Le Rempart de la Barbarie contre l'Europe.

б) Акція чужинців.

— 19. I. 1931. р. **«Жіноча Інтернаціональна Ліга Миру й Свободи»** улаштувала в Женеві публичну конференцію в справі галицьких подій. Виклад про ті події мала міс Шіпшіне, яка в добі «паціфікації» відвідала Сх. Галичину з доручення Ліги. Слово забирали: польський журналіст **Смогоржевскі**, проф. **Русова**, інж. **Андрієвський**, секретар Конгресу національних меншин **Аменде**, пос. **Рудницька** та **Е. Онацький**.

Протестна акція заокеанських українців.

(Дальший звіт на підставі матеріалів, одержаних до 28. II. 1931.)

1. Протести поодиноких українських організацій.

— **14-ий Народній зїзд «Союза українських Самостійних»** в Едмонтоні (Канада) ухвалив протест проти польського терору.

— **Грено-нат. парохія в Медісон**, Ілл. вислала 18. XI. протестну телеграму до Папи, Ліги Націй та Вашингтону.

— **Українська громада в Гудсон**, вислала 16. XI. телеграму до Гінденбурга.

— **Українські товариства в Гернімер**, вислали протест до Стімсона та Ліги Націй.

— **15-ий Відділ. УРС в Голийок, та 116 Відділ УРС в Іст Шинаго** вислали протестні телеграми до Стімсона та Ліги Націй.

— **Учасники листопадового свята в Сисеро**, Ілл. вислали 2. XI. телеграму до Вашингтону, Мек. Доналда та Ліги Націй.

— **Збори 139. Відділу УРС в Бриджпарт** вислали 8. XI. листа до Гувера та Червоного Хреста.

— **Учасники листопадового свята в Бервиг, Па.**, вислали 16. X. протест до Стімсона та Ліги Націй.

— **Громадяне Т. Полівка, С. Шевчук та Д. Ковальчук з Вест Нютон** вислали телеграму до Вашингтону.

— **«Провідіння» та «Американський Комітет Визволення України»** вислали 19. I. телеграму до Ліги Націй.

2. Походи. радіо й вилади.

— 14. XII. у **Вінніпегу, Ман.** відбувся протестний похід.

— **Радіова Станція WCFL в Шинаго**. 15. XII. дала реферат в англійській мові про події в Галичині.

— 2. XII. 1930. **Я. Маногін**, українець, американський горожанин, що був свідком польської «паціфікації» мав реферат про події в Галичині в будинку англійського парламенту.

3. Протестні віча.

138) 23. XI. відбулося віче в **Бріджпорт, Конн.** Промовляв п. **Слобоняк**. Зібрано 198.98 дол. 139) тогож дня—в **Силвер, Ман.** 140) тогож дня—в **Россборн, Ман.** Промовляли: М. Галушка та Г. Тимчук. 141) тогож дня—в **Сенді Лейн, Ман.** Промовляв о. Берик. Зібрано 10 дол. 142) тогож дня—в **Даврин, Ман.** 143) тогож дня—в **Утопії, Сасн.** Промовляли о. Волохатюк та В. Байдак. Зібрано 30 дол. 144) тогож дня—в **Бюфорд, Алта.** Промовляли: Пирч, В. Стишко та П. Адамець. Зібрано 9.06 дол. 145) тогож дня—в **Кридор, Сасн.** Промовляли: п. Гултай, Мартович. Зібрано 550 дол. 146) тогож дня—в **Ст. Джумієн, Сасн.** Промовляли С. Михайлюк, Гринюк та о. Кусий. Зібрано 13.70 дол. 147) тогож дня—в **Бофало, Н. Й.** Промовляли о. Слотюк (амер. священик) Генрі Шоу, М. Цеглинський, Гура. Присутніх було 1.500 осіб.

з нас більше подобався напад на поїзд, та й користь тоді булаби більша, беручи на увагу, що в поїзді забралиб ми всі гроші, призначені на цілу лінію, а не частину, призначену на станцію Б. Але наказ наказом!

Коли згідно з пляном приїхали ми на станцію Б. та висіли з поїзду, якийсь малий, чорнявий чоловічок дав енергійний знак рукою нашому командантові, і всів поквально до поїзду. Наш командант шов не задержуючися в напрямі поштового возу: за ним ми, один за одним, як і змовилися.

Вже смеркало, так що облич людей не можна було пізнати. От заповідається чудесна робота передетла думка: упораємося так, що ніхто й не стямитьс та непомітно «спалимося»!

Втім блиснуло перед нами світло електричної лампки. Хтось крикнув «стб!» і почувся характеристичний тріскіт румлячного замка. Той самої хвилі з нашого боку впало два стріли. В одповідь впало кілька румлячних стрілів.

Засідка!.. майнула думка в кожного з нас. Та все ж усі ми підбігли кілька кроків наперед, стріляючи раз у раз у бік противника.

Наш командант дав знак до відвороту. Відстрілюючися ми відступали вздовж тору в напрямі двірця, перейшли ясно освічену площу перед двірцем, на якій непорушно стояли остовпілі зі страху подорожні з клунками, перебігли залізничну дорогу ш., акомпаніямент стрілів полімаїв, що бігли за нами давою аж поки ми, перескакуючи плоти та рови, перебігали різні огороди та подвір'я, не опинилися нарешті в полі. Тут почувли ми себе безпечніше.

Щойно тепер догадалися в чому річ. Той чорнявий чоловічок, якого закричали ми на двірці, дав знак командантові відступити від роботи та їхати далі. Однак командант не зрозумів його. Згодом довідалися ми, що польська поліція сподівалася нашого наскоку (видно закричала нашу розвідку, що не дуже то обережно обслуговувала двірць) та обсадила цілий терен, за виїмком самого двірця; не сподівалася, що ми будемо втікати через наїлюдніше та освітлене місце.

Саме завдяки тій помилці нам і вдалося легко видістатися з халепи та втекти.

Зібрано понад 600 дол. 148) тогож дня — в **Тейлор, Па.** Промовляли: В. Левицький зі Скрентону, о. В. Клодницький. 149) тогож дня—в **Гартфорд, Кон.** Промовляли Галенда, проф. Преолі і проф. Борик. Зібрано 106.40 дол. 150) тогож дня—в **Нью Йорку.** Зібрано 800 дол. 151) тогож дня—в **Порто Алегро** (Бразилія), 152) тогож дня—в колонії **Іраті** (Бразилія); 153) тогож дня—в **Круз Машада** (Бразилія). Промовляли: А. Чернобай, В. Гупало, П. Булик, І. Рева, О. Ставничий. Надіслано протести до Ліги Націй. 154) 17. XI. відбулося віче в **Гарра Окла.** Промовляли п. Рукицький, Ростікус та місцевий парох. Зібрано 72 дол. 155) 21. XI. відбулося віче в **Тарнополі, Саск.** Промовляв о. Кувій. Присутніх було 180 осіб. Зібрано 20 дол. 156) тогож дня—в **Прілейт, Саск.** Промовляли: о. Золоханюк, М. Райчиба, І. Мисик. Зібрано 36.10 дол. 157) 22. XI. відбулося віче в **Завал Сочаві, Алта.** Присутніх понад 300 осіб. 158) 25. XI. відбулося віче в **Форт Франсес, Онт.** Промовляв п. Сосняк. 159) 26. XI. відбулося віче в **Пасейк, Н. Дж.** Промовляв М. Січинський. Зібрано 91.06 дол. 160) 30. XI. відбулося віче в **Лінден, Н. Дж.** Промовляли п. Мусора, Деппіцький, каштанюк, Заяць, Баркус. Зібрано 113.25 дол. 161) тогож дня—в **Бирсайд, Чикаго.** Ілл. Промовляли: Т. Ткач, О. Драпак, Ю. Небор, Т. Рибак. Надіслано протестні резолюції до Вашингтону та Женеві. Зібрано 214 дол. 162) тогож дня — в **Фон Ривер Масс** Промовляли: І. Чорний, О. Скротський. 163) тогож дня—в **Вінніпегу,** відбулося жіноче протестаційне віче. Промовляли: пані д-р. Димз, др. Гуляй, п-і Мензі голова англ. жіночої організації в Канаді та п-і Дик. голова «Том Велфер Асоціяційн» у Вінніпегу. Зібрано біля 100 дол. 164) тогож дня—в **Пітсбурзі, Па.** Промовляв о. В. Козоріз. 165) тогож дня—в **Чатам Онт.** Надіслано протестаційні резолюції до Ліги Націй, уряду В. Британії, домініяльного уряду в Оттаві. 166) в **Брендоні, Ман.** Промовляли: О. П. Дрогомирецький, О. Мушій. Зібрано 100.55 дол. 167) тогож дня — в **Філядельфії.** Промовляли В. Галан, др. Л. Мишуга, а з чужих адвокат Р. Кроскей (ветеран америк. армії) та лейтенант Г. Ліберман. На вічі були присутні репортери від філядельфійських часописів. 168) тогож дня — в **Борсайд і Пулман** (біля Чикаго). Промовляли: Ю. Небор, Л. Рибак, о. В. Драпак. Зібрано 9.4 дол. 169) тогож дня—в **Кемпбел, О.** Промовляли: М. Данилович, Д. Стецьків, Я. Ткаченко. Зібрано 85.30 дол. 170) тогож дня — в **Котсвіл, Па.** Промовляли В. Кедровський. Надіслано протестну резолюцію до Секретаря Стейту Стімсона. 171) тогож дня — **Джерзі Ситі Н. Дж.** Промовляли: п. Галичин і в гела. Зібрано 1001.80 дол. 172) тогож дня - в **Брукліні Н. Й.** промовляв д-р Цегельський, і п. Слобоняк. Зібрано 53.45 дол. 173) тогож дня—в **Вернон Б. Н.** Промовляв о. Волохатюк. 174) тогож дня—**Веніувер Б. Н.** Промовляли п. Мельничук, Жарий, Савчук. 175) тогож дня—в **Пайн Ривер, Ман.** Промовляли п. Лютак, Г. Кравчук, М. Гусин 176) тогож дня—в **Вимер Саск.** 177) тогож дня—в **Нондіан, Саск.** Промовляли п. М. Кушнір, П. Леськів, А. Шипиляк, 178) тогож дня—в **Січ Ноломня, Алта.** 179) 4. XII. відбулося віче в **Минадо, Саск.** Промовляли: п. Стратійчук, Герасимюк, пані Черевич. Присут-

ніх було біля 150 осіб. 180) тогож дня — в **Радинні, Саск.** Промовляв о. Улян. Присутніх було понад 100 осіб. Зібрано 39.15 дол. 181) тогож дня—в **Сивейр, Гил, Саск.** Промовляв п. Горбай. 182) тогож дня — в **Ірасемі** (Бразилія). Промовляли: В. Гевко, М. Шевчук, І. Горачук, В. Гучок, М. Задорожний і інші. Зібрано 241.50 дол. 183) тогож дня—в **Рочестер, Н. Й.** Промовляли: О. В. Турула, Я. Браушу, Вольден-Мур. Резолюції надіслано до президента Зєднаних Держав., держ. секретаря Стейту, президента сенатської комісії закорд справ. 184) 7. XII. відбулося віче в **Сторновей, Саск.** Присутніх було 250 осіб промовляв о. Улян. Зібрано 11.70 дол. 185) тогож дня—в **Вілінг, В. Ва.** Промовляли Бек, о. Ковальський. Надіслано протестні резолюції до 13 місць, зокрема до «Манчестер Гардіян», сенатора Бахмана з В. Вірджинії, до польського прем'єра Світальського. 186) тогож дня — в **Нантіон, Па.** Промовляли о. Грушецький, Д. Галичин, проф. Гермен Крайківський, І. Бойко. Зібрано 359.07 дол. 186) тогож дня в **Бофало, Н. Й.** Промовляв В. Кедровський. 188) 13. XII. відбулося віче в **Глен Ендер, Саск.** Промовляв І. Щур. Й. Лозинський. 189) тогож дня — в **Сера до Лосіндро і Пасенсія** (Бразилія). Промовляли М. Височанський, М. Теодорович. Зібрано 125 дол. 190) відбулося віче в **Клівлейнд Огайо;** присутніх було на поході і вічу понад 8.000 людей. 191) теж в **Байона, Н. Дж.** Резолюції надіслано до держ. секретаря й Ліги Націй 192) теж в **Сіраноз, Н. Й** промовляв О. Сидорак. 193) теж в **Бренфорд, Онт.** Промовляв Ю. Кузьма, о. П. Олексів, о. І. Колдун, о. Сарматюк. Надіслано телеграму до Ліги Націй. 194) теж в **Антоніо Нандідо** (Бразилія). Надіслано протест до Ліги Націй. 195) теж в **Нури-тиба.** Надіслано протест до Ліги Націй. Зібрано 237.89 196) теж в **Медісон, Ілл.** Промовляв о. Меріянів. Резолюції надіслано до державного секретаря, департаменту, до Ліги Націй, до Апостольської столиці. 197) теж в **Мініз Ракс, Па.** Промовляли А. Ральчак, ред. М. Хандсга, о. Волощук. Присутніх було біля 2.000 осіб. Надіслано прот. телеграми до Ліги Націй, та держ. секретаря Зєдн. Держав. 198) теж в **Гайт, Альберта** (влаштоване залізничниками). Зібрано 31 дол. 199) теж в **Нортерн Велей і Грац, Алта.** 200) теж в **Рідмайнт, Саск.** Промовляли п. Бучковський Я. Назаревич, пані Козяр, Колувіл (англієць) о. Улян, І. Федорович, М. Кузек, Ю. Стецишин. Резолюції вміщені в англ. часописах.

Далі відбулися такі віча в Південній Америці. 201) 20. XI. в **Жангарі,** 202) 16. XI. **С. Павло,** 203) **Ріо де Жанейро,** 204) 22. XI. в **Трес Баррас,** 205) 23. XI. в **Вера Гваранні,** 206) 30. XI. в **Прудентополіс.** 207) 14. XII. в **Наразіно і 208) Трес Баррас.**

У Канаді відбулися далі такі віча: 209) 28. X. в **Гемільтон, Онт.,** на якому промовляли Геменюк та Свістун, 210) 27. X. в **Гемільтон, Онт.** на якому промовляли С. Ємчук, о. П. Олексів, Палка, Станькевич, та винесено резолюції, що вислано до Ліги Націй та Отави; 211) **Рідмайна, Саск.** на якому промовляли Бучковський, Я. Назаревич, п-і Е. Козяр, Колдун (радний міста), о. Улян, І. Федерив, і Ю. Стецишин, 212) 2. XI. у **Ватерфорд, Онт.,** де говорили Мех, Долинюк, Михалевиц, Залудський, Литвин, 213) **Айтуна, Саск.** 214) 30.

XI. **Брантфорд, Онт.** де промовляли Гнідий, о. П. Олексів, о. І. Кольцун, о. Сарматюк, при чому протест вислано до Ліги Націй.

У Сполучених Штатах відбулися далі такі віча: 215) 9. XI. у **Шінаго,**получене з листопадовим святом, де промовляли Др. Скегар, та винесено резолюції протесту, що їх заслано до Вашингтону, Ліги Націй, Англії., польського амбасадора в Вашингтоні та «Манчестер Гардіян. 216) 2. XI. в **Ст. Луїс,** на якому говорив С. Мусійчук, 217) 19. X. в **Дітроїт,** 218) 16. XI. в **Бреслав, Па,** яке вислало протест до Стімсона та Ліги Націй, 219) тогож дня в **Банд Брон, Н. Дж.,** 220) 8. XI. в **Істон,** 221) 16. XI. в **Бофало,** 222) **Гаювер, Па.** 223) 16. XI. в **Бостон, Масс.** на якому гозорив Давискиба, п-а Чопик та литовець Богосіс, 224) 23. XI. в **Монігстави,** де говорили о. Да-

Чужа преса про УВО та про події в краю.

«The Manchester Guardian», Манчестер (Англія), з дня 14. XI 1930. в статті п. з. **The Tragedy of the Ukraine** пише: «Польське насильство на Україні набрало тепер більшої сили, ніж щось подібне деє в Європі. Україна стала краєм розпуки і знищення, яка ще більшу увагу звертає на себе тим, що права України забезпечив міжнародній трактат, а Ліга Націй глуха на просьби й аргументи і дальший світ нічого про те не знає, або не клопочеться... У відносинах, які на Україні існують, насильство є по обох сторонах, однак насильство поляків переходить всяку міру. Українська робота виявляється підпадами і нищенням телеграфічних дротів і про це польська преса пише, але про польські звірства, що є пляновими і на ширшу міру, не згадує цілком».

— «Journal de Geneve», Женева, з 25. I. 1931. в статті п. з. «La Pologne à Geneve» пише: «І справді, правдиву помилку зробила Європа, яка не вміла переконатися в р. 1920., що в її інтересі було піддержати Україну і зробити її незалежною».

— «Der Jungdeutsche з 5. X. 1930. в статті п. з. «Мала війна в Східній Галичині» пише: «По десятих літах приходиться ствердити, що Польща не зробила нічого в напямі виповнення взятих на себе інтернаціональних зобов'язань щодо українців. Не переведено в життя її автономії, ні не заложено українського університету, сотнями зачинають українські школи, а національним стремлінням українців роблять перешкоди в кожній царині. Рівночасно з акцією денационалізації українців зачато військову колонізацію і тим способом одібрано сотні тисяч гектарів української землі українському селянинові». «Кого це здивує, що такі методи викликають лише ненависть? Сьогоднішні польські проводирі, що мають за собою революційну діяльність, повинні здавати собі справу з того, що масу населення в 7 мільонів, як це є з українцями в Польщі, не дається відразу денационалізувати, та що в тому народі, крім історичної традиції та останньої визвольної боротьби, є свідомість того, чого в нинішні часи має право шадати нація».

— «Hlas vuchedni», Ужгород, 13. XI. 1930. в статті п. з. «Golgota» пише: «Замість автономії, Польща приправила відні українцям кривавий бенкет, напавши, як це то діяв польським кавалерам, озброєними військовими ескспедиціями на безборонне населення. Теперішня кривава розправа

нилович, американець Др. Ван Кірк, та о. Кучер, 225) 2. XII. в **Сліввіл, Па.** де говорили о. Шкварок, ред. М. Хандога, сенатор Райлі та американець Гібс, при чому вислано протест до Гувера та Ліги Націй, 226) 7. XII. в **Белегем, Па.**, на якому говорили о Рудакевич, Др. Мишуга, Ленчук, при чому зібрано 140 дол. та вислано протест до Ліги Націй та Вашингтону; 227) 21. XII. в **Шінаго,** на якому промовляли Др. В. Сіменович, Р. Смук, литовець Ф. Маставскав, білорусин Воронко, німець Й. Клейн, о. І. Коцан, проф. Н. Ловей американець, Др. Тарнавський та М. Січинський; протест вислано до Вашингтону, сенаторів стейту Іліной, Ліги Націй та до правительства тих держав, що підписали віддання Галичини Польщі».

над українським народом доказує цьому світові ще ліпше, на яких слабих підвалинах стоїть теперішнє Польща».

— «The New York Herald Tribune з 15. X. 1930. в статті John a Elliotta пише: «Становище українців є ще тим некорисне, що хоч вони творять найбільшу національну меншість в Європі, вони не мають нікого, хто боронивби їхніх прав перед Лігою Націй. Українські скарги до Ліги Націй постійно попадали до кошика, тому що нема нікого в секретаріаті Ліги Націй в Женеві, хто займався б якнебудь тими людьми». «Варварська поведінка жовнів підчас їхньої «нацифікації» обурює почуття українських селян до такої міри, що в цілій Східній Галичині панує небезпечний дух неспокою. В теперішнім часі хвиля пожеж припинена, за винятком окремих випадків одного двох вогнів. Але ненависть до польської влади зроста тепер серед українських селян наслідком таких варварських методів до того, що не буде легко її усунути».

— «Le Mond Sлав», Париж, за вересень 1930. р. пише: «З страхом запитуємо, що статеться на випадок мобілізації польської армії, коли 200.000 українців дістануть до своїх рук зброю?».

— «Stalhelmkorrespondent» з 7. XI. 1930. в статті п. з. «Ось і Польща» пише: «Треба б припустити, що в відповідальних чинників Антанти загворить сумніння, бо якраз вони були тими, що видали на поталу ляхам 7 мільонів українців. Але ані думки про це! Слово зломане — аналогія до вступного зломання перемир'я. Щож це тепер обходить Антанту, що там діється з українцями? Що це обходить навів з Лондону, Парижу і Вашингтону, що діється в Польщі з мільонами німців? Вони знаходять все в порядку і — балакають собі спокійно про мир між народами, про волю та про демократію».

— «Ля Круа», Париж, 5. XI. 1930. пише: Краєвий сойм не існує, чисельні школи—гордість України—скасовано або спольщено. Український університет замкнено. Та найбільшим лихом є аграрна політика, яка систематично провадиться десять років. У Галичині мають польські магнати великі поєлості аграрної реформи переведена в користь польських колоністів. Заселення українських земель викликає велике невдоволення серед українських селян».

— «Il Lavoro Fascista» Рим з 9. X. 1930. містить статтю під заг. «Срази польської політики в Галичині», в якій пише: «Мусимо ствердити, що ми дуже добре памятаємо, як Польща отримала Східню Галичину, зобов'язавшись перед цілим світом zorganizувати автономний устрій країни й одкрити український університет у Львові. Поводі, поводити забула вона не лише про університет, але тепер ось нищать вже й останні гімназії. Ось вам доля міжнародних зобов'язань».

— «The New York Herald Tribune» з 26. X. 1930. у статті гр. Сфорци п. з. «The Polish Dictator» пише: «Під насильним пануванням польської дефензиви всі українці працюють потайки для здійснення своєї національної мрії. Дехто змагає до певного роду прилучення до совітської Росії. Але середні й вищі верстви змагають до будучої незалежної України, що сягала б до Чорного моря, збудованої однаково на втрату Росії, як і Польщі. Чи це мрія? Може, може. Але так само перед 20 роками видавалося деяким мудрецам мрією відродження польської держави».

— «Berliner Börsenzeitung», з 7. X. 1930. в статті п. з. «Повстання на Україні» пише: «Частина народу в 6 мільонів веде розпучливу боротьбу проти денационалізації з боку поляків, боротьбу, що останніми місяцями через нездібність Союзу Народів привела до отвертого повстання». В дійсності творяться, як не показують події у Східній Галичині, огнища небезпечні, наслідки яких можуть вийти далеко поза границі поодиноких держав». «Ошуканий у своїх правах народ хопився за самооборону. Вона мала зпочатку демонстративний характер, щоб звернути увагу світу на невирішене питання українське. Протягом цілої ночі було головне місто Львів відтяте від світа, а на провінції були такі самі акти. Міри польського уряду не звернені лише проти тайної військової організації, що ці акти вионала, вони звернені проти непричетних українських культурних та господарських організацій по містах, як рівнож проти українських селян на провінції».

— «Lietuvos Aidas», Каунас, із 7. X. 1930. містить статтю франц. проф. Р. Мартеля п. з. «Східня Галичина й Європа», в якій автор пише: «Ми гадіємо й то дуже радіємо, бо можемо тепер констатувати все більшу і більшу еволюцію французьких одвічальних політиків. Вони починають вже розуміти, що Союз Франції з Польщею — це смертний гріх, який може Францію привести до згуби. Вони ще не знають, як вийти з цього положення. Вони дуже хотіли б знайти якийсь вихід, але його ще не бачать. Але великим поступом у цій справі є факт, що відповідальні політики признають вже свою похибку».

— «Volonté», Париж, 20. II. 1931. в статті п. з. «La situation en Pologne» пише: «Французька опінія без різниці партій починає питати з тривогою, куди прямує Польща? Жорстокости в Бересті Литовським, у вязниці в Луцьку, «паніфікація» Східньої Галичини, вичотений процес представникам національних меншин — викликали однозгідний протест всіх культурних країн.» «Претекст акту саботажу деяких українських терористів не виправдує розмірів і жорстокости репресій. Видається, що поляки хотіли терором українського населення зломити його національну волю, знищити моральну єдність неколькими насильствами». «Уряд польський має намір домагатися

нової позички у Франції. Чи не вистарчає обкращення французьких опадностей в нафті Сх. Галичини? Польща мріє воскресити традиції парату, якого спадкоємцем вона себе уважає,

Читайте книжки!

Кожний член У. В. О. повинен читати як найбільше книжок з області визвольних рухів, повстань і революцій, історії різних підпольних організацій, теорії конспірації, розвідки, пропаганди, військового вишколу, споминів революціонерів, тощо.

Подаємо дальший список книжок:

А. Б.: За кулисами охранного отдѣлення, Berlin 1910, стор. 244.

Алининъ К.: „Чека“, Одеса 1919 стр. 102. Альбом борцов за свободу. „Тип. Воля“, Начасаки 1907.

Ашенбреннер М. Ю.: Военная организация Народной Воли и др. воспоминания, Москва 1924, стр. 200.

Ашенбреннер М. Ю.: Военно революц. организация партии „Народной Воли“, Москва 1926, стр. 30.

Гахаревъ В.: какъ держатъ себя на допросахъ Женева 1902, стр. 40.

Богучарскій В. Я.: Изъ истории полит. борьбы въ 70-хъ и 80-хъ г. г. XIX. в. партия „Народн. Воли“, Москва 1912, стр. 483.

Богучарскій В. Я.: Кровавый синодикъ. Смертная казнь по полит. дѣламъ въ Россіи. 1906 стр. 31.

Банч-Бруевич Е.: Как печатались за границей и тайно доставлялись в Россию запрещенные издания нашей партии. Москва, 1914, стр. 56.

Брешковская Е.: Николай Ив. Кубальчичъ. 1903, стр. 50.

Брешковская Е.: Ипполитъ Мышкинъ и архангельскій кружокъ. 1904, стр. 70.

Бундовецъ А.: Шифрованное письмо. Женева 1904, стр. 102.

Бурцевъ В.: Борьба за свободу Россіи. Берлинъ 1924, стр. 381.

Бурцевъ В.: За сто лѣтъ (збірник), Лондон 1897. I. і II. т. стр. 267—164.

Владимировъ В.: Очерки совр. казней. Москва 1906, стр. 268.

Волкенштейнъ Л. А.: Записки. 13 лѣтъ въ Шлиссельбург крѣпости. 1905, стр. 52.

Вороницынъ И.: История одного каторжанина. Госизд. 1926 стр. 230.

Генкинъ И.: По тюрьмам. Петербург 1922, стр. 486.

Герасименко Н. В.: Батько Махно. Госизд. 1929, стр. 116.

Голополосовъ А. И.: Из приключеній старыхъ революціонеров. Москва, 1922, стр. 32.

Да здравствуетъ Народная Воля. Paris. 1907, стр. 96.

Деде В.: Из листів студента засланога в салдати, Вид. РУП. 1903, стр. 101.

Дейчъ Л.: Четыре побѣга. Berlin. 1906, сер. 181.

Дейчъ Л.: 16 лѣтъ въ Сибири. Женева 1904, стр. 329.

Передавайте в рук до рук, з хати до хати!

Хватайте „СУРМУ“ перед ворогами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот. Просить складати в ираю на „Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 3 (42)

БЕРЕЗЕНЬ.

1931

В сему річницю.

Член Української Військової Організації

Ольга Басарабова,

закатована в тюремних казематах у Львові
лицькими посіпаками дня 12. II. 1924. р.

Минає сім літ, як у ляцьких казематах на вул. Яховича померла одна з перших наших членок — Ольга Басараб. Українське громадянство довідалось про це зі сторінок часописів та вісток, передаваних пошени з уст до уст. Зпочатку ніхто не знав, що це померла жінка — героїня, бо поліційні власти не подали навіть справжнього імені, а імя якоїсь Юлії Баровської. Потім говорено ріжно: вороги — що О. Басараб боялася відвічальности і скінчила самогубством; свої — що це героїня, що знала якусь тайну, якої не хотіла зрадити.

Ольга Басараб — це одна з перших активних борців за волю народу. Перша, над якою ясніє золоте саяво мучеництва за велику невмірущу ідею.

Вона походила зі священничої родини, з дому Левицьких. Ще змалку виявляє вона велике зацікавлення громадським життям, стає членом різних товариств, спершу у краю, потім у Відні. Ця жінка з великою душею була всюди, де треба було працювати, де потрібно було самопосвятити.

У 1914. р. організує вона з Оленою Степанівною дівочий відділ при Січових Стрільцях. Не зважаючи на свою особисту трагедію, бо стратила

мужа через рік по шлюбі, працює вона з запалом, енергією та посвятою. Зчерги у Відні найбільше праці віддає вона в Комітеті допомоги раненим.

Потім завданням її було їздити по всіх двірцях та відшукувати серед тисячок жовнірів, що вертали знеохочені, розбиті з різних фронтів, українців та перекодувати їх вступати в лави Української Армії.

У 1923. р. вертає до краю і з незлімною вірою у краще завтра знова починає працювати по різних товариствах. Але вона не могла погодитися з поневоленням українського народу ляцьким найздином. Не могла стерпіти його наруг і гнету. Вона узнала підпольну роботу за одиноко доцільну для здобуття Вільної Української Держави і вступила в лави «Української Військової Організації». Із самопосвятою працює вона від тепер у підпіллі.

Та не довго. Бо вже в 1924. р. заарештовують її та перетримують у поліційних арештах на Яховича. Тодіж заарештовують багате української мови за протидержавну конспіративну працю. Їй закидають приналежність до УВО та домагаються від неї зради своїх товаришів.

Та Ольга не признається. І тортурами не видобудуть того, чого хочуть! Дарма!

На поліції тримали її три дні. Три дні, і день, і ніч, розносилися зойки і стогони, що виривалися з грудей катованої. Їх відгомін, змішаний із виттям псів на поліційних подвір'ях, сповняв вулицю жахом. А в темних брудних келіях, а зокрема в келії ч. 7. у страшних муках мліли поліційні в'язні; там що-хвили розрізав повітря екіст нагая, а на тілі катованого проступав червоно-синій, набрянутий кровю шрам... Катів вживали середньовічних тортур: електричні токи пускають, за нігті шпальки пхають, гумовими палками б'ють по п'ятах, щоб не було слідів побою. А коли нещасна жертва мліє, то відливають водою й б'ють далі, щоб лише видобути зізнання, про які їм ходять, а ще більше такі, яких вони хочуть!

Ольга Басараб мовчала. Це збільшувало лютість катів. Коли пізнали, що не видобуть зізнань, то хотіли хоч заспокоїти свої звірячі інстинкти виглядом скатованої жінки та насолодити свої вуха криком «гайдамацкей боювкаркі»...

Та тіло слабе—не витримало мук. Каті побачили свій злочин, порелякалися і трупа жінки—героїні повісили на її власнім рушнику на ґраті

Штучні дими та мряки.

У протилежності до боевих газів, які мають характер нападу, уживають підчас війни штучних димів та мряк, що є охоронним засобом. Тим то й вимоги до одних і других є відмінні, а то й цілком протилежні. Коли від боевих газів вимагаємо, щоб вони були як найбільш трійливі та щоб їхню присутність було як найтяжче пізнати, то від штуч-

вікна. А світові подали, що О. Басараб, боючися зрадити тайну поповнила самогубство.

Ті клятві виродки чисті й шевинні. Вони знайшли навіть викрут із синяками від побою, ніби це були плями від хвороби серця.

А в келії ч. 7. знайдено слова, писані рукою Ольги:

«За кров за сльози за руйну
Верни, верни нам Україну!»

Ці слова виявляють стан її духа. Усе для Тебе, Краю мій! За Батьківщину віддала все.

Далеко на Янівському цвинтарі лежить тіло нашої героїні...

Її смерть не минула і не мине безслідно. На місце Ольги станули вже і стануть тисячі жінок, у яких одинока мета — праця повна посвяти й жертв для свого народу. Для них є і буде ясною ідеєю Ольги; вони без вагання підуть слідами тої, яка своєю кров'ю зросила ту ідею, якій служила. Чим більше їх буде тим ближчий для нашої рідної Батьківщини, в які задував нас найздик; тим ближчий час, коли над труном ляка закряче ворон, а над Льва-городом замає жовто-блакитний прапор!

них димів вимагаємо, щоб були вповні нетрійливі та щоб як найліпше заврили терен.

Штучних димів і мряк уживають для того, щоб од ворога закрити власні операції—пересування військ, будову мостів, праці коло ровів, відворот військ, тощо, на морі, напр., щоб уможливити собі наближення до побережжя ворожої країни

Мовчки підвелася з землі дві важкі чорні постаті...

— З Богом! А не засиптесь...

Ті двоє зникли в хатах густозних, а тут у «Татарській ямі» лишилося ще трьох. Ольга, що її звали Волинська, дужий плечистий товариш її Карпо та побратим Панас. Щоб прогнати сум, нуд та дикий гомін пралісу, Ольга почала оповідати.

— Село моє родинне це, що коло нас, старе, непокірне та нерозумне, а про яму цю, «Татарську яму», до якої ото я вас привела, оповідати хочу. Бачите цей ліс навколо. Не кажіть, ради Бога, наш, бо загарбано його в нас... У глибоких ханцах його—цього чорного, згучного пралісу день і ніч скреготать і стогнуть машини. О, ці чужі машини. Вони жеруть украдені в нас скарби... Вони вистукують свою сталеву пісню, що завжди нагадує:—невільники, раби прокляті, парії, забуті Богом і людьми. Ви бачите ліси, поля, яруги, гори, степи широкі-преширокі. Все те віддано на поталу й рабунок. Кожний різ чужого плуга на нашій землі, це різ у наше серце. Кожний ступінь ноги чужинця, зайді з далеких чужинних країв, це топтання по нашому покірному обличчі, що загубило сором і подобу гордої людини. Так, так, мої любі, местники-приятелі...

А ліс собі гуде, як розбита козацька бандура, по струнах якої розпачливо, з жагучим притуском вдаряє буйний вітер.

— Ось переді мною могутньою каскадою проносяться барвисто-крикливі революційні дні. Була я тоді малим, непомітним паросточком, що неначе витикався з розбуженої весною землі. Я росла під

а далі, щоб перешкодити ворожим літакам розвідувати й т. п.

Штучні дими звичайно складаються з Р₂ О₅, що повстає при спалюванні фосфору, або з Sb Cl₅. Рівнож уживають т. зв. опацату Sn Cl₄, що, будучи змішаний із повітрям, дає густий, білий дим: він лучиться з водною паром в повітрі на Sn Cl₄·3H₂O, і ця сполука в вигляді маленьких кришталіків підноситься вгору; при більшій кількості водної пари реакція поступає далі на H₂ Sn O₄ та HCl, наслідком чого мряки ще збільшуються. Щодо Sb Cl₅, то це слабо-жовте течиво, яке парує на повітрі, перетворюючися в Sb Cl₃·4 H₂O, а відтак в H₂ Sb O₄ та HCl. Подібні реакції наступають в Ti Cl₄. Англієць уживав на витворювання мряк NH₄ Cl, який розкладається на NH₃ та HCl, що будучи охоложені в повітрі, лучаться в маленькі кришталіки і творять непрогляду мряку. Крім того, уживають до витвору штучних димів різних сполук сірки, нафти, нафтану, вугля та ін.

Протестна акція заокеанських українців.

(Дальший звіт на підставі матеріялів, одержаних до 28. II. 1931.)

Протестні віча.

228/26. X. 1930. відбулося віче в Нью-Хенсінґтон, Па., на якому зібрано 51 дол. 229/На вічу в Мускетон, Міш. промовляли адв. Джан Дж. Аудсон В. А. Мертін, В. Маруняк і М. Моранець 230/7. XII. було віче в Нвінс Навит, Л. Ай. Н. И., зібрано 126.80 дол. Резолюції післяно до Вашингтону, Ліги Націй та сен. Ковпенда.

У Канаді відбулися далі такі віча: 231/14.XII. в Арран, Саси, на якому промовляли А. Ягольниць-

Із цих різних сполук роблять запальні гранати, при допомозі яких можна рівнож утворити штучні дими.

* * *

Держава, яка була створена тільки на підставі рахунків і чисел а тримається лише тому, що є зіпнена страхом, це будова незавидна і нестійка. Підвалиною усякої цивілізації є: середня моральність мас та достаточний нахил до діяннн добра; визвольним каменем є: почуття обов'язку. Ті, що виконують свої обов'язки і тоді, коли ніхто на них не дивиться і тим дають приклад другим, є спасителями і стовпами цього лиску-чого світа, яний їх часто навіть не знає.

кий, Р. Грицай, Ковалюк, П. А. Загарічук, П. С. Савчук. 232/ Того ж дня в Красне, Саси., 233/ Дана, Саси., 234/Гиндал, Ман., 235/Сопор, Саси. 236/Калдер, Саси. де промовляв о. Волохатюк, 237/Витнів, Саси. де промовляли М. Коваліський, Д. Лукашук, п-а А. Някифорук, П. Походзіло, Скоропадський. 238/7.XII. було віче в Етелберт, Ман. 239) 21.XII. Молвил, Саси. 240) 19.XII в Гілберт Плейнс, Ман., на якому говорили П. Шмонь і Запорожан, 241) 22. XII. Сембурґ, Саси., говорив о. Галицький, 242) 28.XII. Россборн, Ман., 243)

У ТАТАРСЬКІЙ ЯМІ.

(З цикаю «Местники».)

Ніч опала нагально—вся чорна й окрилена вітром, що мчав стрімголов та рвав на шматки насупле не тяжкими хмарами небо.

Тривожно, мов перетягнуті струни, брв'їли високі, коплаті берези, стогнали надравно й тяжко дуби, скрипів підтоптаний старий явір і струнка, немов свіча загасла, чуйно наслухувала безліста ялина, стійко змагаючися з настирливими поривами вітру.

Це яр—глибокий, темний яр... Ген далеко, генів на двадцять, окутаний лунками хачами пралісу, він розповідає нам свою вічну, нескінчену легенду, яною обросла, мов дика скеля мохами, старезна українська земля—Волинь. Яр пробивається крізь хачавини від заходу на схід і виходить на взлісся, де починається велике старезне село—садиба колишніх древлян... Село розмахнулося широко й розляглося свавільно по невисоких пригорбах, заквітчавшихся в сади, що гнуться від тягару дарів запавної й, як смола, чорнізої землі. Воно колись княжим було. Старечий манастир ще свідчить про це, а гучні дуни розкоти-стого його дзвону несуть у глибину пралісу відгони тих далеких днів великого, героїчного старого часу. Але сам той час давно злиняв з памяти наших, колись непоборних та цуєких, плечистих мужів, а тепер рабів, які покірно століттями несуть на шиї ярмо ганебної неволі.

— Гей, вставайте! Ви, Грицю, й ви, Омелюку. Уже час...

буйну розколісану мильдію, що розпалася була над цілою землею, й виросла я та дико, люто, всеєю силою, яку лише має велика любов. покохала ту стоптану чужинцями землю свою. Моя хороша, мила, золота земле!

Рев і ячання гранат, що зі скреготом виривались з розжарених гарматних гирл та божевільно розпачливий регіт скорострілів виколісали мене. Довгими й довгими лавами, ніби низка сталевих ховзанів пересунулися повз мене обличчя всіх народів Європи, Азії й залишили в мені всі свої гидкі відбитки. Я чула стогін і скарги землі моєї. Припадала як ранена голубка до її ображених грудей, цілувала й ласкала її рани і змивала сльозами гидкі плями образи, нанесені їй чужинцями. Боже! Що творилося в мому серці, коли на очах моїх ламали хребет народній—нашу армію, коли вухо моє відчуло хряск її костей, коли чути було, з якою натугою, з якою надлюдською, невимовною натугою змагалася наша воля з хачом-чужинцем, як нарешті він зломив, знищив і зашлював наше село... Тоді небо моє, колись велике й святе небо, якому молилась не раз моя душа, раптом провалилося, згасло, обернулося в якусь брудну яму, з якої вклетотіла до мене смерть, гидота, образа й насильство. Я плакати хотіла—та не було сліз. Кричати?—голос мій слабкий і не почує мене ніхто на цілому світі, ніхто... Клясти?—даремно, бо земля все одно не почує, не зірветься й не провалиться в безвісти глибокі... Я підвелася, як тільки може підвестися ображена нікчемність, що має нещастя бути подобною людини, стріпонулась і схопилася за холодну крицю освяченого кров'ю меча пометі...

— Гей! Ви! Чи слухаєте ви, бідні чорти, местники, що вам оповідаю?

Перервала вона свою мову.

— Слухаємо. Кажі, кажі... Все кажі, а ми будемо слухати...

— Властиво я не це хотіла. Про яму Татарську, в якій ось ми лежимо, оповісти хотіла, бо ви не знаєте, що кожна пядь цієї пахущої, воєкої землі зрошена нашою кров'ю. Так... Коли революція навколо бушувала, ніби сто буревіїв нараз, тоді й яму цю наряд наш трупом своїм, як колись за татарські часи, вкривав. А яму цю ще перед триста роками якийсь наш пращур деревляною лопатою в яру вигріб, бо татарва, як тепер, шарпала товсті боки нашої землі... В останне яма ця службу сповнила в 1920. році. Була осінь. Большевик утік й десь там у полях України татарським табором розбився і влипся як кліц у тіло нашого народу. Поляк по слідах ішов, а село це, що революційно співало думало: що той полячок—пся крив, що ті прокляті антки, які цимбулястими жижками свою дурну як і самі, «густюся» вигожують—нам значать?! І справді. Гей Степане, Іване, під рушницю та до пралісу... Татарська яма не вмшала кожухів, світ. Гострили, як колись за часів гайдамаччини, ножі та чистили люхви поржавілих, похованих війною рушниць. Малий мій брат та батько перед там вели, бо обидва гірше скаженого пса не навіділи поганого, смердячого ляха.

— А осінь була хороша, погідна.—Ось бачили ви тоді цей праліс. Як він шумів, таємничо, насторожено. Здавалося він віддих задержати намагався. А по селі повно ляхів. Кури, масло, сме-

3. І. в Крейтон Майн, Онт., де говорили Н. Тимців і Дацик.

Дальші віча були: 244) 4.1. Кент, Па., на якому говорив о. Шкварок, 245) 1.ХІІ. в Ньюарк, Н. Дж., де говорили О. Гук, п.—і Скубова і В. Лисякова, 246) 8.ІІ. Сент Луїс, Мо., звідки вислало протестні революції до Ліги Націй, В. Британії і сен. Гоза.

У південній Америці були дальші віча: 247) 11.ХІІ. в кельонії Нова Галичина, звідки вислано протест до Ліги Націй, 248) 14.ХІІ. в Вера Гва-

Ляхи про „пацифікацію“.

Коли справа т. зв. пацифікації набрала такого розголосу, що годі її було сховати від світу, тоді польська преса й відповідальні чинники заявили, що «пацифікація» Східної Галичини—це прояв сил при відповіді на провокацію. При тому твердженні всі вони залишилися й до сьогодні.

«Слово Польське» (ч. 292 з 25. X. 30. р.) пише: «Так звана пацифікаційна акція була природним (!) і конечним наслідком, що випливав із найпростіших і найперших обовязків держави, яка нагадує за безпечністю майна й життя громадян, наслідком, викликаним злочинною роботою палів, кермованих московськими (!) й берлінськими (!) агентурами».

Краківський «Час» пише: «Не підлягає найменшому сумнівові, що заряджені там репресії були конечними, й уникнути їх не можна було. Треба було негайно й весьма засобами спинити огидну серію підпалів, що спричинювали не тільки поважні матеріальні шкоди, але дуже й дуже деморалізували спокійну українську людність. Безкарність злочину

тана, дівчата—ось здобич бандитів... Шш...—казав їй. А ніч глуха і насушена притаковилася, змовилася з пралісом, де під кожним деревом билося суворе серце повстанця, до костиги з мозолями долоні тиснули обрізанку, де клацали від люти, гей тобі по вовчому, зуби местничків.

— Ех, друзі ви мої! Революція минула, й душа нашого народу змаліла. Де дівся запал помств, бунт?... Де?... Га?... Чому нарід наш лїг плазом? Чому? А в революції... ось тоді... Ніч була темна-притемна, аж густа. Ляшши на селі, обжершися пограбованим, спала покотом... Ревнув десь постріл. Загув праліс і довго, довго клекогали луни, розносячи регіт помсти. Ні один ляшок не встав. Лягли, як нацюки, стервом... Не лїзь харцязяку на села та праліси чужі. Гний у тій землі, яку ти грабував. Так повстанці робили...

— Ця сама Татарська яма, яку наш пращур колись вкопав, щоб од татарів схоронитися, чималу службу відслужила... Але й полилася у нїй кров останніх повстанців. Ось тут... Тут лежала розторощена голова мого батька... А тут нижче коло ніг старого сконав братик. Зайда польський знищив їх... Село лежало в згаряцях... А люде від того часу злобу в серці затаїли й скорилися. Ганебно скорилися... Огидно скорилися! І почали ляхи шаліти. Почали покїрному людюві язика виривати, щоб заціпнунв на вік і не промовив слова свого перед світом. Рештки землі... цей праліс—все забрала ляшня. І там за лісом, куди пішли Гриць і Омелько гніздяться осадники...

Мовчало гробовою мовчачкою чорме оточення: лише трівожно, мов перетягнуті струни, брехали високо, кошлаті берези, стогнали надравно й тяжко

рані, лїн. Др. Лїмосейро, 249) Пасїєнсія і Серрадо Лосїєндрю, 250) Лїнія Ф. Корєя і Азюданте Новтїнію [Т-во «Просвїта» і Шевченка], 251) 19.ХІІ. Іваї, де промовляв о. Осїнчук, і де протестували також «Т-во Шевченка», Т-во «Просвїта» та дїти кельонїї, 252) 22.ХІІ. в Крузо Машадо на лїнії Вікторїї, де промовляли А. Чорнотай, В. Гупало, Н. Булик, Рева і О. Ставнїчїй, 253) 4.І. в Крузо Машадо, 254) 7.І. Ляс Бреняс, Чако, Аргентина.

вїтворювала щораз нових та нових злочїнцїв і ставила польську людність у безнадївне положення. Нїодна держава (!) не моглаб інакше чїнити в подїбній ситуації. Пригадаїмо хоч би англїйські репресїї проти Ірляндцїв майже напередодні усамостїйнення Ірляндїї».

Українську справу малюють польські чинники як чужїнецьку їнтригу не тїльки в межах Польщі, але й в шїрокому світї. «Вєс Новїй» (22. І. 31) повїдомляє, що генєральнїй підпрокуратор їтату Ілїноїс, Геронїм Юрєвїч розїслав до кїлькох сенаторїв і членїв конгрєсу листи з вїясненнями у справї антіпольської пропаганди українцїв і нїмцїв у Сполучєних державах; у цьому листї Юрєвїч «вїясняє», що українською антіпольською пропагандою кермує головне бюро українське в м. Вїнїпетґу в Канаді... І що українцїв у тїй анції підїрають нїмецькі фанїсти (!). Ця акція має своєю метою—вїдрвати українські землі від Польщі й прилучити їх до Радянської України. Дїї п. Юрєвїч пише, що радянський уряд (!) і нїмецькі

дуби, скрипїв підтоптаний старїй явїр і струнка, немав свїча загаєла, наєлухала чутлива безлїста ялина.

Майже нечутно прїйшли Гриць і Омелько. Вони посїдали на вогку землю; чути як кашкетї здїймають і витирають рукавами чоло.

— Ну? Шо? Як?

— Гарзд. Хїжі чужїнці понїд хмарами ловїтимуть наґрабованє!—сказав Омелько.

— То гайда далї!

Вєї встали. Коли вїбралїся з хашавїн, поле було закрївавїлося відблїсками пожєжі. Сталї на взлїсї й дївлїся, з насолодою дївлїся як від вїтром зносїтьє до неба дїм їхньої жертви. Сонє село прокїнулось, зягомонїло, завїли собаки, зарєвла худоба. А стрїмкий вїтер розчїсує довжєлесїні косї вогнями... Розкїдає їх на вєї боки... Ось-ось досягнуть вони лїсу й вїплатвїшїся в хашавїну зведуть пожєжу на цїлий світ, грїзну й люту...

А тї, що з ханцїв вїйшли і спївились на узлїсї, тепер заєтїгли немов бронзовї статуї а в очах їхнїх хїжо трїпотїли вогнї пожєжі, що то вже й здавалося їм не пожєжа шалїє, що не подумя лїже чорнє насуєленє небо, що не худоба реве, а що клїч подаєла свїята помєта, що від єгоднїї як чума буншуватїме по цїх полях, пралїсах, яругах, аж покї не вїнїщїть напастїнїк-ляхїв.

Нарєштї схаменулїся...

— Друзї! Ранок блїзько... Сонєце вже блїзько, а дорога наша даєка, даєка...

— Ходїмо! —в одлоголєс упала вїдповїдь і враз нїби на команду вдарили крок.

Пїшли...

фанїсти (!) підїмагають українцям у їх насїльствах у Східнїй Галичїні.

Також усіх тих, що змалює в правдївїм свїтлї «пацифікацію», а зокрема, що була вона єкермована не проти безпосєреднїх вїконавцїв саботажїв, а проти цїлого українського народу під Польщею, польська прєса називає «нїмецькими провокаторами».

«Ілюстрованї Нурєр Цодзєннї» (ч. 286. 1930 р. лїше: «Польща прїзвїчаєна до того, що наєлїдком єспїртної пропаганди нашїх ворогїв та вродженїї, здаєтьєя, пропагандївнїї нездатностї польської сторони курсують у свїтї про нас навїжаєлївїщї нїєнітнїцї й очорнюваня. Не зважаючи на це наше прїзвїчаєння, зї здївованням чїтаємо безмежно цїнїчнї брєхнї, якї зявляютьєя по рїжних ворожих нам закордоннїх часопїсах у звязку з випадками у Східнїй Галичїні. І треба вїдразу сказати: нїєнітнїцї про вїдноєєннї у Східнїй Галичїні вїписують тї самї деннїкї, якї є блїзькї до нїмецької пропаганди (!)».

Зразком польської безмежної демагогїї в вїдноєєннї до безстороннїх чужїнцїв, що стрємлять поїнформуватїєя з першого джерєла про «пацифікацію», може служити замїтка помїєєна в «Курьєрї Цодзєннєму» (ч. 288. 1930.) під заголєвком «Бєрлїськє-росїйськї агєнтї бушують по Східнїй Малє-польщї в масщє деннїкарїв». Мова там їде про д-ра Дєя (канадїєця), якїй поїхав до єєла Гаїв, щоб розпїтати сєлян про польські знущання над нїми. В замїтцї чїтаємо: «Не зважаючи на лїзнїй вєчїрнїй час, самозванча комїєсія згромадїла на майданї блїя тамошньої «Просвїтї» юрбу хлопїв, до якїх вїголоєено промову, вїзїваючи їх, щоб зголоєувалї свої жалї на польську владу й її вїконавцїв перед прїбулїем спєцїально зза кордону нїби дєлєгатом Лїги Нацїй». На пїдтвєрдженя, що пан Дєя і справдї є нїмецьким агєнтом, «Курєр» нїєше, що вїн досконалє володїє нїмецькою мовою. Щодо закїду, що п. Дєя є не тїльки нїмецьким агєнтом, але й росїйським (як є в заголєвку замїткї!) «Курєр» не наводїть нїякїх «доказїв».

«Краківськїй Нурєр» (ч. 350. 30. р.) на пїдставї «урядовї статїстїкї акції розброєння» подає такї данї: «Сконфїсковано загалом у хлопїв 1.638 штук палнїї зброї, а в тому 1.103 вїєськовїх карабїнїв, дєкїлька тїєсяч набоїв, як також певну кїлькїсть вїбуховїх матєрїалїв, ручнїх гравнат, палнїї зброї й т. п. Порївнюючи найбїльєше були озброєнї хлопї в Львїєвському вєєвїдствї, дє сконфїсковано 943 штуки палнїї зброї. Нєлєгалнїї лїтератури, зокрема вїдань УВО, знайдєно найбїльєше в Тернопільськєму вєєвїдствї, а самє 285 примїрнїкїв рїжнїх друкїв. У звязку з зама-

хами й пїдпалами загалом заарєштовано 342 особи, з того 272 передано суду, а 70 звїльєнено. Найбїльєше заарєштовано в Тернопільськєму вєєвїдствї (173 особи) найменєше у Львїєвськєму (71 особа). Цїкавою є статїстїка профєсїй заарєштованїх осїб. Учнїв сєреднїх шкїл заарєштовано загалом 52, академїкїв 15, свїєщєнїкїв 19, державнїх урядовцїв 3, учитєлїв 6, послєв 2, урядовцїв коопєратїв 27, адвокатїв 7, прїватнїх урядовцїв 30, рїльнїкїв і ремєснїкїв 177».

Складковскї в сєємї знову подає такї чїєсла: задержано 1799 осїб, з чого звїльєнено 596, а передано суду 1143; в тому чїєслї студєнтїв високїх шкїл було 220, учнїв сєреднїх шкїл 360, свїєщєнїкїв 30. Коли порївняємо цї цїфрї з поданїми в «Курєрї» то побачїмо, що мїж нїми є вєлїка розбїжнїєть. Отже, Складковскї каже, що всїх заарєштованїх було 1779, а «Курєр»—342, передано судовї (Складковскї)—1143, а в «Курєрї» 272; там студєнтїв заарєштовано 220, а в «Курєрї»—тїлькї 15, сєреднє шкїльнїкїв—360, а в «Курєрї»—52, свїєщєнїкїв—30, а в «Курєрї»—16. І обїдвї «статїстїкї»—урядовї!

Тєй самїй Складковскї казав далї: спокїєне українське населєннє, тєрорїзованє (!) чїннїками рєволюцїїної акції у Східнїй Галичїні, волїло слухати їх, а не уряд, бо уряд не охороняв його від тих, якї від нього жадалї: перєхоевай вїбуховїй матєрїал, перєхоевай зброю, охорони мєнє перед тїми, що мєнє шукають». Згїдно зї Складковскїм—рєволюцїїнїй чїннїк затїжїв над цїлїм спокїївнїм українським населєннєм та що вїдповїдалнїєть за пацифікацію падає не на уряд, але на тих, що вїтворїли тєй стан рїчєй, сєбто на українськїх рєволюцїїнєрїв. І влнї мусїли бути прїготєванї на контракцію уряду, алє розрухї потрїбнї їм були для протїпольської пропаганди за кордоном.

Та зразком лїцької брєхнї є комунїкат «Мїнїєтерєтва закордоннїх справ» у Варшарї, дє напїєсано такє:

«Пїдчас пацифікаційнїї акції вїєськє кватїрувало в 117 (!) сєлах, прї чєму тїлькї в 8 (!) сєлах трапїлїєя вїпадкї бїтнї. Згїдно зї звїтїми ствєрдженє, що бїтнїя допускатєся старєше населєннє (!), якє тїм спосєбом мєтїлось (!) за нещастя (?) що на їх сєла стїгнула дїяльнїєть молодї. Згїдно зї звїтїми не було анї одного вїпадку бїтнїя жїнок (!!) або дїтєй (!!!). УВО пїдбалє зрєбїти чїєслєннї знїмкї побїтїх осїб, а також здємольованїх устанєв. Згїдно з твєрдженнєм чїннїкїв влადї, знїмкї побїтїх осїб частїннє зрєблєно штучнє (!), а частїннє—не молодї людє, побїтї впрост своїми батьками (!!!)».

Р і ж н є.

Пїлсудскї та нїмецькї марнї, у польській соцїялїстїчнїй часопїєї «Narząd» (15.IX. 1930 р. ч. 213) у статтї п. з. Помїч соцїялїстїчнєго Інтєрнєцїоналу для Польщї, що борєлася за волю», пїєше Емїль Гєнєр такє:

«Перед чвєрть столїттєм, коли ППС (Польська партїя соцїялїстїчнє) вєла рєволюцїїну борєтьбу з царїзмом, а Пїлсудскї належав до ППС, не гнївавєя вїн цїлєквїто за помїч од Інтєрнєцїоналу, а коли й був чїм нєдовдовлєнїй, то тїлькї тим, що тих грошєй, грошєй, грошєй, якї прїєєслав Інтєрнєцїонал було замало. Пєредусїм мав вїн прєтєнзїї пїд тїм оглєдом до богатої нїмець-

нїї соцїял-дємократїї. Щоб дїєстатї вїд нїмецької соцїял-дємократїї бїльєше грошєй, грошєй, грошєй, вислала мєнє в 1906 р. ППС зпїд росїєвської окупацїї до Бєрлїна В тїєй справї конфєрєувалї зї мною: Олєксандєр Сулкєвїч, Вїтєльд Йодко Наркєвїч, Болєслав Антонї єнджєйовскї і Йозєф Пїлсудскї. Вони й дали мєнї уповноважєннє тодїєшнєго ЦКР ППС. Вїїхав я тодї до Бєрлїна та вїдбув там у буднвку Рїхєстаґу конфєрєнцїю з управєю нїмецької соцїял-дємократїїчнїї партїї. Вїд управи соцїял-дємократїїчнїї партїї Нїмєччїннї брїали участє у нарадї: Август Бєбєль, Павло Зїнгєр, Гєрман Молкєнбур і Вїльгєльм Пфаннїх. Мєя

місія в Берліні досягла певного успіху. За це, по повероті до Кракова, одержав я гарячі особисті подяки, між ними й од Йозефа Пілсудского.

В однім з попередніх чисел «Сурми» оголосили ми були матеріали, які доводили, що Пілсудські діставав од австрійського генерального штабу гроші за розвідку діяльність на користь Австрії, й саме Пілсудські наказав убити польського генерала Загурського, що був перед війною призначав, як австрійський офіцер, у розвіднім відділі австр. ген. штабу та хотів тепер вповні демаскувати Пілсудского.

І ось той Пілсудські та його поплечники при кожній нагоді репетують, що УВО та й узагалі цілий український визвольний рух фінансовані німцями! І репетують, цілком безпідставно!

Дещо про Пілсудского. Віденський тижневик «Der Kuckuck», 7.XII 1930 р., у статті п. з. «Terror Blut und Freiheit in Polen» (Терор, кров і «свобода» в Польщі), подаючи докладну характеристику деспотичних метод Пілсудского, між иншим пише: «Сьогодні Польща — це одна велика тюрма. Знову в'язниці переповнені за арештованими під доглядом кровожадних посіпак, знову пливають ріки крові, знову запросяють до тюрми невинних, насилують жінок і катують ув'язнених. І знову салдатські бунчуки тріумфують над роз-

Хроніка.

Судові розправи. Продовжуємо реєстр судових процесів, який ізза браку місця не містив ми в попередніх числах.

— 1. X. 1930. суд присяжних у **Золочеві** на розправі проти Р. Свистуна, В. Салагуба і С. Співака, обвинувачених за поширювання літератури УВО, засудив Р. Свистуна на 8 міс. тюрми, инших звільнив.

— 13. X. відбулася в **Слолім** розправа проти о. В. Демчука за проповідь на Маківці; обвинуваченого засуджено на 6 міс. в'язниці.

— 2. XI. суд в **Грубешові** засудив пос. Кухана за непошановання влади на 1 р. тюрми. Внесено відлик.

— 10. XI. Найвищий суд у **Варшаві** затвердив засуд лівського суду на Биду (кара смерті) і тов. Зчєрги замінено Р. Біді кару смерті на 15 років тюрми.

— 10. XI. суд прис. у **Львові** засудив Ю. Гомовського за державну зраду і порушення публичного спокою (§ 58, 65) на три роки тюрми.

— У половині листопада в **Ужгороді** (Ч.С.Р.) відбувся суд над Ф. Таплицем і С. Новаківською за замах на москвофіла о. Сабова; Новаківську засуджено на 5 років, Таплиця на 1 рік в'язниці. У березні 1931. р. найвищий суд підвищив кару Таплицеві на 3 роки тюрми.

— 19. XI. в **Рівні** засуджено б. сен. С. Ковіцького на 18 міс. тюрми за протидержавну агітацію на вічах.

— 18. XI. суд в **Самборі** засудив б. сен. о. Таптомира за § 272, 300, 302, 312 і 314 на 6 міс. в'язниці.

— 9 XII. 1930. відбулася в **Стрию** розправа проти 96 осіб за приналежність до «Пласту»

умом». «Достовірні люди розповідають уже від давна, що діагноза, що її лікарі зробили Пілсудскому, звучить: *Paralysis progressiva* (параліз мозку). Пілсудські, як кажуть, це—сифілітик. Та він усе ж править далі державою, а нікчемна камарилья його ледачих генералів тероризує польську республіку».

Генеральна секретарка «Ліги Миру й Свободи» місс Шіпшінис у звіті зі своєї подорожі по Галичині, де відбувалася саме пацифікація, пише: «Усі твердять, що це він, Пілсудські, непосредньо відповідальний за всі ті звірства. До нього йдуть всі повідомлення. Нам увесь час повторювали в Польщі: «Він садист та бжевільний і вкиває війська та поліцію, щоб задоволити свої садистичні нахили».

Черновецький «Час» у статті п. з. «У шпонах злодіїв, лайдаків та шуїв всякого роду», пише: «Пілсудські перший кандидує до союму — до того «найбільшого виходку» (як сам висловився колись), з якого сморід воная на цілу Польщу! Шож він там буде робити? Вправді Пілсудські в одній промові признався, що будучи ще малим хлопцем, їв людське г... но (так дослівно сам заявив!) і від того одна берлінська газета, реферуючи ту оригінальну доповідь, дала мномовний заголовок: «Klosetrede des polnischen Dreckfressers» («Виходкова мова польського г...нобда»).

(§ 285, 286, 287) крім того проти І. Любінецької (§ 214) і Гомовського (приналежність до УВО).— Розправу відложено на 13. III. На тій розправі обвинувачених звільнено.

— 16. XII. в **Самборі** відбулася розправа проти І. Даньківського, П. Семкова, І. Ллечка за приналежність до УВО і кольпортажу «Сурми» (§ 58, 59). Даньківського і Семкова засуджено по 4 р. тюрми. Ллечка на 2 р.—Зголошено касацію.

— 17. XII. суд прис. в **Самборі** засудив б. пос. д-ра І. Блажкевича за промови на вічах (§ 58 ц, 59 ц, 305, 312) на 6 міс. в'язниці.

— 29. XII. 1930. суд у **Тернополі** засудив о. П. Карпінського та М. Борецького, П. Яворського і М. Щепанського за переєменування паншиного хреста без дозволу влади на кару від 8-3 днів арешту.

16. I. суд в **Рівні** засудив б. пос. Жука на 2 р. тюрми за промови на вічах.

— 16. I. суд в **Золочеві** на розправі проти 20 людей обвинувачених у приналежності до «Пласту» (§ 305) видав увільняючий присуд.

— 23. I. 1931. суд прис. у **Львові** на розправі проти В. Савчука, П. Мандюка; П. Пури і Л. Сафіяна за злочини з § 58 (УВО), 167, 168 (саботажи) засудив Савчука на 6 літ, инших звільнив.

— 30. I. суд в **Рівні** засудив б. пос. О. Вислоцького за промови на вічах (§ 129 рос. к. з.) на 2 роки тюрми.

— 13. II. суд у **Львові** засудив О. Максимова і Г. Байду за злочини з § 58 і за саботажи по 5 р. тюрми.

— Суд в **Тернополі** на розправі проти В. Сошовського і В. Солоників, обвинувачених за участь в саботажах, видав увільняючий присуд.

— 14. II. в **Самборі** відбулася розправа проти двадцять кількох членів «Пласту», яких за членство з «Пласті» засуджено по 2 міс. тюрми, а Футалу за головування на 5 міс. в'язниці.

— 17. II. суд прис. у **Львові** засудив б. пос. Кухана за промови на вічах (§ 58, 65) на 3 міс. в'язниці.

— 20. II. суд в **Моломі** на розправі проти кільканадцять людей, обвинувачених за матеріальну допомогу політичним в'язням (§ 295, 286, 287), видав увільняючий присуд.

— Суд у **Самборі** засудив б. ст. УГА В. Панькова за події з часів визвольної боротьби на 15 років тюрми.

— 26. II. в **Моломі** відбулася розправа проти 16 осіб, б. пластунів та пластунок, за приналежність до «Пласту» (§ 285); обвинувачених звільнено.

— 27-28. II. у **Львові** на розправі проти 5 селян з Белзицін, а то М. Яцишина, Т. Сидора, М. Сидора, обвинувачених за зраду держави (§ 58) і проти М. Кожушка, І. Кравчука, обвинувачених крім того і за саботажи, засуджено Яцишина і Т. Сидора по 5 р. тюрми, Кожушка і Кравчука по 3 р., а М. Сидора звільнено.

— 1. III. 1931. у **Львові** відбулася розправа проти студ. Б. Кравціва, О. Верхоли й Б. Оняшківчича за участь з демонстрації перед большев. конзулятом 21. XI. 1929. р. Справу Кравціва вилучено, бо він е в тюрмі у Вронках, а Верхолу і Оняшківчича засуджено по 1 міс. тюрми з відложенням кару на 3 р.

— 2. III. у **Львові** на розправі проти б. пос. Др. Біляка, обвинуваченого за промови на вічах, видано увільняючий присуд.

— 3. III. в **Рогатині** відбулася розправа проти др. Вербенца, проф. Каменського і студ. Л. Кулриківної та Я. Гладкого за осювання і ведення «Пласту» (§ 285, 286, 287). Розправу відложено. Того ж дня рівнож відложено розправу в Рогатині проти 12 осіб із молоді, обвинувачених за приналежність до «Пласту».

— 5. III. в **Замості** на апел. розправі проти б. пос. Кухана, засудженого судом в Грубешові на 1 р. тюрми, видано увільняючий присуд.

— 9. III. суд прис. у **Львові** на розправі проти маг. прав С. Андрущишина за § 65 (промова на вічу) видав увільняючий присуд.

— Найвищий суд у **Варшаві** затвердив присуд самбірського суду з 16. XII., яким засуджено І. Даньківського і П. Семкова на 4 р., а І. Ллечка на 2 р. тюрми за приналежність до УВО та участь в сабстажевій акції.

— 9. III. суд в **Моломі** на розправі проти Р. Олейка і Я. Жибчина, обвинувачених за приналежність до УВО (§ 58) і анонімові листя до поліції, засудив Олейка на 1 р. тюрми.

— 15. III. відбулася у **Львові** розправа проти Н. Заяця і Г. Федоровича за приналежність до УВО (§ 58) і саботажи (§ 166, 164); Заяця засуджено на 5 р. тюрми.

— 14. III. в **Тернополі** відбулася розправа проти пос. Кунька і сен. Кузьміна за скликування зборів без повідомлення влади (§ 2 і 19); розправу відложено.

— Суд в **Сянону** засудив А. Романика за образу «Стшеляца» на 10 днів.

— Суд в **Станиславові** на розправі проти селян Н. Дейчаківського та С. Спільчака, обвинувачених за перетинання тел. дротів, видав увільняючий присуд.

— 16. III. в **Чорткові** відбулася розправа проти 11 людей, обвинувачених в приналежності до УВО. Ю. Думного, О. Ганкевича, Л. Прокоповича засуджено по 1 р. тюрми; М. Чорненського і М. Кузьмака по 4 р. тюрми; О. Осадчука, В. Пирога та П. Опиханого по 7 міс. тюрми; В. Гладкого і І. Нагаєвського звільнено.

— 16. III. в **Перемишлі** відбулася розправа проти селян В. Дутка, Г. Крупа, С. Польняка; студ. В. Нагайського з Бушкович, обвинувачених за участь в саботажах.

— 17. III. відбулася в **Береманах** проти селян М. Міщинського, М. Волощука, обжалованих за злочин державної зради, намову до вбивства і саботажи; присяжні заперечили всі питання; трибунал записав увільняючий вердикт прис. суддів.

— 18. III. в **Береманах** відбулася розправа проти П. Шаюка с. Дмитра і П. Шаюка с. Василя за участь в саботажах; суд звільнив обжалованих від вини і кару.

— 24. III. у **Львові** відбулася розправа проти студ. М. Василика, В. Книша, В. Крупа, С. Рудого, В. Біготи, обвинувачених в приналежності до УВО та участі в саботажах. По кількадевній розправі всіх звільнено від вини і кару.

— 25. III. у **Львові** відбувся процес проти А. Пасичника і І. Романчука, яких обвинувачено за погрози проти сусідів, що не похваляли саботажів; звільнено від вини.

— 28. III. в **Рівному** відбувся процес проти б. пос. Ліщинського за промови на вічах.

— 31. III. у **Львові** відбулася розправа проти 5 людей, обвинувачених за приналежність до УВО, шпирення нелег. літератури і намагання викликання повстання. Студ. В. Мельника, роб. К. Гарасимчука і студ. В. Боярського засуджено по 1 р. в'язниці, рільн. І. Цюру і студ. Д. Штикала звільнено.

Читайте книжки!

Кожний член У. В. О. повинен читати як найбільше книжок з області визвольних рухів, повстань і революцій, історії ріжних підпольних організацій, теорії конспірації, розвідки, пропаганди, військового вишколу, споминів революціонерів, тощо.

Подаємо дальший список книжок:

Дьло Каляева. 1906. стр. 60.
Дьло 1 марта 1881. Процесъ Желябова, Перовской и др. 1906. стор. 428. В-во «Своб. Трудъ».
Дьло 16-ти народовольцевъ. Квятковскаго, Ширыава, Прѣснакова, Тихонова, Фигнеръ и др. 1906 стр. 89. Вид. «Якорь».
Жизнь въ шлисельбургской тюрьмѣ. Берлинъ 1904. стр. 187.
Желябов Андрей Ивановичъ. Лондон 1882. стр. 47.

Заварзинъ П. П.: Работы тайной полиции Париж, 1924, стр. 174.
 Зайцевъ и Элкидинъ: Нѣчто о шпіонахъ Женева 1904 стр. 50.
 Зензиновъ В.: Изъ жизни революціонера. Париж 1919 стр. 119.
 Зеликсон-Бобровская: Записки рядового подпольщика. Москва 1923, стр. 88.
 Ильинский М. В.: Архангельская ссылка, 1906. стр. 285.
 Кеннон Ж.: Сибирь и ссылка. т. I. II. стр. 160—198. London 1901.
 Керженцев В.: Революціонная Ирляндія Москва 1918, стр. 323.
 Кремль за рѣшеткой. Подпольная Россія. Берлин 1922, стр. 220.
 Крапоткинъ П.: Записки революціонера. Лондон 1902, стр. 477.
 Крапоткинъ П. А.: Петропавловская крѣпость и мой побѣгъ. 1906 стр. 43.
 Куклина Г.: Польские движеніе при Александрѣ I и Николаѣ I. Женева 1905. стр. 78.
 Къ вопросу о терроризмѣ. Изд. В. Е. Р. С. Лондон 1903, стр. 53.
 Липинъ А.: Судъ надъ Азефшиной. Paris 1911, стр. 119.
 Лучинская Л. Я.: Великій провокатор Е. Азеф. Москва 1923, стр. 126.
 Морозова Н.: Террористическая борьба. Лондон 1880, стр. 14.
 Мушинъ А.: Дмитрій Богровъ и убійство Столыпина. Парижъ 1919.
 Никольский: Конецъ Азефа. Госизд 1926, стр. 78.
 О терроре. Вид. „Хлеб и воля“. Paris, стр. 16.
 Павлов, П.: один из многих. История революціонера Хаима Гершковича (1866 — 1905) стр. 23.
 Павловичъ М.: Революціонная Турція. Москва 1921, 127.
 Перовская Софья Львовна. Тип. „Нар. Воли“, Лондон 1882, стр. 24.
 Правда о Кронштадте. Прага 1921, стр. 183.
 Прибылева, А. В. и Фигнер Я. Н.: Народоволец Олександр Д. Михайлов. Госизд. 1926, стр. 230.
 Прибылева А. В.: Зинаида Жученко. Госизд. 1926, стр. 48.
 Прибылевъ А. В.: Въ динамитной мастерской и карийская полит. тюрьма. Госизд. 1924, стр. 78.
 Прядкинъ: Убійство во „имя общаго блага“ и смертная казнь. 1906, стр. 32.
 Раскольников С.: Кронштадт и Питер в 1907 г. Госизд. 1926, стр. 280.
 Савиновъ Б.: Воспоминания террориста. Вид. Пролетарій стр. 372.
 Секретные сотрудники и провокаторы. Госизд. 1926 стр. 256.
 Семеновъ: Военная и боевая работа пар. соц. револ. за 1917—18. г.г. Берлин 1927 стр. 44.
 Струмилло: Побег из царских тюрем Госизд. 1926, стр. 80.
 Убійство 3-хъ министровъ. Вид. Балашева, 1906, стр. 48.

Устиновъ С. М.: Записки начальника контръ-развѣдки 1915—1922. Берлин. стр. 144.
 Д. Хилковъ: Терроръ и массовая борьба. Вид. партіи с. р. стр. 48. 1904.
 Шаповалов А. С.: В подпольи. Госизд. 1926, стр. 192.
 Южанинъ Н.: Революціонный терроризм. Женева 1904, стр. 101. Вид. Елпидіна.
 Сименов: Подрывание мостов. Госизд. 1926, стр. 16.
 Лигнад: Пехота и химия. Госизд. 1927, стр. 160.
 Леонтьев: Служба свѣза. Госизд. 1927, стр. 16.
 Кульман: О взрывчатых веществах Госизд 1927, стр. 32.

«НА ВІЧНУ ГАНЬБУ ПОЛЬЩІ», видання Про воду Українських Націоналістів, Прага 1931, ст. 150, вел. 8^о, з многими ілюстраціями. Ціна 15 фр. фр. замовлення слати: Prague, Smichov, Postovni schranka c. 37, Tchecoslovaquie.

«На вічну ганьбу Польщі» являється збірником матеріалів, з минулорічних погромів, яких докопувала Польща над українським народом на Західних Землях. В цьому збірнику уміщено також голоси чужинної, так європейської, як і американської преси про польські погроми. Весь матеріал солідно опрацьований й упорядкований так, що читач має можливість всесторонньо пізнати те страхіття, яке, як писала англійська преса «вкличе о німсту до неба».

Цю книжку повинен читати кожний українець без розділу політичних переконань а й зміст хай глибоко вбється в пам'ять та совість цілого українського народу.

BULLETIN OF UKRAINIAN INFORMATION, № 1. APRIL 1931.—GENEVE, 12 сторін.

Це вже третє періодичне видання української пропаганди в Женеві.

Колиб захотів хтось зобразити українську зовнішню пропаганду, то він найкраще видавби не в тій сфері, що намалювавби малого плопчину, який пнеється на високе дерево, не маючи потрібних сил та вправи. Так само наша пропаганда, без потрібних людських сил та матеріальних засобів стоїть перед зовнішнім світом, який хоче охопити. І тому доводиться з великою радістю виступати кожне нове видання чужою мовою про нашу справу. Зокрема цей Бюлетен на англійській мові, це, так би мовити, перший відновлений наш крок в англійський світ.

Сам Бюлетен своїм змістом, як і технічним виконанням не лишається позаду того женевського Бюлетену, що виходить на французькій мові, і тому можна сподіватися, що він причиниться до явнайширшого розпропаговання нашої державної справи серед тих народів, яких матірною мовою є—мова англійська.

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації.
 Редагує Редакційна Колегія.

Передавайте в рук до рук, з хати до хати!
 Ховайте „СУРМУ“ перед ворогами, бо це нелегальний орган

Ціну 20 сот.
 Проситься складати в краю на „Політичних В'язнів“

СУРМА

Орган
 Української Військової Організації.

ч. 4 (43)

К В І Т Е Н Ь.

1931

Оце говорить, Україно твоя історія ціла.

Ніч на чужині.

Бє глухо північна година.
 Але не могу я заснуть:
 Я чую, чую Україно,
 Тебе наново розпінують.

Хтось там, де гори, де Карпати
 До оходу моляться: Прийдіть!
 А над Дніпром хтось споза крати:
 — Із Заходу Месії ждїть!

Ще не засохла кров у рані,
 Ще сироти не втерли сліз,
 А племена чужі захланні
 Знов простягають руки злі

Невже ніколи, Україно,
 Не мати-меш свого весла?
 Невжеж по віки все єдино:
 Гадяч, або Переяслав?

Гей, хто там рідний знов на конях
 Держить в руці нерідний стяг?
 Там дзвонять дзвони, дзвони дзвонять:
 За чужину хтось дав життя.

Знов од повітря, війни, глада,
 Не охорониться наш рід.
 І Захід тризубови зрада,
 І зрада тризубови Схід.

Там сурмлять сурми, бють літаври:
 (В мурбі схилилась голова):
 Гей, огороде козацькі лаври
 Лукава шляхта чи Москва.

І знов і знов душа розпята
 На роздоріжжі край села:
 Краю! Три слова: «Брат на брата»
 Твоя історія ціла!

Сповнилося.

Сповнилося! Вже знайдено дорогу
 І манівцями більше не іти,
 Нам шлях ясний в борні за перемогу
 Показують могили і хрести.

Несмертний гріх синів царя Петра;
 Простити їм Базар, кроваві Крути,
 Повстанчі ті могили здовж Дніпра.
 І те що землі нашої країни
 Розкрадено через синів руїни.

Не вільно нам іти в святиню другу
 І зраджувать вчерашніх ще богів.
 Не вільно дати Кремлеви в наругу
 Кроваву славу козаків, Стрільців.

Іде, гряде велика година
 І кождий Савл хай стане знов Павлом!
 І гордий оклик: «Бог і Україна»
 Хай прогремить над містом і селом.

Будь проклятий, хто може позабути

Один фронт...

Повстав один фронт. Проти кого? Проти поляків? Де там! Відомо ж, що в обороні поляків виступають стало уенерівці, отже вже не може існувати один протипольський фронт всіх українців. Рівнож відомо, що минулого року з осені, під час саботажної акції, виломилася з протипольського фронту проводи краєвих партій, які замість піднести перед цілим світом могутній голо протесту проти польських звіств, осудили перед цілим світом саботажну акцію українців. Відомо також, що провід УНДА тоді, коли справа польських звіств опинилася на міжнароднім полі, своїми переговорами з поляками надзвичайно поміг полякам, а зашкочив українській справі в Союзі Народів та

взагалі за кордоном; а помагали їм в тому уенерівці своїми виступами в Данцігу, Брюсселю й Женеві. Отже, який тут може бути один фронт проти поляків?

Отже—проти большевиків? Також ні! Відомо ж, що існують «Сельроби», партії праці, петрушевичівці, комуністи існують різні газети у краю, за кордоном і в Америці, що славу виспівують большевицьким сатрапам. Отже, який тут може бути один фронт усіх українців проти большевиків?

Тоді може проти москалів, не-большевиків? Рівнож ні! Бо соціал-революціонери на еміграції спілку з москалями (Черновим та Комп.) зробили, щоб український народ у федеративній Росії в нову

неволю віддати, коли він скине большевицьке ярмо. І соціал-демократи праявляють з крайніми радикалами також у II. Інтернаціоналі спільний (соціалістичний!) фронт із москвофільськими й польськими соціалістами тримають. Який тут може бути спільний фронт усіх українців проти москалів?!

Та проти кого ж повстав той фронт? Повстав фронт боротьби проти — Української Військової Організації. Хто до нього входить? Цей фронт дуже широкий: з одного боку полями всіх таборів, од консерватистів до комуністів; з другого боку — москалів всіх таборів, од монархістів до большевиків. А в середині українці: партійний провід УНДА, група «Нової Зорі», унерівці, група Півного, провід крайних радикалів, провід крайних соціал-демократів, праявляють соціал-демократи, праявляють соціал-революціонери, група з «Оборони України» в Америці, дирекція УНР у Празі, раднофілі-петрушевичівці, сель-робівці та комуністи, а також і такі особи, як еп. Хоминин зі Станіслава, Чиж із Америки, Шульгин з Парижа, А. Левицький із Варшави та ще вскочив Шелухин із Праги.

Широчинний фронт! Через цілу Європу й Америку тягнеться! І матеріально добре ситуований: дехто большевицькими червінцями, дехто польськими золотими, дехто іншими субсидіями. І пилий пресовий арсенал мають: «Сельроб», «Діло», «Українська Нива», «Народна Воля», «Український Прапор», «Українська Громада», «Тризуб», Громадський Голос», «Укр. Робітничі Вісти», «Нова Зоря», «Українська Газета», «Большевик України» й т. д. й т. д. Та й випосажений мандатами й титулами: «репрезентанти народу» послі, сенатори, міністри, єпископи, президенти, члени, «високої дирекції», генеральні судді, тощо. А дехто ще й кричить: «за нами 700.000 українських виборців» (УНДО); другий: «за нами 90% української еміграції» (унерівці); третій: «за нами весь селянський народ» (есери); інші: «за нами все робітництво» (есдеки); ще інші «а ми найвище українська влада» (директоріяни).

І справді, виглядає, неначе ціла Україна обєдналася (з Польщею і Московією) проти УВО. Але

ВТЕЧА КРАПОТКІНА.

Крапоткін — без сумніву — одна з найважливіших постатей російського довоєнного революційного руху. За свою безущипну й незвичайно рухливу пропагандивну діяльність, головю поміж петербурзьким робітництвом, потрапив 1873 р. до тюрми. По трьох роках в'язництва у страшних казематах Петропавлівської кріпости вдалося йому таки втекти. Чотири роки по тому в Женеві в гурті своїх приятелів ось так розповідав він про ту втечу:

— Рішучий намір тікати за всяку ціну не покидав мене від першого дня мого ув'язнення. Та коли є на світі щось неможливе, то це саме втеча з Петропавлівської кріпости. Я укладав пляни або радше літав у хмарах. І розуміється на тім кінчалось! Так минуло три роки.

— Тюрма так підносила моє здоров'я, що я не міг майже нічого їсти й ледви держався на ногах. На щастя перевели мене з початку 1876 р. до Миколаївського шпиталю. За кілька місяців мені там покращало, але я напружував усі сили, щоб виглядати на вмраючого; я ледви волочив ногами, говорив ледви чутним шепотом. Річ у тому, що в мене з новою силою прокинулася думка

це тільки так здається. Давайте припустимося, хто є ті обідані противники УВО, і тоді який побачимо кілька їх є й яку роль вони грають.

1) УНДО. Тут треба взяти на увагу лише ту саму Групу угодовців, що сидить у провіді УНДА. Це та сама група, що в 1923 р. винесла автономістичну резолюцію, що в 1923—4 р. р. переговорами з поляками у справі українського університету фактично завалила український тайний університет, признаний всіма європейськими державами. Та сама група, яка при допомозі В. Бачинського веда угодову польським політику, а коли скомпромітувалася, то поклавши на плечі Бачинського, який наслідком того понівбив самогубство. Та сама група, що ходила на рави до польських воєвід і на ігру до большевицького консула. Та сама група, що осудила саботажну акцію, а далі противилася внести скарги до Ліги Націй на польські звірства, яка преводляла устами Кедрина на сторінках «Діла» про зміну дотеперішньої опозиційної тактики на угодову політику. Та сама група, яка збиралася на «чорній каві» wraz із поляками, унерівцями та волинськими хрунями та яка зачала переговорами про угоду з поляками в березні. Ця група дуже нечисленна: з нею не тільки не погоджуються партійні маси УНДА, але й провід УНДА в цілому, а тим більше не погоджуються ті виборці, що віддали свої голоси на український виборчий блок. Треба знати, що ласи голосували не на УНДО, а на український національний блок, і коли вони довідалися про переговори з ляхами, піднесли рішучий протест, і то навіть партійні члени УНДА. Статті угодовецького напрямку Кедрина «Діло» муєло відкликати, а останні переговори угодовці вели потайки від мас; коли ж прозрадили їх самі поляки, тоді угодовці викручувалися різними способами. Отже, не маси виборців, не ціла партія УНДО, а тільки частина угодовців-польонофілів є проти, визвольної боротьби бо вони бачуть, що вона перехресне їхні пляни.

2) Група «Нової Зорі». Є це явні угодовці-польонофіли. Понижуючий лист еп. Хомишина з проповіддю льяльності до Польщі й активної

про втечу, а що догляд у шпиталі був куди слабший, як у кріпости, то треба було робити все, щоб лишитися тут як-найдовше. Лікар приписав мені щоденні прогульки, і що-дня по полудні вивозила мене на велике шпитальне подвір'я. Озброєний вартівник не залишив мене самого ані на хвилю. Я начав уважливо розглядати ціле подвір'я, все маючи на думці втекти.

— Подвір'я було просторе. Звичайно зачинена брама, була тепер одчинена, бо тоді (це було в червні) саме звозили до шпиталю дрова на зиму. Але тому, що довіз мав покінчитися за тиждень — два, біля брами не поставили вартівника. Це було щастя.

— Я ходив по подвір'ї саме проти брами. Вартівник же стиргав коло мене: ходив поміж мною і брамою. Та що я лазив повільніше, немов черепаха, що, як відомо, втрачає здорового чоловіка більше, як найшвидша хода, то воєк брався на такі викрути: він ходив по рівнобіжній лінії з моєю та на п'ять кроків ближче до брами. Через те він міг продовжити свою дорогу на десять кроків проти моєї, без ніякої небезпеки для охорони. бо на кожному кінці своєї лінії він був у такому самому віддаленні від брами як я. Цей обрахунок вартівник зробив, очевидно, на око, і він був то-

догомги ляхам для вибудування величч і сили польської держави всім відомий, як і відоме те, яке обурення викликав він між українцями, а навіть здивування самих поляків. У тій до речі незначній групі першу скрипку грає Назарук, людина, що вже мінала кілька разів політичні орієнтації й партії.

3) Унерівці-польонофіли. Є це явні польонофіли, що навіть працюють за польські гроші; колись об'єднували значну частину еміграції, але нині є нечисленною групою, яку кинула ціла еміграція, бо пізнала, що має діло з польськими запродавцями. Їх «міністер» Шульгин асестував польському міністрові Залескому в Женеві, а в Данцігу, Брюсселю та взагалі де тільки міг виступав в інтересах Польщі.

4) Група Півного. Це волинські хруні, що працюють за польські гроші та входять до польського санатійного табору.

5) Радикали. Те, що сказано про виборчі й партійні маси УНДА, відноситься й до радикалів. Далі треба знати що з радикальної партії вийшли такі польські запродавці як: Янків, Твердохліб (вбитий членами УВО), Лаврук, Данилович і ині. Та партія вступила до II. Інтернаціоналу, де засідає з поляками й москалями; II. Інтернаціонал стоїть на становищі статус кво, себто дотеперішніх границь Польщі, та допускає найвище автономію для українців у рамках польської держави.

6) Соціал-демократи у Празі. Це всього кілька наанацьких людей — рештки старої партії. Одні з них входять до групи польонофілів-унерівців і працюють за польські гроші, другі — це словесні принципіалісти, що входять до II. Інтернаціоналу, про який була вище мова; навіть за участь у протестній протипольській акції мали вони неприємності від своїх чужинних колег із Інтернаціоналу, й мусіли з прот. комітету виступити.

7) Соціал-революціонери. Це всього кілька людей у Празі, рештки давньої великої партії; вони зв'язані з москалями у т. зв. Лігу Востка Європи. Колись творили спільний фронт із край-

ретьчю зовсім вірний протест я рахував на те, що коли ми обидва кинемося бігти, то воєк інстинктивно схоче мене як-найшвидше піймати, а тому кинеться на мене, замість того, щоб бігти впрост до брами й перетяти мені дорогу. Тим способом він об'їжить два боки трикутника, а я лише один. Тим способом була перевага на мому боці: бо при однаковій швидкості бігу, я добіжу до брами швидше, ніж вартівник. Правду сказати, я сподівався бігти швидше, ніж вартівник, хоч не був певний того, бо все ще був дуже знесилений. «Якби коло брами—думає я — чекав на мене повіз, куди можнаб легко скочити, то втеча вповні можлива».

— Коли я післяв до приятелів листа з першим нарисом пляну, отримав від них картку, що й вони міркують над чимось подібним. Завязалося листування з силою різних плянів бо треба було обміркувати, напр. такі питання: чи має хто з наших дістатися на подвір'я, щоб зупинити вартівника? Де буде стояти повіз: коло брами чи на розі шпиталю, де не буде так кидатися в вічі? Чи буде в ньому сидіти хтось із наших окрім візника?

Нарешті прийнято такий мій плян: на подвір'я ніхто не буде входити; повіз буде на мене чекати коло самої брами, бо я був за слабший, щоб до-

вити радикалами і «Обороною України» в Америці. Біля них стоїть С. Шелухин, колишній московський прокуратор, що колись судив революціонерів, своєю вдачею анархіст, самолюб і демагог, що оце недавно вискочив як «Пилип з конопель» зі статею в «Народній Волі» проти УВО, і, за що по заслугі був битий емігрантами.

8) Група «Оборони України». До неї відноситься в великій мірі те, що сказано про їх спільників — радикалів. Кампанію проти УВО ведуть у ній одиниці. Ціла кампанія має особистий і грошевий підклад, прикритий словесним революційним, демагогією та неперебірчистістю в засобах. Вистарчить згадати, що головну скрипку грає колишній член УВО — Чиж, що в кампанії проти УВО стояв у зв'язку з польським розвідником Чеботаревим і польськими агентами-провокаторами Купрянцем і Курахом. Який підклад кампанії свідчить хочби той факт, що одиниці, які ведуть її, не раз пропонували УВО підтримку, під умовою, що УВО піде їм на певні уступки на користь їх групових інтересів.

9) Група директорів УНР у Празі. Це кілька одиниць у Празі, вповні скомпромітованих, без ніякого впливу в еміграції, які зустрічають лише погорду емігранських мас, бо притягають до себе кримінальних типів і розвідчиків.

10) Раднофіли-петрушевичівці. Це кілька одиниць у Берліні, що працюють за большевицькі гроші; підклад їх боротьби проти УВО лежить не тільки в тім, що вони большевицькі запродавці, але і в особистій пімсті; річ у тому, що деякі з них були колись членами УВО, а за зв'язок з большевиками та провокацію їх вкинуто з організації.

11) Сель-робівці та комуністи рівнож працюють за большевицькі гроші у злучці з польськими й москвофільськими комуністами, і тому зрозуміло, що вони мусять поборювати УВО, якої діяльність звертається не тільки проти Польщі, але і проти большевиків із їх розкладовою чинністю внутрі українського народу.

Як бачимо «сотки тисяч» дуже змаліли! Та не те важне; важніше те, що в усій тій кампанії

бігти до рога. Один із моїх найближчих приятелів мав сидіти в повозі щоб, допомогти мені до нього швидше влізти, а головю одягнути мене тому, що я мусів втікати в самій близьності. Річ у тому, що у шпиталі носив я, як і решта, довгий, шпитальний ніляфрок; це був незграбний міх, широкий, негідний і такий довгий, що я підчас проходу мусів тягати в руках свій власний хвіст. Його треба скинути раніше ніж кинутися до брами, ясна річ, блискавично, бо якась секунда могла все знищити. Протягом кількох днів я вправлявся в своїй кімнаті і добрав найліпшого способу виконання тої «операції». Та найтяжче, було вибрати відповідну для втечі хвилю. Це залежало від стану вулиць, якими вам треба було переїздити. Валка з дровами поліційна патруля, кінний козак — це все могло звівечити справу, особливо тому, що вулиці, якими ми мали їхати, були дуже вузькі і круті. Отже, треба було уважливо продивитися цілу лінію дороги й повідомити мене, чи вільна зона від перешкод. З тою метою на чотирьох різних точках поставили вартівників. П'ятий вартівник перебував від попередніх сигналів й має мені дати остаточний знак: тим сигналом вибрали червоний бальоник, що їх купують для дітей.

— У призначений день я вийшов на прохід

проти УВО, слідно руку наших історичних ворогів. Був час, коли проти УВО пішла велика офензива з боку більшовників, що підшивалися під українські угруповання для атаки ззовні та намагалися розкласти організацію з середини; УВО її видержала. Нині вона переживає новий наступ, цим разом із боку поляків; руку польського диригента можна побачити всюди — в краю, на емі-

Вуличні бої.

Коли ведуться вуличні бої?

Оружні повстання поневоєних народів та революційні рухи в поодиноких державах одрізняються формою і способами боротьби від війни двох держав. Коли під час війни борються з собою на фронті регулярні армії, що уживають новітніх воєнних засобів, і кожна з них, маючи за собою матеріальну і моральну допомогу своєї держави й населення, виступає проти зовнішнього ворога, то не те бачимо при повстаннях і революціях. Повстання, подібно як і революція, це війна всередині даної держави, коли по одній боці виступає регулярне військо, по другій — озброєні маси чи озброєний нарід, деколи й при участі частини державних військ. Уже сам факт, що обидві сторони воюють всередині одної держави, якої населення поділене на два ворожі табори (при класових революціях: дві ворожі класи; при повстаннях, отже — національних революціях, дві ворожі народності), а далі, що не все населення бере активну участь у боротьбі, а лише його частина, вже тому має можливість, коли це треба, легко «демобілізуватися» й захватитися, та й навпаки — напастися зненацька на ворога, — виключає можливість ведення затяжної окопної війни, творення воєнних фронтів та й ще з повним ужиттям усіх технічних воєнних засобів (артилерія, танки, гази, літаки й т. п.), що їх мають та уживають регулярні армії супроти зовнішнього ворога. Проте мають тут місце такі форми боротьби, як саботажі, партизанка, атентати, вуличні бої, тощо.

Зокрема вуличні бої це явище звичайне при

градії і в Америці; українські угруповання чи поодинокі особи йдуть або свідомо, або несвідомо на руку полякам. Але й цей наступ УВО видержить. Видержала вона панщину, видержить і конституцію.

Видержить тому, що за нею стоять — українські маси.

революціях та повстаннях, та в першій стадії війни між двома народами, які заселяють спільну територію, заки ще вони не створили своїх регулярних військ (напр., початок українсько-польської війни 1918. р. та початок українсько-більшовицької війни 1917-18. рр.). У протилежності до війни між двома регулярними військами, коли про володіння містом, як правило, рішає вислід воєнних операцій поза містом, при революції чи повстанні про володіння містом рішає вислід вуличної боротьби.

Вуличні бої явище не нове. У новітніх часах бачимо їх під час революційних рухів 1848. р., під час паризької комуни 1871. р., а велике примінення мають од 1917. р., спершу на теренах б. Росії у зв'язку з вибухом революції, зокрема на Україні, а далі в Німеччині (передусім 1923. р., — повстання спартаківців), та в інших країнах: вистачить згадати бої фашистів із комуністами в Італії, більшовицькі пучі в Угорщині, Болгарії (1923), Грузії (1924), Естонії (1924), Відні (1927), революційні заколоти в Португалії, Каталонії, Іспанії та ин. Зокрема під час наших збройних визвольних змагань, а саме в першій їх стадії (Сх. Україна 1917. р., Зах. Україна 1918. р.) коли щойно творилася українська збройна сила, мали місце запеклі вуличні бої за опанування наших головних міст; вистачить згадати вуличну боротьбу в Києві (1917), Одесі (1917) і Львові (1918).

Про вуличні бої, їх історію й тактику, існує вже доволі велика література на різних мовах.

Не завадить і нам познайомитися з характером вуличних боїв, беручи на увагу; що, подібно, як це вже раз мало місце в останній нашій збройній боротьбі, будуть їх вести і під час будучої української національної революції, коли ми будемо боротися за видерття наших міст із ворожих рук.

Як повстають заколоти й вуличні бої?

Заколоти в якійсь державі можуть повстати лише тоді, коли населення незадоволене існуючим станом; те невдоволення може бути на підкладі національним (поневоєний нарід), соціальним (поневоєна класа) або иншим (зміна влади й державного устрою). Таке невдоволення стає причиною зросту революційних, ворожих владі сил, готових кожної хвили до вибуху.

Вибух може наступити: 1) або ступнево, коли з маніфестаційних походів, вуличних демонстрацій, сутичок із поліцією й військом вивязуються вуличні бої; початково є це розброювання жовнірів і поліцаїв, напади на поодинокі постерунки, на в'язниці, на склепи зі зброєю, потім боротьба на барикадах, бої за опанування державних будинків, за цілі дільниці міста й т. ц. Таким способом повстали заколоти в революційній 1848. р. в Парижі, Відні, Берліні, з весною 1917. р. у Петрограді та ин.

2) або замаха є підготовлюваним конспіративно, і напад на військо й поліцію відбувається несподівано. Втім випадку акцію підготовляє планоно конспіративна організація, що старається вдержати керму й по вибуху. Підготовка триває довгий час і охоплює 2 ділянки а) політично-пропагандивну, себто, психічну підготовку мас до виступу, й б) технічно-організаційну себто, створення проводу конспіративного, далі зорганізування повстанчих сил у формі боєвої організації, вишколення їх та встановлення плану замаху.

Надзвичайно велике значіння має при підготовці заколотів пропаганда. Коли ж вона зможе з одного боку зірвати на ноги маси, а з другого

боку — деморалізувати опору держави — військо та поліцію, тоді успіх замаху, революції чи повстання забезпечений, навіть і тоді коли б технічно-організаційна підготовка була мінімальна. Звідси й причина, чому революційні організації стараються ширити пропаганду серед війська: Російська революція 1917. р. дає нам найліпший приклад успішності такої пропаганди, бо розагітовані воєнки залишили боєвий фронт. Не диво також, що й противна сторона (державна) звертає також на це увагу, стараючися з одного боку забезпечити себе перед ворожою пропагандою, а з другого боку — сама уживає пропаганди та дає таке освітлення випадків, щоб повстанці чи революціонери опинилися на самоті, щоб громадянство їх осудило (пор. саботажну акцію УВО в 1930. р., польську пропаганду та осудження акції проводами укр. партії!), та щоб витворити відповідний настрій для воєнних чинів (пор. «паціфікацію» Сх. Галичини в 1930. р.).

У залежності від того, як була переведена технічно-організаційна підготовка, повстанці чи революціонери можуть бути:

1) незорганізовані, невипшколені й незброєні; є це, власне, збунтована юрба, що через маніфестації й сутички з поліцією дійшла до одвертих боїв;

2) зорганізовані й не зле озброєні, що буває при пляновій підготовці або наслідком нездібності противника приборкати бунт (повстання) та допущення до зорганізування збройної сили збунтованих (напр., червона гвардія 1917. р. в Петрограді, більшовицькі заколоти в Берліні 1919. р.);

3) добре зорганізовані, випшколені й озброєні, що має місце при революціях воєнського характеру (Португалія: повстання проти гетьмана Скоропадського), або коли частина збройної сили перейшла на бік повстанців (більшовицький жовтневий переворот 1917. р.).

дуже зворушений і повний надії. Дивлюся на те місце, звідки мав знятися в гору червоний бальйоник — нема нічого. Мій прохід уже кінчається — нема нічого! Він уже скінчився, а з ним розвіялися й усі мої надії. Як виявилось, причиною того була і справді дурниця: дивним випадком не могли наші роздобути ані в гостинниці, ані у крамниці з забавками, червоного бальйоника; бігачі повсюди, вони знаходили лишень білі та сині бальйоники. Тоді купили червону гумову шилку й напустили до неї газу, який самі зробили. Та бальйон зроблений тим способом, замість летіти до гори, піднісся всього на кілька аршин і впав на землю, не досягнувши навіть верхівки шпитальної огорожі.

— Однак цьому випадкові я завдячую моє спасіння; справа в тім, що саме в тій хвилі, коли наш вартівник пустив бальйон, валка з дровами затарасувала дорогу і, безумовно, все булоб пропало.

Знов потягнулося листування про конечні зміни. Рішено так: поставили ще одного вартівника при кінці останнього закруту, де досі не було вартівника. Далі один із товаришів найняв кімнату на третьому поверсі напроти шпитала.

З її вікон можна було бачити не лишень усіх п'яток вартівників, але й подвір'ря, де я ходив. Сигнали передавали скрипкою, на яку мав грати наш товариш, як що все буде гаразд і припинити гру, вартівники сигналізували про непевність. Цей спосіб мав ще й ту добру сторінку, що подаючи звістку про весь догідний для втечі час, полишав мені самому вибір найдогіднішої хвили.

— Першого дня, коли все було підготоване, й повіз чекав на мене під брамою, а сам приневолив приятелів пережити кілька поганих хвиль: моя недуга змоглася, і я був такий безсилый, що й зовсім не вийшов на прохід. По двох днях мене покращало. Я підготовив усе: поплівязував черевки, розпорів денеде шляфрок, щобі легше його скинути.

— Мене вивели на прохід. Тільки вийшов я на подвір'ря, враз почув скрипку. Музика тривала п'ять хвилин, та я не хотів користати з першої догідної хвили, бо на початку догляд усе пильний. Та ось скрипка замовкла; по двох хвилинах віхало на подвір'ря кілька возів із дровами. Скрипка знову заграла.

— Цим разом я наважився використати хвилину. Зирнувши на вартівника; він ходив по своїй

звичайній лінії, поміж мною і брамою. Глянув на його зброю. Вистрілить чи ні? Правдоподібно ні, бо при такій малій віддалі все буде сподіватися мене піймати. Багнет був небезпечніший коли б під час розпачливої погоні мене опустили сили. Та я зясував собі: коли лишуся в тюрмі, то напевно вмиру. «Тепер або ніколи!» — сказав я до себе. Підхоплюю шляфрок: раз!

— І враз уривне скрипка... Я опустив руки й відчув таку втому, немовби я підняв найбільший тягар.

— Це по одному закутку перейшла поліційна патруля. За хвилю знова заграла скрипка.

— Ну, тепер вже час! Вартівник дійшов до кінця своєї лінії. Я за шляфрок: раз, два, три. І я стрілюю до брами. Вереск вартівника розлягається за моїми плечима. Він кинувся ловити мене (як я й думав), замість бігти мені навперіми до брами, і так пустив мене на два кроки наперед. Наші, що з завмерлим серцем приглядалися згори до тої шаленої погоні, казали, що вартівник був од мене на три кроки і що його багнет, малопо не дотикав мене.

— Коли я підбіг до брами й побачив повіз, то завагався, бо не міг піймати мого приятеля в офіцери, що сидів у повозі. Щоб приневолати

його обернутися, я плеснув у долоні, на превелике здивування наших, що слідували за тою спеною й думали, що це вияв радощів. Офіцер обертається, а його пізнаю і вмент я вже в повозі. Кінь підхопив як вихор, а я почув на моїх плечах миколаєвську шинелю, що її мав мій приятель на поготові разом із офіцерською шапкою.

— Як я потім довідався, у шпиталі повстала справжня паніка. На крик вартівника вибіг вартівний офіцер із цілою вартою й довідавшись про все, цілком стратив голову, рвав на собі волосся і кричав: «Я пропав, я пропав. Біжіть, ловіть його, ловіть.» Та не здібний був хоч щось наказати. Один із наших, той самий сигнальник, що грав на скрипку, швидко збіг на долину, підійшов до офіцера, став журитися разом із ним його долею й допытуватися: Що сталося? Втік? Як? Коли? Куди? А офіцер не при собі, з розпуки відповідав йому і так марнував дорогий час. Якась стара баба давала страшну раду: «Ну й що? Покрутять, покрутять та й виїдуть на Невський. Це вже певно. Відпряміть коні з воза та женіть їм на вперейми?».

— А ми саме так і їхали. Та на щастя саме ніхто не послухав ради бістроумної відьми.

Радник львівського воевідства Івахів, реклямований як «експерт од справ У. В. О.» подав наступні відомості про «Українську Військову Організацію» на минулорічному процесі проти членів УВО у Львові (цитуюмо за «Дзвіник-ом Львовскім» розуміється, не подаючи, що зі сказаного Іваховим годиться з фактичним станом, а в чому він помиляється чи говорить свідомо неправду):

«Начальна Команда УВО, якій підлягають краєві команди, мала до недавня свій осідок у Берліні. Де вона знаходиться тепер — невідомо. Рівнож невідомо, де перебуває тепер начальний командант УВО Євген Коновалець. Краєва Команда на Східню Галичину має свій осідок у Львові. У. В. О. старастся свої впливи поширити також на північний терен, себто, поза сокальську границу.

Начальна Команда, якій підлягають краєві команди, має три окремі реферати: 1) реферат організаційний, т. зв. кадровий, 2) боевий реферат та 3) пропагандивно-політичний реферат. Колись існував ще в рамках УВО розвідний реферат, але того зліквідовано.

Організаційний реферат, т. зв. кадровий, обіймає: 1) внутрішню організацію членів, 2) територіальний поділ груп, 3) евіденцію членів, 4) евіденцію українців, здібних до ношення зброї та незареєстрованих в УВО, 5) евіденцію зброї, технічних середників, вибухових матеріалів та еляробатів щодо планів акції. Кадровий реферат не обмежується тільки УВО, якої члени вишколювані на старшин. «Мужва» має перейти вишкіл не на курсах, що відбуваються з рамени УВО, а в організаціях, що мають характер «військового пшиспособіення», а тому УВО старастся здобути вплив на організації, що працюють легально, як «Луги», «Сокил», «Пласт», спортові клуби та ин. На працю в тих організаціях владі УВО спеціальну вагу та цінить її вище, ніж акцію боеву, розвідчу та експропріяційну.

Боевий реферат працює над теоретичним та практичним вишколом боевиків. Для того існують спеціальні курси у краю та за кордоном. УВО, що числиться з реальним життям, дала наказ своїм членам не ухилитися від служби в польському війську, а це все для того, щоб здобутий військовий вишкіл можна потім відповідно вижиткувати на користь УВО. До боевого реферату належить зокрема технічне переведення індивідуального терору, терористичної акції, яко такої, т. з. «частинні виступи»; що мали місце напр. в 1922 р. Ті «частинні виступи» не мають характеру повстання, тільки мають метою викликувати неспокій в даних частинах краю. Видовищем частинного виступу була Галичина перед рішенням Ради Амбасадорів, що віддавало ту ділянку остаточно польській державі.

Реферат пропаганди працює над ширенням ідеології УВО. Кличів збройної боротьби з Польщею, видаванням відозв, листочок, брошур та книжок, над влаштуванням зібрань із відповідними рефератами та дискусіями. Акція пропаганди відбувається нелегально. Але УВО творить також або старастся творити легальні експозитури пропаганди.

По скільки верхню будову УВО творить Начальна Команда, чи там підпорядковані їй краєві

команди, — на терені, себто, на низах, найнищою коміркою організаційною є «трійка». Давніше була «пятка». Пяткову систему зліквідовано, бо зрозуміло, що три особи швидко заховать таємницю, ніж п'ятеро.

Способи вербування членів різні, як різні способи вербовання членів через легальні організації. Одним із найчастіших аргументів — це ненависть до Польщі. Другим — особиста кривда, яку зазнала дана особа. Так, напр. Ольшанський, що виконав замах на президента Польщі Войцеховського, у зівзанні, зложенім у президії берлінської поліції подав, що замах виконав із пимсти за те, що польська патруля рестріляла без суду в 1919 р. його швагра Шеремету. Молодих людей поривають дуже часто до УВО такі маніфестації, які мали місце 1. листопада 1928 р. на площі св. Юра. Поза тим вербунок відбувається через листочки, відозви та різні видавництва.

Кінцевою метою УВО є здобуття незалежної, національної та соборної української держави через революцію. Засобами, що ведуть до тої цілі, є підготовка збройних повстань, як каже УВО, проти «воїх окупантів українських земель». УВО має докладно виготовані плани на різні випадки: неспокоем у краю, загальної військової пожежі, або відокремленого конфлікту Польщі з якимось сусідом.

Що має робити член УВО на випадок повстання? З власної ініціативи, не чекаючи ніяких наказів, має: 1) створити коло себе як мога найсильнішу боеву групу, 2) обсадити найближчий відтинок фронту та сусідні з ним державні об'єкти, 3) подбати про навязання контакту з командантом групи найближчого відтинка та командою цілого фронту. У. В. О. творить завязон будучої української армії. Членів вишколюють на вищих старшин, що стануть на чолі формацій, створених з «мужви», вишколюваної в організаціях характеру «військового пшиспособіення», на які УВО намагається мати вплив.

Помічник середники, що служать УВО, це акти терору, саботажу, а давніше була ще розвідка. Що каже УВО? Що є для неї терор? Що хоче ним осягнути? В її програмових виданнях читаємо: акти терору зберігають народню честь. Підносять престиж організації та дух мас. Зміцнюють енергію провідників, підривають віру в силу противника. ширять дезорганізацію та паніку в лавах ворогів та утривають відмежування української суспільності від польської. Переконують польську суспільність, що там на «кресах» живе нарід, що є смертельним ворогом польського народу. Згідно з переконанням УВО, польський нарід не податний на словні аргументи. Тому треба чинити.

Другим помічним середником є акти саботажу. Нищення телефонічної комунікації, залізничних об'єктів та т. зв. війна без зброї! Всі ті засоби боротьби є спрямовані проти окупантів.

Реферат політично-пропагандовий обіймає, крім чинної пропаганди, до якої належать акти терору та саботажу: 1) живе слово (відчити, розмови), 2) писану пропаганду (листочки, відозви, брошури, книжки, тощо), легальну й нелегальну. УВО переважно веде свою пропаганду нелегально, залишаючи легальну пропаганду иншим організаціям.

Метою пропаганди є змілітаризувати українське населення, підготувати його до чинної боротьби з ворогом, в якого лавах треба ширити розклад і деморалізацію, маючи в першій мірі на увазі армію. УВО заміряє до створення незалежної держави, опертої на власні сили. У відношенні до польського населення пропагує клич; розумної ненависти до Польщі. Заміряє до ширення деморалізації між польським суспільством, використувуючи партійні чвари у ньому. Реферат пропаганди обіймає також пропаганду закордонну, себто, ширення неприхильної опінії про номний польський уряд та паралізування пропагандивної амції польської влади за кордоном. Далі ця пропаганда має на меті вишукувати та позискувати союзників для своїх цілей, передусім між тими меншиновими чинниками, що так само вважають Польщу за окупанта їх земель.

Жінки повнили та сповняють в УВО від самого початку її існування дуже важну роль. Передусім при укриванні членів УВО чи переховуванні документів матеріалів та ин. У відповідних виданнях УВО ставить своїм членам за звір Ольгу Басарабову, вказуючи, що ні словом вона не зрадила від кого походять заборані в неї матеріали.

Органом УВО є «Сурма», якої перше число вийшло в січні 1927 р.

Фонди УВО це річ дещо дражливіша. Перше джерело — це жертви членів та нечленів на Б. Ф. (Боевий Фонд). Продають бльочки від 50 грошів до 5 злп. та вище. Друге джерело — це експропріяції, в конспіративній мові звані «екс». Говорачи просто, це фонди, що пливають з рабунків та рабункових нападів. Деякі з тих ескапад повелися дуже вдало, инші менше. До тих нападів належать в 1924 р. напад на пошту в Динаєві, на пошту в Богородчанах, два невдалі напади під Калушем, напад на поштовий уряд у познанським воевідстві, вдалий напад на поштовий амбуляне у будинку головної пошти у Львові, напад на касу повітового віділу в Долині в 1925 р. нарешті невдалий напад на поштову філію при вул. Глибокій у Львові

Ріжне.

Повстання чи революція? Ми одержали осьцей лист — статтю від одного з наших читачів. Свої завваги подаємо на кінці.

Революція — це народній здвиг в середині власного національного тіла — власної держави. Революція — це крівава перевірка своїх недоцільностей, усунання своїх хоробливих явищ чи осіб, та запровадження нового й свіжого, здібнішого матеріалу на старі, лише дещо переформовані становища. Революція є це насильна зміна в рамках своєї власної національної держави.

Та чи для нас українців тепер узагалі до речі революціонізм? Ні! Бо ми своєї незалежної держави не маємо, не маємо своєї незалежної влади, а тому не маємо, що свого злінювати, не маємо в теперішніх рамках що направляти та навіть більше — не маємо взагалі щось своє недоцільне валити.

Треба зрозуміти, що ми нарід поневоленний не своїми гіршими елементами, не якоюсь своєю недоцільною владою, що ми поневолені чужими, зовнішніми наїздниками: українська радянська влада фактично є т. зв. накиненою

та напад на ластаря Кохановського на вулиці Городецькій у Львові, напад, що викликав невдоволення навіть в колах УВО. Треттє джерело — це поміч сусідніх держав, що живуть у недобрих відносинах із Польщею.

УВО повстала в 1920 р. наслідком постанови ради старшинського корпусу січових стрільців. Від першої хвилі на чолі організації становув полк. Коновалець! На початках підлягала та організація безпосередньо диктаторові Петрушевичеві та була вона неначе його збройним рамам. Петрушевич сподівався тоді прихильної для себе постанови Ради Амбасадорів і тому організував УВО, що мала б бути початком української збройної сили. В 1923 р., коли Петрушевич начав вести неприховану советофільську політику, наступив в УВО розлам. Організація відділялася від Петрушевича та почала працювати на власну руку; УВО не існувало ніколи самостійно, але було збройним раменем політичної партії, в данім випадку групи Петрушевича. Одначе, коли Петрушевич змінив свою німецьку тактику та начав орієнтуватися на Москву, У. В. О. відділилося. Петрушевич створив собі Західньо-Українську Революційну Національну Організацію (ЗУНРО), щі виконала кілька актів саботажу, вивернула кілька стовпів телеграфічних, по чім усіх молодиків вилдовлено та поставлено під суд, а тим самим партія Петрушевича була зліквідована.

Але УВО стратило своє політичне опертя. І тому 16. VII. 1927. р. скликаю до Праги конференцію, на якій постановлено заснувати «Союз Організацій Українських Націоналістів». По кількох відкладаних речиннях, нарешті, скликано велике зібрання з кінцем січня 1929 р. в околиці Відня, де усталено ідеологію та тактику нової партії та ухвалено схему праці організації і провідником її обрано Коновальця. Отже, на чолі О. У. Н. («Організації Українських Націоналістів») та У. В. О. стоїть одна й та сама особа. Органом О. У. Н. є «Розбудова Нації, яка виходить у Празі. О. У. Н. є організацією стисло політичною, зате У. В. О. військовою.»

нам владою — чужинцями. А тому метою нашої праці мусить стати спершу, створення суверенної Української держави на нашій землі, а не тільки зміна режиму. Нам треба вибороти спершу свобідну й суверенну українську владу якогобудь типу. Засобом нашим.

Тому повстання, а не революція.

Яка тут ріжниця? Здавалося б, що це одно й те саме, але те та не те.

Революція має своїм головним етапом розвал старого суспільного ладу, скинення дотеперішньої влади, щоб цим способом досягнути бажаних змін. З хвилею владку старого устрою революція мусить переходити у протилежний напрям, просто в контрреволюцію коли революція має бути середником відродження народа, а не безглуздою руйною. Та на це все треба мати насамперед подостатком людей, при помочі яких можна б повалити старі порядки, себто, звалити стару владу. Тому вишколювання революціонерів, себто, пробоеві відділи насамперед у руйнуванні, розвалі й розбитті старого ладу, а будова нового ладу належить вже до інших людей. Підчас революції вер-

тає поступнево на старі, зреформовані становища частина старих працівників, з дещо може зміненими засадами, і державний апарат формується на ново таки здебільша зі свого старого, досвідченого елемента. Та на це треба знов мати досить свого зрівноваженого громадянства, щоб у відповідний час повести розбурхані народні сили в доцільному творчому напрямі.

Отже, революція це лише етап масового здвигу, і якраз етап розвалу старого. Формування нового—привертання нового порядку—це вже не революція а навпаки — радше контрреволюція!

Та чи саме цього нам потрібно? Чи цього нам бракує?

Будова держави вимагає як-найсоліднішої карності та послуку, вимагає бажання підпорядкуватися своему ладові, своему загальному народньому проводові, чого ніколи не може в такому ступні виховувати революціонізм, а лише повстанчість, бо він неносить ніколи соборницького характеру, а скоріше партійний, та ніколи не може мати так яскраво підчеркненої боротьби з зовнішнім чужонаціональним ворогом, як повстанчість, яку в самій основі характеризує, її провідний мотив, змагання до власної суверенної державності.

Зате повстання має в самому зародку будівнич-консолідаційний характер. Виринає воно не з бажання знищити й змінити дотеперішній устрій у старих рамах. Повстання кермується бажанням усамостійнити своє народне ество, дати спомогу й запоруку створення своєї власної форми, власного змісту, створення свого народнього питомого ладу. Повстання не має метою перевірку своїх внутрі — національних відносин, а є це зрив до з'ясування відносин свого народнього ества до чужого довколишнього світу. Тому то має повстання вже в самому зародку рису державницьку, конструктивну. А тому й повстанець вишколюється не тільки, для руїни; всі його противники зразу стоять поза межами законів що зобовязують його, бо його вороги не належать до його народу. Тому його боротьба носить характер війни державного жовніра. У самій основі повстанчого руху зарисовується провідний мотив міжнародніх відносин, яких моральною силою є спільний цілому народві дух—націоналізм!

Повстанець повинен плекати карність та послуку супроти своєї і лише своєї національної влади. Всі його стремління якраз спрямовані до того, щоб дати своїй країні лад та порядок.

Тоді як революціонер завжди менше чи більше відокремлений од свого власного народу. Революціонерами є завжди лише певна частина народу. Тому так й бачимо на прапорі кожного революційного руху емблему інтернаціоналу. Не маючи, звичайно, достатньої підпори у власному народі, шукає революціонер її зовні, в чужинців. Цей момент революціонізму, особливо такого затяжного,

Ляхи про „пацифікацію“.

Низче подаємо, здебільшого, голоси вшехполяків і польських соціалістів, які використали «пацифікацію» для своїх поракунків із табором пілсудського. Та звертаємо увагу, що якраз ендеція під-

який він є якраз у нас українців; зрозлив одну з наших нікчемних рабських рис — слабодухість, зневіру у власні сили, стали орієнтацію багатьох на чужі зовнішні помічні сили.

Повстанцеві цього не потрібно! Він має за собою, якщо вже не весь, то бодай переважливу більшість народу, а тому бачимо на прапорі повстанця завжди найкращу та найгіднішу емблему—емблему націоналізму!

Революціонізм носить у самій основі характер партійности, вузького станового обмеження, стає у спротив до частини своїх таки земляків. Цим фактом він виключає зразу суцільне згуртування всіх народніх сил в одному напрямі.

Всі компромісовости наших проводирів, розпорощення наших сил у дотеперішніх боротьбах, вся „отаманія“ та безоглядне побороювання наших партій ґрунтується в великій мірі саме на тому, що наші проводирі були виховані в умовах російського революціонізму.

Тому в моральній об'єднуючій силі повстанчої идеології лежить для нас під сучасну хвилю її перевага над всіми прочими идеологіями. Тому наш наряд мусить прийняти й виплекати идею повстанчу, суто націоналістичну, яка даючи найбільшу запоруку на визволення нашого народу, є zarazом найшляхотнішою з усіх.

Від редакції. Міркування автора цього листа у своїй суті вловні слушні та правильні. Всеж не можна ігнорувати певних усталених уже понять, а передусім того, який зміст у дотичні поняття вкладається. Коли поняттям „революція“ означити тільки мясову революцію або т. зв. **палатову** чи **устроеву** революцію, то безперечно не вона є нашою метою, бо мова не про зміну влади, устрою чи на праву положення якоїсь одної української класи, а про зміну положення цілого народу, усунення ворожої держави, влади й законів, без огляду на їхній характер, та створення на їх місці своєї держави, влади й законів. Як раз таку мету має **національна революція** поняття в нас уже усталене, яке в цілості покринається з поняттям **повстання**. Отже: „національна революція“ і „повстання“—це поняття тотожні своїм змістом. Плекаючи идею національної революції, плекаємо идею повстанницьку так, як її розуміє автор листа.—Звертаємо далі увагу на те, що словом „повстанці“ звичайно досі означувано людей, які вже „повстали“ проти ворожої влади, себто, які борються чи боролися зі зброєю в руках із нею. Вкажемо на те, що нікому з нас на думку не спадало називати селян, що в запіллі ворога вели боротьбу на Україні з большевиками, денікінцями та поляками, інакше, як «повстанці», а їхню боротьбу «повстанням». А проте на означення тих, які щойно підготовляють народне повстання, себто, членів конспіративної організації, уживано звичайно назви «революціонери», дарма що вони не палатову, мясову чи устроеву революцію підготовляють, а національну, себто, **повстання**.

готовила **пацифікацію»** своїми вічами, пресою, що це вона закликала вишити все українське; тому перекладання цілої виши на санацийний табор є звичайним кривдством вшехполяків. Те саме від-

носитися й до польських соціалістів, доказом чого є ця обставина, що вони відмовилися дати свої послухи під інтерпеляцією українських послів у справі «пацифікації». Це впрочім стверджує польська газета «Час» лишуци: «Народова демократія і соціалісти вправді виступають під плащиком гуманітаризму і культури, але згід того плащика виглядає дуже виразно партійна зайлість та бажання німисти». Рівнож треба пригадати, що й соціалісти, і вшехполяки були свого часу при владі в Польщі, й подібно, як і тепер під владою Пілсудського, так і тоді в в'язницях було повно українців; рівно ж і тоді були масові процеси українців і тепер винищувано українські культурні, економічні й політичні організації, й тоді винищувано українське шкільництво, й тоді мусіли бути саботажі-антигати УВО и т. п. Коли наводимо тепер їхні промови про «пацифікацію», то тому, що вони в боротьбі з табором санациї виуживають усіх аргументів і в засліпленні виривається їм не раз слово **правди**.

«**Роботнік**», ч. 40, з 27. I. б. р. подає промову соціаліста С. Дібуа в соймі про пацифікацію: «Я думаю, що між вами знайдеться певна повага у трактуванні цієї справи (пацифікації), міжтим стрінув я якийсь публічний гумор чи цинізм. Ви тільки сміялися, коли чули, що людей поважних змушувано биттям до того, щоб молилися за коня. Ви іронізували, що нема у вас ні сумніння, ні почуття гідности тої держави». Питаю, чи дужий, диктаторський уряд не мав інших засобів, щоб нормальним судовим шляхом покарати винних? Чи мусів був аж військо висилати? Чи мусіли були державні функціонери зривати портрети Шевченка, демонювати льокали, катувати громадами людей й переводити «добровільну» ліквідацію всіх українських товариств загрожуючи та силоміць? Коли уряд не має інших засобів, то такий уряд слабкий і повинен уступити». Коли мали ми діло з українським повстанням—тоді валя дотеперішня політика на терені Сх. Галичини стає в ще більшій грозі, коли з терором поодиноких, менше чи більше численних груп, тоді повстає питання, яким правом введено тут засади, непризнані ніяким моральним — законодавством збірної відповідальности і збірної кари без слідства й без суду? Ми бачимо якерело саботажів не тільки в неопанованій розперзаності молодих українських націоналістів, чи в менше чи більше правдивих байках про чужу інтервенцію та чужі гроші, але бачимо його також у банкрутстві вашої політики, що має всі ознаки екстермінації, «Увалт, терор, залягування не завжди мають успіх. Вони можуть змусити громадянина стояти напозір перед фляшкою мадера, можуть «помогти» при виборах, але великих соціологічних проблем чи національних не розв'язують. Вони принесуть лише поглиблення безодні, заогнення націоналізмів та ганьбу держави».

«**Роботнік**», ч. 30. цитує промову пос. А. Цьолкоша в соймі: «А тепер відібрано українцям навіть те, що вони мали за Австрії—навіть українські написи на поштових картках і залізничних двірцях. Навіть назву «українець», власке, заборонено, а всеж почуття національної приналежности є чимось чисто особистим. У таких умовах частина української молоді вишла на шлях актів саботажу, яких не можемо оправдати, але можемо шукати їх підложки. Ви обурюєтеся, що ми даємо закордонні матеріяли проти Польщі. Вона без нас знає, що тут діється».

«**Роботнік**», ч. 321, з 20. XI. м. р., пише: «А

в 25-ліття тих огидних карних, російських експедицій—у демократичній Польщі, в другій чверті ХХ. в. відновлено засаду збірної відповідальности. Осінню 1930 р. вирушили до Сх. Галичини експедиції, що їх урядова преса—на ганьбу ХХ. в. і тисячлітньої культури—скромно та фальшиво називає «пацифікаційна акція». А коли українці, навчені гірким досвідом, і собі застосують засаду збірної відповідальности до польського народу?» «Що зробила польська політика за десять літ—коли в дванадцятім році відбудови держави могла вибухнути, розвинутися й найти податний ґрунт та страшна своєю методою розпачі «саботажна акція»? «Утиск словянських народів у Польщі, приміжованій тими, що донедавна називали себе самозванно «демократами», впаде ще тяжким тягарем на життя народу та справжню демократію польську».

«**Польонія**» в Катовицях з 8. подає статтю Корфантого, де читаємо; «Мусимо отверто признати, що за той стан річей і ми поносимо велику частину відповідальности. Мусіли ми поповнити багато гріхів і блудів, та не полегшус нам справи те, що вказуємо ми на перфідну австрійську політику, а нині на факт саботажної української акції — палення дворів, нищення залізниць, збройні напади, вбивства й т. п. А що до того дійшло, це наша вина». «Про акцію пацифікаційну говорить нині ціла Польща. Люде оповідають собі на вухо страшні подробиці. Говорить про це закордон. Пропаганда ворожих нам чинників використовує ту справу, як і берестейську ганьбу, проти нас». «Не той шкочить Польщі, хто ці справи осуджує, але той, хто їх робить».

«**Роботнік**», ч. 408., з 30. XII. м. р. пише: «Для того, що діялося під плащиком «пацифікації» у Сх. Галичині, не має ніякого виправдання, ніякого товмачення і з ніякої точки бачення: не тільки чисто людського, але й державного. Навпаки: якраз зі становища державного треба признати «пацифікацію» за щось цілком шкідливе та страшне. Це найбільш сумна, найбільш трагічна карта нашої історії від хвили здобуття нашої незалежности».

Вшехполяк ґломбінскі в сенаті («Газета Польска», 30. б. р.) сказав: «Українська суспільність не повинна була допустити до такого розятрення настрій молоді та до таких впливів Української Військової Організації, які переробилися аж у саботажну боротьбу проти польської держави. Уряд не повинен був своїм поступованням рівнож допустити до того, щоб значна частина української суспільности могла сподіватися якихось успіхів од боротьби проти держави».

«**Роботнік**», ч. 53, з 5. II. б. р., подає промову в соймі Д. Клушинської: Тут оповідає сенатор: були, валили нищили майно, а інші сидять собі на салі та сміються. А коли б це все навіть була неправда — коли чоловік із найглибшого переконання, чоловік, що належить до покривдженого народу, про це говорять, то вже проста порядність наказує, щоб у тім моменті не сміятися; лише подумати собі, що тому народові сталася тяжка кривда, бо знищено його культурне майно, бо знищено передусім його віру в право, віру в законність, що є величезною стратою і шкодою для інтересів держави». «Уряд хоче показати, що він сильний, і та сила полягає в тім, що бють людей». «Нема нікого, хто б казав, що за саботажі не треба карати. Коли був бунт, коли підпалювано майно громадян, то треба покарати винних, треба вишукати тих саботажників і віддати під суд. Тут справоздавець казав: що ліпше: кат чи «пацифі-

кація? Я особисто є противником карі смерті. Однак коли приходять кат, то приходять по засуді, але ніколи ще не було так, щоб приходив він перед засудом. А тут пацифікація прийшла перед засудом. Не було ніяких докохань, прийшла пацифікація та засуджувала на широкій території, що охоплювала сотки й сотки кілометрів». «Найстрашнішою річчю є те, що від довшого часу говориться в польській парламенті постійно про биття, як про річ щоденну, нормальну. Чи може бути страшніше обвинувачення існуючої системи?».

«Час» з 13. III. 6. р. пише «Терористична акція, що є і справді сепаратистичною, впливає частинно з підложжя загального невдоволення й незадоволення елементарних потреб національного існування, а частинно з індивідуальних починів, незалежних од становища пересічного українця».

«Роботнік», ч. 292, з 26. X.: «Розуміємо коначність боротьби з саботажем, боротьби, опертої стисло на право, що обов'язує в Польщі та на засаду індивідуальної відповідальності винуватців. Однак не можемо признати ані оправданним, ані слушним, ані мудрим політично й національно таке поступовання, якого наслідки будуть тяжити над Польщею десятками років».

«Рмечпосполіта», з поч. лютого: «Великі моральні втрати приносять нам опінія чужинців, що каже про захитання почуття права й глум над людською гідністю в Польщі».

«Роботнік» ч. 323, з 22. X. м. р., пише: «Ми не апробуємо палення стирт збіжжя, ні накладуємо пасивно піддатися теророві Української Військової Організації. Того не вмовте ні в нас, панове, ні в суспільну опінію. Зате твердимо, що спосіб, вибраний вашим табором, і названий «пацифікацією» Сх. Галичини, був вчинком із незлічними й катастрофальними наслідками, саме історичними».

«Пшелом» з 19. X. м. р. пише: «Репресії ті кидають вогонь ненависти, можуть викопати історичну безодню між польським і українським народами. Хай принаймні перестануть деклямувати про «великодержавність» ті часописи і групи, що розв'язку української справи в Польщі бачать тільки в репресіях поліції, у «збірній відповідальності» (що ображує почуття справедливості і права), в заповнюванні в'язниць українськими дітьми, в затиканні уст та накладанні кайданів на руки українському населенню».

«Роботнік» з 8. 6. р. пише: «Але сама берестейська метода, себто, знущання над безборонним в'язнем, не є в Польщі нічим новим ані особливим. Чи ж «пацифікація» Сх. Галичини не є масовим Берестям? Чи биття підсудних у слідчих урядах, торгування заарештованих, щоб вимусити від них зізнання, не є берестейською методою?».

Навіть санаційному Голуфюві вивалилася такі слова: «Кожна репресія, навіть вимушена коначністю й застосована на коротко, свідчить про недугу даної частини державного організму». «Не додає державі авторитету факт, що частину її громадянства треба репресіями примушувати до лояльності й послуху супроти права».

Санаційна Газета «Польска» з 15. 1. 6. р. пише: «Пацифікація спинила дальший розвиток злочинної акції, яка б могла потягнути за собою Бог знає скільки людських жертв. Бо треба пам'ятати, що ще грохи, і Сх. Галичина станула б в вогні громадянської війни».

«Роботнік», ч. 302., з 3 XI м. р., пише: Виходимо з заложення, що збірні репресії не можуть

бути в нікій, новочасній державі способом боротьби навіть і з т. зв. саботажем. Репресії вдаряють по тисячах людей, що не мають нічого спільного з самим злочинцем. Повстає якась форма «збірної відповідальності», якої не знає ні польське право, ні ніодне поняття про завдання й потреби держави. «Пацифікація» ломить всі надії на дальший, погідніший розвиток відносин, заперечує також ту ідеологію порозуміння польсько-українського, яку частина санаційного табору вважала до недавня за свою власність».

«Відомості Літератури», з кінця січня, пишуть: «Трагування і берестейських в'язнів, і битих та упокорюваних морально нечувано рафінованим способом українців при пацифікації Сх. Галичини, це трагування не приховить слави нашій батьківщині та залишає незагоєну рану в душі кожного, кому ті річі стали відомі».

Мін. Сладковські сказав у сеймі 9. 6. р.: «Авторитет саботажної акції мусіли бути приготовані на контрактцію уряду. Не підлягає сумнівові, що метою тої акції була протипольська пропаганда за кордоном. Ця акція мала також на меті ліквідацію польської колонізації в тих краях». «Терористи були такі сильні, що протягом кількох тижнів вони правили, а не уряд. Стверджую, що розпорядки уряду заміряли до того, щоб при помочі масового вжитку відділів поліції й війська стягнути терор (!) з населення, що не сміло доносити владі про якунебудь саботажну акцію. Стверджую категорично, що спокій у Сх. Галичині і гармонійна співпраця, правда, не ідеальні, але ліпші, ніж були перед пацифікацією».

Соц. посол Цьолнош говорив 21. 1. в сеймі: «Що власне хотів досягнути уряд пацифікацією». Чи то була програма асиміляційна, федераційна чи автономістична? Кажете, що у Сх. Галичині спокій. Спокій панує також і на цвинтарі. Українська проблема існує, треба на неї подивитися відважно та шукати її розв'язки».

«Роботнік», ч. 20., з 16., пише: «Газета польска» пише: «Пацифікація» сповнила своє завдання і належить до минувшини, тому і поляки, і українці, повинні «тішитися з того факту й обильно робити все, щоб як-найскорше наступило задоволення, щоб рани згоїлися як-найскорше». «І справді бандитська мораль! Роблять злочини, що кличуть про пімсту до неба, а потім кличуть до нових жертв, щоб... тішитися разом із «переможцем» з приводу спокою... на цвинтарі».

«Пшелом» пише: «Здавлення ворожої психики подиктувала наша рація стану. Чи однак методи здавлення з тою рацією не колідували, чи напавду могли причинитися до привернення зачолоченого спокою? Не є виключене, чи вжиття знаку запитання в повищій реченні не є річчю коначною... Мова про державне завтра на експонованім терені, те завтра зростає до розмірів великої, дуже великої журби, вв'язуючи нам сьогодні на українське мemento».

«Роботнік», ч. 53., з 5. II., подає промову в сеймі Д. Крушинської: «Я тверджу, що пацифікація була непотрібна та неузасаднена. Коли не можете панове, сказати: завинили ми, поповнили ми блуду, то принаймні не кажіть, що репресії були узасаднені, бо не були узасаднені, ані в тій формі, ані в тій розмірі; не були узасаднені: взагалі. Чому? Бо форма, в якій були переведені, є нечуваною, що глузує з кожного поняття законности, у кожного поняття людскости».

Перш авайте з рук до рук, а хатя до хатя!

Хочайте „СУРМУ“ перел ворогамц, бо це нелегальний орган

Ціну 30 сот.
Проситсья складати в краю на
„Політичних В'язнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 5-6 (44-45)

ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ.

1931

На всій Україні.

Високі могили: дивися, дитино,
Усі ті могили—усі оттаки:
Начинені нашим благородним трупом,
Начинені туго. Отсе воля спить,
Лягла вона славно, лягла вона вкупі
З нами козаками. Бачиш, як лежить!
Неначе сповита. Тут пана немає:
Усі ми однако на волі жили,

Усі ми однако за волю лягли,
Усі ми і встанем—та Бог його знає,
Коли то те буде. Дивися ж дитино,
Та добре дивися! А я розкажу,
За що Україна наша стала гинуть,
За що й я між ними в могилі лежу.
Тиж людям розкажеш, як виростеш, сину.
Слухай же, дитино!

Т. Шевченко.

Руки геть.

Большевицька нахабність усім добре звана. Та верхку досягла, чи ліпше — до безглуздя дійшла вона в відношенні більшовиків до саботажної акції, що мала місце минулого року у Сх. Галичині, а зокрема в їхньому бажанні виставити себе її ініціаторами та використати для своєї мети.

Річ ось у чому: більшовики, рівнож як і цілий світ, прекрасно знають, що був ініціатором саботажної акції та, що та акція мала революційний підклад і характер: А тому вони, як патентовані революціонери, повинні були принаймні мовчати, а вже ніяк не поборювати ту акцію, бо мають за собою ухвалу червоного інтернаціоналу сприяти, а то й самим викликувати по чужих країнах «буржуазного світу» революційні рухи, закони, що більше — національні антагонізми, тощо, щоб потім у тій каламутній воді самим ловити рибку. Але в тім то й річ, що більшовики знали, що саботажна акція мала український національний характер, і ворожий не тільки до Польщі, але до них — більшовиків, та що вони тут не зможуть наловити рибки для себе. Вони добре знали, що будь яке, хочби й безпідставне, зв'язування їх із саботажною акцією могло б зашкодити їхнім взаємовідносинам із Польщею. А це зовсім не було в їхньому інтересі: бо якраз із поляками поділили вони в Ризі 1921. р. сфери впливів для поборювання українського національного руху, який для них (рівнож як і для поляків) далеко небезпечніший, ніж зовнішній ворог — буржуазна Польща (для поляків — комуністична Москва); український національний рух загрожує їм із середини і загрожує розвалом їхньої держави.

А тому й не диво, що більшовики відразу осудили саботажну акцію, утворивши один фронт із поляками проти УВО.

Так, напр., «Комуніст», Харків, 13. X. м. р., у статті п. з. «Українська Військова Організація» писав: «Польська преса в один голос змінила крикливі аншлаги в той спосіб, що тепер палять польське майно не саботажисти з УВО, а комуністи. УВО від давна визначило свої позиції до радянської України як безоглядно ворожі позиції передового загону української буржуазії. Провокаційна позиція УВО в теперішній революційній боротьбі трудящих Західної України відкриє очі тим зблуканим робітникам і селянам, що ввіймались на гачок брехливого націоналістично-авантюрницького белкотіння панків із УВО, та, не зваживши на наклепи на єдину справжню державу українських трудящих УССР, пішли до УВО».

Той самий «Комуніст», 21. X. м. р., у статті п. з. «У заграві пожеж» накрав упрост мокрим рядом митр. Шептицького за те тільки, що митр. Шептицький заявив, що «чимало вчли за нинішнє становище на полуднево-східних кресах має впасти на комуністів»; так «Комуніст» пише: «Не менше безглуздя є спроби зробити винуватцем саботажу комуністичну партію, як це систематично робить граф митрополит Шептицький. Митрополитові Шептицькому прекрасно відомо, хоч він і колишній офіцер від драгунів, що комуністична партія не визнає тактичних саботажу».

Бачимо, що більшовики взагалі відпекуються від тактики саботажу, а не тільки від акції в Сх. Галичині. Так писала й рента большевицьких часописів. Ось большевицькі «Щоденні Вісти» в Америці з 19. X. м. р. писали: «Ми проти саботажів. Це погані методи боротьби тому, що такі методи спричиняють хаос в революційних рядах робітників і селян, і це дає змогу ворогові карними загонами і терором здавити почи, здемора-

лізувати маси... Там треба було Пилсудському». «Саботажницька робота не є властива революційна боротьба і в mnogих випадках (?) потрібна польському фашизму».

Тут, як бачимо, навпаки до «Комуніста» саботажна акція вже не є революційною боротьбою, але вже навіть потрібна польському фашизму. Та «Комуніст» з 13. X. в оцінці самої УВО пішов ще далі пишучи: «Організації робітничі(?) і селянські(?) оголосили боротьбу УВО, як провокаторській організації, що є агентурою польського фашизму».

Дещо інакше оцінює саботажну акцію Окружний Комітет званславської організації комуністичної партії, хоч таксамо ставиться до неї дуже негативно; він каже, що саботажна акція — це боротьба двох національностей між собою — польської й української, а не класова боротьба, а тому партія не може мати до неї ніякого відношення.

Знова ж газета «Сельроб» у статті п. з. «УВО» писала, що «саботажні зачаткування УВО» та що вважає їх за «провокацію УВО та соціал-фашистів, щоб... викликати терор і розгром визвольного руху на селі. Що більше, та сама газета пише, що треба бути вдоволенним, що «в протиставленні до 1922—25 років наш класовий табір не дав себе цього року дезорганізувати саботажницькою ідеологією ані саботажницькими виступами». «Саботажницька акція не є в наших умовах ніякою революційною роботою».

І хоч більшевицькі голоси й суперечні в оцінці саботажної акції, але в одному вони однакові: що акція започаткована УВО, а тому їхнє відношення до неї цілком негативне. І саме цей факт, а далі ще й те, що тоді, коли різні чуми «буржуазні» держави, різні чуминні товариства та міжнародні організації й поодинокі чуминці протестували проти польського терору, українська радянська держава — мовчала. — знищив і рештки радянськфільських настроїв, що через більшевиць-

ких демагогів і брехунів ще жили в українському громадянстві Зах. України. Із другого боку наслідком розголосу саботажної і протестної акції, українське громадянство на Сх. Україні довідалося, що комуністична партія не має ніякої прихильності й сили на Зах. Україні, бо там існує та веде акцію національно-революційна організація яка до того ще й дуже ворожо відноситься до більшовиків.

Тоді то більшовики зрозуміли, що «пробалакалися», й зачала відступ, приписуючи саботажну акцію... собі. Роблять це не для «експорту за кордон», але саме для затуманювання українських мас на Сх. Україні, і роблять це вже тоді, коли примазування до саботажної акції не може пошкодити їхнім взаємовідносинам із — буржуазною Польщею, бо вже цілий світ знає, що це не їхня робота.

Для характеристики більшевицької нахабності наведемо кілька голосів. Ось «Більшовик України», ч. 22, 1930, з 30. XI. м. р. у статті п. з. «Західно-українське селянство в боротьбі проти окупації», наперед покликаючися на «широку стихійну силу т. зв. саботажів, підпалів обшарників 1922—23 років, здушених у крові наглеми судами, розстрілами» і на «однотілий фронт різничого пролетаріату українсько-польського (!!) у спілці із середняком, скерований проти польського обшарника й капіталіста, як і проти українського буржуа (?) та куркуля» (!!) — дає таке освітлення минулорічних подій: «Селянська маса, доведена до крайности, цього року рішуче піднімається на боротьбу проти своїх класових ворогів. Невпинне наростання елементів революційної ситуації підносить революційні настрої мас до дедалі вищого напруження, а в боротьбі чимраз частіше виявляються елементи громадянської війни. Цей стихійний рух селянських мас своїм вістрям скерований не тільки проти окупанта — польського фашизму, але також проти західно-української буржуазії (?) й куркуля (!!).»

Як бачимо, саботажна акція з «нереволюційної»

та «потрібної польському фашизму» обертається не тільки в революційну та звернену проти польського фашизму, але ще й у звернену проти української буржуазії та куркулів! Та цікавіше ось що не можучи взагалі мовчати про УВО, більшевицький письменник про її акцію так собі міркує: «Щоб привабити маси на свою сторону, щоб відтягти їх од революційної боротьби, УВО підлабується до селянського руху, оперує націоналістичною фразою. Вона нищить польські пам'ятники, здирає державні герби-орли, навіть забиває представників влади (Собінський). Є випадки підпалів, які були ділом УВО, але це не значить, що рух підпалів та нищення державних об'єктів викликало та організувало УВО. Звичайно, низові сільські організації УВО, які піддавалися загальній сільською УВО приймають за повноцінний гріш, де — не — де й підкладали вогню під панські стирти. Але це промовляє лише за силу, розгін стихії, що захоплює навіть членів організації, яка на своєму прапорі виписала гасло оборони приватної власности. Це свідчить, що хвиля підпалів і багато актів нищення державного майна не робота УВО». (!)

Тут, як бачимо, саботажна акція, власне, не є роботою УВО. А далі: «УВО ніяк не може піти разом з революційним селянським рухом, що розхитує підвалини польського фашизму, бо це ж значило б піти на боротьбу проти самого себе. (!) Завдання УВО, як і всієї української буржуазії — організувати блок спілки з польською буржуазією» (!). Отже, тут вже навіть спілка з польською буржуазією, яка виявляється в тому, що... УВО палить її філварки.

Не менш цікаві погляди на саботажі, що ще недавно були «поганими методами боротьби» та «ніякою революційною роботою»: Той самий «Більшовик України» пише: «Такі форми селянської боротьби, як підпал, нищення маєткової підстави свого обшарника й куркуля є натуральні. Вони

випливають із самих умов села й завжди супроводжують масові селянські рухи».

А коли це вже революційна робота, то, розуміється, треба зв'язати її з більшовиками. Це робиться так: «Горять панські стирти та філварки і там, де селянська людність перебуває ще під впливом українських націоналістичних угруповань, серед яких є і УВО, і по селах, що є під впливом КПЗУ та революційних організацій (?)». «Поодинокими випадками підпалів від організації УВО, не добачили широкої хвилі вибуху селянства проти своїх класових ворогів». «Атентати УВО й окремі підпали мали на меті переловлювати революційні настрої, опанувати рух, щоб зломити його та спрямувати в контрреволюційне річище» (!).

Як бачимо, більшовики не заперечують участі УВО в саботажах, але рівночасно примазують до тої акції комуністичну партію (КПЗУ); лише з тою різницею, що для них саботажі, виконувані УВО, є близьком спілки з польською буржуазією, і контрреволюційною акцією, а такі самі рівночасно ведені ніби комуністами саботажі є «одноцілим фронтом пролетаріату проти польського обшарника та капіталіста».

Та найцікавішим є те, що в тому самому часопису, в тій самій статті й той самий автор пише про ту КПЗУ (Ком. партію Зах. України) яка нібито мала вести саботажну акцію, таке: «Комуністична партія Зах. України в революційній боротьбі на селі не завжди вміла координувати боротьбу на селі, поширювати її, поглиблювати, розвивати та притягати до боротьби щораз ширші шари. «Партія не завжди вміла правильно оцінити настрої на селі, пізнати сили ворога та його тактику і відповідно до цього вживати заходів». «Треба ствердити, що зорганізовані лави (?) революційного табору західно-українського села почали відставати в боротьбі. Вони не стали на чолі боротьби, не зорганізували масових виступів проти визиску й окупації». На тій революційного руху трудящих села Західної України, поряд

Омелько оповідає...

(З циклу «Местники».)

Цілу ніч до самого світанку йшло їх п'ятьох широкими полями, темними лісами, глибокими яругами нашої роскішної землі. Довго далеко простягнулася вона й краю, здається, не має їй; як ніч, як небо, як цілий всесвіт, ось так і вона розкидалася перед ними могутня й незрозуміла. Товариші бадьоро йшли й усі захоували якусь сувору мовчанку, ніби не було про що балакати. Часто спинялися, оглядаючися на північ, де на небі майорився величний розв'язаний буйним вітром червоний прапор. Це була жорстока й свавільно роздмухана ними пожежа.

Горить Богом і людьми прокляті насильники наші! Шалій лютій вогонь, печи, шквар! Помста наша не має меж, бо смертельним трупком напоєне наше серце — так думала дівчина, що здавалось, мусіла не помсти вогонь, а любови у грудях носити. — Гай, гай!.. Людство, очевидно, ще не перестало бути громадою лютих хижаків...

А коли вийшли аж ранком через села, що захоувалися у густих лісах Волянці, — Мости, Зелений Дуб, Гісерна та Москалівка — на широкий шлях, їм стало ніяково від краси, що їх огорнула навкруги. Сонце, величезне потужно підносилося. Далека, далека рівнина української землі заграла нагальним золотим світлом, у якому розсипаючо зграєю

голубів прикурнулися барвисті села. Шлях розрізав землю нашу від заходу до сходу мов тяжкий меч. Напружені струни телеграфу гули, бо вітер бушував у ночі та хмари порозривав та бозна де позавосів, ще чіпав ті струни, що їх за який десяток кілометрів перетинав кордон із азійським СССР.

— Бачите, сказала дівчина коли вони стояли на пригорку, звідки розглядалась широка аж до більшевицького кордону рівнина — бачите, як в самому серці землі нашої виявся кордон, покладений тут нашими ворогами. Подивіться, брати мої, і затайте. Ганьба душитиме нас доті, поки не зітремо того ганебного кордону...

Вона простягнула руку й вказувала ввесь залитий золотим сонцем Схід.

— Боже, Боже! Яка роскішна, яка хороша і разом яка нещасна наша душа, чорна, пахуча страдниця земля. В бій за неї, дорогі брати! В бій безоглядний, рішучий, до перемоги...

Товариші стояли на пригорку й дивилися в далечинь. Всі потомлені нічною мандрівкою: але не їд ними ще далекий, далекий шлях. Вони мандрують з села до села, заходять до кожної хати й у кожне селянське віконце ступають та кажуть: «Вставайте! Кайдани порвіть!» І проповідують, і повчають і розбуджують оспалий у ярмі невольничий наш люд. За ними, як хижі воронки літають ворожі круки, але їх мов вітра не спіймаєш. Вони мест-

ники народу. Вони володарі над душами нашого змученого люду, вони непокоять черстві задубілі серця, живуть під кожною селянською стріхою, бо помста, як жар жевріє й не згасає в глибинах підсвідомих. Ось чому їх не спіймати!

Ось так стояли вони, милуючися далечню степу, бо звідси вже ген простягся глухий сонячний степ... Тут урвався гомінкий ліс, а розлігся отой наш твердий степ, що зродив і загартував люття помсти їхні жорстокі молоді серця...

Сіли... Тінь молодого берези, яка щойно вкрилася бідо зеленими, липкими пахущими листочками, захищала їх від настирливого сонячного влодопаду. В долині луг і річечка невеличка, заборошена як порвана струна, блищить поміж густими кущами вільхи; спливає вона в Горинь, деє ген там... не видно де... Над ними злітають стрілами жайверонки й, захлипаючися сонцем, «свободою і простором, видзвонюють тріпотливі пісні.

— Що братва? Потомились?

Хлопці витирають пітці чола й виймають — щось пожувати. Утома не личить, мовляв...

— Хто там сьогодні оповідає?

— Оповідає Омелько — селянин-местник із Жолобок, куди вони підуть, куди ще цілих п'ятнацять кілометрів.

Омелько підносить свою дубову руку, кладе на широке чола мозолисту долоню, ніби хоче жар із чола вибрати, а після зсовує на потилицю каш-

кет. Вітрець, сьогодні такий лагідний, дмухнув пару разів і ледве-ледве поворушив спітнілі розкуйовджені пасма незграбного волосся. Він дивно почав своє оповідання:

— Не має, каже, ще для нас нашого сонця, хоч ось те і порядно смажать. Наше сонце ще за горами...

Всі замовкли, а Омелькові крутні й прості слова недолалко поклялися в довге оповідання.

— Як гляну я, люде мої, на край наш, мені враз глотку, а особливо серце душить якась злібна сила. Мені здається, що то не край, а розпята красуня, яку розпинули на посміх, сором і ганьбу перед обличчям великого світу. Коли я дивлюся на наше небо, то воно, як оксаміт, і барви його, хоча й сині аж соковиті, як у переспілих слив, але разом тремкі й сумні, жалібні. Здається, вкрило воно своєю пишнотою нашу землю, щоб Бог принаймні не соромився за творіння своє, а через те й закрав його таким густим небом.

— Родився я, як знаєте, ось тут на цій землі, під цим небом. Трицять два роки носили мене мої ноги по цих шляхах, цих дорогих полях. Я знаю тут кожний кущик, кожну билінку. Горинь, та потучена й неширока річка, пливе деє у Дніпро й думи мої не раз носилися за водами її до Дніпра, але раптом кордон, що Москва та Варшава поставили тут, перетяв і Горинь, і думи мої.

— Колиб на чолі людини можна було варбу-

стихійности цього руху та неорганізованости, виявилися великі недоліки та слабкі сторони революційного руху Зах. України і в цілій Польщі та пованні прогалини по боці революційного авангарду комуністичної партії». «Таке пасивне, негативне й «неутральне» ставлення до того руху й конвенції того позбавляє пролетаріат нерівництва цим рухом, створює передумови до дальшого руху контрреволюційної УВО». «Які прогалини виявилися в організованому революційному таборі під час останніх подій на Західній Україні? Це такі: 1) Деяка політична недооцінка незрозуміння від поодиноких членів і навіть організацій компартії та революційного табору, революційної ваги цієї стихійної боротьби селянських мас. 2) Розходження між революційними настроями й активністю мас та нашими політичними впливами й організаційними охопленнями. 3) Незнання партійних організацій вчасно реагувати на політичні події, організувати й керувати роботою й боротьбою на селі». Другим важким містком партійної роботи та роботи КСМЗУ є діяльність української селянської молоді; зокрема зовсім запущено діяльність шкільної й студентської молоді. Стан роботи КСМЗУ серед шкільної української молоді жалюгідний».

Куди цікавішим документом як ота квота, печенна та цукремна КПЗУ, зложена з самих поляків та євреїв, «організувала саботажну акцію» є такі резолюції ЦК КПЗУ: «ЦК КПЗУ стверджує, що організації КПЗУ і КСМЗУ в цілому не виявлялись зі свого завдання, коли не зуміли стати на чолі цього масового руху, вони опинилися в його хвості. Критичне становище партії до підпалів і саботажів, що знайшло свій вияв в обіжнику ЦК КПЗУ, в партійній літературі, в настановленнях масових революційних організацій та її пресі — було в умовах підйому наростання революційної ситуації, недооцінкою етапу розвитку та характеру процесу радикалізації мас. Доктринерська критика форм стихійної (!) селянської бороть-

би, замість організуваня і піднесення її на вищий рівень революційної боротьби, відривала партію від мас, що змагались в боротьбі з фашизмом». «Опортунізм в прантіці, невжиття ілюзії легалізму, невміння організувати нац.-визвольну боротьбу, невміння відповідно до цих умов будувати роботу та пасивність партії в останніх подіях на ЗУ — вимагають якнайбільшого розширення цих питань». «Слабкий зв'язок партії з масами, що виявився з цілою різкістю в останніх подіях, був в значній мірі результатом недостатньої активності партії в діяльності керівництва і організації боротьби робітництва і селян за їх соціальні потреби». «Пасивність партійних організацій в сучасних подіях на ЗУ відбулась як на самій виборчій кампанії, так і на її результатах». «Судом цих тертів не змінює факт, що вони приймають нестрі форми, навіть у формі саботажівських акцій УВО. В співвідносинах між українською й польською буржуазією УВО являється середником натиску на польську буржуазію». Мимо низки постанов III і IV пленумів ЦК КПЗУ і ЦК КСМЗУ немає у нас масової роботи серед трудячої маси, а головню серед молоді української, — фашистська УВО галає на бойових настроях української молоді».

І справді відомство убожества виставила собі сама КПЗУ.

Однак шлю з мішка лізе, коли читаємо такі слова: «Партія мусить доложити всіх зусиль для відвоювання мас», або (як це є в «Нашій Правді» органі КПЗУ): «На фронті національно-визвольної боротьби партія мусить конкретно виявити себе як гегемон народніх мас в боротьбі проти фашистського окупанта і його союзника (!) української буржуазії, за революційне самовизначення, за прилучення ЗУ до Радянської України». Або як пише «Більшовик України»: «Ніколи ще на Зах. Україні не було таких можливостей, як тепер, для організації компартією на селі всієї трудячої селянської маси. Одноплітний фронт боротьби знизу —

дієвої російської армії. По трьох місяцях «наш» запахали мене до «маршової роти» й повезли на фронт. А був він тоді на землях України західній. Йшов я полями многострадальної землі галицької, дивився на неї, закопувався до неї, шукаючи захисту від ворожих гранат, і живився з нею, як із рідною сестрою. І захищала вона мене, аж поки революція не западала фронту, і з піснями на вустах ми, сіра солдатня, вітали мир. Мир! Ми злидарі невідної землі, в тали мир. Тьху...

— Тоді знов наших хохлів почали до полків хохлацьких зганяти і поназивали їх українськими. Але це були хохлацькі, не українські полки. Це були полки рабів із зашкарублю душою й високою, як степське джерело, самопошаною. Юшка з «одного котьолка» тяжким каменем залягла нам у шлунку й не давала встати, щоб карою рухнути на «рускава брата». Милый «брат» так не дримає. Він напоєний вогнем і мечем пройшов наші землі й поділились вороги, вриваючи в землю нашу кордони. І коли вже рештки нашого військова поглинули або ляхи, або білі й червоні москвини, коли на нашій спині затанцював нагай і канчук, коли наші дівчата стали здобиччю, бранками, потіхою цивілізованих татарських орд, коли нам пльовано в обличчя й топтано, як найогидніший гній, тоді лише й у мені прокинулось було бажання: — Гей! Хто це має хоч краплинку людської гідности?! За зброю! Досить панувати хамові!..

... одинокий засіб відтягнення невідомих (!) елементів зпід впливу фашистського УВО і переконання їх, що УВО... це лише агенти буржуазії й капіталізму, що єдиним оборонцем трудящих і організатором та керівником визвольної боротьби є комуністична партія».

Мета ясна: большевицьким демагогам не йде про боротьбу з поляками, про революцію, тощо, бо на це було за останніх 12 літ досить часу проявити себе большевикам з їх необмеженими матеріальними засобами; а йде впрост про витягнення мас зпід впливу УВО. Отже бажання, на яке й поляки можуть дати згоду й підтримку, бо така КПЗУ, як вона сама себе характеризує, їм напевно не страшна, а тільки корисна. Бо чи можуть наїти ляхи ліпшого союзника в боротьбі з УВО, від большевиків, які («Наша Правда», I—III, 1931.) кажуть: «Викривання і боротьба з незалежницькою групою української буржуазії — ОУН і УВО —, які виступають за «соборність»... значно важча і вимагає з нашого боку величезних зусиль, більш впертої демаєкуючої кампанії. ОУН та УВО хочуть прибрати собі традиції Січових Стрільців та УГА за часу національно-визвольної польсько-української війни і використовуючи ці національно-революційні традиції намагаються створити українську озброєну силу (легіон) для антарадянської війни... Ми повинні вияснити масам, що ОУН і УВО продовжують традиції не революційної, національно-визвольної боротьби 1918—19 рр. а продовжують контрреволюційну роботу української буржуазії, реакційної офіцерщини з УГА... Не носіями і виразниками національно-визвольних традицій 1918—19 рр. є УВО і ОУН, а організаторами збройної сили української буржуазії, спрямованої проти українських працюючих мас». «Звідсіля й сама вперта, сама рішуча наша боротьба проти воєнних і напіввоєнних організацій українського фашизму».

А що поборюючи УВО йдуть большевики не тільки одним фронтом, але й у повнім порозумін-

— А в нас були ляхи. Ціла ось ця околиця, оця сонянина, запащина, барвиста стала здобиччю ляхині. Москаль вкопав свої стовпи, он там, як бачиш... Там починає своє царство москаль, а тут, де сонце заходить, лих окукубсьєся. У наших селі кілька парубків збурилось. Їм антики ляцькі дівчат пошехували ось війни і вхопилися за зброю. Яюсь звязалось ще кілька сіл, Людвинці, Жолобки, Підгайці. Встали й волк свою проголосили. Але гай, гай! Бій наш із ляхами не тривав довго. Нас розбили й полонили.

— Але я про себе оповісти хочу, бо в мені смерть, яку вже бачив власними очима, викликала буревій протесту й помсти. Решту оповість товариш наш Гриць. Добре, Грицю? Ну то ж то. Отже я й гурт парубків, ми не попали до полону. А село наше під лісом пана одного поляка. Хата моя під самим цвинтарем біля лісу. Нас було троє. Мати й два сини — я й мій брат. Брат ще не був у повстанню, мав усього шістнадцять років. Він і я впади жертвою гидкого підступу. Ми денно й нічно, як і ціле село, пробували в лісах, ярах. Село було мертве й порожнє. Тоді ляхина видала наказа не чіпати нас і клялась, що милує. Дурна мужичня! Вірять ляхові. Вірять цьому клятому брехунові. І ми повірили й у село своє залізли знов. А було під осінь, через те й у лісі ніяково через холод спідти було. Але одного разу ранком, (неділя, здається, була) оточено наше село. Ми заметуши-

ні з поляками, свідчать такі красномовні факти, як недавнє розвизання КПЗУ та залишення лише Комуністичної Партії Польщі, що zarazом означає, що Зах. Україна в разі «соціальної революції» (малюване страховище!) мала б відійти до Польщі. Хай ліпше не мають надії наші засліплені «радянські» на українську радянську державу та прилучення до неї Зах. України! Не менше красномовними є недавні візити большевицького дипломата Овсієнка в Галичину в польських урядових чинників, з якими говорив він на українських теми. А найбільш промовним фактом є розстріл 42 визначних галичан на Сх. Україні, які у своїй вірі в бажання червоних сатрапів «освободити» Галичину пішли так далеко, що вступили на службу до більшовицької армії, сподіваючися, що з нею будуть «визволяти» Галичину. Отой масовий розстріл, без суду, в льохах ГПУ свідчить, як большевики виправдали надії тих добрих, але засліплених і наївних українських патріотів.

Хай цей розстріл буде мemento для нас усіх, зокрема для тих, які ще вірять фальшивим словом збруганих у крові червоних сатрапів, та які ще не позбулись ілюзій та надій на їхню «поміч у визволенні Галичини». Хай не слова, а діла нас переконують. А діла кажуть: большевики кроваво приборкують український національний рух на Сх. Україні та допомагають ляхам поборювати його на Зах. Україні. Одним із останніх засобів є якраз польсько-большевицьке бажання вирвати українські маси зпід впливу УВО. На це маємо одну відповідь: руки геть!..

* *

У кожній війні — революція є також війною — не ходить лише про рішучість і здатність, але також і про добре обдуманій план відносно організування усіх сил та про єдиний провід.

Т. Масарик.

лися мов миші в пастці, але всіх нас половили. На вигон, там, де починається садиба пана-поляка Каміньського, розбили нас на дві череди. Молоді — старі, молоді — старі. Як праведних од грішних на страшному суді, а проти нас молодих — кудемети викочено. Я не можу далі...

— У мене сталеві нерви, а серце давно в шматок криці захололо, а все ж дня того я не забуду. Матері, наші чорні, виснажені рабині матері. Вони мліли, кричали, лізли під кулеметні кулі, під котрими гинули, як водян! бульки їх сини. Вони падали до ніг воячній й цідували брудні їх чоботи. Вони землю гризли... Але сини лежали вте. А трава на вигоні кровю як россою зрешена. Здається, та россо до цього часу ще там горить і кличе нас помігтися. Нас скидано на купу. Мене не вбили, лишень подрохотали були праве вухо. А в ночі при допомозі матері, я виліз з купи трупів, виліз із тамтого світу й утік. Брат (йому лишень було шістнадцять років) впади там і не встав, а мати збожеволоділа...

— Досить про це — сказала Волинцянка. Вже сонце високо. Вставайте, местники! Підемо шукати село Жолобки. А коли це Омельку сталось?

— Це сталось в жовтні 1920. року — відповів Омельку, встаючи й збиваючи з поли розтрушені кринки хліба.

Пішли...

Характер вуличних боїв.

Військо й вуличні бої.

Вуличні бої по світовій війні різняються від подібних боїв перед нею хочби тому, що майже в усіх країнах чоловіки, здібні носити зброю мають воєнну практику або пережили військовий вишкіл, а тому при вуличних боях не все бачимо як це було перед війною правилом, з юрбою, що втікала від кінських копит або при появі озброєного відділу. Практика вуличних боїв останніх літ показує, що люде, які беруть у них участь, уміють не тільки вжити револьверу, кріса та ручної гранати, але й обслуговують машинні кріси, а то й гармати, та знають уже примітивні засади тактики, як напр., те, що кінотчики нічого не можуть зробити на вулиці, коли повстанці сховаються до будинків, а що більше кінотчики й вулиці не переїдуть, коли асфальт скропити водою з розпученим милом або нафтою чи оливою, а далі, що крісові кулі не прошивають мурів, а панцирне авто, закрите згори панцирем безсиле супроти тих, що укрите на поверхах або на дахах домів. Не диво, що приборкання розруку нині куди тяжче, ніж перед війною.

Має значіння й та обставина, що військо, а навіть і старшинський корпус не завжди підготовані до таких боїв, бо їхнє завдання, а значить і вишкіл, війна з зовнішнім ворогом.

Щодо війська, то треба знати, що його вживають тоді, коли цивільна влада з поміччю поліції вже не може собі дати ради з розруками. Однак, практика показує, що вживання війська не все помагає державі, а часто-густо і шкодить, бо а) поперше—в війську вжитому для приборкання розрухів, можуть бути люде, що є кривими і знайомими революціонерів чи повстанців, б) військовики можуть піддатися пропаганді повстанців. В одному і другому випадку військо може відмовити послуху чи навіть перейти на бік повстанців, наслідком чого положення держави несподівано погіршується.

А тому тактика, і держави супроти війська, і повстанців, є така:

1) повстанці стараються зискати військо відповідною пропагандою чи то перед розруками чи вже підчас їх, розуміється, в випадку, коли така пропаганда можлива (напр., у війську є криві, знайомі, одновірці чи співчлени гнобленої національності); знову на початках розрухів (маніфестацій, тощо) повстанці стараються змішатися з військом, що не тільки унеможливило військовій операції, але приводить звичайно до розброєння війська. Демонстранти зпочатку поводяться мирно, навязують балачки з військовиками, а то й починають переговори з військовою командою, а наслідком того буває проволікання справи, військо трапляє певність себе, натомість повстанці стають шораз то сміливіші; починають розброювати воєнків, рівночасно запевнюючи їх, що їм нічого злого не станеться; діставши тим способом зброю до рук, повстанці розправляються зі старшинами.

А тому—з другого боку—військова команда старається вживати при приборкуванні розрухів війська з віддєглих гарнізонів або зложеного з членів иншої національності, щоб пропаганда противника не мала успіху; в разі непевности війська або несподіваного вибуху, команда старається вивести відділи з міста, а на всякий випадок не допустити до змішання їх з юрбою. Та військо залишаючи місто, хочби й на короткий час, дає тим самим можливість повстанцям зорганізуватися,

а тоді повернення попереднього положення стає куди тяжчим.

Має силу тут ще й та обставина, що повстанці, одягнені в цивільне, можуть постійно міняти ролю: то боротися з військом, то вдавати приятелів держави, то знову, натрапивши на відповідних людей і момент, вести протидержавну агітацію.

Положення війська підчас вуличних боїв ще й тому утруднене, що в порівнанні з чинністю в полі, вулична боротьба утруднює обсервацію противника, керму боротьбою, лучбу між поодиновими відділами, орієнтацію в положенні, взаємну підтримку відділів та укриття військ і помічних засобів (кінноти, гармати, тощо). І куди ліпше положення повстанців, що можуть легко ховатися по будинках, укриватися від ворожої обсервації (літаки, тощо).

Крім того, військо не може при вуличних боях ужити всіх родів зброї.

Яких родів зброї уживають при вуличних боях?

Власне найбільшої ваги при вуличних боях набуває піхота, й то поділена на малі, самостійні відділи, озброєні найліпше револьверами та ручними гранатами; рівнож крісами, не рідко машинними крісами, а то й легкими полевыми гарматами.

Щодо кінноти, то вона не може відігравати ніякої ролі підчас вуличних боїв, хіба лише зпочатку при розпорощуванні неозброєної юрби, або для переведення блокади міста чи його частини, або вже по приборканні розрухів для патрулювання по вулицях. Що більше, для війська підчас розрухів ставлять вимогу: усунути з вулиць коні. Отже і при машинних крісах, гарматах, полевих кухнях, обозах, тощо, треба кінний запряг замінити машинним (авто) або людським.

Рівнож артилерія не має широкого поля діяльності при вуличних боях, бо бомбардувати міста з мішаним населенням, звичайно не випадає з політичних чи гуманних поглядів, а також його технічно тяжко перевести наслідком труднощів обсервації (високі будинки) та лучби. Що найвище гармат можна вжити в поміч піхоті для роблення отворів у мурях, нищення барикад, нищення машинних крісів, укритих у домах; однак треба знати, що з огляду на коротку віддаль дострілу та легкість відбивання стрілен од мурів та бруків гарматний вогонь і при віддалі дострілу 500 м. є вже небезпечний для власних відділів. Скорше тут можна вжити гірських гармат із прямовісним стрілом, бо з них можна острілювати горішні поверхи будинків.

Щодо літаків, то вони не мають великого примінення при вуличних боях. Обсервація дуже утруднена наслідком можности легкого укриття (хіба йде про ствердження місця барикад); щодо кидання бомб, то й це не дає добрих наслідків, бо з висоти принаймні 500 м. на 10 бомб найвище 1 трапляє у вулицю, а 9 в довколишні доми. Хіба що йде про бомбардування цілого комплексу домів або цілої ділянки, то тут літаків можна з успіхом вжити. Але треба знати, що саме кидання летунських бомб звичайно дуже драгує населення. Літаки не можуть рівнож ужити машинних крісів, бо повстанці легко ховатися від них по домах. Проте чинна оборона проти літаків дуже легка, бо можна встановити проти них машинні кріси на високих вежах чи горішніх поверхах або дахах до-

мів. Проте літаки є дуже цінені при акції пропаганди, бо можуть розкидати агітаційні відозви по боці противника.

Панцирні авто відігравали при вуличних боях велику ролю. Як приклад можна навести вуличні бої в Одесі в 1918. р., коли українці, маючи 6 панцирних авт, завладали величезні страти большевикам. Однак до вуличних боїв не слід уживати авт, відкритих зверху, як рівнож і закритих згори панцирем, бо вони є безсилі супроти укритих на дахах домів чи в горішніх поверхах. Зато стаєть у пригоді авт, приладнені до протилетунської оборони.

Подібну ролю, що панцирні авт, грають танки з тим додатком, що вони можуть легко перейти рови та барикади, неприступні для панцирних авт. Однак гуркіт, що його вони створюють, зраджує задалегіть їх наближення противникові.

І панцирні авт, і танки легко можна знищити, коли повстанці мають гармати або тяжкі машинні кріси з протипанцирною муніцією. Однак і звичайною муніцією можна їх унерухомити, коли спрямувати цілу серію стрілен з близької віддалі на кола. Рівнож можна їх знищити звязком ручних гранат чи кількох кісток вибухових матеріалів, кинених під колеса, напр., з півничного вікна. Ще ліпше можна їх нищити мінами, заложеними на вулицях або викопавши рови такі широкі й глибокі, щоб їх не міг перейти противник. Рівнож можна збудувати барикаду з добре повязаних зі собою матеріалів, а поблизу її умістити машинний кріс чи відділ стрільців, що вибють обслугу авт чи танка, коли вона вийде усувати перешкоду.

Всі ті труднощі наказують передусім уживати панцирних авт із великою обережністю. Найліпше пускати їх під охороною відділу піхоти, або по кілька до купи, при чому авт повинні робити короткі випади і зараз же відходити.

З иншої зброї при вуличній боротьбі мають примінення, як вже згадано, ручні гранати, і то для обох сторін, і при наступі, як і при обороні. Їх уживають при боротьбі на коротку віддаль, далі

для нищення танків і панцирних авт, розсаджування забарикадованих дверей, тощо. Зокрема гарматні гранати надаються добре тоді, коли противник укритий за високими мурами чи домами, де не можна перекинути ручних гранатів.

Щодо газів, то при вуличних боях приходило б на увагу що найвище дразливі гази (такі, що викликають слози, кашель, пчихання, звертання), а не трійливі. Газів можуть уживати обидві сторони—і при наступі, і при обороні. Зокрема дуже успішні є газові перешкоди: на вулицю виливають газовий плин на більшім просторі, а, крім того, ставлять там кільчасті дроти чи инші перешкоди, щоб противник при наступі мусів як найдовше побути на тому місці.

Рівнож штучні мрки можуть принести користь при вуличній боротьбі, щоб закрити або оборонні лаштування, або наступ противника. Штучні дими можуть сповняти ще й иншу функцію: кинені в юрбу демонстрантів, вони дезорієнтують і пригноблюють юрбу. При браку відповідних апаратів, що втворюють штучні дими, можна втворити їх запаленням звичайної ватри з листям або свіжим гноєм.

Такий засіб боротьби, як метачі вогню, може застрашити противника та наробити йому великої шкоди; можна уживати їх при наступі здобуття барикад і будинків та при обороні (перешкоди при барикадах, на вулицях, перед будинками). Однак треба памятати, що метачі вогню можуть спричинити легко пожежу, яка може охопити ціле місто, бо трудно гасити вогонь підчас боїв: а це не бажане для обох сторін.

На кінці треба підкреслити, що підчас вуличної боротьби мають велике поле діяльності сапери, властво ті, що знають саперство. При добуванні будинків при допомозі вибухових матеріалів, при будівлі або розбиванні барикад, при робленні виломів у мурях для переходу відділів, при фортифікуванні будинків, закладанні мін, тощо, вони можуть принести дуже багато користі.

На печі!

Хоч пролежав я цілий свій вік на печі,
Але завше я був натріотом,
За Україну мою, чи то в день, чи в ночі
Мое серце сповнялось клопотом.
Бо та піч—не чужа, українська то піч,
І думки надиха мені рідні
То мій Луг дорогий, Запорожська то Січ
Тільки в форми прибралась вигідні.
Наші предки колись задля краю свого
Труд важкий підіймали на плечі,
Яж умію тепер боронити його
І служити, не злізаючи з печі.
Еволюція значна зайшла від часів,
Як батьки боронились війною.
Замість куль і шабель у наших діячів
Стало слово горяче за зброю.
Може зброя така оборонить наш край,
Але й з нею прекепська робота:
Ще підслухає слово якийсь поліцай
І в холодну завдасть патріота.
Та мене почуття обовязків своїх
Потягає служити народу.
Щоб на душу не впав мені зрадництва гріх,
Я знайшов собі добру методу.
Так нехай-же працюють словами й пером
Ті, що мають дві шкіри в запасі...

І розваживши так я віддався цілком
Праці тій, що єдина на часі.
На таємних думках та на мріях палких
Я роботу народню обмежу.
Та за теж для добра земляків дорогих
Я без мрій і хвилини не вложу.
І у мріях скликаю члененні полки
З тих, що стати за край свій охочі,
Слово ж маю на те, щоб ховати думки,
Як що зраджують їх мої очі.
До революції я ключу, звичайно, в думках,
Щоб світили над нашою нічю,
Хоч, на жаль, мати «бібулу» в руках,
Я признав небезпечною річю.
«Ще стоїть Україна! Не вмерла вона
І вмирати не має охоти:
Кожна піч українська — фортеця міцна,
Там на чатах лежать патріоти».
Слава ж нам! бо коли б дух народу погас,
Не стерпівши цього лихоліття,
То по йому хоч зо два примірники з нас
Дочекають нового століття.
Слава нам! хочби вмерла Україна колись,
І слід буде легко шукати.
А щоб краще на вік ті следи збереглись
Буде зроблено з нас препарати.

Ляхи про УВО.

«Львовські Курер Поранни» в низці статей п. з. «УВО» в липні мин. р. писав між иншим таке (подаємо не вказуючи, де є правда, а що є неправдиве):

«Про УВО довідалася польська суспільність в 1922 р., коли головний організатор вбивства Твердохліба, Дзіковський, зловлений поліцією та представлений перед суд, «засипав» цілу роботу української шатії. Супроти зізнань Дзіковського та в побоюванні репресій із боку польської влади т. зв. Начальна Команда УВО похапцем залишила Львів, звідки кермувала антипольською діяльністю в Галичині, на Волині, Білій Русі й Поліссі—та заховадалася в Берліні. Втеча відбулася без ніяких перешкод, лише начальний командант УВО, Коновалець, швагер відомого терориста Федака, мусів користати з помічі жінок та залізничників українців, щоби—дорогою на Данціг—дійти до німецької границі. Осівши в Берліні, Коновалець зніс систему колегіальної команди та, як диктатор, зосередив владу над УВО у своїх руках. Коновалець мав досить сили, щоби при владі в УВО вдержатися та перевести в життя пляни широко задуманої ації пропагандивної та саботажно-терористичної проти Польщі. На випадок німецько-польського конфлікту УВО являла собою для Берліна поважну вартість, бо могла витворювати на польських землях неспокої та диверсії, як рівнож переводити, передусім при помічі вояків-українців, успішну розвідку. Як відомо, цю розвідку останніми часами злівідовано, а обмежено її виключно на потреби УВО. Праця пішла жваво наперед: зіслено організацію та загострено пропаганду проти Польщі.

Коновальцеві та його адгерентам навернувся инший союзник—ковенська Литва. Ненависть до Польщі та союз з німцями, звернули увагу Ковна на УВО та казали йому ввійти у звязок з тою організацією. Скоро запанувала сердечна приязнь. В Ковні поселилися на стало двоє представників УВО—один цивільний (для адміністративних справ), другий військовий.

Та надійшов час нарад над торговельням та політичним трактатом між німцями і Польщею. Трудно було Берлінові говорити з Варшавою при одним столі тоді, коли під крилами Райхсверу працював Коновалець зі своїм штабом. Хочеш не хочеш—мусів був Коновалець винестися з Берліна до Швайцарії, де дотепер і перебуває.

В організаційній роботі уживає УВО спеціальних інструкторів, яких завданням є вишколювати членів на боевиків та командантів поодиноких відділів чи агітаторів. Крім інструкторів, вишколених за кордоном на спеціальних курсах, є також инші, вишколені у краю; рекрутують їх зпоміж людей, що перебули військовою службою. Пригадуємо, що один із обвинувачених на останнім процесі, якому акт обвинувачення закидав і вишколювання боевиків, був надпоручником польських військ. На курсах, спеціально для того організованих викладають передусім—про організацію польської армії, про організацію поліції, говорять про дислокацію збройних сил Польщі, а далі викладають про техніку терористично-саботажних замахів, про техніку розвідки, революційних виступів, про поведінку підчас вибуху революції й т. п. Крім того, владється велику вагу на вивчення членів, як вони мають zachуватися підчас слідства та судових розправ.

Кожний член УВО має декілька псевдонімів. Чим вищий щабель в організаційній єрархії, тим більше має псевдонімів. Велика кількість псевдонімів утруднює владі слідство. Крім того, члени тої бандитської шатії вживають фальшивих документів для легітимування перед представниками влади. При важніших виступах організатори терору приготують собі згори до подробиць виправдане алібі. Часто підчас процесу, коли обвинуваченому загрожує надто висока кара, зявляється як «деус екс махіна» якийсь член УВО, що перебуває за кордоном, та бере вину в цілости на себе.

УВО, як, до речі, й кожна боева організація, має свої склади зброї. Магазили такі розкидані по краю та знаходяться в дуже довірених людей. Зброєю, муніцією та вибуховими матеріялами завідують окремі референти. Перед кожною роботою референт постачає боевиків зброєю чи вибуховими матеріялами, а по закінченні акції відбирає зброю та ховає в магазині.

Зброю та вибухові матеріяли перепачковують до краю з-за кордону. Відомо, що піймано в 1923 р. у Тшеві транспорт матеріялів із Данціга, везений Гронським. Свого часу попав до рук влади шифрований лист коломийської організації до централі, де Дмитро Гречанівський жадав надіслання йому з Ужгороду «запалок та яєць»: мова була тут про пальну зброю та ручні гранати. Багато зброї купують боевики також у краю.

Роботою боевою та кадровою, або стисло організаційною, кермують спеціалісти. Одним із таких спеціалістів був студент університету, колишній старшина української армії, Омелян Сеник (псевдо: «Мілько», «Урбанський»), що в липні мин. р. організував боевиків на Знесінню. Його спеціальність—боева робота, організування нападів та терористично-саботажних виступів. Роботу кадрову, або стисло організаційну, вів досі на тутешнім терені боевик Мельник.

Всі шефи поодиноких рефератів добре законспіровані. Емісарів, що приїздять із за кордону до краю з інструкціями, УВО добре береже та сумлінно ховає від ока поліції. Дуже тяжко деконспірувати тих висланців централі та тяжко знайти конкретні докази їх вини. Хитро приготуване згори «алібі» унеможливує в багатьох випадках покарання таких птахів, коли вони попадають до рук влади.

Всім відомо, що на довшу мету не можна тримати в дисципліні боевого елемента, коли не давати йому праці. Боеве напруження в такій громаді без праці з часом слабне, до лав закрадається сумнів та недовіра до починів проводу. Провідники УВО розуміють цю ситуацію знаменито, й це зрозуміння дійсності є також одним із тих чинників, що примушує організацію робити бандитські напади, саботажі та терористичні акти. Для заняття членів УВО уряджує «маневри». В таких маневрах іде про держання боевиків у сталім поготівлі та про перевірку здібности боевиків даної групи. З тою метою «гора» від часу до часу наказує перевести який небудь замах; дотичний боевий референт виготовляє докладний плян акції, розподілює ролі та зброю, і в відповідний момент наказ віддається.

По прорідженні рядів УВО у звязку з замахом на «Всходне Таргі», організація поза «чиствою» тих рядів та актами своєрідної пімсти в відношнні до поляків, що шведять акції тої бандитської шатії,

постановила перевести ряд значніших виступів експропріаційного чи саботажного характеру. Нині УВО виповнює шпарі та ушкодження, що зробила й поліція та суди. Також нині йдуть директиви, що наказують переводити пильний вишкіл членів УВО та роботу в масах при помічі широкої агітації. Маси, як уже сказано, належать кермувати до легальних звязків: «Сокіл», «Пласт», «Луги», а молодий елемент до війська та «шписпособени військового». УВО має дати тільки будучих провідників, певних та здецидованих. І в УВО є кілька ступнів. Т. зв. новики займаються тільки кольпортажею та доставкою листування, инші агітаційною працею на вузнім терені та пропагандою. Старші мають поважнішу роботу. В абсолютно певних членів є склади зброї, помешкання емісарів, і такі члени входять у безпосередній звязок із командою та визначними її представниками.

На Конгресі під Віднем постановлено остаточно усталити угруповання політичне, як політичну побудову УВО. Повстала тоді остаточно ОУН («Організація Українських Націоналістів») з т. зв. проводом на чолі. Подібно як в УВО, так і в ОУН став на чолі Коновалець, що має біля себе штаб із 8 членів. Коновалець є й тут чинником, що дригнує цілою політикою самостійно та безпеліційно.

ОУН ділиться на 3 групи: дорост, що гуртує молодь од 8—15 років, та який поширює свою

акцію при помічі «Пласта» та різних гуртків молоді в середніх школах; 2) юнаки (молодь од 15—21 літ), ця група працює між старшою молоддю середніх та фахових шкіл, та нарешті, 3) група старших, що працює у звязках, які обєднують членів понад 21 рік. Всі ті групи ведуть акцію пропаганди в напрямі популяризації клячів збройної боротьби з Польщею. Всі чинять за думкою одного пляну та наказів, що йдуть од Проводу. Групи та відділи того напрямку є також законспіровані, і працюють у товариствах легальних.

Як із повищого виходить, маємо на терені Галичини діло з експозитурою УВО в вигляді ОУН. Нема засадничої різниці між тими організаціями. Обидві вони підлягають тій самій кермі (Коновалець) та обидві зміряють до тої самої мети, себто, до викликання збройної революції на наших східних землях. УВО—це боева організація, зложена з певного елемента та готова до виступів кожної хвили, ОУН—це школа для молодих та наймолодших, що поставила собі метою впоїти ненависть у душі української молоді проти поляків та виховати дітей на майбутніх бандитів і терористів.

На ту справу належить звернути пильну увагу, треба збудити приспану чуйність суспільства. Накопичується між нами та навколо нас вибуховий матеріял, що є надто великою небезпекою, щоб можна було її легковажити».

Х р о н і к а.

Судові розправи. 15. IV. у Львові, перед трибуналом присяжних зачалась розправа проти б. посла та берестейського в'язня І. Ліщинського, обвинуваченого за злочини з §§ 58, 59, 65, 300, 312 і 81, які він допустився через виголошування промов на вічах. Признано його винним злочинів з §§ 65 і 179 та засуджено на 6 міс. в'язниці.

— 20. IV. в Тернополі відбулася 3-а зчерги розправа проти членів Виділу філії «Краєвого Товариства Опіки над молоддю» за провини з §§ 285, 286 і 287, які обвинувачені допустилися через залаження та приналежність до «Пласту». Обвинувачені були такі особи: 1) проф. І. Боднар, 2) С. Коропечька, жінка судді, 3) прив. уряд. І. Посмітюх, 4) лікар Др. Яворський, 5) о. І Пасіка, 6) Др. Н. Гірняк, 7) А. Майкова, жінка промисловця, 8) проф. П. Чубатий, 9) М. Опанович, коваль, 10) уряд. В. Цегельський, 11) уряд. О. Ковальський, 12) проф. Я. Танчківський. На тій розправі всіх обвинувачених звільнено від вини і кари.

— 28. IV. в Рівнім, на Волині, відбулася розправа проти б. посла І. Ліщинського, обвинуваченого за злочини з арт. 129 і 154 рос. к. к., та засуджено його на 2 роки в'язниці.

— 27. IV. в Тернополі відбулася розправа проти студ. А. Лугового, Е. М. Дзюбінського. Р. Турина і фотографа М. Голєндра за зневагу польського орла; всіх засуджено по 3 тижні арешту.

— 30. IV. в Тернополі відбулася розправа проти о. дек. К. Слюзара, П. Онукевичевої, та С. Слюзарєвої зі Сущина за § 308 (розсівання фальшивих, непокоячих вісток в часі пацифікації) та § 487 і арт. V. з. 17. XII. 1862. (образа чести поповнена на армії). Перша інстанція засудила обвинувачених по кілька

днів арешту. Відкличний суд звільнив їх від вини і кари.

— 4. V. у Львові на розправі проти К. Чотиробока зі Завалова, пов. Любачів, обвинуваченого за участь в саботажах звільнено від вини і кари.

— 6. V. у Львові відбулася розправа проти селян з Волиці Комарової, пов. Сокаль, а то В. Шмирка, С. Чопа, В. Покотила, І. Гарасима, Е. Омеляна, П. Махиброди та І. Іванчина за участь в саботажній акції. В. Шмирка та С. Чопа засуджено по 5 років тюрми, решту звільнено.

— 8. V. в Люблині відбулася апеляційна розправа проти б. пос. Вислоцького, якого суд в Рівнім засудив на 2 роки тюрми за польськї промови. Апел. суд затвердив засуд. Зголошено касацію.

— 9. V. в Тернополі відбулася 4-та з ряду розправа проти б. пос. А. Кунька, господаря з Чернилова та б. сен. М. Кузьмина, господаря з Озірної за протизаконне скликування віч. Розправа відложена.

Голодівка політичних в'язнів. У днях 17. IV—21. IV. б. р. в тюрмі Бригїдни у Львові голодувало 45 українських політичних в'язнів а то: 1) В. Андрушак, 2) С. Бардахівський, 3) Д. Вироста, 4) Е. Врецьона, 5) Д. Гриник, 6) І. Гарасан, 7) А. Данчевський, 8) П. Жміновський, 9) І. Іванчина, 10) В. Качмарський, 11) Ю. Козакевич, 12) З. Книш, 13) Б. Кордюк, 14) О. Кирилук, 15) Л. Лампіка, 16) М. Ласійчук, 17) П. Ляхман, 18) М. Левицький, 19) Л. Макарушка, 20) П. Махиборода, 21) І. Мигун, 22) В. Мулькевич, 23) Я. Олійник, 24) О. Еміліан, 25) Л. Паліїв, 26) Б. Паук, 27) О. Процишин, 28) І. Паланницький, 29) В. Покотило, 30) С. Підгайний, 31) Д. Пець, 32) В. Саяк, 33) Б. Стецишин, 34) П. Стефанівський,

35) Р. Сушко, 36) І. Трач, 37) В. Чоловський, 38) М. Чайковський, 39) В. Шмирка, 40) Е. Штаєр, 41) В. Швець, 42) Р. Щур; до них прилучилися привезені з тюрми з Вронок в часі голодівки 43) Б. Кравців, 44) Б. Матвійців і 45) Процишин. Голодуючі домагалися: 1) прискорення слідства, беручи на увагу, що деякі в'язні сидять вже понад 1 рік без акту обвинувачення, 2) зміни відношення тюремної влади, 3) відділення від звичайних злочинців. 4) респектування прав української мови, 5) заховання релігійних практик, 7) виключення судді Янушевського від слідства, 8) переведення з тюрми з Вронок Кравціва, Процишина та Матвійціва.

На могилі сотн. Ю. Головінського. Могила знаходиться на новому цвинтарі с. Глібовичі, пов. Бібрка. 5. V. з'їхом родини поставлено на могилі високий хрест з нетесаного дуба та огорожено дубовими штахетами. Саму могилу прикрашено квітами. 6. V. відбулося поминальне Богослуження та посвячення хреста в присутності жінки і дочки. На хресті завішено 2 вінки: один смерековий з червоними маками, другий терновий. На хресті прибита залізна таблиця з написом: «Сотник Юліян Головінський, ур. 1894. р. упав дня 30-ого вересня 1930. р.»

Болючі втрати 10. IV. 1930. помер у Завадові абсолювент філософії **Степан Охримович**, заслужений член УВО, який працював в області пропаганди. Покійний був заразом визначним провідником студентства, організатором молоді в різних організаціях, головою філії Т-ва Наукових Викладів ім. П. Могилы, осадом «Загону Червона Калина», делегатом краевого студентства на в'їзд «Цесуса», членом «Конгресу Українських Націоналістів» та ин. Покійний визначався невсипучою працею, кристально чистим характером та великою відданістю українській визвольній справі. Був кількакратно заарештований та сидів в тюрмі в Стрию та у Львові. Якраз останній побут мин. року в тюрмі у Львові підломив його й без того слабе здоров'я. Похорони відбулися 12. IV. 6. р. в Завадові коло Стрия при участі кількатисячних мас селянства та стрийської інтелігенції. По промові мец. Калуського, що працював Покійного від стрийської громади, рушив похід при звуках сокольської оркестри та селянських хорів з Завадова й Конюхова до церкви, а відтак на цвинтар. Тут працювали Покійного о. сов. Матковський, студ. Дармохвал від «Загону Червона Калина», студ. Петріна від Стрийського Студ. Товариства, якого Покійний був головою, проф. Кобат від громадян Голобутова, Завадова й Нежухова, де Покійний працював та студ. Гладкий від загалу українського студентства. Вічна Тобі пам'ять, Друже! Хай сповняться Твої ідеали, за які Ти борюся та для яких віддав себе в цілості

28. IV. 1931. р. померла **Ярослава Ілш**, родом з Банилова, Буковина, довголітний член УВО. Була взірцем правдиво жіночої відданості справі й будила пошану й у ворогів, що її судили минулого року за приналежність до УВО та участь у замаху на „Таргі

Всходне“. Покійна померла в 23-ім році життя по короткій недозі. Похорони відбулися 30. IV. при великій участі молоді. Вічна Тобі пам'ять Товаришко! Будь взірцем для нашого молодого жіноцтва як належить працювати для великої ідеї!

Читайте книжки!

Кожний член У. В. О. повинен читати як найбільше книжок з області визвольних рухів, повстань і революцій, історії різних підпольних організацій, теорії конспірації, розвідки, пропаганди, військового вишколу, споминів революціонерів, тощо.

Уже від минулого року подаємо списки такої літератури різних народів. У кількох останніх числах зачали ми друк списку російської літератури з поданих вище ділянок Зазначуємо, що список, якого друк будемо продовжувати ще й в дальших числах, є вичерпуючий. Зчерги будемо подавати списки літератури інших народів. Із книжок чужих, а то й подібні ворожих авторів, присвоюйте, те що збагатить ваше знання та що зможете використати для праці в користь нашого народу, а не піддавайтеся ворожим нам ідеям!

Подаємо дальший список книжок:

А. Свечин: Стратегия. Госизд. 1926. стр. 396.

Кюльман Ср.: Стратегия. Пер. Госизд. 1926. стр. 121.

Варфоломеев Н.: Тактика польской армии. Госизд. 1926. стр. 95.

Стрелковое дело и стрелковый спорт. Госизд. 1926. стр. 68.

Ордынський: Стрелок в бою. Госизд. 1927. стр. 64.

Стрелковая книжка станкового пулеметчика. Госизд. 1927. стр. 64.

Теодора Г. И. Военно-топографические разведки. Госизд. стр. 94.

Проф. Майер: Отравляющие вещества и боевое применение. Госизд. 1927. стр. 108.

Руководство для командного состава по обращению и пользованию огнеметами. Госизд. 1927. стр. 79.

Мерканц: Герм. войсковое руководство по пулеметному делу. Госизд. 1927. стр. 80.

Шелеметьев А. и Муханов С.: Методика и тактика станковых пулеметов. Госизд. 1927. стр. 268.

Менигетти Е.: Как воюют газами. Госизд. 1927. стр. 16.

Что такое ручные гранаты и как ими действовать. Госизд. 1927. стр. 8.

Александрович М.: Летопись войны (1906-1907); 1907.

Анишев: Очерки истории гражд. войны 1917-1920. Ленинград 1925, стр. 288.

Передавайте з рук до рук, з хати до хати!

Ховайте „СУРМУ“ перед ворогами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Просить ся складати в краю на „Політичних В'язнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 7 (46)

ЛИПЕНЬ.

1931

Г И М Н.

Крізь хмари, крізь бурі, крізь гори завад,
У здвигу гартованим з піснею! в лад!
Йдемо ми до саява минулого й мрій
До правди і волі в державі своїй:
З тризубом на жовто—блакитному тлі.
Ніщо нас не спинить! Лунає наш клик:
„Була в нас держава і буде повік! —
Свята, незалежна, соборна—одна
З Кубані до Сяну, ціла і міцна.

Військове самонавчання.

Хто бодай трохи цікавиться військовим питанням, для того є ясным, що військова справа стала перед нами в цілій своїй грозі від 1920. року, коли УГА опинилася за дротами таборів.

Цілий світ готується відверто й потайки до війни. Всі держави використовують із тою метою нові технічні винаходи, шукають спільників для своїх замірів. У тих шуканнях на кожному кроці зустрічаються вони з українським питанням і у зв'язку з чим різні творять концепції. Нема сумніву, що будуча війна втягне в шалений вир український нарід, який буде проливати кров та ще й на своїй власній території. Ми мусимо ту війну обернути в нашу визвольну національну війну, перебрати ініціативу до своїх рук, викопати на нашій землі яму для ворожих полків із їх політичними концепціями. Ми мусимо приготуватися до тої святої війни, а коли зайде потреба, мусимо самі зачати ту війну, кинути виклик цілому світові, але за всяку ціну мусимо вийти переможцями. Пам'ятаймо, що наше гасло — «Українська Держава» — а за це можна все віддати.

Українська молодь добре розуміє, що ніяка війна, ніяка революція, ніякий зрив народу не вдасться без **військового вишколу**.

Справа військового вишколу в нас під теперішню хвилю виглядає дуже й дуже зле. Народи, що опинялися колись, або й тепер у таким положенні, як ми, все були ліпше підготовані до війни. Поляки в 1863. р. помімо того, що мали ще багато старшин і генералів з 30. років, самі в краю поставили дуже високо військовий вишкіл, який

за тих часів узагалі був дуже примітивний — треба було вміти стріляти та фехтувати. В Варшаві перед вибухом повстання 1863. р. було повно таких шкіл, де повстанці навчилися військової штуки. А до того поляки були у сприятливому положенні, бо їхньому рухові симпатизували деякі держави. Крім моральної, давали їм ще й матеріальну допомогу, як ось Італія, що заснувала була в Генуї польську старшинську школу, звідки вийшло велике число вишколених старшин. Симпатії різних держав до тодішнього визвольного польського руху додавали полякам відваги й моральної сили в їхніх замірах. Також і Ірляндці, завдяки своему знаменитому вишколові, дали собі раду з англійцями. Вміння боротися з ворогом далось їм дуже тяжко, бо англійці не менше від сучасних нам поляків дбали про те, щоб не допустити завойованих народів до знання воєнної штуки. І військовий вишкіл здобули Ірляндці у своїх спортових товариствах. На ці товариства звернули увагу по європейській війні всі держави й переможці, й переможені. Держави-переможці утримують великі армії, щоб удержати у своїх руках здобуті краї. Утримування таких великих армій пожирає мільярдні суми, а що військо рівночасно, це школа, де нарід підготовлюється до війни, то держави намагаються досягнути ту підготовку иншим і дешевшим способом. У всіх майже державах заведено тепер примусове **фізичне виховання**. Особливо ті переможені народи, яким подиктовано мир у Версалі і яким обмежено кадри армій, звернули особливу увагу на фізичне виховання і спортові товариства. І тут, ясна річ,

перед веде Німеччина. де є обов'язковим фізичне виховання для кожного громадянина. Тут нараховуємо кілька мільйонів членів спортивних товариств, які в кілька днів можуть обернутися страшними й знаними всім зі світової війни німецькими корпусами. Ось оці спортивні німецькі товариства і пригадують французьким політикам Седан, а польським утрату коритара з Познанем. Як бачимо, нарід, що все вмів довести під час боротьби своєю боекратністю, не перестав і далі удосконалюватися в тім напрямі.

А навіть і в поляках, по мимо того, що вони утримують завелку для їх державних засобів активну армію, фізичне виховання по містах стоїть досить високо. По всіх школах різних типів заведено обов'язкове фізичне виховання, яке на ділі є не що інше, як прихований військовий вишкіл.

Боевої підготовки можна набути не лише в армії, її можуть дати і спортивні товариства. Такі товариства дають іноді й де в чому кращого вояка, як регулярна армія. У спортивних товариствах ліпше вироблюється почуття обов'язку й гідності, ініціатива, що в будучій війні буде куди потрібніша, ніж гуртовий вишкіл у військовій частині. При організації нашої армії нам треба особливо звертати увагу на виховання ініціативи, рішучості, відваги й енергії.

Треба пам'ятати слова Наполеона, що на $\frac{3}{4}$ рішає про перемогу моральний стан війська, а лише на $\frac{1}{4}$ його технічна сторінка. Тому не диво, що наш воєнний вожд, ген. Греків, побив під Одесою французькі війська, узброєні найновішими технічними воєнними засобами, побідав передусім тому, що французькі війська не хотіли битися, а наші, хоч здалека не дорівнювали їхній силі й озброєнню, горіли бажанням боротьби й перемоги.

Як виглядає справа військового вишколу

в нас? Почнемо від підстави, а саме—від тих шаронних мас, які треба зорганізувати й вести до перемоги. Маса нашого народу проходить військовий вишкіл, але не добрий. Поміж нашими селянами є мало таких, які набувають ґрунтовної боевої підготовки в польській армії, бо польська армія не дає своїм жовнірам того, що, наприклад німецький Райхсвер. Особливо мало є зпоміж наших селян фахівців у спеціальних родах зброї, що в минулій війні мали, а в будучій будуть мати величезне поле чинності. Обмаль селян кінчить і підстаршинські школи. Причиною такого поверхового вишколу є те, що польська армія є шовіністично-національною, а далі й зненавиджений режим, забиває в наших людей почуття обов'язку й вироблює в них відразу до польського війська. Однак ці маси є ще добрим боевим матеріалом. При піднесенні національної свідомості і при добрім старшинським складі це буде навіть дуже велика сила, чого доказом була УГА.

Тепер мова про старшинський провід. Він ніколи не був у нас добрий, чи швидше не був в нас відповідної кількості булавних старшин (крім козацької доби). Старшин, що брали участь у минулій світовій війні, є в нас обмаль. Рештки їх працюють у різних галузях, які не мають нічого спільного з військом. Лише деякі з них мають нагоду слідкувати за розвитком новочасної тактики і стратегії. Решта ж не має змоги цікавитися воєнною справою. З молодшого повоєнного покоління є вже трохи людей, які пройшли через польські старшинські школи. І тому, їм і припаде наперед честь вести українську війну. Однак ці майбутні старшини підготовані лише до командування малими відділами—сотнею, найбільше куренем. Булавних старшин у минулій війні було

в нас обмаль, а тепер і зовсім нема. Маємо тепер закордоном, а навіть в краю кільканадцять булавних старшин, але ж їх буде замало, щоб обсадити командні посади майбутньої Української Армії. Через брак тих старшин під Львовом, ми утратили Львів і відступили перед польськими дивізіями, які мали дуже добрий склад булавних старшин.

І не могло воно бути тоді ліпше, бо на чолі бригад стояли сотники й поручники, і лише кілька бригад мали булавних старшин. Це доказ того, що в нас мусів бути патетний брак булавних старшин коли бригадами командували поручники, які звичайно були підготовані командувати найбільше куренем. Той брак булавних старшин брав під увагу ген. Павленко, коли зі своїм шефом штабу Мишковським почали організувати нашу армію: вони оперли свою організацію на куренях, які склали бригаду. (Як відомо організація армії опирається на полках, а ці творять дивізії та корпуси). Нашу організацію армії не можна було оперти на полки, бо не було людей, щоб обсадити штаби полків і бригад. Ось через той брак булавних старшин і спертася наша армія на курені та бригади, які перейшли вже до історії й мають славу традицію.

Такий самий брак доведеться відчути й в недалекому майбутньому, чого доказом є статті наших авторитетних знавців воєнної штуки про потребу вишколу булавних старшин. Правда, минулої війни було в нас кілька вождів без вищої воєнної освіти, які вже командували й доволі великими відділами. Але вони давали звичайно лише своє ім'я, а штабово-технічну роботу виконували здебільша штабові старшини чужинці. Однак це буде рідкі випадки, а поклати надії на появу Наполеонів можна, але не занадто.

лякаються вже барви людської крові. Я не щастя до життя прийде. А жаж, смерть, вогонь розпуки й жорстоку помету!

— А сталося це так. Не лякайтесь! Не заплющуйте ваших очей і не затулюйте ваших вух. Все, про що оповідаю, жорстока правда, яка витворила з мене людину, що носить назву «местника». Сталося це все преславного року 1920., одного осіннього місяця в мому рідному селі Кривчанах. Я тоді переживав щойно вісімнадцяту осінь. Я був таким юнком, таким химерним юнаком, якому море по волі. У бунтуванні революції та війни кріпши мої сили й душа моя була свавільною, як гірський гурган. Знаю, що любов у серці до дівчини одної носив. Бувало притиснеш до грудей своїх і серце буйно, солодко забється й не хочеться відірватися. Ось так би зкаменіти, або під небеса злетіти й там розпливатися. Так то було. Було гарно, й жити було для чого. Хотілося всього, а разом не знав чого саме хотілося.

— Війни, що клекотала навкруги, я не розумів. Думав: за що, пощо воєне нерозумний люд. Аджеш я... Дивіться... Я щасливий, хоча руки мої не мали зброї в руках. Аджеш як я люблю, й любов моя видавалася сильнішою від кожної війни. Нема сили, щоб здолала її.

— А війна бушувала. Пригадую собі, як приходили перед моїми очима москалі, сибірські вояки, донські козаки, татари, німці, австрійки, після наших—українські вояки. Ці були все виснажені. Пригадую, як вихором влетіли й заворухили всю околицю московські більшовики. Пригадую, як села наші повстали проти дикунської тої орди зірва, і, бо не сила була вже витримати косооких вершників

Українська молодь повинна сама підготувати нарід до війни. Тактика війни змінюється, і нам треба стежити за всіма її змінами. Ми повинні бути готовими, щоб не заскочили нас несподівано нові винаходи воєнної техніки чи зміни у стратегії або тактиці. Поляки над тим оглядом стоять попереді. Часто-густо можна бачити як на подвір'ї польської гімназії вчать учні вживати газових масок. Огіже й нам усім треба теоретично і практично якомога знайомити всіх із різними досягненнями воєнної техніки. Поляки мають по цілій Польщі такі товариства під назвою «Звіонзек офіцерув резерви». При помочі цих товариств вони намагаються довести загаль до рівня вишколу активної армії.

Дальшим завданням нашим є праця над історією українського війська від того часу, як наші предки нападали на Царгород, і аж по теперішню добу. Всі народи мають історію свого війська й то гарно оброблену, лише в нас, крім поверхових писань, нема нічого. А ми ж мали колись запорізьких полководців, що дивували світ своєю геніальністю. І сором згадувати, що ми нащадки тих, які з шаблею й конем не розлучалися, бо так мало маємо з ними спільного. Поміж нами мусить витворитися пошана до військового стану. Мусимо відгребати давню славу й стати вояками. вояками Української Армії. Мусимо на тім полі пильно заходитися коло праці. Військовий вишкіл вимагає солідної й безперервної праці. Треба навчитися насамперед думати воєнними категоріями, треба виробити в собі той військовий дух, який з такою силою вибухав в цілої нашої історії. Але треба знати як боролися наші батьки з ворогами. Треба відродити воєнний геній наших предків, приладнавши його до теперішньої тактики.

квів Котовського та Буденного. Пригадую, яку страшну різню вчинили ті, що на кривавих своїх прапорах несли гасла: «пролетарі всіх країн єдиняться». Земля жакнулася. Небо тоді чорним стало. Звіяла природа. Розколісані вигуки: «ох, яблочко да куда котілося», «трюхетажна» лайка—витвор хамської Москви, заливали наші простори, несли на люд наш паморок розкладу, що разом із пошанми, праннями, піснями сибірської каторги мали творити нашу будучину, нашу «нову пролетарську культуру визволеної УССР».

Гриць на хвилику, на одну коротеньку хвилику затах. Чути було, що в роті його від хвилювання висихало й хрипів голос. Його шелепи, якоесь нервово забінали під гладкою, злегка засіяною чорною шетинкою, шкірою його лиця. Очі, ці гострі й палаючі вогнем, як сонце, чорне сонце, ровгоралися, і гасли й дивилися на широку долину, де білили хатки нашого бідлашнього селянства, за душі якого точиться ось уже віками жорстока кривава боротьба. Він глянув на ту долину де, як оповідав недавно Омелько скошено було польськими кулеметами пару десятків молодих цвітучих синів України, на білий вже оправлений панський палац у зеленому парку й в межі часі міркував яку б це помету вибрати для того палацу. Яку? Жорстоку! Люту! Щоб небо зчорніло, як збите ляхами тіло тих молодиків, яких тут розстріляно. «Не треба боятися жорстокощі, коли це єдиний засіб знищити вашого ворога. А ворог це зло, це первопричина зла й його не прощати, а нищити треба»—пробігла в його збуреному мозку чорна дума.

— Так! Треба відпочити й набрати в мої пробіті люття легені свіжого повітря. Я не можу

ЖОВТІ КОЖУХИ.

(З циклу «Местники»).

Гриць найкращий друг і побратим Омелька, розпочав своє оповідання в Жолобецькому гаю на взліссі, звідки відкривався вигляд на широку долину, де постріляно як пів десятка молодих цвітучих синів Великої Землі України. Дзвенів увесь пристрастний весняний день. Крикливо соковито цвіли дички на взліссі й лунко вибивала такт пророчича зозуля. Струнки незаймані берізки, що не встигли ще набратися смутку, щоб пропустити свої плакучі коси, заквітчавши пахучими листочками, привітливо всміхалися в сокому дзеркальному склепінню—небові.

Коли всі пятеро по довгій мандрівці сіли на зелений килим землі, то й зовсім замовкли, не могли промовити ані слова. Так причарувала їх краса нашої матері землі й у кожного по засмаленому обличчю, немов тоби який вогонь, перебігала вогнями любов і разом грізна, грізна лють. Урочисту тишу порушували розколоті передзвони пастуха, яким обнявана була, здавалася, кожна галузка. На взліссі, мов сгріли, злітали жайворонки, втикалися в м'яке небо й трипочучи, розсіпали навкруги бадьорі, як весна, мотиви.

— Слухайте!.. Починає оповідати Гриць, молодий хлопець, бої й скарги свої.

— Соромно,—сказав він,—глянути в вічі молодості своїй. Хто з вас, мої кохані друзі, не пестить у молодих літах солодких мрій: «виросту, світ зрушу, на рамена свої дуже покладаю й понесу по життєвому шляху». Так! Але пригадайте: виростаєте ви, стаєте на власні ноги. Ви кохаєте й вас

кохають і врешті ви починаєте жити, себто, ви творите родину й усіма своїми силами намагаєтесь витворити для неї обстановку того теплого, утулого добробуту, що опоює вас дзвінком величчя виразом «щастя». Милі мої! Ми ще молоді, а я ще й особливо молодий. Але дозвольте вас всетаки запитати, та ні, я ще дозволю собі відступ маленький... Дозволю на хвилику забути, що я ось тут на взліссі, серед цієї рясної природи й уявлю собі, що переді мною тисячі тисяч подібних до нас, мої цигри, добрі й разом жорстокі друзі. Подібних до нас борців революціонерів-местників, яких ображено в обличчя й які не можуть стерти образи. А уявивши це, встану гордо, піднесу свою голову, наберу повні груди цього справжнього світлого, здорового українського повітря, протягну до слухачів своїх руку й громовим голосом запчтаю: Друзі! Хто з вас не бажав бути щасливим? Кожний! Так... Кожний! Кожна людина, що родиться на світ, повинна внести до загальної скарбниці життя свою частинку щастя. Покірний вічному законowi, а також цілу свою молодість просміяв веселим дзвінком сміху... Далечинь сивави, голосні луни наших лісів, пишні килими збіжжя наших ланів—все це тішало, бавило, радувало мене й я нічого іншого не бажав, як жити, жити й ще раз жити. Жити пекучо, залишаючи глибокі по собі сліди, жити до сточу, повно. Я хотів й то цілим еством своїм внести до життя належну з мене частину щастя... Але гай, гай... Вийшло не так. Моя рука вже тепер безстрашно й рішуче стискає смертоносну зброю; мої очі палають якимись особливими вогнинами, на вигляд спричиненої мною пожежі; мої тверді, як дротяні поворози, нерви, не

Маршал Фомі каже, що стратегія не міняється, лише засоби, якими вона орудує, улягають зміні. Ось так і ми, студіюючи українську військову історію, можемо витворити нашу своєрідну тактику, до якої змусимо застосуватися й ворога. Не треба лякатися, що ми не будемо мати такої техніки озброєння, яку матимуть наші вороги.

Треба далі пізнати **воєнну географію нашої землі**, а тим і вшукати способів найліпше її оборонити. Кажуть, що полковник Богун знав на Україні кожне місце, догідне до боротьби. Це давало йому змогу бити ворога і придбати собі безсмертну славу. Знання воєнної географії нашої землі є дуже важливою для нас річчю, бо на нашій території буде відбуватися рухлива війна. В нас по старому буде панувати по степах кіріс, кінів та шабля, а бетон та дріт, буде мати менше місця.

Терен і розвідка при вуличних боях.

Властивости терену вуличних боїв.

При вуличних боях грає велику роль — з одного боку — **конфігурація терену**, отже вища чи низча полога міста та його поодинокі частини, з другого — **будова міста**, отже — високі чи низькі будинки.

Щодо **конфігурації терену**, то поодинокі частини міста, що лежать на горбах, дають вигідніше становище супроти противника, бо уможливають вигідніший обстріл і обсервацію ворога. Але деколи більше, ніж сама полога даної частини міста, грають комплекси високих будинків, та ще й таких, де містяться найважливіші міські центральні установи (електривня, арсенал, склади провантів, залізничні двірці, касарні, водотяги, почта та ин.).

спокійно оповідати про ці річі. В мене починає буритися ціле нутро, починає пекучим клекотом буркати кров і всі нерви бренять тривожним, диким акордом неуявної люти. Я пригадую, що вперше в мені почулося щось подібне в осені 1920. року і про цей випадок (Боже! дай змоги й сили щоб бути спокійним!) хочу оповісти. Пригадую був це насуплений невеселий, осіяний мрякою, осінній день. Було навкруги сумно, як на серці неоправданого злочинця. Саме жолобецькі розстріли перед тижнем прозвучали й душі розстріляних зі зловісними лунами кулеметного клекоку носилися в повітрі. Недавно також згоріло сусіднє село Людвигів, де ляхи кидати в огонь жінок та дітей, згоріло дощенту, до останньої хати, й дам та згар ще висів у повітрі. Зрозуміло, що не можна було й од природи радощів якихось чекати. Звичайно, що жак, лемент, божевільний реліг, реліг розліті були в повітрі й дикі вигуки збожеволілих матерів чорними осінніми ночами страхали околицю невимовним жахом, від якого тремтіла земля, гори, ліси. О, я тямлю, тямлю й тепер той час. Я тямлю його й не забуду. Ні! Я не забуду його. Я оповім його прийдешнім поколінням і пробуджу їх до помсти. Я ходитиму від хати до хати, від вікна до вікна й кожному, в серці кого ще не згас вогонь людської гідности, будитиму в його уяві ті дикі образи недавнього минулого, яке вже починає забувати збитий наш нарід. Ні — кажу. Вони бо не сміють того забути! Вони мусять це пам'ятати, щоб по друге зміли вже відразу відрізнити, хто й що то ворога! Як з ними треба поводитися, щоб мати в своїй хаті свою... ну словом відомо...

— Йшов я того злочасного дня вулицею

Через те берімося до військового самовишколу з таким запалом і ентузіазмом, з якими курені УГА рано на світанні ввійшли до Києва. Хто трапить, бодай на хвилю, перенестися в положення тих героїв і відчутти ту боеву радість перемог, якій не має рівної на землі, той усе буде стремити, щоб хоч раз за життя пережити таку щасливу хвилю й увійти в коло тих героїв, од яких нема нічого кращого на землі.

Нам незабаром уже треба буде звести бій на Самостійну Соборну Українську Державу. Але треба сказати собі ввічі правду: в такому стані, в якому ми пробуємо, не вийдемо навіть поза Львів. А тому то **військова підготовна є нашим категоричним імперативом**. Коли його не виконаємо, то не лише не здобудемо України від Кавказу до Карпат, але не вийдемо поза мури своєї хати.

Бо — з одного боку — високі будинки заступають природню конфігурацію терену, з другого — володіння важливішими міськими установами й будинками дає перевагу над ворогом. Велику роль грають також ріки, що можуть творити забезпечення для одної сторони й перешкоду для другої: в таких випадках знищення мостів, або навпаки, охорона їх та налагодження переправи має рішачуже значіння. Те саме відноситься й до таких засобів комунікації, як залізничні і трамваєві лінії та вулиці; опанування їхніх важних осередків має рішачуже значіння.

Знову ж **будова міста** рішає про характер вуличних боїв: у містах, що мають низькі будинки, між ними Ковель, бої будуть подібні до боїв за

свого села. А воно мертве, як цвинтар. Все живе у хащавинах лісів, але де-не-де вже починає люти до села стягатися. А садиба наша була одалля від села. Хуторком таким. Йду я, значить... Думаю до Ганни заскочу, довідаюся, що робить. Доходжу вже до Ничипорового клуні й думаю, що тут на мене, як і завжди, має вискочити здоровенний кудлатий псюра... Я вже й кія приготував. Як стругоно думаю, то ногами задригає... і тільки що (навіть не встиг думки до кінця довести) тільки глянув назад, а з долини в тому кінці вулиці вигулькнув відділ жовтих кожухів. Я занімів... Я знав що то має значити. «Жовті кожухи» — це карні відділи польських вояків, які носили пограбовані в селян довгі, з великими ковтунястими номірами, кожухи. Вони ввірвалися до села якось непомітно, зненацька. Я бачив, як розсипалися вони по подвір'ях, як чути було скрізь стріли, вереск жінок, як заверещали свині, закудвудували кури. Бачив, як кілька вояків, тих пам'ятних жовтих кожухів, кинулися на подвір'я моєї Ганни. В ту саму мить почув я шалені вереск моєї дівчинки. Почув, що з неї глумляться. Кров моя вогнем узялася й закипіла. Проколом, мов стріла, кинувся я вулицею, але в цей саме мент з сусіднього подвір'я вибігає два «жовті кожухи» і один з них тягне в голах долонях кусень масла. Масло в теплих долонях топиться й капає крізь пальці. Зобачивши мене кожух, гукнув: Гей пся кров! Бандито. Зараз мені скоч он того капустяного листина вприв!.. А за плотом і справді стояла ще на пні капуста. А я не чую, що він і каже. Чую лишень, що дівчина моя кричить і бється в руках насильників. На мене громи валилися. Мене всього обливано горячою кипячкою.

А чи до боротьби в лісі; зате в містах із високими будинками бої будуть мати характер гірської боротьби. Будова міста визначає не тільки ужиття річчи чи иншої зброї (напр., при високих будинках гірські гармати з прямим тором дострілу), але й способи військ (при високих будинках треба заховати передусім комунікаційні центри — площі, перехрестя вулиць, тощо), спосіб обсервації ворога (трудніший при високих будинках для того, хто наступає на місто), укриття сил (легший при високих будинках) і т. п.

Загально беручи, здобуття міста з високими будинками є куди тяжче, ніж боротьба за місто з низькими будинками, бо одиними лініями достіпу противника є вулиці, отже, високі ший, де оборонці міста легко обстрілюють ворога з трьох боків. Тому той, хто наступає або мусить посуватися вулицями під вогнем й то на дуже великим просторі, або коли цього не хоче, мусить робити проломи в мурах сусідніх кам'яниць і ними посуватися, або нарешті мусить посуватися по дахах. При містах, що мають розгалужену сітку підземних каналів, тунелів чи підземних залізниць, є ще інша можливість: можна наблизитися до ворога підземними дорогами, розуміється, як що й вони не обсажені й боронені так само, як горішня частина міста. У такому випадку бої ведуться над і під землею, при чому підземних доріг уживають тоді також для підмінування будинків, зав'язих ворогом.

Розвідка при вуличних боях.

З попереднього виходить — характер міста має значіння для самої військової акції, а тому для наміщення плану воєнних операцій **треба добре зазнайомитися з пологою й будовою міста**.

Мене душили спазми люти й я не побіг за капустяним листком, а чим швидче побіг далі дорогою: «Стуй!» — Чую репет. «Стуй, скурвий сине! Стшеляй Яне! Стшеляй!» — і в цю саме мить... Ні. Я вже не чув що далі сталося. Я знаю лишень, що в очах моїх блиснув золотий цвяшок, що ноги мої рвучко затремтіли й ніби підкопнені передомились. Я знаю що в животі відчув якийсь колючий штовхан і я лежачи, в багнюці вулиці, як сатана корчився від невимовно страшного болю. Ротом моїм линула кров. Навколо все счорніло й в очах моїх зявилось лишень море неоглядне, безмежне море жовтих кожухів, що дивовижно витанцьовували. Вони справляли свій чортівський баль. Вони танцювали. Вони виспівували свої дикунські пісні, під які я стратив притомність.

Гриць замовк. Зовуля далі кувала і всі местники рахували її дзвінки удари. Ніхто не промовив і слова. Всім миготіли в очах ті люти «жовті кожухи», а Гриць підніс сорочку й показав на животі велику затягнуту й загояну рану.

— Ось свідок тих часів. Цей свідок провадитиме мене до могили й разом...

— А Ганя? — перебрала Ольга...

— Ганя була... і він на хвилюк запнувся... її згвалтували...

— Досить местники! Далі в лісі! Цей фільварск цієї ночі влетить із димом, як жертва за Ганю... сказала Ольга.

Щось ніби подібне на «амінь» вирвалося із уст местників і всі зірвавшись на ноги, обережно пішли в лісові зелені, м'які пахуці обійми хащавин.

Ці загальні відомости дістаємо через: 1) **оглядини міста**, 2) **студіювання плянів міста**, світлин тощо, 3) **студіювання описів** географічних, статистичних, тощо. На плянах треба позначувати всі найважливіші об'єкти міста, потім місця, що надаються до оборони та наступу, і ті, де можуть наступати групи головних сил ворога і своїх. Добре для поодиноких відділів, що боронять чи атакують місто, виготовити більшу кількість плянів міста, зі збільшеною поділкою.

Велику прислугу в інформації війська, безпечно, віддає цивільна влада та поліція; однак військо повинно поставити свою розвідку, яна має виконувати завдання і безпосередно **перед акцією, і підчас самих боїв**.

Щодо **розвідки вступної**, себто, перед акцією чи в початках її, то можна поділити її на **політичну і військову**. Її можуть вести рівночасно обидві сторони.

Політична розвідка має завданням пізнати політичну ситуацію, себто, настрої населення й війська, партійні відносини, преса, становище влади, стан спортових організацій і пів-військових, перевірити на поміч яких верств можна сподіватися, стан таких публичних уряджень, як водотяги, газівня, електривня, тощо.

Характеристичний у тому напрямі є низче поданий квестіонар, опрацьований згідно з відецькими методами; цей квестіонар дають заповнити розвідчикам. Він має такі питання:

1. Приналежність адміністраційна місцевости Н.
2. Кількість мешканців? 3. Яка верства переважає (робітники, інтелігенція, урядники)? 4. Яке було відношення голосів при останніх виборах? 5. Який стан і партійне зріжничковання робітничих товариств? 6. Які найбільші підприємства та промислові будинки в даній місцевости? 7. Де мешкає більша частина робітників? 8. Чи робітники мають зброю? 9. Чи треба чекати їхнього збройного відпору? 10. Яку діяльність проявляє рада чи комітет робітників? 11. Які товариства або організації не робітничі, що виступають ворожо проти держави? 12. Хто належить до них? 13. Чи члени тих товариств і організацій мають зброю? 14. Чи треба мати на увазі їхній збройний опір? 15. Які відносини національні? 16. Чи у звязку з тим частина населення не є ворожо успосіблена до влади? Які того причини? 17. Чи та частина населення озброєна? 18. На підперття яких організацій можна чекати? 19. Чи панує спокій і порядок? Чи не було випадків замахів на людей і майно? 20. Чи урядують не цивільні уряди (суди, адміністрація, поліція)? 21. Поділ міста на поліційні округи? 22. Виказ провідних осіб: у державнім заряді, мійським, у поліції, у пресі, промислі, робітничих радах і комітетах, у товариствах і суспільних організаціях, спортових чи инших? 23. Що думають ті особи про збройну інтервенцію? 24. Виказ провідників угруповань і товариств із протидержавним настроєм? 25. Чи поповнив котрий із них якийсь злочин і який? 26. Подати спосіб поступовання з ними, щоб досягнути своєї цілі. 27. Яка провідна преса? Її партійний напрям? Редактори часописів?

Військова розвідка має завданням ствердити: стан війська в данім місті, та стан повстанців: де є склади муніції, двірці, касарні, стація телеграфічна, центральна телефонічна, склади харчів; далі стан вишколу і озброєння війська, повстанців, різних пів-військових і спортових організацій; які будинки чи місця надаються добре для оборони

Українцям в Америці!

В люгні, березні і червні місяцях ц. р. предсідатель Товариства Освобождения Вильна і Литовсько-Українського Товариства в Каунасі, тимчасової столиці Литовської Республіки, проф. М. Біржишка, обізджав литовські Колонії в Смолучених Державах Північної Америки з ціллю скріплення виленської акції серед американських Литовців, та зокрема поширення фронту боротьби Литви проти заборних тенденцій польського імперіялізму.

Як Товариство Освобождения Вильна так і Литовсько-Українське Товариство розуміють глибоке історичне значіння солідарного виступу Литовського й Українського народів проти поневолення Польщею їх земель, та згальне скріплення дружби між обома народами.

В часі своєї поїздки проф. М. Біржишка старався зблизити між собою литовських і українських емігрантів. Судячи хочайби лише по литовсько-українській пресі в Америці, його праця в тому напрямі найшла повне зрозуміння серед литовського й українського загалу, а проф. Біржишка найшов певну піддержку зі сторони головних провідників української еміграції, що в великій мірі облекчили успіх наміченої ним мети.

Тому згадані Товариства висказують свою щирю подяку всім тим Українським Організаціям, Редакціям, Хорам, Промовцям, Організаторам Литовсько-Українських сходин і виступів в Америці, які піддержали роботу нашого предсідателя, а передовсім: Обеднанню Українських Організацій в Америці, Провидінню, Стоваришенню Українців Католиків в Америці, і другим... Далше Філадельфійським редакціям Америки та Дніпро, редакції Півтубурзького Народного Слова, редакціям Джерзі-ситейської Свободи та Чивагської України і другим. Духовенству різних віроісповідань в особах отця Желихівського в Бостоні, Захарка в Байоні, М. Кінаша в Едисаветі, Колодницького в Скрентоні, Колтушака і Маруцака в Бальтіморе, Сембратовича в Детройт, Туруді в Радчестер і другим світським діячам в особах: філадельфійського капітана М. Дармограя, Др. Вальтера Голліяпа. Далше в особах Джерзі-ситейського редактора Омеляна Ревюка і редакторки Скубівної — бостонського Др. Марголина і Миколу Мурашко в Радчестер — Др. Сокованченка, — чикагських: Др. В. Кісілевського, Др. Шіменовича, полк А. Шаповала, Др. Тарнавського, п. Клебецького, проф. Павловського. Півтубурзького редактора М. Хандогу, п. Грибівського й цілий ряд других осіб чи імен, які случайно не подані проф. Біржишкою.

Спеціально належить згадати ще про енергійну піддержку проф. Біржишці, визначного діяча та промовця Др. Луку Маньчу, як також філадельфійського Литовця журналіста Відкаускаса, який своїми зв'язками серед Українців старався помочи проф. Біржишці.

Як Союз Освобождения Вильна так і Литовсько-Українське Товариство не сумніваються, що результати і робота проф. Біржишки серед Литовців та Українців в Америці увітчається їх культурно-політичним зближенням — яке буде мати своє значіння в борбі Литви за освобождения Виленської Столиці, та в боротьбі Українського Народу за свою Незалежність.

Литва. Каунас, 25. VI. 1931.

Союз Освобождения Вильна

Містоголова Др. І. Пурицніс
Члени: Проф. В. Жемайтис
Дир. Н. Лапінас
Інж. Б. Сліміс
Кан. І. Тумас

Секретар студ. А. Бандаравічіус

Литовсько-Українське Товариство

Містоголова Др. І. Пурицніс
Члени: Журн. І. Бартович
Доц. Л. Вайліоніс

Секретар В. Даудзвардас.

Наші патріоти.

Я патріот на цілий світ,
Про це усюди знати мусять,
За Рідний Край, за свій Нарід
Я все віддам, якщо... примусять.

Я не боюсь страхіть війни,
Землі не дам я навіть жмені,
Запал мій з серця глибини,
Але не з глибини... кишені.

Для справ громадських в кожний час
Потрібні руки й совість чисті,
Лишть сварки що ділять нас,
Якщо вони... не особисті.

Я праці інших не терплю,
Не можу бути обоятний,
Великих справ я не люблю,
А для малих, на жаль, не здатний.

Колиж потрібно чутих слів,
Зітхань, обурення, ліризму,
То вмю я і завше вмів
Пустить сльозу... патріотизму.

Слова мої мов буревій,
Дзвенять, гремлять за Україну,
Мое-ж життя потрібне їй,
Тому за неї я... не згину.

Богато... жертв ми несемо
Прибитий лихом Україні,
Тому то певно й сидимо
На роздорожі, на чужині.

Р і ж н е.

Польська культура. До Редакції «Неділі» у Львові наспів наданий в Луцьку анонім, який для характеристики наводимо в цілости, без змін і очевидно без коментарів.

Do
Redakcji tyg. hajdamackiego „Nedila“.
My Organizacja b. ochotników i powstańców Rzeczypospolitej Polskiej. Przestrzegamy was sukinyzny hajdamackie—bandyckie, że o ile nie przestaniecie waszej roboty bandyckiej, przyrzekamy jak nam jest droga N A J J A S N I E J S Z A N A S Z A O J C Z Y Z N A R Z E C Z Y P O S P O L I T A P O L S K A, że z waszych żon, dzieci i was porobimy kielbasy chińskie. Piszecie, że my nie bojimy się pogromów, bo potrafimy je odepszeć. Wy pacholki i raby-sowieckie bandyci śmiecie w naszej Ojczyźnie wyrażać się w ten sposób? Pamiętajcie! ręce nasze rwą się do ulania waszej wściekłego psa krwi. Rok 1920 pokazał co znaczymy MY POLACY. A pamiętacie Lwów? t.j. pamiętacie chwile kiedy naszej 14 letniej młodzieży pokazaliście

tyły, kiedyście od dzieci uciekali haniebnie jak spodłone tchórze? Żadna siła nas nie powstrzyma od zemsty urządzimy wam rajskie wesele, a psy będą na waszym weselu tańcować. Miara się przebrała. Nie powinienem pisać tego, żeby was zaskoczyło to, ale pamiętajcie że MY byli Obrońcy Ojczyzny zjednoczyliśmy się jedynie w tym celu ażeby na waszych parszywych mordach nachajem i kolbą rewolweru wypisać słowo „POLSKA“. Przez głupotę waszą dzieci wasze prekлинаć was będą w chwilach męki za to, że Bóg pozwolił im być dziećmi szakali ukrainców.

Godzina zemsty bliska
b. ochotnik Wojsk Polskich,

nadmieniam, że ja osobiście w czasie walk z waszym bandyckim pokoleniem we Lwowie zamordowałem tylko 12 osób. Dzisiaj mam jedno życzenie, ażeby Bóg pozwolił mi wymordować was 50 sztuk, a będzie to jedyną prawdziwą przyjemnością i łaską od Boga.

Атентати. 12. II. 6. р. 6 неznаних людей виконали револьверний замах на команданта постерунку в Гаях під Львовом, В. Довчика, коли він їхав саньми із залізничної стації. Ранено кілька осіб, зокрема команданта постерунку 2 кулями в груди. Напасників до нині не вдалося зловити. Довчик передежав до половини червня в лічниці, однак до чинної служби вже не може вернути. Він заявив, що його постріляли члени УВО за його участь в „пацифікації“ та за арештовання канадійського кореспондента Др. Дея.

16. VI. 6. р. у Львові, на вулиці, в день вбив неznаний чоловік стрілом з револьвера Е. Бережницького; втікаючи, вбивник поранив одного робітника, що намагався його задержати. У поліції відмовив зізнань, заявляючи тільки, що з доручення УВО вбив провокатора. Поліція ствердила, що вбивником є І. Мпцк зі Синевідська, якого брат, член УВО, був засуджений на 7 літ тюрми.

Судові розправи. 12. V. 1931. в Старім Самборі відбулася розправа проти пос. М. Рудницької, обвинуваченої з § 305. Розправу відложено, бо сойм досі не видав судові посолку.

— 15—16. V. 6. р. у Львові відбулась перед судом присяжних розправа проти Д. Гриника, Е. Штаера, Е. Підгайного, М. Чудака, обанувачених в приналежності до УВО, кольпортажі нелегальних книжок та переховуванні вибухових матеріалів. Гриника засуджено на 3 р. тюрми, інших звільнено.

— 18. V. 6. р. в С ою відбулася перед судом прис. розправа проти П. Рінка, О. Боднара, Р. Лебедовича, С. Грущика, В. Яцківа, Ст. Луцика, Ю. Найдя та Ю. Іванчука, обвинувачених з §§ 58 і 59 (приналежність до УВО); розправу відложено.

— 18. 20. V. в Береманах була розправа перед судом прис. проти В. Озаркова, Б. Белегая, В. Гучка і Д. Гучка за злочин з § 4, зак. 27. V. 1885 (кинення бомби), засуджено В. Озаркова на 2½ р. тюрми, Б. Белегая на 2 р., В. Гучка на 2 р. і Д. Гучка на 6 міс. тюрми.

— 27. V. у Львові перед судом прис. відбулася розправа проти Мйх. Чайковського абс. гімн. з Ременова, обвинуваченого за приналежність до УВО, участь в саботажах і ведення пропаганди (§§ 58, 166 і 167). Обвинуваченого звільнено від в'язни і кари.

— 21. 25. V. 6. р. в Береманах відбулася розправа проти М. Мізерного, Я. Лапчака, Д. Посулька, обвинувачених з §§ 58, 59, 166 і 167 (приналежність до УВО та саботажі). Засуджено М. Мізерного на 3 р. тюрми, Лапчака на 2 р. Д. Посулька звільнено.

— 29. 30. V. в Береманах, перед судом прис. відбулася розправа проти М. Мицишина та М. Волощука, обвинувачених з §§ 58, 59, 166, 5, 8, 9, 134, 135 і 138.—Засуджено М. Волощука на 6 міс. тюрми, а Мицишина звільнено.

— 5. 10. VI. 6. р. у Львові, перед судом прис., відбувалася розправа проти В. Процишина, Б. Гевка, Я. Романюка, Л. Гелешука, Я. Кошеля і Марії Гевко, обвинувачених за злочини з §§ 59, 166 і 167 (саботажі, агітація). Засуджено Процишина на 8 р. тюрми, Б. Гевка на 4 р., Рома-

нюка і Гелешука на 1½ р. М. Гевко на 1 р. Оборона зголосила касацію.

— 9. VI. 6. р. в Золочеві суд присяжних засудив А. Демковича-Добрянського за кольпортажу «Сурми» і летючок на 18 міс. тюрми.

— Той же суд в Золочеві засудив І. Менцічука за кольпортажу Сурми на 18 міс. тюрми.

— 10. VI. 6. р. в Самборі, перед судом прис. відбулася розправа проти б. посла А. Максимовича, обвинуваченого за злочини з §§ 58, 65 (пром. ви на вічах). Суд признав його винним злочину з § 300 і 302 та засудив на 3 міс. тюрми.

— В половині червня відбулася в Самборі розправа проти І. Менцінського, був. стрільця УГА, що вернув по 10 роках побуту в ЧСР до Галичини. За вчинки з українсько-польської війни засуджен Менцінського на 6 р. тюрми.

Голодівна в'язнів. 6. V. 1931. розпочали голод в'язнів в Луцькій тюрмі голодівку, що тревала 7 днів. Причиною між иншим, було те, що деякі в'язні сидять більше року, не діставши акту обвинувачення.

Оповістка.

На **бюевий фонд** зложили в ЧСР: Збірка, Трнчанські Теплице Кч. 50.—, С—н в Празі Кч. 450.—, збірка Брно Кч. 100.—, інж. Г. Кч. 110.—, Деметрович 100.—, Орел 5, Ложка 12.—, Д. 150, Андрик 7.—, Андрик 10.—, Ударик 20.—, Спілка вет. мед. Брно 40.— (на політ. в'язнів), Ударик 20.—, Куля 20.—, Ступа 10.—, Мелло колья 115.—, Брно, збірка пол. в'язні 34.50, Пірко 10, Дич 5.—, інші 4.—, інж. Г. 5.—Коляда з Долни злп. 40.—

На **пресовий фонд** зложили з ЧСР: І. Скіб—н Кч. 25.—, Др. М. Нітра Кч. 20.—, Інж. Войтек Г. Кч. 100.—, Іван К—а Кч. 10.—, Симон Дерт 10, Др. Е. К.—вий 20, П.—Прага 20.—, Микола Пер—я 25, Інж. Гу—н 30, Інж. Біл—ий 20, Пал—а 40, О. Басар—ва 15, Др. Е. К. 20, Ст. Мед—ик 10, Ст. Ма—ко 15, О. Ст. кч. 50.— Разом: Кч. 430.— Німеччина К. С. 5 R.M., Литва Кривоус 6 Lt., Лаврик 10 Lt.

Всім жертводавцям складаємо щирю подяку.

Команда
Української Військової
Організації.

Піднесіть духа вашого й рішучість вашу на висоту небезпек, яка грозить вашій батьківщині. Від вас залежить: показати світові, що може великий нарід, який не хоче загинути.

Gambetta—слова виряті на пам'ятнику в Парижі.

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 8 (47)

СЕРПЕНЬ.

1931

Війна, воєнний стан і єдиний провід.

«Великі проблеми віку розв'язують не промовами і не постановами парламентської більшості, а залізом і кровю». Слова ці, що їх колись сказав геніяльний Бісмарк не страшили своєї сили.

Приладнавши ті золоті слова до наших обставин, ми матимемо таку формулу: **Самостійну й Соборну Українську Державу можна здобути лише залізом і кровю!**

А звідси висновок: ми весь час, аж до сповнення нашої кінцевої мети — самостійної держави — пробуємо на **воєнному стані**. А це й собі зобов'язує нас. Бо й найсильніші держави, як це показав досвід світової війни, кермовані інстинктом самозбереження, підчас війни відмовляються від завдань уселюдського характеру, проборкують егоїстичні стремління окремих класів і станів, обмежують до мінімуму духове й фізичне життя одиниці — все це з єдиною метою: **зосередити всю енергію цілого народу на фронті, де нується доля того народу.**

Конкретно це проявляється: 1. В суворій забороні будьякої пацифістичної пропаганди; 2. В обмеженні цілої низки громадських свобод (вільного пересування, вільного продажу і споживання продуктів і т. д.) і збільшеній контролі уряду над життям і діяльністю громадян (обмеження компетенції парламенту, воєнна цензура і т. д.).

Інакше кажучи помітні тут 2 тенденції: 1. Національна ідея підпорядковує собі ідеї інтернаціонального (загальнолюдського) характеру; 2. Стремління творчих сил народу створити єдиний волевий керівничий центр і підпорядкувати йому з жорсткою послідовністю відосередково-анархічні тенденції окремих класів, гуртків і одиниць.

Так роблять держави, які вже мають понад тисячку літ існування. Що ж казати про розбиті, бездержавні, маловироблені культурно народи! У нас наприклад, із другої половини XIX. в. починаючи, загніздилася пацифістична ідея, аж нарешті не затроїла цілого нашого мозку (інтелігенцію). За Австрії та Росії ми мали необмежені можливості служити у старшинському корпусі, себто мати під слухну хвилю своїх генералів і своїх булавних старшин. Та не дивлячися на ті можливості, ми навіть активних молодших старшин мали обмаль. Бо кожний український інтелігент, на-

самперед був пацифістом! І де б то він пішов із власної волі до війська! А як що служив, то з примусу ненавидячи ту службу. І ось у 1917. р. вдарив грім. І виявилася страшна трагедія нашого народу: войовничий у своїй масі нарід наш під рішучу хвилю свого життя, коли то рїшалось: «або волю здобути, або вдома не бути», — дістав пацифістичні мозки, дістав слабоньку, миролюбну руку, з якої все виховзав важкий меч, дістав голівку, що безсило схилялася на плечі при вигляді крові. Згадати лише писання в р. 1917. «Робітничої Газети» проти регулярної армії й «воєнщини». Наслідки відомі: розбите корито!

Правда пацифістична потвора трохи поморхла, але все ж треба до неї загнати осикового кола, щоб вона вже ніколи не троїла серця наших людей. **Війна була, в й буде, а для нас вона все точиться.** А тому кожний, хто наважується проповідувати пацифістичні тенденції, той є зрадником власного народу, бо ослаблює підчас борні його сили. І нема йому місця серед воєнків, що чесно повнять свій обовязок на фронті і в заплллі.

З питанням єдиного волевого керівничого центру в нас ще гірше. Здавалося б, що тут усе ясне і зрозуміле. І теоретично, звичайно, всі погоджуються, що треба мати такий центр; але спробуйте перевести це в життя! Правда, й вироблені держави не легко розв'язували, наприклад таке питання, як утворення єдиної команди на французько-англійсько-американському фронті підчас світової війни, але все ж розв'язали його позитивно. Міжтим у нас досить зробити перші кроки, щоб засаду єдиного центру перевести в життя, як ваші вчорашні співбесідники накинуться на вас як шершені. Все це, звичайно, прикривають вони своїми клопотоми про «благо» народу, а на ділі йде тут лише про особистий вплив і значіння. Це «благо» народу, є власне лише обіцянкою «благ», і крім аморального завдання ріжними спокусами приваблювати на свій бік маси, має ще й иншу темну сторінку. До чого можуть довести такі гасла, найліпше показує досвід українського селянина, який із субекта експерименту під гаслом: «грабуй нагроблені!», став його-обектом, отже жертвою безжалісних визискувачів. Масам можна казати лише одне: що воля, отже держава власна, вимагають насамперед самопосвяти

стати твердо та незмінно на один або на другий шлях. Коли й рішалось, то хіба на те, щоб зараз з нього зійти будьто в наслідок протестів своїх виборців (отже від угодовецтва до опозиції), то знову під впливом нашептів поляків та своїх опортуністів (отже від опозиції до угодовства). В наслідок тих постійних хитань і сидження на двох стільцях, єдиним «реальним здобутком» УНД-а було те, що воно тратило щораз більше на авторитеті між українським громадянством. Та інакше не могло бути: бо що зискало УНДО на політиці опозиції, то потім за одним махом страшило своїми угодовецькими заходами; знову ж своїми угодовецькими заходами нічого не могло зискати, бо по-перше поляки ніколи не хотіли та не схочуть піти українцям на якінебудь уступки (коли хочуть, то можуть це зробити й без угоди!), зате хочуть солодкими словами про «угоду» приспати чуйність українського населення; а по-друге тому, що УНДО і свою угодовецьку політику вело нещиро, криючися з нею, бажаючи і «честь заховати і капітал придбати»; розуміється таке обдурювання українського громадянства і своїх виборців не може ніколи вплинути на зріст авторитету. Все таки треба сказати, що в УНД-і **нирму** мають опортуністичні елементи, отже в УНД-і все переважали **угодовецькі настрої** та лише завдяки рішучій поставі українського громадянства, а зокрема виборців УНД-а, воно не скотилося по похилій площині угодовецтва до уенерівщини, твердохлібівщини та взагалі «хруніяди» і зрадництва.

Однак ця перевага угодовецьких настроїв між провідними колами УНД-а мала той наслідок, що провід УНДО поставився різко негативно до діяльності УВО. Це й не дивно, бо ціла діяльність УВО є запереченням політики вічних хитань, опортунізму, а передусім явного та скритого угодовства; що більше, діяльність УВО підриває в корні їхні основи.

Та дивне є щось іншого: УНДО вибрало такі способи боротьби з УВО, що ними **наносить шкоду загально-українській справі**. Знаний є факт осудження проводом УНДО діяльності УВО перед цілим світом якраз у часі, коли це шкодило загальній нашій справі, бо справою тою інтересувався тоді весь світ. А заразом у тому самому часі суспільність наша була постійно занепокоєвана вістками про різні «чорні кави» провідників УНДО з уенерівцями, Певними, тощо, різними «приватними розмовами» УНДО з поляками, то знову переговорами з польськими державними чинниками, рефератами на «приватних помешканнях» польських політиків і т. д. Як це шкодило загальній українській справі коли про «пацифікацію» говорив увесь світ не треба доводити, так само як не треба доказувати, що зовсім інакше справа виглядала б, коли УНДО так своєю полемікою і осуди УВО, як і свої «чорні кави» та переговори з поляками **відложило на пізніше**. Рівнож не треба доказувати, що все це зовсім не пошкодило самій УВО, а навпаки викликало велике негодування проти УНД-а.

Та досвід тої фатальної тактики нічого не навчив УНДО. Бо ще не затихла ця справа, а УНДО розпочало другу. Тим разом накинулося на американське «Обеднання» за збірки на **боевий фонд**. Але і тут не було б нічого дивного, коли б УНДО напр. видало заклик

до американських українців і ним наголово менше більше так: «Громадяне! Ми рішилися вести угодову політику і віримо, що з неї щось путнього вийде, бо поляки нас, українців, дуже люблять, і хочуть нам дати гроші, університет, самоуправу, взагалі широкую автономію, хочуть випустити всіх вязнів та ще дати їм відшкодування, хочуть дати субвенції на кооперативи, банки, «Просвіту», «Рідну Школу», «Сільський Господар» і т. д. І всі хотіли вони це зробити і тепер хочуть це і далі будуть хотіти, лише УВО стоїть цьому на перешкоді. А тому, що УВО від Вас, Громадяне, дістає гроші, отже просимо Вас перестати давати моральну і матеріальну підтримку УВО, а вона тим самим загине, а тоді шлях до нашого визволення буде отворений».

Однак УНДО так не зробило. Затем воно при допомозі свого органу «Діло» поставило публічний запит «Обеднанню» (яке недавно видало комунікат, що за 3 місяці зібрало на край 24.000.— дол.) а запит був такий: «Якщо поляки, мовляв, поділося із зібраної суми 20.000.— дол. бо старокраєві легальні установи не грошей не дістали? Запит був зрештою не потрібний бо «Діло» прекрасно знало, що 12.000 дол. пішло на «боевий фонд» а других 12.000 вже або дістали легальні краєві установи або гроші, призначені для них, знаходяться в кишенях розі. Так само «Ундо» і «Діло» прекрасно знали, що подібними запитами викличуть **за непокоєння між американськими жертводавцями**, бо кожному зараз прийде до голови думка, що щось не в порядку, видко «Обеднання» вкрав гроші, отже не треба йому вже далі давати ніяких грошей.

УНДО враз з «Ділом» хотіло отже **підорвати довіря до «Обеднання»** і то тільки з тою ціллю, щоб припинилася збіркова акція на «боевий фонд». Однак тактика така «реальних політиків» ані не вела до цілі, а крім того шкодила загально-українській справі. Чому? Не вела до цілі тому, бо **вдаряля безпосередньо в «Обеднання» а не в УВО**. Міжтим «Обеднання» організує збірки не тільки на «боевий фонд», але і на інші цілі такі як напр. «Рідна Школа», «Просвіта», Допомога політичним вязням, допомога інвалідам і т. д. отже кидання підозрінь на таку організацію як «Обеднання» має за наслідок **упадок загальної збіркової акції**, на шкоду **всіх тих установ**, а упадок довіря до одної центральної установи, що займається збірковою акцією, потягає за собою взагалі **недовіря до всіх інших організацій**, що займаються збірковою акцією, і **цілковитий упадок жертвенности**. Бо ніхто не буде давати грошей, коли не певний, що йому тих грошей не вкрадуть. «Свобода» (Джерси Сити, ч. 122) пише: «як виказує фінансовий звіт за квітень, то по нападі «Діла» жертвенність на край спала відразу до такого мінімуму, якого не було за час 8 літньої діяльності «Обеднання»».

Розуміється про справу, порушену «Ділом» повстала велика писанина. «Обеднання» відповіло «Ділові», мовляв, «Діло може бути проти збірки жертв на боевий фонд, але хай це виразно пише, а не нападає зза плота на «Обеднання» («Свобода» з 15. VI); на те «Діло» відповіло «Обеднанню», що мовляв, «боева акція не є акцією краєвою», бо «проти неї є УНДО і всі відповідальні чинники». У те все **вмішалися всі противники «Обеднан-**

ня» з одного боку, та всі противники УВО з другого боку. Львівські радикали та американська «Оборона України» навіть фальшували резолюції «Загальних Зборів Рідної Школи» у Львові. Словом повстав великий крик, що ділав дуже деморалізуючо на американський загаль.

Та найцікавіше те, що заки ще той крик устав УНДО в статті В. Целевича («Діло», ч. 143.) звернулося до американських українців... про матеріальну поміч на свої партійні цілі, бо, мовляв, «величезна більшість української еміграції в Америці визнає ідеологію УНДО (!)». «Американські українці мусять зрозуміти, що допомога політичній роботі УНДО є так само важна як допомога Рідній Школі, Просвіті чи інвалідам».

Розуміється, УНДО дістало таку відправу: «Шукаючи добути собі частину американських

Х р о н і к а.

Напади і експропріації. В серпні б. р. мали місце 2 напади: один на поштовий віз під Бірчою, коло Перемишля, другий на поштовий уряд у Трускавці. Оба ці напади до нині невисліджені, справники не зловлені, отже так і не знати хто були справники: звичайні бандити, члени УВО, большевики чи хтось інший. Польська преса стоїть однозгідно на тому становищі, що це справа УВО, хоч треба ствердити, що польська преса тепер все, що денебудь подібного станеться, зараз вписує на conto УВО: так напр. був недавно напад грабіжницький десь під Краковом, або другий на банк в Бориславі, а приписано це УВО; щойно за якийсь час виявилось, що доконали цього звичайні бандити. Польська поліція веде слідство так, якби це були експропріації політичного характеру, доказом на що є численні арешти між українцями. Якраз тому оба ці напади реєструємо.

Напад під Бірчою мав місце з початком серпня та згідно із зінаннями очевидців відбувся так: поштовий амбулянс, що їхав до Бірчі, віз крім звичайної пошти, ще й двайцять кілька тисяч злп. Конвоєнтом був постерунковий гібчинський. Крім нього та візника І. Секули, їхав ще один поштовий урядник та 3 пасажирів. Тому що дорога вела під гору, пасажири йшли пішки. Нараз на скрутні вискочило з ліса кілька людей (кажуть, що їх було 6-ох), окружили віз та стріляючи вбили поліцая скорше, ніж він зміг витягнути револьвера, як рівнож ранили візника. Потім забрали з воза мішок, в якому сподівалися найти гроші; міжтим в мішку були стемплі, а гроші були укріті між посилками часописей. Напасники не шукали далі, бо мав їх сполошити гуркіт зближаючогося авта.

Зааярмована поліція розпочала погоню. Роблено рівнож облави в дооколичних лісах, переводжено арешти по дооколичних селах, в Перемишлі заарештовано багатьох людей а крім того вмішано до того редакцію «Українського Голосу», яку в комплекті виарештовано а часопись закрито, (в перемийській тюрмі найшлося коло 60 людей) обсаджено границю польсько-чехословацьку, тощо, та всі

збірок, УНДО та його орган в краю не завагалися підривати своїми нашептами збірку для Рідної Школи чи для УВО, та йшли в тій роботі рука в руку з радикалами й селробами». Целевич каже, що «величезна більшість української еміграції визнає ідеологію УНДО. Чи так чи не так, не беремося рішати. Та про піддержку роботи партії рішає не тільки ідеологія, але й **практична праця** для переведення в життя цієї ідеології. Американські українці можуть бути за ідеологією УНДО, але чи вони будуть, приміром, за **угодові переговори, які вело УНДО**, це вже інше питання, а від того буде залежати, чи вони дадуть допомогу на політичну акцію УНД-а чи не дадуть».

Отже бачимо, що УНДО своїми виступами проти УВО, шкодить власне загальній українській справі, а потім також собі самому. Отже кому з того користь?!

ті заходи не дали ніяких наслідків. Цілий випадок до сьогодні є невияснений.

Другий напад на поштовий уряд в Трускавці відбувся 8. VIII. б. р. Хоч свідками його було багато людей, то все таки всі вони дають на стільки суперечні зінання, що навіть не знати кілька було справників: 4, 5, 6, чи 7. Згідно з тими зінаннями напасники, молоді люде, були в шапках подібних до академічних та мали довгі автомобілеві окуляри. Вони увійшли до середини поштового уряду, приказавши публіці піднести руки в гору. Два з них залишилися в ждальні, пільнуючи публіки, один мав стояти при вході до ждальні, а один у брамі; 2 інші увійшли до поштової салі, приказавши поштовцям видати ключі від каси. Один із них забрав до теки 27.478 злп. зі словами: «Така жебрацька почта, шкода було фатигуватися», і заслонювачий товаришами відійшов до дверей. Коли він ховав гроші до теки, відчинилися двері експедиційної кімнати: тоді, той, що кермував нападом та маневрував револьвером на всі боки, вистрілив двічі у відчинені двері та ранив контролера Рекочія. Треба звернути увагу, що публіці грошей не брали. Коли напасники, в'явши гроші, вибігли на вулицю, щойно почалися крики: «Бандити! Грабжі!»

Напасники почали відстрілюватися. Біля віллі «Гуцулка» заступив їм дорогу портієр тої віллі Ю. Мельничук; напасники стрілили, ранили його в груди та шийку, і він помер у лічниці. По дорозі стрілив один з напасників до шофера Монастирського, який збирався також заступити їм дорогу. Після того напасники побігли гостинцем до доброхівського ліса. Публіка в поштовім уряді була так стероризована і настрашена, що дві особи зімліло, а одна пані бігла пізніше вулицями міста з піднесеними в гору руками.

Про напад повідомлено зараз всі дооколичні постерунки. Началася погоня. Рівнож зі Львова приїхала поліція з поліц. собаками. Перші заходи поліції покінчилися повним неуспіхом. Началися арешти, конфронтації, переслування, тощо. Однак польська преса ствердила за 10 днів: «Всіх арештованих у звязку з цією справою випущено на волю тому, що

виказали своє «алібі». Нових арештовань не переведено. З дотеперішнього слідства видно, що напад, плян утечі і затертя слідів аранжери виконали з мистецькою вправою. Тому слідство стануло на мертвій точці». (Век Нови). Інша часопись писала так: «Поліція є дуже здержлива в інформаціях. Дає стереотипні відповіді, що погоня йде при допомозі агентів і псів та, що доведе до позитивних вислідів. Поліція твердить уперто, що напад був ділом УВО, на що має вказувати техніка і втеча напасників. Свідки кажуть, що напасників було сімох, а поліція впевняє, що тільки п'ятох. На запит, чому напасників не зловлено, коли вони впали між товпу людей, сказано, що публика не була зорєнтована та була стереоризована стрілами. Факт, що досі незловлено ні одного винуватця, що і цим разом вони шезли без сліду, подібно як винуватці під Бірчою. Викликає це занепокоєння та всякі коментарі, бо публична опінія не в силі зрозуміти, чому при такому численному поліційному апараті, який пушено в рух, не можна на протязі 24 годин зловити бодай часті винуватців, які доконали напад у білий день, на очах десятків людей. Правдоподібно учасники нападу в Трускавці є ідентичні з учасниками нападу під Бірчою. Опінія нетерпеливо жде на їх спіймання» («Курер Львовскі»).

До кінця серпня слідство в обох справах не поступило наперед і до нині залишається нев'ясненим: хто були справники: УВО, ОУН, бандити, большевики чи може це була польська провокація?!

— 14. VIII. З молодих, незнаних людей вибили 16 шиб у большевицьким конзуляті у Львові. Справників не зловлено. Конзулят зложив протест у воевідстві.

— З кінцем серпня невідомі люде стріляли до поліційного постерункового в Винограді, біля Коломиї. Доходження не дали ніякого висліду.

Фальшиві атентати. Від часу до часу приносять часописі відомости, що на тій чи іншій залізничній лінії положено на шинах купу каміння або шини чи знову дерево, мовляв, на те, щоби спровадити залізничу катастрофу. Звичайно це діється чомусь на українських землях, де і українці йдуть залізницями, та зправила всі ті «атентати» є викриті скорше, ніж поїзд приїде. Розуміється, польська преса розпинається: «Бандити з УВО», «безсовісні злочинці» і т. п. Факт, що за винятком тільки кількох випадків, де стверджено, і то вже по довгих напастях польської преси, що це зробили діти-пастухи а зрештою зправила не зловлено справників, стверджує, що мається тут до діла із свідомою польською провокацією, яка хоче скомпромітувати УВО в очах українського громадянства приписуванням її подібних «атентатів», які не мають ніякого змісту та звертаються також проти життя українців.

На подібні провокації пускаються поляки і з різанням телеграфічних стовпів, та перериванням телефонічних дротів. Нищення телеграфічного сполучення має значіння та глузд в часі війни, розрухів, непокоїв чи нападів,

або в таких випадках, як відрізання стовпів Галичини, Львова, від решти світа, що мало місце минулого року і яке мало маніфестаційне значіння. Але повалення одного чи кількох стовпів у відлеглій провінції та в часі повного спокою, не має ніколи ніякого глузду, і УВО із засади того не робить. Але якраз тому роблять це самі поляки, бажаючи тим скомпромітувати УВО. Такий випадок мав місце 18. VIII. (отже невдовзі по нападі в Трускавці) на лінії Борислав-Дрогобицька в тих самих околицях) на відтинку с. Губичі. І щож виявилось? А це, що справником був Ян Кмьотек, підстаршина польської армії, командант «Стшельца» в Губичах, агітатор за «1» (урядовий бльок). Але заки це викрилося, то ця «саботаж» йшла на рахунок УВО.

Польська преса про І. Мицика. Як ми вже доносили в мин. числі, 16. VI. б. р. у Львові вбив І. Мицик зі Синевідства студента Е. Терещницького, якого означив у поліції як польського провокатора і заявив, що убив його з наказу УВО. Як подає «Газета Поранна» І. Мицик заявив: «Я сповнив свій обов'язок, хай діється що хоче. Я на все приготований. Я виконав лише наказ своїх командантів, а їхні накази мусять бути виконані». «Хвіля» пише, що І. Мицик відмавляє відповідей на запити та що раз тільки сказав: «Я українець, убив я провокатора, більше вам не скажу». Він сидить спокійно і мовчить, або відповідає тільки: «Нічого не знаю». «Курер Львовскі» пише з того приводу: «Як ми маємо перед собою ворога, який по виконанні вбивства вже в руках поліції є настільки морально сильний, що вміє заявити: «Я українець, я вбив провокатора!», то польська організація мусить бути бодай на стільки сильна, щоби небезпеці глянути в очі й її здавити». «Слово Польське» пише: Вбивник поводить ся цинічно і бундючно, на питання або не відповідає або каже: «Це моя приватна справа, якої я не думаю в'яснювати. Моя приватна справа вас не обходить!»

Судові розправи. 18. VI. 1931. зачалася а 3. VII. закінчилася розправа перед присяжним судом у Львові проти: Евгена Врецьони 26 літ. студента, Степана Бардахівського 22 літ. учня промисл. школи, Володимира Селяка 20 літ. челядника, Романа Щура 21 літ. слюсаря, Богдана Стецишина 19 літ. торг. помічника, Богдана Павука 20 літ. фризійського помічника, Миколи Ласейчука 24 літ. штукатяря, Ярослава Олійника 22 літ. ученика, Івана Ткача 22 літ. інтролігатора, Петра Жмінковського 21 літ. шевця, Семена Пасіки 21 літ. абс. гімн. і Василя Яріша 20 літ. абс. гімн. — Усім їм закидав акт обжаловання приналежності до ОУН (§ 58) та переховання вибухових матеріалів у зв'язку з плянованим замахом на большевицький конзулят у Львові в час процесу «Спілки Визволення України» в Харкові. — Засуджено Селяка на 5 років тюрми, Б. Стецишина 4 р., С. Бардахівського 3 р., М. Ласейчука й І. Ткача на 2 роки тюрми. Інших звільнено.

Передавайте в рук до рук, а хати до хати!

Ховайте „СУРМУ“ перед ворогами, бо це нелегальний орган!

Ціну 30 сот.
Просіть ся складати в краю на
„Політичних В'язнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 9 (48)

ВЕРЕСЕНЬ.

1931

Юліан Головінський

Сотник У. Г. А., Командант VI бригади, Краєвий Командант «Української Військової Організації», підозрастений ляхською поліцією, без суду, в часі ув'язнення його 30. вересня 1930. р.

Świętej i wiecznej pamięci Juljana Hołowińskiego

Автор цього вірша — литовець живе під теперішню пору в Америці та є гарячим прихильником українського революційного руху.

Patrzac na portret Hołowińskiego,
Wspaniały wieniec plotę dla Niego
Z niewiedtych laurów... ruty i róży,
Że On życiowej nie bał się burzy...
Walczył jak tytan za kraj rodzinny,
Bronił praw, jak mógł, on „Małczyzny“.
Szykował Braci... Organizował
Ich i za wolność z wrogiem wojował

I w walce padł On z rąk wroga — zbira..

Niech Jemu dźwięczy Dantego lira,
Bo ja za skromny jestem „Kanklista“... (Бандурист)
Niech Jemu będzie cześć wiekuistal
Niech Jemu z czasem wzniosą świątynie
I w nich dla Niego kadzidła palą
I jak póiboga Jego tam chwałą.

Kazis Vidikauskas.

хотять, скажім, перевести в будучій українській державі свої суспільні ідеї, то це не може ще нікого жадати ані нікого наставляти ворожо до тих партій. Це їм вільно. Але не вільно узаможивати розв'язки національно-визвольної справи тільки від того, чи буде перемога соціалістичної чи капіталістичної течії, католицької, чи вільнодумної, демократичної і т. д.

І аж дивно нераз стає, коли чути, як то партія називає себе українською й національною, а пріє з радощів зприводу якихнебудь успішних конференцій напр. П. І. Інтернаціоналу, і чваниться як великим своїм успіхом зв'язками з ним. Бо якжеж? Мовляв: і говорити дали й рясні оплески — словом, радуйся український народ! Чи не було вже того? І промови були, і оплески, і велике співчуття, а в висліді... дуля. Що з того, що напр. в Росії прийшов до голосу Інтернаціонал, або чи в чому полегшало положення наше, коли в Польщі прийшли до сили соціалісти? Чи не блахман це, якими стараються ворожі українству сили одурманити нас?

А наші новітні «помазанці» від політики ликують! Невжеж не здають собі справи з положення? А може закрити хочуть тими блахманами свою важку хоробу волі, що їх немилосерно підточує? Потапаючий і за бритву хапається! Не треба тому й дивуватися зприводу того хаосу, боротьби ріжних теорій, дебат, коротко-пустомельства, накопиченого повними оберемками хитрих програм, що у висліді вбивають всякий активізм.

А сук не в програмах, не в спекуляціях, втворених хитрим мозгом, а в людях із серцем і душею, що перед лицем дійсности вміють хотіти, хо-

чуть у боротьбі цю дійсність знищити, що для «нереального вогики» вміють піти на особисті невигоди, а навіть і страждання.

Наш активістичний табор хоче таких людей втворити й творить їх. Він їх творить у дуже невідрадних умовах, під безнастанною загрозою ворогів, у супроводі злбних «причіпок» усяких наших всезнайків, що мають непомильні рецепти на всякі наші болячки, але напротязі літ не кивнули ні пальцем, щоб правильність отих рецептів ділом ствердити. Вони коли прийде мова про визволення, боротьбу, то тицнуть вам під ніс гостро придумані «ванони», по яким вестися повинно боротьбу. І ці правила так вам обчіхають від усяких заковик, так хитро вимудрюють, що вам аж ніяко не твориться супроти цієї наглядної престооти «геніального» пляну. Але на тому і кінець!

Оті голословні пляни, отся метушня суперечних, взаємно себе виключаючих програм, комбінацій і брак усякої ясно означеної і послідовної лінії довели до того, що молодше покоління, обєднавши себе в активістичному таборі, пішло «в розрив» з батьками народу. Стануло на сторожі чистоти визвольної думки, свободної від усякого заснічення та почало прорубувати стіну, за якою крилося і криється ославлене наше рутенство: хитре, підслівне, честялюбиве і трусливе.

Ось цей активістичний табор творить рівночасно національний символ. Творить його так, як уміє, і як це йому в наших умовах можливо. Він не каже, що у висліді тих його зусиль мусить зараз прийти, як їх завершення, держава. Він хоче покищо біля символу національної волі зєднати всі активні, розпоршені сили наші. Він рве з отям

они пастимуться? Глянь-но що навкруги діється! Повилазило, що? Бач ляшня своїм цвілим дрантям геть усе чисто запаскудила. А ти цей крадень? А ти місто шаблі в руки й ну на ляха, ти лихо тебе... ганьбою оцєю займаєшся. Геть мені з очей! — І тут як тупну! Земля затряслася, небо здригнулося і кілька зір полетіло на землю. Сосни, ніби хвили морські, захвилювалися. Я, каже старий, сам злякався. Де в мене теї сили стільки взялося. Казмірець бух навколوشки. — Батьку! Рідний батьку! Грішний я перед нашою землею! Даруй! Капцани оті... Не вік їм. Кінець їм хутко буде. І при цьому на ноги зірвався. Слухай, каже, старий... І як святне!.. Ух! Але так, людоньки, свиснув, ще в мене серце тьохнуло. Аж ліс задзвенів. А сам десь щез...

І тут то зчинилось щось таке, чого я й сам не второпаю. Ліс загуdiv. Загудів сильно і страшно. З його темряви буревійно вирвалося на галюву безліч диких, вороних коней (побачив я свої між ними) і з якимось шаленим іржавням люто почали тратувати розселене польське те дрантя. Не минуло й півгодини, як із нього став самий гній. Самий смердячий гній! Небо при тому клокотіло, ціле наливлось чимось темночервоним і, здавалось, от-от провалиться і впаде на землю. Одначе не впало. Як швидко налетіла буря, так швидко й одлетіла. Стояв я здивований. — Так, так, думаю. Може воно і справді так станеться. — А з-за лісу, дивлюсь, світає, світає й проривається таке, знаєте, хороше сонце. Таке чисте, таке чисте. Скинув я шапку і вклонився йому до самої землі. Ось таке було... Не знаю — чи правда це, чи не правда. Але так оповідав мій батько.

усім, що заснічує наше національне життя, і во главі всіх наших діянь ставлять наше національне «хочу!» І маловажаючим є, як і це активістичний табор робить: чи більше чи менше ефективні «фаєрверки», але важним є тут те, що він м'язами волі, її напняттям кидає ратнище. Байдуже, що хтось скаже, мовляв, недоцільно, невлучно, розтратно, шкода м'язів і ратнища. Хоч і ратнище може і не поціліть туди, куди було б бажано, то це в нічому не зменшує вартости напняття волевої сили. Від досвіду, вправи, від опору середовища, якого силу треба збагнути, залежить, щоб зголом краще ціляти.

Коли в часі мануелорічної «паціфікації» накидалися всякі патріоти мокрим рядом на активістичний табор, ганьбили і висмівали його, то тим виявили вони своє духове убожество, яким тільки можна виправдати ці їхні затії—принизити своїми нібито авторитетними голосами вияви нашого активізму. Та ба, питомим собі способом, крутими стежками, почали підривати довіря до нього серед української еміграції в Америці, де активістичний табор найшов повну підтримку. Знаменним виявом того була кампанія «Діла» і «Громадського Голосу» та невеличкої групи їхніх приятелів в Америці, дуже «хитро», так по рутенськи переведена: щоб припинити збірку на боеву акцію, вони не вагалися кинути наклепи, що гроші пропали, і у цей спосіб серед еміграції викликати недовіря, та унеможливити на будуче подібні збірки; рівнож посуджували в провокацтві, самозванстві, словом: кинути в бій усі темні сили.

Вуличні бої.

Денільна загальних зауваг.

Коли займаємося не тільки справою організації й чинности повстанців підчас вуличних боїв, але й війська, то це з кількох причин. Справа в тому, що міста на українських землях мають мішаний характер, при чому в одних (більших) переважають не-українські елементи, в других (менших) українські. Специфічність нашого положення збільшується ще й тим, що міста з переважливим не-українським населенням **окружені з усіх бонів українськими селами**, себто, суцільною українською територією. Тому українці в будучій війні-революції на своїй власній території можуть виступати в одні випадках як «збунтовані» проти окупаційних військ, що стоять у місті, — у других як «військо», що приборкує бунт не-українського населення в місті, а ще в інших випадках як військо, що бореться з ворожим військом за опановання міста. Також остання наша визвольна війна дала нам на те багато прикладів. Так, напр., в Одесі (1917.) приборкували бунт большевицький, у Львові початково ми «бунтувалися» (проти австрійців), потім «приборкували бунт» (поляків), а в Києві то «бунтувалися», то приборкували бунт (бій за арсенал), то добували міста з-зовні в боротьбі з ворожим військом (заняття міста СС-ми в 1918. р., та здобуття міста УГА в 1919.), то нарешті, боронови міста перед наступом ворожих військ із зовні.

Якраз тому й потрібно нам знати про боротьбу вуличну, ведену як військом, так і повстанцями. Автім коли б ми й мали бути тільки одною стороною (напр., повстанцями), то треба нам знати також організацію й чинність свого ворога, бо знаючи, де його слабі місця, зможемо йому завдати смертельний удар.

І який вислід? Українська еміграція, в подавляючій своїй частині, дала їм гідну відповідь. В часах великого безробіття, загальної й економічної скрути, вона на протязі останніх місяців жертвувала на цілі активістичного руху вдвоє, ба навіть у троє більше, ніж це вона колинебудь, у сприятливих для себе умовах, на якунебудь иншу ціль давала. І тим вона дала подвійний тим усім, що бажали б «спекулювати» та рівночасно осудила ті круті стежки, яким тупцюють чільні представники партійно-політичної еліти. Глибоким чуттям ведена наша еміграція в Америці, через підтримку тих, що не ради слави, почестей або особистих вигод, пішли на боротьбу проти займатців, вказала на шлях, яким має йти український нарід. Й не злякали і не лякають жертви, бо вона свідомо того, що там, де падають жертви — там **перемога**. Вона памятає і знає це з історії Христової церкви, що згодом подумам охопила цілий світ.

І хоч саме ці жертви викликають у «патріотів» крокодилеві сльози, хоч вони по лицемірськи душею і серцем боліють, то в нічому їм уже вплинути на хід подій, не завернути їм уже колеса; вони виявили себе такими, якими дійсно є: хитрунами, що бажали б чужими руками вигортати печену картоплю. Хай отже вигортають, і хай розв'язуючі замотають ще більше оцей штудерний український вузол. Хай усіх знахорів світа на пораді собі закликають і хай ростуть, по своїй переконанні, на силі й значінні. Нам байдуже до них. Бо не вони заважать на долі нашого народу, а ті, що волевым напняттям цей вузол розітнуть.

Склад і перевіз війська.

Досвід дотеперішніх вуличних боїв вказує на потребу вживання **комбінованих відділів**. Справа в тому, що трудність лучби не дозволяє швидко пересувати поодинокі спеціальні відділи (машинові кріси, сапери, панцерні авта, топо) на поміч иншим (піхоті), в наслідок того кожна військова група здана на власні сили; тому кожна військова група, що бере участь в вуличних боях повинна бути як найбільше **самовистачальною**, себто, повинна складатися з **різномородних відділів**. Большевицький регулямін признає до вуличних боїв такий склад війська: на 1 курінь піхоти — 8 тяжких машинових крісів, 4 гармати, 1-2 панцерних авта, відділ саперів із такими приладами, як молоти, драбини, сокири, коли та з вибуховими матеріалами.

Збирання поодиноких відділів у більшу військовоу групу повинно відбуватися в цілком забезпеченім місці. Рівнож відділи повинні довідуватися про своє завдання в **останній хвилі**, а це з огляду на далеко більшу легкість поширення відомостей у місті, ніж у полі, а тим самим легкість переходу воєнної тайни до рук ворога.

Коли треба військо спровадити зпоза міста, то роблять це або походом, або залізницею. Менші військові групи (3-4 транспортні залізні.) перевозять одною залізничною лінією навіть і тоді, коли є більше ліній до розпорядимости; роблять це з огляду на легкість удержання команди над цілою групою. При транспорті кількома лініями, коли йде про рівночасні воєнні діланна кількох груп, треба звернути пильну увагу на лучбу.

Перший транспорт має йтати в панцернім потязі; в нім повинна знаходитися команда й відділи, потрібні до опановання стації й для безпеки виладовання дальших транспортів. Дальші

поляки такі «цінні» та «компромітуючі» УВО документи маринували у себе 5 років, і оголосили аж тепер, коли аж надто голосно говориться про тисячі доларів на «боевий фонд»?!

Коли відповісти собі на ті запити, стане зрозумілим, чому поляки, вирвавшись як «Пилип з конопель» із «сензацією», не тільки не досягнули

Хроніка.

Напади, експропріації, атентати та саботажі. Уже в минулім числі ми подали, що в серпні б. р. мали місце в Галичині кілька нападів і виступів, які викликали різні здогади та суперечні погляди відносно справників, яких не зловлено. Одні з них, як напр. напад на большевицький конзулят чи обстрілювання поліційного постерунку, носили виразно політичний характер, нагомість інші, як напр. напад під Краковом, напад на поштовий амбулянтс під Бірчою, напад на банк в Бориславі та напад на поштовий уряд в Трускавці були спірні відносно характеру: чи це бандитські вчинки чи політичні експропріації. Польська преса початково вписала всі ті вчинки на рахунок УВО, як це зрештою без розбору робила і в інших випадках, доки не знайшлися справники. Але і тут невдовзі виказало слідство, що напад під Краковом це звичайна бандитська справа. Це вплинуло на це, що відносно інших, далі невисліджених вчинків, зачали міняти голоси преси, мовляв не виключене, що і тут маємо до діла з роботою звичайних бандитів. Все таки й при політичній характері тих вчинків, залишалося невиясненим хто були справники: УВО (як твердили одні), ОУН (як твердили другі), большевики (як твердили треті) чи може це провокація польської поліції (як це «на уху» говорили інші) чи може це взагалі робота польська; а останній здогад мав також підстави, бо в тому самому часі поперетинав хтось телеграфічні дрони і понищив телегр. стовпи між Бориславом і Дрогобичем, і несподівано показалося що це робота... польського патріота, польського підстаршини, голови «Стшельца» та агітатора за «1» (урядовий бльока). Тому, що нездарна польська поліція, не зловивши справників, зачала масово, без розбору, на право і ліво, арештувати українців і вперто піддержувала думку, що напад під Бірчою і на пошту в Трускавці це робота «українських терористів зпід стягу УВО», ми ширше спинилися на обох тих вчинках в минулому числі.

З тої самої причини мусимо в біжучім числі спинитися на дальших виступах в Галичині, що мали місце в серпні і вересні: так само вони невисліджені, так само не знати, хто є справники, так само є різні здогади (бандити, УВО, ОУН, большевики і неясні натяки вшехпольської преси, що це провокація польської поліції), і так само масово арештують українців. Тими вчинками є: вбивство польського агента Букси в Дрогобичі, вбивство віцепрезидента клубу ББ посла Тадея Голуфки та напад на поштовий амбулянтс коло Печеніжина. Поляки початково однодушно приписали всі ті вчинки на рахунок УВО; згодом переважили голоси, що вбивство агента Букси є ділом большевиків, щодо нападу коло

бажаного ефекту, але навпаки програли справу з кретесом: показалися немудрими хитрунами і брехунами, а до того програли справу в Союзі Народів: мимо всяких їхніх сподівань українська справа дісталася з Комітету Трьох до Ради Ліги, та буде предметом публичної дискусії на найближній сесії Рада Союзу Народів.

Печеніжина, що це діло УВО, а вбивство Голуфки викликає розбіжність думок до нинішнього дня. Факт є, що поляки старалися використати вбивство Голуфки для цілей своєї зовнішньої пропаганди проти українців; більша частина польської відповіді «Комітетов Трьох» в Женеві займається якраз вбивством Голуфки, яке приписується українцям; знані є спроби поляків, на щастя марні, використати факт вбивства Голуфки на «Конгресі національних меншин» в Женеві проти українців: знані є телеграми «Польської Агенції Телеграфічної» в тій справі, виступи поодиноких польських політиків на зовнішньому форумі, мовляв, українці «не хочуть згоди з поляками, бо вбили того, що до тої згоди змирився» і т. п. Якраз ті факти, а далі масові арешти між українцями дають декому (зокрема також вшехпольцям) підставу до підозрив, що вбивство Голуфки це польська провокація.

Щодо вбивства польського агента Букси то воно мало місце 9. VIII. б. р. в Бориславі, о 23.30 год вночі, коли він вертав до дому зі служби. Польські джерела твердять, що Букса в тому часі брав участь у слідстві в справі нападу на пошту в Трускавці, і тому став мабуть небезпечним для учасників нападу. У звязку з вбивством заарештовано місцевого комуніста Броніслава Адамовського, як сильно підозрюваного у вбивстві. Незалежно від того — як твердять польські джерела — йде слідство в іншій напрямі, мовляв, Буксу вбили українські терористи; наслідком того й відбуваються численні арешти між українцями Дрогобиччини.

Як вбито Голуфку?—Як повідомляє преса, Т. Голуфко мешкав од 9. VIII. у Трускавці й мав 30. VIII. відїхати до Варшави. 29. VIII. ввечері, повернувши до дому, прийняв масажиста, а по його відході ліг до ліжка, де спожив вечеру та зібрався читати книжку. Якраз у тому часі розшаліла буря. У тім моменті, коли Голуфко зачав читати, увійшли до його покою 2 молодиків і віддали до нього 6 цільних стрілів, з яких 4 трапили його в голову й серце, а 2 в околицю шиї. Справники потім швидко відїшли тою самою дорогою, якою прийшли. Коли виходили з покою, одна з сусілок, на згук стрілів, вибігла з покою, питаючи, що сталося, але побачивши револьвери, відступила назад. На сходах стрівнув їх якийсь чоловік поляк, але револьвери, готові до стрілу, унерухмили його. Справники збігли на подвірря, замкнули за собою браму на ключ, чим ударемнили на певний час погоню, й вибігли на вулицю. Є спірне кілько було справників: 2, 3 чи 4.—Бо є деякі дані, що в певній віддалі від місця вчинку мав чекати ще третій чоловік, з іншим одягом, й йому дали безпосередні виконавці свої пелерини. Рівнож є дані на те, що був ще чет-

вертий справник, що видрапався на 1. поверх на балкон, який виходив із покою Голуфка.

По вбивстві заарешмовано трускавецьку поліцію; її погоня не дала ніяких вислідів. Крім того, зі Львова зараз приїхали нач. відділу безпеки Роговські, інсп. Грабовські. Заряджено поліційні облави, рівночасно з боку Дрогобича, Борислава, Самбора й т. д. Крім того, зі Львова приїхала поліційна експедиція з собаками. З Варшави приїхав інсп. Галчинські з кільканацятьма поліційними агентами та поліц. собаками. Рівнож приїхав із Варшави директор політ. департаменту в міністерстві внутр. справ Гайка-Новак, що має кермувати слідством; побіч нього слідчий суддя для справ надзвичайної ваги Занд, ком. Шимборські, заступник шефа безпеки в міністерстві внутр. справ Келлер та багато інших.

Зараз в перших днях заарештовано кільканацять людей, у тому службу пенсіонату, де мешкав Голуфко та різних людей із різних місцевостей Галичини. Дрогобицький староста визначив нагороду 10.000 злп. за зловлення справників. Львівський воевода видав відозву, що взиває до спокою. Преса краюва і загранична широко розписувалася про те вбивство, та ловила кожну сензацію. А тих сензацій було багато, і до них вони не перевелися. Наперед перенесено воевідського команданта поліції Грабовського до Кельць; інспектора поліції Людвіковського перенесено до розпорядження головної команди поліції; дрогобицького старосту Порембалського перенесено до Кельць. Потім заарешмовано цілий світ вісткою, що вбивників вже зловлено на норвежській кораблі «Деля Вормія», на якому вони намагалися втіти до Риги; та показалося за день-два, що це поляки — Яблоновські і Пйонтковські, якісь авантюристи, що ще на 10 днів перед вбивством Голуфка виїхали з Польщі. Ще не втихла ця сензація, а вже телеграми подавали нову, що зловлено вбивників Голуфка в особах студ. Шушкевичівної та братів Пришляків в хвилі, як вони виходили з лісів коло Миколаєва; при них найдено якийсь загадочний молоток; їх перевезено до Трускавця; однак показалося, що знов це люде непричасні до вбивства, бо робили прогульку в цілі збирання мінералів і якраз загадочний молоток був до тої цілі призначений. Між тим настала дальша сензація: Рада міністрів оголосила розпорядок про введення наглих судів. Черговою сензацією було зловлення в лісі біля Трускавця українського студента Бутрина, дезертира з польської армії, засудженого вже за дезерцію на 8 міс. тюрми, замішеного в минулорічній саботажній акції, і який недавно втік з рук польської ескорти; при нім ніби мали знайти 2 револьвери калібру 6.35 і 6.75.—То знов подавано, що вбивники втікли до Чехословаччини і польський уряд віднісся до чехословацького уряду в справі допомоги при ловленні справників. Або твердження, що учасники нападу на поштовий амбулянтс під Печеніжином є тождні з вбивниками Голуфки, й їх вже зловлено; то знов, що вбивники є тождні з учасниками нападу на пошту в Трускавці, яких не зловлено. Та 9. IX. 1931. «Wiek Nowy» писав так: «Всякі поголоски про зловлення безпосередніх виконавців душоубства на особі Т. Голуфка не полягають на правді. Спричинники досі не

зловлені. Низка осіб, підозрілих в приналежності до УВО перебуває в арештах, при чому далі відбуваються поміж українцями ревізії й арешти. З уваги на недостачу якихнебудь слідів, слідство відбувається повільно і є дуже утруднене». Коли не дали ніяких вислідів арешти поодиноких людей, ніби підозрілих у виконанні вбивства, почалися масові арештування між українцями у цілій Галичині. А з кінцем місяця телеграми знов голосили, що вбивників зловлено і ними є Бутрин та Крисько, український студент з Данціга. До того треба зазначити хіба те, що оба вони були заарештовані ще з початком місяця, Бутрина вже раз названо вбивником, а потім відкликано це підозріння. Чому він став вбивником знов з кінцем місяця, і чому став таким Крисько, який також знаходиться від початку місяця в тюрмі, може висвітлити лише факт, що — згідно з нашими інформаціями — обох їх поліція безперестанно тортурює; в наслідок того напр. Бутрин признається до всього, що поліція йому підсуває; що більше він «докладно» навіть описує сам «акт вбивства» і т. п. і питає всі твердження поліції; та показується, що все то фантазії, бо як виказує слідство, вбивство зовсім інакше відбулося, та що Бутрин говорить все це або на те, щоб уникнути тортур, або, що наслідком тортур дістав помішання розуму; сама поліція думає віддати його до перевірки психіатрам, бо не є певна, чи Бутрин симулює чи дійсно зійшов з глузду.

В такій стадії знаходиться дотеперішне «слідство». Факт, що до нинішнього дня звіти поліції обмежувалися на подаванні вісток про «зловлення» вбивників і що маємо суперечні вістки відносно вбивників, а з другого боку, що до нинішнього дня — як це досі бувало, коли зловлено дійсних справників — не появилось в пресі докладне звідомлення про переведене слідство з вбивниками (отже хто вони, з якого мотиву ділали, хто дав їм доручення, як виконали вбивство і т. д.) свідчить, що слідство є на мертвій точці і за цілий місяць, за винятком фальшивих алярмів та дешевих сензацій, не дало нічого нового.

Не в іншій стадії знаходиться слідство з виконавцями нападу на поштовий амбулянтс під Печеніжином. Напад відбувся так: 31. серпня б. р., в полудне, їхав із Коломиї до Печеніжина поштовий амбулянтс (віз селянина І. Лашука), якого конвоював поліцейський Новіцкі. Амбулянтс перевозив, кромі звичайної пошти, ще й 15.000 злп. державних грошей. У віддалі 2-3 кілм. перед Печеніжином посипалися на віз крісові кулі; сальва впала рівночасно з кількох крісів. Поліцейський кількома кулями в голову і плечі впав на віз; візник, рівнож поцілений двома кулями в живіт і ногу, мав на стільки притомности, що підігнав коня. Рівночасно почувся гуркіт мотору авта чи автобуса, що сполошило напасників, які втікли в доколичні ліси. Перед самим Печеніжином візник втратив притомність. Надїхали люде й побачивши що сталося, заарештовували поліцію. Прибувший лікар ствердив смерть поліцейського, а візника забандажовано й відвезено до шпиталю. Преса пише, мовби візник пізнав одного з учасників нападу. Поліція почала погоню: виїхала автобусами в різні сторони, також вислано облаву в околичні ліси. Із Ста-

тованих повстає хаос і треба звільнити придержани особи задля браку обтяжливих доказів.

Заарештованих вміщують до місцевих в'язниць, або до провізоричних арештів (по фабриках, школах). Залежно від того чи є в'язковий, воєнний чи звичайний стан, передають їх до диспозиції військового суду або цивільної влади.

Обсада важних об'єктів міста.

При воєнних операціях важливо обсадити передусім: залізничний двірць, центральну телефонів і телеграфів, електричну, водоканал та газівню.

На обсаду двірця, та ще й коли його урядження розкинені на значній просторі, треба порівнюючи більших сил. Перед обсадою треба поінформуватися чи відбувається рух потягів або хто його здержав; коли відбувається, то коли він найменший. Бо це тоді найбільша пора для заняття двірця; далі треба знати звідки загрожує небезпека, який настрій залізничної служби, чи можна здержати рух потягів та коли — тощо. Щойно тоді приступати до обсади. Огже: 1) обсаджується центральна, апарати телефонів та телеграфів, входи на станцію та урядження зворотниць; 2) уставляється машинні кріси на доїздові тори; 3) на торі уставляється сильну стійку емент. з гарматою; 4) висилається патрулі на залізничні тори; 5) обсаджується суміжні будинки; 6) у певній віддалі від станції приготов-

ляється матеріал (шмири, каміння) для емент. затарасування залізничної лінії та вдержання руху; барикада повинна бути під охороною гармати, збр. машинних крісів; 7) по можливості висилається патрулі для обсади найближчих станцій та контролі надіжджачих потягів.

За оборону станції відповідає воєнний командант станиці, якому підлягають воєнні відділи та залізничники. Найліпше обсаду станції переводити в порозумінні з залізничною владою. Не треба додати, що між усіма відділами треба удержувати постійну лучбу.

Щодо обсади водоканалу, то справляється це труднощі тоді, коли вона є за містом. Тоді треба вислати туди сильний відділ, здібний до самостійної оборони; лучбу з ним удержується автами, за посередництвом кінноти або панцирного потягу. Коли б не можна було обсадити водоканал, тоді треба негайно організувати довіз води з ріки чи озера, а далі подбати про вичищення старих та заложення нових керниць.

По обсаді дальших закладів (електрична, газівня) залишається там постійну охорону, що береться їх перед нападом ворога та перед саботажами, а в випадку штрайку зайнятих там службовців урухомляє їх та удержує в руху; розуміється в останнім випадку треба знайти фахівців, що під охороною відділів обслуговують ті заклади.

Р і ж н е.

Хто був Голуфко? Справа вбивства Т. Голуфка, що його доконали невисліджені досі справники, наробила багато галасу не тільки в Польщі, але взагалі у цілому світі. На те зложилося не лишень становище, яке займав Т. Голуфко в Польщі й слідство, ведене великим поліційним апаратом та майже щодня багате в ріжні «сензації», але й той маркантний факт, що поляки намагалися

на вбивстві Голуфка збити поліційний капітал для себе на міжнародній арені та використали це вбивство для протиукраїнської акції. Вже в попередньому числі згадували ми про те, що справою вбивства Голуфка, й то з намаганням причіпати його українцям, займалася й «Агенція Телеграфічна» й польські дипломати, була вона темою розмов на «Конгресі Національних Меншин», далі

бронзового Леніна з зубатим чугунним колесом, замість лаврового вінка, на голові. Буйна фантазія мистця поклала до його бронзової руки таку саму бронзову хартію, де списано ймена стодвацяти народів, що піддалися під ту високу руку. А хлопці наші записали «Ленін», а написали «Пугачоф II».

— От — горлував наш знайдений Самсон, вдаряючи кулачеськом о коотрубатий камінь, ніби о стіл. Ог, двіста років! Двіста років минуло, поки той лютий переможець зі скінними очима заглуздав цього стоголового гада, якого історія «російською імперією» охрестила; пока воскрес той дикий, жорсткий Атилла, що силою кулака вигнав ще на деякий час у свої береги розбурхану стихію тих сто-двадцять. Але дарма... — і наш Самсон погрозило струснув кулачеськом кудись до ліса... По короткій череві він ревів:

— Ви ось хто? Хто ви, мізерні, з очима лісу й підземелля? Чого лазите по одних дебрах?..

— Ми — перебив Омелько — ми ті, що носимо у своїх грудях, на місці серця, розпечені на жар кусні різучого заліза й випікаємо ням на нашій землі всі ворожі нарости, мов бородавки на гарному обличчю...

Велетень внизав свій погляд в Омелькове обличчя!

— Умгу... Бачу, що й вас тут погризено... А я гадав... А я його дурив себе, що тут спасіння. я йшов сюди п'ять тисяч кілометрів...

— А я... притакнула Омелькова голова. Де ворог, там медом не пахне. Це тільки ті замерзли, в яких всяке сумління запльоване, гадають: ага, то в ляха добро нашим... А ці знов: спасіння наше в Москві!.. У, гади! Прибита б їм мідяні дошки на чолі й вогнем випекти на них: «Ви раби!».

Омелько важко дихав, ніби борюся з кимось і засапався. А потім залягла тиша, грузька й напружена. Велетень, що сидів на землі, підвівся. Він витягнув у напрямку сходу свою довжелезну з крутими вузлами, замість суглабів, ручиску... Занадто виразна вона в силі своїй, ніби її зліплено мистцем, що вмів ліпити тільки велетнів. Чорна борода, заховала від гладача його потужну шию, а чоло зі збитим на ньому чорним полум'ям буйних кучерів нагадувало недокінчене страховисько пророка. Він скидався на могутнє сотворіння, якому вкрито до уст вогняне слово, до грудей крицеве серце, а до рук меч, тяжкий і вічний, кутий у підземеллях, варений у крові й гартований у заморожених сльозах. «Местняк!» — стільнило ярко, мов відблиск світла... Брат!.. Замучений, гнаний, осоромлений брат...

— Мріються — почав велетень — в далечині минулі, яркі революційні дні. Довгими валками котяться по наших степах залізні тачанки, а луни скорострільів ще й досі в смертельній своїй безжестокості розсівають заміраючі під гнітом деспотії рокооти. Для декого це були «банди». Для інших — «бунтовані холопи». А нам це воскреслі тіни

в «Союзі Народів», зокрема у польській відповіді на українські зажадання в справі «паціфікації», тощо. Крім того треба згадати, що не тільки польська й українська, але й світова преса занималася тою ж справою, при чому замітно, що коментовано цілу справу не тільки розбіжно, але й в самій опінії особи Голуфка були разячі суперечности. На иншім місці друкуємо голоси польської преси, яка, — не маючи на те найменших даних — голословно твердить, що вбивства доконали українці, зокрема УВО. Та в даному випадку важніше те, що Голуфка представлювано як «великого приятеля українського народу», як «борця за автономію в Сх. Галичині», як «широкого носія ідеї польсько-української згоди», як «прихильника самостійности України», тощо. І хоч тут й там, й то в самій польській пресі, появлялася відмінна, але правдива (хоч й необережна!) опініка Т. Голуфка, всеж повищі голоси кольпортували дуже уперто поляки й їхні прихильники, щоб тим легше було вести протукраїнську акцію на зовні. Тому не відречі буде дати кілька об'єктивних завваг відносно особи Голуфка, щоб не пирилося баламуцтво, мовляв, і між поляками є великі й щирі приятелі українського народу, що працюють для його добра.

Хто був Голуфко? Т. Голуфко, колишній діяч із Польської Партії Соціалістичної (ППС), по захопленні влади Пілсудским, зриває з партією та видається цілком до розпорядимости Пілсудского, як «найвірніший його жовнір». Зараз по перевероті входить до міністерства закордонних справ у Варшаві, де одержує становище начальника Східного відділу. Вже на тому становищі зустрічається він з українським питанням та послідовно заступає лінію польської політики, цілковито тожну з лінією, бороненою вшехполянми: погодитися з більшовицькою Москвою коштом української справи. Або инакше кажучи: розділити сфери впливу між Польщею і червоною Москвою на українських землях та закріпити пановання

вільних наших пращурів, що затиснувши в долоні вічний символ смерті вийшли з могил, щоб ще раз наочно й остаточно розвіяти рештки вікової чортової темноти... Це я в 1922. році пізнав. Щойно сплунув «девятый вал» шаленого голоду, як на наші заглохлі станиці нахлинув новий морок — колективізація. Козак наш в останнє встромив свою шаблю, щоб більш не витягти її з похви. Ось наслідки того, що перша Катерина почала... Не Петро козачину звичив, а Пугачоф II. Першого четвертувала Катерина, а другий четвертував нападків її. Перша «Січ» зруйнувала, а впривати козачий корінь рішив Пугачоф II...

Ал то ще не все. Є в нас на Кубані три свячених шаблі. На одній із них, яку вивезла з України... не могу відкрити того, що є тайною... На шаблі цій напис: «За Україну хоробро боровшомуся славному лицареві від Гетьмана всього славного Війська Запорозького Богдана Хмельницького». Один головатий козак, що через діда свого доступ до свяченої шаблі мав, одного разу розказав мені таке: «Друзяко! Ось ти козак та й стояти б тобі на перехрестях доріг і направляти заблунаних наших братів. А їх заблукало страх скільки. Міліони! Будеш ти вміти слово цупко за зубами тримати, то скажу тобі одну тайну». Я тут же заприсягся, і він сказав мені про шаблю. «Знаєш — каже — шабля ця триста літ охороняє нас від загуби. Її посвячено в присутности найбільшого проводиря, що сім військ у сім день

кожної сторони на землях у своїм пасмі впливу, приділеному їм договором в Рязі. Зробивши ось так українське питання внутрішньою справою Варшави та Москви, отже — і зліквідувавши його міжнародне значіння, а рівночасно здушуючи змагання до незалежности українського народу на землях обидвох держав, ішло про те, щоб закріпити дотеперішній стан відносин на Сході Європи, що був вигідний і для Польщі і для Москви. Є загально знаний, зрештою досить необережно висказаний, вислів Голуфка, що зі всіх Росій, найбільше приємлива для Польщі є більшовицька Росія, що иншими словами означає, що Польща є заінтересована не тільки в удержанні мирних відносин з нею, але й в найдовтій її існуванні.

Таку політику заступає послідовно до нинішнього дня з одного боку Польща, зрештою вивши з будяких «походів на Київ» та «границь із 1772. р.» та здушуючи в себе внутрі незалежницький український рух всякими способами, від проєктів «регіоналізму» починаючи та на тюрмах і «паціфікаціях» кінчаючи. З другого боку — переводять її більшовики, зліквідувавши самостійність КПЗУ й підпорядкувавши її «Комуністичній Партії Польщі», а в себе, в середині, винищуючи українство від «колективізації» почавши, а на Соловках і підвалах чека скінчивши. Якраз логічним продовженням тої політики є недавні пересправи польсько-більшовицькі на тему пакту про неагресію, який мавби на меті на довгий час, як не «на віки вічні», закріпити теперішній стан на Сході Європи. Що така політика є скрайно небезпечною для Української Нації, не треба підкреслювати.

Уже на посаді начальника Східного відділу Голуфко зустрічається з українською проблемою в Польщі. Та пильніше заходився він коло неї по останніх виборах до сейму, коли став віцепрезидентом урядового клубу ББ та головою сеймової групи клубу, займаючи, крім того, становище заступника голови польського Інституту для справ

розбив і Україну, мов дівчину, у вільний степ вивів. І доки шабля ця в руках козачих, доти Україна жива. Доти слід її глибокий і незгладний. І хай бухнуть наші вороги. Хай висилують нас по цілому світі. Де стане наша нога, там слід свій залишила Україна. Чорний такий слід, пекучий. Українці заселили цілий схід, цілу країну схода сонця. Буде — каже — ще час, що непролазні відвічні ліси розступляться, бо пройде туди наша нога й випече там свій слід. І сполучимо ми своїми чорними слідами двоє морів — Чорне і Біле... У нас відростають довгі, довгі пальці, що оклямають смертельним потиском і зачавлять. І трісне, роздмуханий, розбубнявлений труп — російська імперія — а вільна козака пісня заклеоче по горбах Колхиди, по хребті Уралу, понесе її буревій на північний бігун і розтопить на ньому віковічні леди наш палкий дух... Ій-Богу! — вигукнув я, — мені подобається твоя казка. «Це — каже — не казка. Так буде! Вже почався великий вилів нашого моря, бо натиснули на нього вітри півночі. Вже заливаємо ми схід. Отой бронзовий Атилла, що вгруз на нашій площі, вирвав не племя козаче, а тільки вирвав із серця нозака отого боввана, якому колись «вірою і правдою служити» присягнувся. Україна нас иliche... З під кавказьких гір ми чуем міцний її голос. Буде ще буря. Затям — каже — оцей мій говір».

— І я затямив його. І я зробився охоронником свяченої шаблі. Круг неї купчилися козаки.

національних меншостей. Справа в тому, що у зв'язку з саботажною, пацифікаційною, а потім протестною акцією, українська проблема в Польщі, набрала проти бажання Польщі та всупереч лінії польської політики, бороненої й Голуфком, міжнародного розголосу. Несподівано для поляків справа стала не тільки предметом зісленої пропаганди, але й предметом правничих розслідувань міжнародних установ (Комітету Трьох, Ліги Націй, Конгресу нац. меншостей, Конгресів прихильників Тов. Ліги Націй, тощо). І ось тут Голуфко мав сповнити велике завдання: зіпхати українське питання з міжнародного форуму і надати йому знов внутрішньо польський характер, знищити взагалі його політичний характер, обмежуючи його навіть не до культурної автономії, а до регіоналізму, побутовщини. Завдання і справді велике, навіть і тоді, коли б вдалося перевести хочби малу його частину, от, напр. зняти з міжнародного поля надзвичайно неприємну для Польщі справу «пацифікації», та тим самим зробити на довгий час українську справу на міжнароднім полі неактуальною. Ось якого завдання піднявся Голуфко. Знані є в тій справі статті самого Голуфка, та не від речі буде зачитувати виняток із такої характеристики, поданої польською газетою «Narzęd»: «Уважано його (Голуфка) за спеціаліста в питаннях національних меншин. І так напр. перед останніми сеймовими виборами вів він переговори з жидами на те щоб вони голосували на Б.Б. Найважливішим його ділом були переговори з українськими політиками, щоб їх прихилити до вицощання з Женеві скарг на знану пацифікацію».

Тактика переведення вище наміченого завдання була наступна: з одного боку — крім безпосередніх заходів польських чинників (амбасади, міністерство закорд. справ, преса, тощо), що мали на цілі паралізувати українські заходи на міжнароднім полі, взято до помічі польонофільський табір УНР, який дезавував справу Західніх Земель

Але прочули історію про нашу шаблю. Забаслося їм знищити її. Але не так то знищити. Забрали мене, на моє місце Другий став, десять стало. Мене рік по льохах г'ПУ чавили, а вичавили дулю з підлявкою для бабці комунізму. Зате Соловон я відвідав. Відвідав я нескондими, дикі глуші, куди ще не ступала людська нога. Відвідав бездонні багна-тундри, заостенілі від подиху півночі.

— І ось тут я почув одну легенду, яку знає кожний, що туди поїде. А попадають туди десятки й сотки тисяч: вся сіль України, все, що круте, дуже, непоборне вигнано туди. Легенда ця голосить, що раз у мурах Кремля, останній володар російської імперії Сталін видав баль, на якому помічники того тирана намагалися виголосити найоригінальніший тост. І от останній встав найбільший кат усіх віків Дзержинські і промовив: «Я шю за те, щоб у глуху пустелю, в тайги, тундри, багна й північні леди внести машину, електрику, збудувати оселі й міста, та щоб зроблено це тими, що боялися півночі, що не знали північного холоду, а які знали в житті одні насолоди й розкоші. Всю контрреволюційну буржуазію в тайги, в тундри, в Біле море! Урра!» А другого дня виряджено на північ цілу ескадру літаків, що кружляли над замерзлими багнами, над північними лісами та ледами. А за рік відкрито повні «буржуазії» з півдня, яка має ту дівичу природу загнущати машинами. І посунула та «буржуазія», знищена, обшарпана, гнана прокльонами і прикладами. Посунула

а з другого боку — внутрі Польщі, крім паралізування українського руху при помічі поліції, війська, судів і взагалі цілого адміністративного апарату, роблено все можливе, щоб бити українців українськими руками, подібно, як це вдалося зробити на зовнішнім полі (уенерівці). Заохочені недавнім умілим тиском польської тактики, який покінчився компромітуванням осудженням саботажної акції управами українських легальних партій, підготовлювано другий тяг, що мав на меті — щоб українські скарги в Женеві відкликати «Українська Парляментарна Репрезентація». В тій цілі видвигнуто як принаду — угоду.

Неширість, хитрість і фальш підходу Голуфка ствердили, вже по смерті Голуфка, деякі польські часописи, що не тільки не дбали обережності, але й забули пословицю «pro mortuis nihil nisi bene» (яро померших говорім лише добре). Так напр. «Nowy Dziennik» з 4. IX. б. р. писав: «Спосіб його (Голуфка) підходу не був ані дуже відповідний, ані цілковито зрілий. Звідси, з т. зв. недостатчі певного політичного досвіду, взялося це, що не раз не йшов він так цілковито простою лінією. А ця лінія часто так заломлювалася, що трудно було збагнути, де кінчиться звичайна мудрість, а зачинається хитрість». Знов визначний польський політик Тугут на сторінках «Robotnika» пише: «Виступати з пропозицією угоди на другий день по «пацифікації» було, здається, невчасним помислом, коли зміряється до справжньої та щирої угоди».

Заходи, що ними кермував сам Голуфко (угода, вицощання скарг), були так невміло й невдало зроблені, що не тільки не помогли, але навпаки скомпромітували Польщу в очах закордону. А разом викликали рішучий протест українських мас в краю і за кордоном проти «Української Парляментарної Репрезентації» яка цішовши на гачок «угодовщини», могла б звівечити всі дотеперішні здобутки зовнішньо-політичної акції.

Але ця невдача не завершила Голуфка з раз

десятьма тисяч. І пізнав я в тій «буржуазії» твердомязих, сухорлявих, запечених вічним сонцем України дядьків із Полтавщини, Херсонщини, Катеринославщини, Подділя, Волині, Київщини та всіх закутків, де лиш живе цей «буржуй». Гнали їх тисячами щодня. Гнали і топили в глибоких снігах. І почав наш «буржуй», якому від народження не сходило з долоні тверді, мов підшва, мозолі, боротьбу з медведем, лютим морозом, непроходимим муrom лісу. І гинув там... Безліч білої козачої кости валяється по нетрях півночі, але народу не маліє. Нові десятки тисяч вливаються в багна та праліси. Залишили вони по собі «чорний слід». Вічна легенда! Каторжна боротьба і безперервно ростучі довгі пальці нашого народу. Бронзовий Пуґачоф вгрузає і вгрузає в землю. І коли вгрузне весь, здіймемо з його чола зубчате колесо, вложимо трибок і сполучимо нашу машину з Великою Машиною, що так щиро фабрикує отих мозолястих, темних «буржуїв», якими заселяв Дзержинські сувору північ. І почнеться рух...»

Велетень свінчив своє оповідання. Местники були звичковілі й німі.

А в той час на взлісі, жорстокої барви захід жакотів у далечині, ніби там, де за обрієм творилася нечувана пожежа.

обраної дороги. Бачучи, що з одного боку провідники УНДО дуже прислухуються до привабливих угодницьких підшептів поляків, а з другого боку — угодницькі заходи ширять деморалізацію й колотнечу в українським суспільно-політичним житті, Голуфко постановляє не відступати від тактики — через угодовщину до наміченої мети. Вістки про різні «чорні кави», реферати на «приватних помешканнях», «приватні розмови» між поляками і українцями, тайні переговори, тощо, кружляли від уха до уха, пошепки, приправлені до того сплетнями, а від часу до часу попадали на сторінки преси. Що мали вони своє позитивне значіння для поляків, свідчить хочби той факт, що їх вплив відко навіть на постановках таких установ, як Ліга Народів, яка устами Комітету Трьох, у травні, при розгляді українських петицій, вказала на потребу безпосередніх переговорів обидвох зацікавлених сторін (польської й української); подібну постанову виніс Конгрес Тов. прихильників Ліги Націй у Брюселю.

Безперечно, було б наївним думати, що Ліга Націй чи хтось инший міг би постановити щось таке, що змінювало б у корні положення українського народу на Західній Україні. Зате в даному випадку важним є те, що всі ті балачки про «угоду» мали на цілі перед чужинцями з одного боку — закрити фактичний стан екстермінаційної, безощадної винищуючої політики Польщі на Західній Україні, а з другого боку — мали дати чужинцям ілюзії, що і справді українську справу в Польщі можна розв'язати як внутрішньо-польську справу шляхом «угоди», якої ніби бамає український нарід та до якої зміряє та хоче її реалізувати Польша. Тоді, як не двлячися на зобов'язання міжнародного характеру Польщі супроти українців, дотеперішнє панування Польщі на українських землях — це безперервне ламання тих зобов'язань, а й більше того, дотання всіх прав гарантованих польськими законами, та дотання людських прав, панування варварства й розбещених інстинктів. Якраз усі ті балачки про «угоду» мали замишати очі чужинців та заспокоїти світову опінію, занепокоєну подіями на Західніх Землях.

Та далеко гірше значіння «угодовщини» на внутрішнім полі. Це блахман, фальш, цошивання в дурні, що має на меті приспати чуйність українських мас, розбити їх єдність, компромітувати їхніх провідників, а ширенням неоправданих ілюзій щодо направи положення народу нашого під Польщею, зробити його невідпорним, а проте придатним на найдикіші експерименти, щоб знищити нас культурно, економічно та політично.

Правдиве обличчя «угодовщини» та її «носія» Т. Голуфка дуже необережно, вже по смерті Голуфка, відкрило санаційне «Słowo Polskie», якого співробітником був Голуфко, в статті п. з «Програма, яка буде виконана» (ч. з 5. X. 1931.): «Цілком фальшивим є твердження будьто би Голуфко прямував до т. зв. угоди з українцями, як політичною категорією. Бл. п. Голуфко був безоглядно проти якихнебудь автономістичних думок, звідки вони не виходилиб. Мало того. Він був також проти творення денсбудь у Сх. Галичині українського університету. Бо слушно вважав, що при теперішньому стані річей, коли проблема, що нас болить, вічно ще виступає, як політична категорія — давати українському населенню якунебудь автономію чи університет, це тільки утретувати й ще збільшувати цю політичну категорію, а тим самим сепаратизм, себто, внеможливити реалізацію виховавчої програми».

«На дорозі до поєднання конечного, бо подиктованого історичними і природними умовами, висував бл. п. Голуфко у програмі, що має виховувати нового громадянина, льогічно й послідовно ясні й конче потрібні засоби: одно має бути Товариство Школи Людової польсько-руське, однакові права й обов'язки, накладані на поляка і на русина: один має бути польсько-руським кооперативним рух, який точно підлягає державній контролі, помножує й утретувало добробут усіх громадян: одні мають бути організації фізичного виховання, нарешті — одна й та сама, що й у цілій державі, має обов'язувати у Сх. Галичині самоуправа. Автім ті самі погляди висловив сам Голуфко публично на рефераті для Б. Б. — ків у Львові в червні.

Отже як бачимо «угодовщина» з польського боку, це — маскований солодкими словами її «носія» Голуфка — похід «na zniszczenie Rusi». Отже, між політикою відвертого походу проти українців а угодовщиною на ділі ніякої різниці нема: те саме нищення шкільництва й культурних установ, такий самий визиск економічний, така сама колонізація, така сама польонізація, такі самі релігійні переслідування, такий самий утиск кооперації, таке саме недопускання українців до державних установ, таке саме переносення українців до корінної Польщі, а спровадження польських зайдів на нашу, такі самі арешти, процеси, тюрми, такі самі побой і тортури, такий самий утиск на всіх ділянках нашого життя. Але є різниця в формі: угодовщина, ведучи на ділі ту саму політику екстермінації, засліплює нас і ослаблює. Її маємо дякувати, що маємо на нашій народній тілі такого смердючого боляка, як волинська хруніда, такого рака, як уенерівщина і такого чирака, як замаскована, невловима, галицька угодовська шатія: їх наслідком є такий розгардіяш та деморалізація, яка оде тепер панує на наших землях.

А про ті наші землі носій тої «угодовщини» Т. Голуфко так висловився в статті в «Слові Польським» (друкованій вже по його смерті): «Не дається заперечити, що вживання українською молоддю у Сх. Галичині таких злочинних засобів політичної боротьби, як вбивство, напади, підпали, подиктоване умовами ідеологічної природи, яка впливає з бажання звільнити край згід «польської окупації». Одначе, ціла біда в тому, що окупації нема. Не можна балакати про окупацію в краю, що від 600 років зв'язаний із польською культурою й державою, який, коли не понав у татарське ярмо, а відтак не став московською провінцією, то виключно завдяки кривавим оборонним змаганням цілого польського народу. І не може сьогодні бути мови про окупацію в краю, де «окупанти» становлять 50 відсотків населення, складеного з усіх верств, починаючи від селянства, а кінчаючи на містах, де промисл, торгівля, фахові знання переважно в руках польського населення».

Ось так говорить «великий приятель українського народу» та «носій ідеї польсько-українського порозуміння» Т. Голуфко, що — як повідомляє польська преса — «до останніх днів вів переговори з українськими політиками у справі «угоди».

***

У кожній війні — революція є таном війною — не ходить лише про рішучість і здатність, але таном і про добре обдуманний плян відносно зорганізованія усіх сил та про єдиний провід.

Т. Масарик.

Поляки про вбивство Тадея Голуфна.

«Słowo» в Вільні, пише: «Марно було б в годині, коли це пишемо, отже, дві години по страшнім вбивстві, дошукуватися хто, що, чому. Справники не викриті — доносить депеша — вбили віцепрезидента клубу ББ, Тадея Голуфна. Хто були ті справники — большевики, українці німецької орієнтації, люде, що чинили з мотивів особистої пімсти, соціялісти? Даремне роздумування над тим питанням не стримає глибокого жалю, не улегшить, нічого нам не допоможе. Яка втрата! Яка ж велика, величезна, яка ж невідплатна втрата!

«Czas» у Кракові з 1. IX. 1931. пише: «Бл. п. Тадей Голуфко, визначний діяч з табору ББВР, соймовий посол і віцепрезидент соймового клубу того таки бльоку, впав жертвою скритовбивства, про мотиви якого не тяжко догадатися. Від року провадив він із рамени уряду угоду анцію між полянами а русинами (!), а в останніх днях віддавався їй дуже запопадливо» «Публична опінія згоджується в тому, що рукою вбивників покермувала терористична партія українська (УВО), на чолі якої стоїть «полковник» Коновалець, що перебуває в Берліні. Та сама група зорганізувала минулого року саботажі, підпали та вбивства енергійно приборкувані польським урядом». «Обставини його смерті цілковито пригадують смерть бл. п. Андрія Потоцького, незабутнього намісника Галичини, який віддав життя тому, що заміряв до польсько-руської згоди». «Навчені тим досвідом, два українські злочинці — за тим все промовляє — забили й тепер нинішнього пропагатора польсько-руської згоди».

«Kurjer Warszawski» пише: «З його (Голуфка) головної ініціативи ведено від довшого часу розмови на тему «порозуміння» з українцями. Надзвичайно далеко посунена компромісовість бл. п. президента Голуфки в відношенні до українців (!) давала для його старань великі шанси реалізації. Тому його смерть під теперішню хвилю має незвичайний вислів. Скритовбивство в Трускавці вдарило з цілою премидитацією в людину, що мала символізувати польсько-української згоди».

«Kurjer Poranny» пише: «Є майже зовсім певним, що вбивство має політичне підліжжя та що Голуфко впав од руки тих, для добра яких працював, бажанучи погодити польськуну рацію стану з культурними й національними аспіраціями польських громадян української народности. Все здається вказує на факт нової, нечуваної у своїй загрозі провокації, що має на меті закламутити польсько-українські відносини в переддень сесії Ліги Націй. Стріли, віддані в Трускавці, були призначені для ужитку в Женеві».

«Polonia». «Нема найменшого сумніву, що останній замах виконала боївка «Української Військової Організації», яка працює тайно в Сх. Галичині. Найбільш найправдоподібніше, що ініціаторам замаху йшло про викликання сильного враміння на публичній опінії в добі сесії Ради і асамблеї Ліги Націй, де мають розглядати справу т. зв. пацифікації Сх. Галичини. Правдоподібно рахують вони також на те, що евентуальні одвітні кроки у звязку з поповненням злочиним дадуть українцям нові аргументи для скарг. У кожнім разі зі смертю пос. Голуфна справа польсько-української угоди

значно утруднена, як що не зовсім похована на довший час».

«Dzień Polski» пише: «Українські злочини допустилися вчинку, що може мати глибокий вплив на розвиток національних відносин у Сх. Галичині, тим більше, що за жерву своїх злочинних інстинктів вибрали одиницю, яка цілою душею й серцем працювала в напрямі створення мирного співжиття польсько-руського».

«Express Poranny» пише: «Отже ціла його діяльність на публичнім полі від ряду літ не мала більш бажаної мети, як **осягнути згоду й мирне співжиття з русинською (!) людністю Польська державна ідея, з якою він ішов до тої людности, була ідеєю рівних прав і рівних обовязків супроти спільн. і Річіпосполитої**».

«Kurjer Czerwonny» з 31. VIII. 1931. р. пише: «Чого ж ще більше треба, щоби поставити на ноги всіх, що покликани до оборони безпеки Річіпосполитої? По таких численних актах саботажу на східню частину краю,—по збройних нападах і рабунках,—по багатьох систематично переведених актах терору,—по стількох злочинах—Чого ж ще більше треба, щоби викликати гнів та силу польської держави?». «Злочин поповнено з такою премедитацією, після так подрібно обдуманого пляну, що нема найменшого сумніву—що це ще одно злочинне діло організації розшалілої гайдомаччини. На протязі серпня доконано нападу на банк, потім у білий день нападу в Трускавці, у хвилі, коли тисячі мешканців переходило майже побіч місця нападу, кілька днів пізніше вбито поліційного агента в Бориславі. Слідство в тих усіх випадках ще незакінчене в цілості, однак ствердило в випадку нападу на почту без сумніву участь українських боєвиків зпід знаку УВО. Факт огидного вбивства, поповненого на особі бл. п. Голуфка в повні сезони, в численно замешкалім пенсіоні укр. С. Василіянок, помимо того, що по останніх нападах зміцнено поліційну охорону у Трускавці та нафтовій частині, мусить доказувати, що існує там якась глибоко законспірована організація боєво-переворотова, що одержує інструкції ззовні та що продовжує безсумнівню методи боївки УВО».

«Kurjer Polski» пише: Всі дані та дотеперішнє слідство переконують нас у тому, що єдиним мотивом злочину було бажання непочитальної маніфестації націоналістично-української. Де шукати провідної нитки того шаленого кроку? На разі рисуються дві гіпотези: знана нам добре акція терористична ОУН або також комуністичних груп».

«Słowo» віленське пише: «В останнім періоді життя бл. п. пос. Голуфка можна було уважати його за **найантивнішого та найгарячішого представника великодержавної польської думки. Знаменито розумів «креси», подібно знаменито розумів проблеми польської міжнародної політики. Під тим оглядом довго його ніхто не заступить**».

«Kurjer Wileński» пише: «Бл. п. Голуфко був одним з найвірніших, найбільш довірених жовнірів Йосифа Пілсудського». «Від варстату публичної праці відірвали його руки нікчемних злочинців, відданого та заслуженого працівника, що в очах багатьох мав сповнити завдання, що мали сягати далеко у глибину про-

блеми згідливого співжиття та співпраці з Польщею народів «побратимчих».

Президія ББВР пише: «Всі поляки вказують на те, що грозою переймаюче вбивство має характер терористичного політичного акту. Померлий трагічно в силі віку бл. п. Т. Голуфко був одним із найвірніших жовнірів Команданта Пілсудського. Передусім віддавався Голуфко проблемам національних меншин у Польщі, працюючи консеквентно з польським народом у згоді з інтересом польської держави».

Дрогобицький староста Порембальські видав відозву, де написано: «Останні злочини на терені тутешнього повіту, що їх роблять незнані злочинці, а які припечатано огидним, скритовбивством на особі бл. п. посла Голуфка, порушили до глибини опінію всіх верств суспільности».

Львівський воевода Ружнецкі рівнож видав відозву, де написано: «Публична опінія є потрясена фактом скритовбивства, доконаного на особі посла бл. п. Тадея Голуфка, в якій ціла суспільність слухно бачила носія ідеї згоди та співпраці всіх громадян Річіпосполитої польської».

«Express Poranny» у статті «Над домовиною мученика» пише: «Чи ж ті скритовбивчі кулі, що його повалили, мають бути останньою, виключною та єдиною формою, в якій українське населення відповідає на руку, протягнену до згоди? Чи понад божевільним хижим bestialізмом не піднесеться голос людськості, культури, сумління і світла? Чи ж мученицька кров бл. п. Тадея Голуфки, вдаряючи криком грози в небеса, не порушить серця кайнів?»

«Kurjer Poranny» у статті «З димом пожеж» пише: «Розперезані чужі агентури заприсяглися не дозволити Польщі на внутрішню консолідацію, щоб стала вона великодержавою, під ліберальною опікою якої жилиб у повній згоді та свободі славянські народи, звязані спільними цілями, ідеалами та інтересами з Польщею. Дано до рук несвідомих смолюскипи, щоби пускати з димом пожеж добробут країни; дано в руки стилет, щоби вбивати, а рівночасно плекати тезу, що в Польщі нема спокою».

«Czas» з 1. IX б. р. пише: «Навчені тим досвідом, два українські злочинці—за тим все промовляє—вбили й тепер нинішнього пропагатора польсько-руської згоди. Допустилися тим способом не тільки кримінального злочину. Допустилися політичного злочину, що мусить пімститися як найбільш шкідливо на обидвох народах. Польський нарід у всіх його шарах огортає правдива гроза. Наслідків того неможливо наразі передбачити, але безсумнівним є, що вони не полегшать дороги порозуміння».

«Naprząd» пише: «Урядова його (Голуфки) діяльність полягала на веденні т. зв. переговорів. Вів він дипломатичні переговори з балтійськими державами, але без якогонебудь наявного результату. Заразом подібним способом брав участь і в внутрішній політиці. І тут також вів переговори. Уважано його за спеціаліста в питаннях національних меншин. І так, напр., перед останніми соймовими виборами вів він переговори з жидами на те, щоби голосували на ББ. Був він завжди схильний до переговорів, менша з тим а ким, на якій підставі та з якою метою. Най-

важнішим його ділом були переговори з українськими політиками, щоби їх нахилити до вицфанія з Женеви снарг на знану «пацифікацію». Переговори ті не увінчалися успіхом. Коли буде правдивим, що вбили того українські терористи, бо досі нема щодо його ніяких доказів, а тільки здогади, то не улягає найменшому сумнівові, що це вплине відемно на долю української скарги в Союзі Народів».

«Nowy Dziennik» з 4. IX. б. р. пише: «Це був молодий політик, що рвався до чинів, до добрих чинів, хоч спосіб його підходу не був ані дуже відповідний ані цілковито зрілий. Звідси так би мовити, з недостатчі повного політичного досвіду, повстало те, що **нераз ішов він не дуже простою лінією. А ця лінія часто так заломлювалася, що трудно було збагнути, де кінчалася звичайна мудрість, а починалася хитрість**».

«Robotnik» оголошує статтю С. Тулуца, який пише: «Але Голуфка не вбили звичайні бандити. Коли вірити дотеперішнім поголоскам та коли при пошуках виконавців іти дорогою вилучування тих, що на основі всякої правдоподібности, не могли допуститися злочину, залишається припущення, яке повторюють усі уста, що Голуфка вбила якась українська терористична організація». А далі: «**Виступати з пропозицією угоди на другий день по «пацифікації» було, здається, невчасним помислом, коли змірено до справжньої та щирої угоди. В українським народі спомини ще аж надто свіжі, надто болючі**».

«Czas» з 2. IX. б. р. у статті п. з. «По вбивстві» пише: «Подібний характер специфічного трагізму двох смертельних замалів, яких жертвою впав колись намісник Потоцькі, а тепер Голуфко, не улягає найменшому сумнівові. Вбито обидвох, щоби перетяти нитки угоди, що навязувалася між польським і українським суспільством, вбито обидвох, як найчільніших представників угодного напрямку».

«Naprząd» з 2. IX. б. р. у статті п. з. «Чи друга пацифікація?» пише: «Вбивство неб. Т. Голуфка, що його доконали українські боєвики, як це з цілою рішучістю подає преса, викликало, річ зрештою зрозумілу, в польській суспільности: відрух обурення й грози. Природньо, що пересадою є, як це робить «Час», порівнювати вбивство неб. Голуфка з убивством намісника Галичини Анджея Потоцького, що його доконав Січинський. Це вбивство доконане, як це судово стверджено, радикальним українцем, було наслідком хибної політики пок. Потоцького, який робив угоду з москофілами, ігноруючи цілковито велику більшість української суспільности, репрезентованої тоді курсом Олесницького-Левицького, званої українською національною демократією. Чижиби, що малоб впливати з порівняння «Часу», і пок. Голуфко робив угоду з чинниками споміж українців до того непокликаними, з українцями т. зв. удержавними в роді тих, що вважають за можливе голосувати й сидіти в ББ? Хіба ні—на те пок. Голуфко знав занадто добре історію петлюріяди і — на меншу скалю — історію одного греко-катола, священника, який при виборах 1922 р. з ласки тодішнього уряду проф. Новака, утворив «польсько-український» клуб з 3 чи 4 послів».

«Wiek Nowy» пише: «Хто цим разом винуватий? Польська опінія виразно вказує на підполний українські організації, хоча виконавців покищо не зловлено. Трагізм моменту поглиблює тут саме відсутність одиниць, або груп, відповідальних перед правом, які, хочаючися, підштовхують поляків і українців в обійми ненависти. Ясна відповідальність винуватців приносить завсіди пільгу, а розгублення серед темряви—веде завсіди до пошуканок вини й до закидів, не завжди засаднених».

«Gazeta Polska» пише: «Хто знає, чи не був він **одиноким санаційним політиком, до якого багато українців мали справді довіря**».

«Gazeta Poranna» з 1. IX. б. р.: «І нехай тут ніхто не твердить, що виконавцями були кілька осібних зоаламучених шалом. Іх вчинок був **льоґічний**. Впливав із тих самих засад, із яких повстало стільки політичних убивств, виконаних за останні десятиліття на терені Сх. Галичини, з яких повстала терористично-саботажна акція: не допустити за ніяку ціну, **щоби між поляками а українцями запанував спокій**, підпалювати запаленим смолоскипом кожний міст співжиття, що його твориться; вбивати чільних робітників, відстрашувати інших і підсичувати вогонь ненависти».

«Dzieln Polski» пише: «Українські злочинці жертвою своїх злочинних інстинктів вибрали одиницю, яка цілою душею й серцем працювала над створенням мирного польсько-руського співжиття».

«Dziennik Ludowy» пише: «Вбивства доконали українські елементи, які саботажем і терором ведуть на нашому терені визвольну боротьбу».

«Gazeta Polska» з 1. IX. б. р. у статті п. з. «Бл. п. Тадей Голуфко» пише: «Злочин! Наші часи не знають злочину рівно страшного, рівно жахливого, рівно незрозумілого. Бо коли в кожному вчинку людської руки, отже й у злочині, є якась льогіка, якась причина й якась ціль, то даремно наш розум нама-

гавсяб **найти ціль, яка казала би двом злочинцям посягнути на життя Тадея Голуфко**. Все, що під цим оглядом може творити наша уява, яно згодом, не заспокоює почуття льогіки й сенсу».

«Czas» пише: «Також на закордонному терені цей злочин викличе голосний відгук. Він не може бути прихильним для української справи. Закордонний світ прийме з найвищим обуренням вістку, що головного пронагатора польсько-«руської» згоди, ідеаліста-політика з найшляхетнішими тенденціями и медіатора між двома племенами, вбито саме за те, що він любив «руські» наїд, як любив свій власний та в іх рівноправности вбачав самоту, конечно розвязку проблеми іх співжиття на спільній землі».

«Słowo Polskie» з 5. IX. 1931. у статті п. з. «Програма, яка буде виконана», пише: «Бл. п. Голуфко був безоглядно ворожий до **якихнебудь автономістичних думок**, звідки вони не виходилиб. Мало того. Він був також і **ворогом творення денебудь у Сх. Галичині українського університету**. Во слушно вважав, що при теперішньому стані річей, коли проблема, яка нас болить, вічно ще виступає як політична категорія, — давати рускому населенню якунебудь автономію чи університет, це тільки утревалувати й ще збільшувати ту політичну категорію, а тим самим сепаратизм, отже — **внеможливлувати реалізацію виховавчої програми**». «На дорозі до поєднання конечного, бо подиктованого історичними і природними умовами, висував бл. п. Голуфко у програмі, що мала виховувати нового громадянина, льогічно й послідовно ясні й кочче потрібні засоби: **одно має бути Т-во Школи Людової — польсько-руське, однакові права й обовязки, накладані на поляка і русина; один має бути польсько-руський кооперативний рух, який має точно підлягати державній контролі, помножувати й утревалувати добробут усіх громадян; одні мають бути організації фізичного виховання, врешті — одна й та сама, що й у цілій державі, має обовязувати в «Малопольсцє» самоуправа».**

Х р о н і к а.

Судові розправи. 29. IX. 1931. в **Бережанах** перед судом присяглих стануло 10 людей з Конох і Ценева, обвинувачених в приналежності до УВО, кольпортажі «Сурми» та підпали польського кольоніста. Засуджено І. Атаманчука на 7 років тюрми, М. Барана на 5 р., М. Микитюка, Корнецького та В. Процика по 2 р. Д. Білоуса на 3 р., В. Сеніка і Ф. Назара по 10 місяців вязниці.

— 8. X. б. р. в **Самборі** відбувся наглий суд над М. Солтишаком, котлярем з Губич, біля Борислава, 28 літ, обвинуваченим в перетинанні телеграфічних дротів біля Борислава 12. IX. б. р. На підставі § 587 засуджено обвинуваченого на досмертну вязницю.

— 10. X. б. р. в **Чорткові** перед судом присягнули о. М. Твахнюк, парох Джурина, його брат А. Твахнюк, Ст. Олеськіє, О. Тарнавський, М. Росткович, В. Карачко, М. Горячий та О. Білінський, обвинувачені в приналежності до УВО. Засуджено А. Твахнюка та Тарнавського по 1½ року тюрми, С. Олеськова на 1 р. тюрми. Інших звільнено.

— 12. X. б. р. у **Львові** перед судом присягнули; 1. І. Джиджора, дяк, 2. О. Гув, сту-

дент, 3. Г. Максимшин, 4. І. Миськів, абс. фільдос., 5. І. Колодницький, 6. Я. Сена, гром. секретар, 7. В. Гірняк, 8. Ст. Бокало прив. служб. і 9. О. Пришляк, обвинувачені в приналежності до УВО та участі в саботажній акції. Засуджено Джиджору та Гука по 12 років тюрми, І. Миськова на 3 р., Максимшинна і Пришляка по 1½ р. тюрми. Інших звільнено.

— **Окружний суд в Рівні** (Волян) засудив О. Твердохлібівну та М. Грибівського, обвинувачених в приналежності до УВО та участі в саботажах в здолбунівському повіті, по 8 міс. тюрми.

— В початку жовтня відбувся в **Чорткові** суд над Миколою Гутом зі Слобідки, коло Сидорова, пов. Гусятин, увязненого під замітом підпадів на фільварках ще в р. 1921. — Обвинуваченого засуджено на 10 р. тюрми.

— 29. X. у **Варшаві** перед найвищим судом відбулася касаційна розправа проти вироку львівського суду з червня б. р., яким засуджено Б. Процишина на 8 років тюрми а Б. Гевка на 4 роки за приналежність до УВО та саботажі. Найвищий суд зніс присуд щодо Процишина, а відносно Гевка

то зніс присуд відносно підпаду, зате затвердив присуд щодо головної зради.

— 19. X. у **Львові**, перед судом прис. почалася розправа проти 1. Б. Кравціва, студ., 2. О. Проппшина, студ., 3. Ж. Проппшина, студ., 4. П. Матійшівна, кооператора, 5. В. Чуловського, токара, 6. Б. Кордюка, студ., 7. З. Пеленського, редактора, 8. Ю. Козакевичівної, студ., 9. Б. З. Книша, студ., 10. М. Макемюка, 11. Д. Вирети, кооператора, 12. В. Качмарського, студ., та 13. В. Антрусика, студ. Веім їм закладається § 58, при чому першим сімом приналежність до ОУН, другим сімом приналежність до УВО, участь в експропріації під Бібркою, кольпортажу «Сурми», переховування вибухових матеріалів, заборонених друків та укривання людей. Розправа ще не скінчена і розписана на 6 тижнів.

Справа одного вбивства. 18. VII. б. р. застрілено через вікно Г. Маліцького, громадського касера в Мостах Великих. Поліція заарештувала тоті І. Германа, О. Голованського та І. Балка як підозрілих в тім вбивстві, при чому повела слідство в напрямі політичного вбивства, доконаного через УВО. 10. X. б. р. всіх заарештованих випущено на волю.

Справа вбивства Голуфка. Слідство в справі вбивства Голуфка не поспівалося вперед. Обіцяний комікат про вислідження і зловлення справників не появився до нині. Деяких людей, із численних заарештованих як підозрілих у тім вбивстві, випущено на волю.

Попав транспорт «Сурми». В половпні жовтня б. р. попало в руки станіславської поліції 800 прим. нового числа «Сурми» та листочок. У звязку з тим заарештовано О. Бучковську, Я. Стежницького, Ст. Ропка та ще кількох людей. Якраз перед пів роком «Народня Воля» в Америці в статті б. московського прокуратора С. Шелухина кинула нікчемний заклад, що «Сурму» видає злп. транспортує польська поліція, бо дося... ще не зловлено ні одного транспорту «Сурми». Має отже тепер чим тіптитися «Народня Воля» wraz з Шелухиним та зчерги... півяти, які то незаря та невдачники є члени УВО wraz із своєю Командою, коли цілі транспорти «Сурми» попадають в руки ляпської поліції. На великий випадок легше спідти за великим океаном, де не сягає рука польської поліції, та раз викидати комусь невдачі та знову кидати очернювання у випадку влачі, ніж перетранспортувати не то 800, але хочби 8 прим. «Сурми» в одній місцевості до другої у польським поліційнім режимі.

Нищать могили. 7. X. б. р. ляпські варвари вкисдали бомбою у возтх могилу «Українських Січових Стрільців» у Вісєк, пов. Підгайпі. Це черговий випадок у довгом ланцюху подібних польських варварств. Та знаменним є тут те, що деякі ляпські газети подали, що пел... українці висадили у возтх польську могилу: інші польські часописи знов подали, що в могилі УСС був склал муніції УВО і пів муніція сама вибухла!

Панахида в пам'ять Ю. Головінського. Перковпий хор з Бібрки вибрався 30. IX. с. р., отже в річницю вбивства Краєвого Команданта УВО ютя Ю. Головінського до перкви в Глібовичах Великих (де й поховано його) та відспівав панахиду. Польська поліція оточила перкву та заарештувала 8 осіб. Крім того в Бібріці перевела ряд ревізій в помешканнях українців, що брали участь в панахиді.

Новий в'язничний регулямін. Новий в'язничний регулямін в Польщі, яким — як це подавали ми

в мип. числі — зрівняно права політичних в'язнів з кримінальними, увійшов у життя з днем 1. X. 1931.

Здемасювання провокатора. Польським провакатором є Юрко Дудко, надніпрянець, років 21-23, блондин, кучеряве волосся, не високого росту. Є він сином письменника Федіра Дудка, що раніше співпрацював в Літ. Наук. Віснику, а недавно перейшов до большевицьких «Нових Шляхів» у Львові. Юрко Дудко працював до 1928. р. в «Просвіті» у Львові, звідки за підозріння пипігунства в користь большевиків викинено його. Був він знакомий з большевицьким конзулем Лапчинським у Львові. Потім провакував він і комуністів і націоналістів. В pp. 1928-30 розїжджав по Волині, де ніби пролавав книжки а одночасово закладав (лише з метою провокації!) боївки націоналістичні та комуністичні. В р. 1929. просидів місяць в тюрмі в Рівні на те, щоб спровокувати Семенюка та 16 людей, що й досі сидять у в'язниці. Останній його полвиг був у Варшаві, де перебував довпий час. На підставі його провактивного, брехливого доносів поліція варшавська заарештувала 5. X. б. р. О. Чемерняського, С. Курдубівну, Т. Сиротенка, А. Длугопольського (його приятеля та не менш темного типа, ніж він) та Стовпюка, польнофіла, урядника ІКЮ. Тому, що донос був дуже невдалий а заарештовані отверто казали, чия не робота та навіть полади при слідстві число агентської легітимації Дудка. — поліція випустила всіх заарештованих по переведеній конфронтації між заарештованими а Дудком, в часі якої заарештовані кинули в вічі обвинувачення в провакаторстві Дудкові: при конфронтації зрештою всі вони мали нагоду і утвердити своє дотеперішнє переконання про Дудка, бо бачили власноручно підписане зобовязання Дудка, що він буде доносити поліції все, що діється між українськими студентами, за що діставав місячно 200 злп.

Ті, що бажають волі Рідному Краєві...

На **Боевий Фонд УВО** зложили в доларях: **Збірковий Комітет, Кридон** — 527.— дол., на що зложилсь по 25 дол.: А. Воробець: по 19 дол.: Т-во «Дніпро», Критор: по 11 дол.: В. Мартинович, Я. Бабня, В. Сарчук, З. Драган, Г. Кохан і К. Федейко: по 10 дол.: А. Марко, М. Магве, П. Бузікевич, П. Шилюк, В. Павлюк, Г. Павлик, В. Харко і п-я А. Ропко: по 6 дол.: П. Крисак, А. Чекніта, В. Сливка, Й. Барановський і І. П. Маріяш: по 5 дол.: М. Крисак, А. Козак, Т. Калішак, П. Кулик, Д. Костюк, С. Федейко, М. Шилюк, І. Паробок, П. Гриць, К. Пшебило, В. Н. Харко, Г. Харко, І. Харко, П. Харко, П. Романюк, В. Голота, П. Горбай, С. Жеребетький, А. Лешипуя, І. Юр. І. Антонюк (з представлення «Невольник» в школі в Угрюнов), П. І. Воробець, Ю. Воробець, І. Волошин, Т. Ваврюк, І. Ваврюк, Т. Мазурок, С. Бак, Б. Бадюцький, Н. Сенкусь, Д. Саганський і П. Саганський: по 4 дол.: Й. Дзядик, Н. Ригорський, М. Гарах, по 3 дол.: А. Цибіньський, С. Марчук і В. Пархола: по 2,50 дол.: Й. Харко: по 2 дол.: В. Воробець, Г. Матвійшівна, А. Мельник, А. Бак, М. Бузуркович, П. Сорока, М. Сорока, П. Кулик, Я. Кулак, Ф. Квятковський, Л. Федоркевич, І. Приступа, А. Приступа, І. Пархола, П. Пархола, П. Панасюк, М. Чекніта, П. Чабан, І. Грєва, А. Пісепський, Н. Гарах, С. Гнатюк, П. Тваринський, М. Лаворчук і Ф. Барановський; по 1 дол.: Е. Вав-

ринюк, П. Васюта, М. Буклашук, М. Білик, В. Бадюцький, П. Бондарчук, Ф. Бавуляк, І. Богун, С. Буй, В. Бабійчук, Г. Біловус, Е. Барчук, М. Барчук, М. Барабаш, В. Сорока, П. Семенчук, Т. Сидор, І. Санчук, М. Дзвунковський, Й. Кохан, М. Коза, Я. Корпан, М. Козакевич, М. Кокотинь, М. Кузміньський, В. Колодій, С. Коваль, А. Команлант, М. Шевчук, П. Шило, П. Шулган, Й. Швидкий, Б. Прихитко, М. Пранч, П. Хома, М. Рошко, Ф. Романиця, В. Равчик, Ф. Равлик, П. Цьона, П. Цюник, П. Цюра, Г. Гапах, М. Голошевський, І. Гайдукевич, В. Гуднюк, Н. Гунчак, Г. Жеребенький, Р. Жеребенький, Д. Новосад, Ф. Новіцький, С. Неміш, М. Ковальковський, В. Левчук, Б. Ласюк, А. Юзвяк, І. Олійник, Г. Адамус, М. Істяк і В. Заячківський: по 1,50 дол.: Л. Штокалко і Е. Штокалко: по 0,50 дол.: М. Матвійшин, І. Буклашук, С. Савка, Д. Підвербецький, В. І. Харко, Ч. Габічук і В. Заячківська, М. Кривенкий—1 дол. Тов. «Кобзар», Форт Редж — 6,26 дол. П. Осепський — 1 дол. Гуртон УСГ, Судбури — 2,90 дол. Тополя — 3,00 дол. Вишня — 3 дол. Г. Якимів — 1 дол. Гуртон УСГ, Судбури з протестаційного віча — 119,20 дол. В. С., Судбури — 2 дол. А. Бабюк, Брандон — 1 дол.

На Політичних Вязнів зложили в доларах (Виказ УСГ — Кан.): Гуртон УСГ — Торонто з листопадового свята — 68,93; Юрій Ріжок Сидней — 15.—; о. М. Н. збірка на Могилах — 3,80; збірка в Січі — 8,65; збірка на Ольга — 40,40; і збірка в Розбури — 10,70; С. Кристалович, збірка в Сенди Лейн — 22,65; І. Кулій, Вівнінг — 0,25; О. Рагінський, збірка в чит. «Просвіта» в Оукбурн — 16,73; И. Семенців, збірка в Смут Рок Фолс — 26.—, на що зложились по 2.— дол.: Ю. Наказний; по 1 дол.: Й. Семенців, С. Штокало, П. Желіско, І. Яремівич, І. Ткачик, Г. Демчук, І. Крутківич, Н. Михайлинка, І. Микитюк, П. Вариль, М. Баранюк, Р. Кручковський, Н. Слободян, Н. Кравчук, Н. Каміньський, П. Дубас, Ф. Дубас, В. Вітошинський, С. Робоконь, Л. Лашук, А. Панчук, С. Болубаш і Н. Кіт; по 0,50 дол.: І. Гикавий і П. Конюх. Український Народний Дім, Мусдмо — 5.—; Український Народний Дім, Наравель Стейшен — 10,80; Г. Ющишин, Ледвин, збірка — 6.—; о. Д. Сенета, збірка в православній церкві — 8,65, на що зложились по 1 дол.: Н. Доменко і Т. Козак; по 0,50 дол.: Й. Гладкий, В. Сеншин, І. Самець, М. Дейгонос, М. Якимішин, П. Ковалишин, Н. Петришин і Ф. Ковалишин; по 0,40 дол.: М. Гуपालюк; по 0,25 дол.: В. Гропа, В. Давидшин, С. Бондарчук, Я. Овчар, І. Недільський, Д. Ковальчук і Л. Причак; по 0,20 дол.: А. Різак; по 0,10 дол.: І. Семчук і А. Савчук; по 5 центів: Д. Бусович і І. Бусович. Школа ім. М. Шашківича, Вінніпег, збірка — 12.—; Д. Ткачук — 1.—; Н. Романюк: а) збірка на протестаційному вічу у Веґр. — 22,30. б) збірка в Мусідора — 2,45 в) збірка в Радвей — 17.—; С. Сенків — 1.—; А. Заплітний, Белліс збірка на листопадовому святі — 2.—; С. Пелешон, Крейтонмайн, збірка — 4,40. 3 листопадового свята в Судбури — 20.—

На політичних вязнів зложили в Л. (ЧСР) у коронах чеських: Т. 100, К. 100, П. 50, Х. 50, Ш. 50, Т. 20, П. 20, Т. 20, М. 20, Л. 20, Ф. 10, Н. 10, Я. 10, С. 10, П. 10, Н. 10, П. 5, З. 5, В. 5, К. 5, Ш. 2, Л. 2, Б. 2, З. 2, І. 2, Г. 2, П. 5, разом 547.— Кч.— У. 100, Авто 30, НН 48,80,

Н. 10, Ш. 5, П. 5, Т. 5, Т. 5, К. 10, А. 5, Я. 5. Разом 228.— Кч.

Усім жертводавцям складаємо на цьому місці нашу подяку.

Команда
Української Військової
Організації.

Лист із Америки.

Пасейн, Н. Дж.

Як по других місцевостях в Америці, так й в Пасайку є одиниці, яким дорога доля Рідного Краю і які помагають рідним Братам в теперішній їх визвольній боротьбі за краю будучність, за волю та державу на рідній Землі. На протязі одного лише року вислали ці одиниці в Пасайку на визвольну боротьбу 269 доларів. Цим хйба найкраще виказують свідомі наші пасайські Українці свою прихильність до УВО за її отверту боротьбу з нашими відвічними ворогами. Ми, пасайські Українці, твердо віримо, що наша визвольна боротьба в краю скінчиться нашою остаточною побідою та що ворог-наїздник зникне з нашої землі. Тому заявляємо отут отверто, що так довго будемо підирати наших Братів-Боевиків в Ріднім Краю, доки не повстане наша вільна Українська Держава.

Тому, хай жие наша Українська Військова Організація та її Провід. Най жие Українська Самостійна і Соборна Держава.

Член відділу ОДВУ, Пасайн.

Книжки про польську „пацифікацію“:

- 1) „На вічну ганьбу Польщі“, Видання „Проводу Українських Націоналістів“. Прага, стор. 152, 39 знімок.
- 2) „Polish atrocities in Ukraine“ by Emil Reyduk. Накладом „Обєднання Українських Організацій в Америці“. New-York, стр. 512.
- 3) „La plus sombre Pologne le rempart de la barbarie contre l'Europe“. Lausanne, стр. 28.
- 4) „Ukraine — the Sorest Spot of Europe“ by Wasył Swystun. Winnipeg, стр. 68, знімок 8.
- 5) „Poland and Ukraine, the Danger Spot of Europe“. Видання „Ukrainian Bureau“. London, стр. 74.
- 6) „Polish Atrocities in the West Ukraine“ by W. J. Kushnir. Vienna, стр. 72.
- 7) „Le Pogrom des Ukrainiens en Pologne“. Прага. Видання „Центрального Виконавчого Комітету Представників Укр. Організацій“. стр. 24. 8 знімок.
- 8) „Ausrottung der Ukrainer in Polen“. Praha, Вид. „Центр. Комітету“.
- 9) „Pogrom proti Ukrajincom v Polsku“. Praha. Вид. Центр. Комітету“.
- 10) „Extirpation of Ukrainians in Poland“. Praha. Вид. „Центр. Комітету“.

Видає пропагандивний Відділ Української Військової Організації.
Редагує Редакційна Колегія.

Передавайте в рук до рук, а хата до хати:

Ховайте „СУРМУ“ перед ворогами, бо це нелегальний орган.

Ціну 20 сот.
Проситься скласти краю[ни] „Політичних Вязнів“

СУРМА

Орган
Української Військової Організації.

ч. 12—51

ГРУДЕНЬ.

1931

Борня.

Як ти слабкий, то ти поляжеш,
Ніхто не пожаліє...
Життя—борня безпереривна —
Чуй — буревій шаліє.
Стали твій ум — збирай всі сили,
Гартуй у собі волю;
Не гнися смирно у житті,
Як що кохаєш волю.
Раби мовчать—кайдани носять,
Безслідно умірають,
Як той човен — сліду по собі
Вони не полишають.
Вільні — не гнуть нікчемно спини,
Валять гранітні скали, —
Вони борню свою ніколи
В житті ще не програли.
Будуй на ново із основи
І вір у добре діло —
Не як діди — гляди вперед
Застрашено й несміло.
Дивися, як сильні, відважно
І будь на поготові —
— Обняти волю, з нею злитися
В пожарі та у крові...

Іван дожидає.

(У річницю ляцької «пацифікації»)

Іх полишили три війни, що за чергою перегнали через цей тихий колись край.
Холодне залізо. Це «Манліжери», «Мосси-ни», «Бертіери», «Максими» й інші.
Іх ухопила в свої цупкі обійми земля й держить, аж до слухного часу,
І вони, залізні, зголоднілі гадюки, дожидають цього слухного часу. Дожидають поживи.

Попереду йшли тривожні ночі.
Раз у раз з вечера будили роді крайнебо заграви пожеж. То тут, то там, довкруги Крайдолів, горіло десь панське майно.
Прочумалася десь глибоко захована думка: Невже... невже...

Заграви говорили...
Аж прийшли вони. Ненависні заволоки зі

Заходу. Ускочили до Крайдолів тічкою скажених вовків.

Захлипаючися від пересердя й злоби, кинулися вони на безборонних:
— Де зброя?! Де прилади до підпалів?!...
— визвірювалися до Крайдолів
Питали поличниками.
Але розворушена загравами пожеж думка не встала вже заховатися.
— Шукайте — відпекувалися Крайдоли.
Заволоки розбіглися.
— Стривайте прокляті палії. Ми вже вам дамо Україну—ревли й кинулися катувати.
Застогнали по токах крайдолівські господарі під ціпами лютих заволоків. Заплакали Крайдільські господині під крісовими прикладами. Заломили руки Крайдільчане, дивлячись як нівечили—руйнували їхню кєрвалюцю клятї заволоки.

Не встигли Крайдоли = трохи згодом, як не стало лютого ворога—гарзд роздивитися по руїні, коли це заволоки вдруге наскочили.

І знову стогін Крайдоліз летів у поле й там еднався зі стогонами, що линули зі всіх боків...

В Івана вони були двічі.

Коли вони прийшли вперше, то здавалося, що це несподіване горе неначе заголомшило його. Від хвили, коли перший полицник заволоки кинув Іваном об стіну, цей цілковито скидався на непритомного. Байдуже, мовчазно він дивився на те, як вони рубали долівку й пороли постіль. Його не вибили з цього незвичайного спокою ні чергові побої, ні плач дітей, ні зойки напастованої жінки. Він байдуже дивився навіть на те, як заволоки висипали збіжжя на подвір'я й змішавши його з мукою, поливали нафтою й гноївкою.

Щойно тоді, коли вони забралися геть, він неначе прочунався.

Повалився на скриню й кулаками втискав у вічі сльози, яких у нього не бачив ніхто й не мав бачити.

А як вони вдруге прийшли до нього, то цим разом він уже нічого не бачив і не чув, бо заволоки гарзд подбали тоді, щоби він і справді став непритомним.

Його ж зразу таки повели (разом із іншими) до катівні, а звідгіль уже він не вийшов, дарма що декілька разів відливали.

Його винесли зімлілого.

Та не з таких Іван і був, щоби так швидко та податися.

Через два тижня Іванове залізне здоровля поставило його на ноги. Він порався саме з

Васильком біля зруйнованої долівки, коли це до хати вбігла, вертаючи від сусідки, налякана Іваниха.

— Вони завтра мають знову прийти, — звістила не своїм голосом.

Іван потупив очі в жінку.

— Знову. — Промимрив.

Жінка хлипала.

— Знову — заговорив Іван удруге й підвівся. На вустах заграла в нього чудна посмішка.

— Василю — кликнув на сина й подався на двір.

— Візьми лопату. — Додав за дверима.

— Ось тут копай! — сказав Іван до Василя, хоч цей і без батькових указівок зупинився чогось у належному місці.

Через декілька хвиль держав Іван у руках щедро наоливленого Моссіна.

Вайлувати, неначе заспана гадюка давило залізо Іванову долоню.

У клуні при ревній допомозі Василька, Іван дбайливо вичистив кріса.

— Ладуеться ось так — повчав згодом Василька.

— Я вмю — бундючно запевнив цей.

Іваниха тільки руками сплеснула, як побачила, що чоловік ховає кріса до постелі.

Що робиш, божевільний? — крикнула зі страху.

Іван посміхнувся.

— А ти чого... — заспокоював її — Адже вони за ним приходили. Оце й для них його наготовив.

— Завтра — додав по хвилі й знову лукаво посміхнувся.

Вони втретє не приходили до Крайдолів. Проте їх чекали.

І чекають.

Іван зі своїм голодним Моссіном. І інші..

Що говорив той дядько?

(З циклу «Местники»).

Цілих п'ять років пройшли для местників у якомусь напруженні. Ввесь час рухались—зпочатку на схід, а опісля повернули назад і через села Колівка, Стави та Дунаїв пройшли глибоко на захід, залишивши за собою кордон большевицько-польський багато кілометрів позаду. Йшли полями, горами лісами. Зправа хвилювалась Кремянецька височина. Зліва далеко в синяві виблискувала золочена баня Почаївської лаври. Спереду великим масивом, подібна на сталевий шолом, лежала серед ріяного пляху, гора Божа. Вдвох долини, забросана й порвана, виблискуючи сріблом, квапилася пвидче досягти Дніпра—Іква. Попереду в далечині — Збарж, Берестечко. Землю цю козаці жоні колось топтати. Грізний Хмель, піднявши цілу Україну, рухнув її на злочинного ляха. Ці дороги багато—багато можуть розповісти, як гнулись вони під тяжкими ступами козацьких полків, як носили вона на собі Богуна, Нечая та Перебийноса. Ніколи не забути їм їх буревійних герців.

Омелько, що весь час був на чатах, і завжди йшов попереду, залишивши далеко за собою решту, зайшов на поле. Там косив дядько.

— Доброго здоров'я, дяцьку! Бог поміг!

— Спаси бог.

— А що це перед нами за село?

Дядько перестав косити: збиває дотонею на потилицю кашкета, обтирає піт з чола і мантичкою розмахує...

— Село християнське...

— Знаю, що не житівське. Зветься як?

— Берега. Та що з цього, що Береги. Нічого там нема.

— Як то нема?

— Та так. Покопирсане... Може маєте папірка?

Омелько дає «папірка». Дядько крутить товстючу цигарку і оповідає, як то війна їх село «покопирсала». Щанець одан. На вік рови лишаться. Земляки в «блудажах» поробили і живемо що тобі паццюки.

— А осадники в вас як?...

— Того. Досить твєї наволочі. Що ми з ними маємо, один тільки Бог знає... Зброю мають, людей підстрілюють, дівчат поганяють. Дожалися, хохера б його ясна забрала.

— А «посторунок» у вас є?

— Хм... Ще б ні. Аж сім бугаїв плекають у ньому. Сплять, жрут, та дядькам морди лущать. Ось на днях. Приходить до мого кума: «Запшенгай, поездеми! Куди «поездеми»? У час, каже, наша

Шляхом провокації.

Не дається заперечити, що найганебнішою зброєю влади, зокрема поліції, проти підпольної організації є—провокація.

Провокація може йти двома шляхами:

1. Або влада зискує різними способами (погрозами, обіцянками, тощо) членів революційної організації, або вводить до тої організації людей, що вже стоять на службі поліції. В однім і другім випадку ті люди провокатори мають подавати владі відомості про діяльність організації (членський склад, розподіл функцій, пляни діяльності, внутрішні відносини, тощо), а рівнож причинюватися до того, щоб давати владі привід увязнювати зраджених ними членів організації (мова про судовий доказ їх вини).

2. Другий шлях провокації такий: про дотичну організацію та її активніших членів, зокрема про проводирів, поширюють різного роду наклепи; напр. що вони крадуть організаційні гроші, що марнотратно живуть, несумлінно використовують рядових членів, не вмюють вести організацію та спричинюють їй невдачі та нещастя, тощо; часто густо вдають та розповсюджують підозріння, що той чи инший (зрештою безганний та активний) член організації є провокатором і служать поліції або ж що ціла організація аж роїться від провокаторів, що в ній повна анархія й безголова, тощо. Усі ті наклепи мають метою скомпромітувати організацію в очах широких кол власного громадянства й тим відібрати їй підставу для дальшого розвитку (направив нових членів, фондів та взагалі підтримка), а рівнож розкласти організацію з середини. На такий шлях провокації стає влада здебільша тоді, коли немає йти першим шляхом, отже, коли не має провокаторів в середині організації або коли ті провокатори не мають великої ваги в організації; в останнім випадку їх уживають для ширення наклепів між різним членством, викликування чвар, внутрішніх заколотів, тощо, а зрештою ведеться нагуп іззовні, зпоза організації.

Не треба доводити, що провокація це страшна зброя в руках поліції та що організаціям із великим трудношам доводитися боротися з обидвома родами провокації: а тимто й не диво, що організація безжалю розправляється з провокаторами.

Але з другого боку треба зауважити, що провокація це—обосічна зброя, що скорше чи пізніше вдарить і того, хто її вживає. Найліпше це видно з прикладу царської Росії, яка систему провокації довела просто до місцевства та дала найбільшого провокатора всіх віків — Азефа. Саме розкриття афери Азефа й розкрило всю гниль тої системи: з одного боку — провокатор Азеф що зраджує організацію, — із другого — шеф поліції Рачковський, що разом із Азефом організує атентати, жертвою яких падають, між иншим, міністер внутр. справ Плеве, а трохи згодом царів стрий — великий князь Сергій; шеф департаменту поліції Лопухін за розкриття афери Азефа йде на каторгу, а премер міністрів Столипин, що заходився був коло розсліду афери Азефа гине з руки не кого иншого, як провокатора, поліційного агента Боброва. Цих кількох імен вистачить, щоб засувати собі, до якої верхівки дійшла й яких форм прибрала система провокації; але наведемо цілком не вичерпує цілої азефовщини, яка має на сумлінню сотки вишпих жертв, яка породила котері, інтриги й сваволю внутрі державної адміністрації, яка здеморалізувала державний апарат та підточила саму державу. Причина цього проста: влада, раз звязавши себе з провокатором, стала від нього залежною, погуг а йому, а це згодом привело до витворення своєрідної спілки з обопільною порукою, що переслідувала свої власні інтереси; так, напр. міністер Плеве та великий князь Сергій були не вигідні для шефа поліції, й той їх усунув собі з дороги з допомогою Азефа.

Азефовщина зовсім не вичерпує цілої системи провокації царської Росії. Не диво, що царизм разом із тою системою, що розжерла його організм,

черга є... «Пся крив ск... сину... кабане...» Лясь, лясь! Та у морду та в ухо... Збив кума й шабан. А зовсім даремно, бо не йому треба було їхати: не йому була черга. І слова не скажеш, а морда вже трищить. Повія якась у селі за вчительку. По ночах у школі бурдель; як собаки навколо вються і командант і всяка погань. А рано дітей калічить та знущається над нашим говором. До людини слова по людськи не промовить, все по «польському» та «по польському». Як собаки гавкають... щоб їм каменем те «попольському» лягло у череві! А коли на баль який чи куди на кохання треба, то командант пожене поліція і давай підводу. А все наш брат відбувайся. Тут праці, а ти все кидай і лярву якусь на гульню вези. А ні, то скадичать тебе так, що й рідна дитина не впізнає... Вигоріли б усі до тла..

— То, кажете, осадників у вас...

— Тьма...—перебиває дядько. Все, все забрали. По чотирнацять гектарів поля такого чортяки дістали що наш мужик казпється від задропів. Чому конечне лях? Чому не я? Та ж поле се наше! Наше! Орав його як ще отаким цуценям (рукою показав) був. У пана служив, коні за плугом поганяв. Спотикається, сторчака не раз даси, піт із тебе цюрком... Охо, пополпвали ми тим проклятцп, потом оту земляську, а ляхина, отак з

гармаларма, бозна відки поналазила, й на тобі! Покраляли грунт, понадіяли. Грошиськів люцпері дістали. Ліса на будову. А ти в землю лізь. Була війна, розтормосила нас до останньої соломки. Ізпани ми чорти знають де, цілою Россею, на Дону були. Повернули. Зобачив чисте поле... Тьху! Коли б то принаймі чисте... А то яма на ямі. І от по ямах отих і до ниньки живемо, а лях у палящих жире. А я кажу: коли життя така чортота, то на що вона? Грїб чи життя — все одно. Один чорт! А до того податки які. Корова що тобі сплювок продаси, а чобота за неї не зробиш. На якого диявола війну оту терпіли? Нашо царя любили? Нашо вірно, мов пси, всім служили, а нам зате шиню загнули та в ярмо заклали? Бее!

— Ну... а як би отак та Україну?... Га? — п сміливо почав Омелько. Своє так... Може б того..

Україна... Україна... Хм... Дайте сьогодні пекло те й в пекло з Польщі піду. Україна! — і дядько махнув рукою. А по хвилі додав: Покп, вона прийде, розчавлять... Розчавлять і мовреньке висохне... Не стане нас. Загавкають нас отим «попольському».

— Ну... а... того... Ну, а як би отак знаєте... Це в вашому селі Демид Гикавий поживає?...

— Еє,—заметушився зненацька дядько й прикро зиркнув на Омелька. — Мені ніколи... Треба

гінець-вінців завалився. Нині та сама система розпрас й нащадків царизму — большевиків, що разом із владою, перебрали її адміністративний апарат та його систему.

Слідом за Росією система провокації набірає прав громадянства й у Польщі Пілсудського, та підмінює польський державний організм. Такі факти, як вбивство ген. Загурського з наказу Пілсудського провокатором, що засів у ППС, як берестейський процес із всіма подробицями та тисячі фактів щоденного життя, що довели до того, що нині самі поляки бояться своєї тіні, бо їм ввижається на кожному кроці провокатор, — проречисто це кажуть.

Як жеж у такому випадку є з УВО, що має до діла якраз із тою підміненою провокацією, Польщезь? Придивимось ближче до тої справи.

Всім добре відомо, що польська поліція зправила пропонує заарештованим українцям, що їх вона запідозрює в приналежності до УВО, вступати до неї на зрадницьку службу конфідентів-провокаторів. Також відомо, що УВО вбила вже кількох провокаторів. Рівнож всім відомі зізнання польських поліційних функціонерів, зокрема на останніх процесах, про внутрішні справи УВО чи про поодиноких обвинувачених; зізнання ті викликували різні чутки й погослки, бо поліційні службовці постійно твердили, що їхні інформації є «конфіденціальними» та походять із «внутрішнього вивяду» (отже—від конфідентів—провокаторів). Знані є й експертизи «знавця від справ УВО» Івахова, який із лантуха засипує всіх інформаціями про ідеологію, тактику, статуті, регуляміни, плани, реферати, тощо УВО й ОУН; публіка в саді та ті, що читають звіти з процесів, просто з дива не можуть вийти, яким то способом «він усе так добре знає». До того — револьверові вістки польської преси, які супроводжують масові арешти по кожному чині УВО, мовляв—«уже зловлено справника», «УВО вже зліквідована», «штаб УВО попав до рук поліції» й т. д. — дають сторонній людині причину сум-

ніватися, чи маємо тут до діла тільки зі справістю поліції, а чи не з роботою провокаторів насамперед. В кінці додаймо ще й факт убивства одного провокатора в біжучім році та рівночасно безвідповідальні виступи деяких таки наших «патріотів», з яких одні нинішном поширювали погослки про провокаторство визначніших членів УВО, а інші навіть прилюдно закинули, що УВО це є «нова азефовщина». Не диво що все вище сказане може дати підставу не поінформованій сторонній людині підозрівати, що в УВО провокатор на провокаторі сидить і провокатором поганяє.

Чи воно так є й на правду?

Воно правда, що майже всім заарештованим членам УВО пропонують провокаторську діяльність. Правда також, що були провокатори й в УВО, як правда й те, що грали вони дуже незначну роль, а до того їх своєчасно усунуто. Безперечно, можна сумніватися в тому, чи їх усіх усунуто, так само як можна сумніватися в тому, чи взагалі можна охоронити себе від тої дрібної гідоти, якій не місце в самій УВО й у її оточенні, зокрема в легальних українських товариствах, до яких кожний вільно може вступити, але в яких (через необережність людей!) не одно можна довідатися й про справи УВО. Але рівночасно можна з певністю твердити, що й досі не було, й тепер нема провокатора, що мавби якийсь відповідальний пост в УВО. Доказів на те є подостатком. Бо коли б такий провокатор був, то передусім не лишлася б й по нині невідкритою ціла низка дотеперішніх чинів УВО, як, напр., вдалий напад на головну пошту у Львові, револьверовий напад на мексиків у Ставропігії, вбивство Собінського (дарма, що засуджено невинних Атаманчука й Вербицького! вбивство провокатора Гука, напад на листаря у Львові (підчас якого загинув Лкбович), ціла минулорічна саботажна акція, підчас якої не попався ні один справник, а шойно по укінченні її попалися порівнююче невелике число людей через власну необережність та ин.

А ревеліції Івахова? — запитає хтось. На це

можна відповісти так, як одповів підчас одної з останніх розправ у Львові редактор одного українського часопису за океаном, одному львовянинові, який по зізнаннях Івахова, вхопився з розпуки за голову, мовляв, «таж він усе знає! В УВО напевно сидять провокатори!» «Колиб ви, пане, так читали всі видання українських підпольних організацій, колиб ви так студіювали всі процеси політичні й колиб ви взагалі старалися пізнати всі ті справи, як це старається Івахів, то ви б не менше від нього знали; все це річі, про які пише організація у своїх виданнях й до яких не треба «внутрішнього вивяду». Коли ж скаже він щось поза тим (а скаже цього не багато), то це або його логічні висновки або більше чи менше вдачі припущення, або просто брехня, або така «тайна», що про неї всі горобці давно співають». А що ж тоді всі ті «конфіденціальні відомості» та внутрішні вивяди», про які безперестанку балакають агенти, комісарі та про які пише преса? Не є це провокація? Безперечно, це провокація. Але провокація—польська!

Ось тут і приходимо до суті справи. Якраз тому, що ляцька поліція без огляду на всі свої клопоты, не змогла не тільки розкласти УВО провокацією з середини, а навіть не могла зискати хочби одного провокатора зпоміж проводу УВО чи взагалі зпоміж членів її з відповідальними функціями, — то вона вступила на шлях провокації ззовні. І на це є доволі прикладів.

Візьмим кілька маркантних випадків. Так, напр., атентат на польського конзуля в Празі, що мав місце перед кількома роками, був польською провокацією, а виконано його з тим наміром, щоб мати причину до виступу перед урядом ЧСР проти українських політичних емігрантів, що найшли собі захист у Чехії. Подібного рода атентат мав місце в Берліні на одного польського журналіста, «Ілюстрованого Курера Подзенного Геллера» в першій випадку негайне дementі УВО, в другім нездарність вчинку уратувала справу. Польську провокацію при атентаті в Празі ствердив недавно, на

підставі урядових матеріалів, польський посол Ліберман, один із обвинувачених у берестейському процесі.

А ось другий приклад: щоб ратувати себе від компромітації наслідком безвипадкового, кількामісячного слідства в справі вбивства Собінського, поліція конструє фальшивий акт обвинувачення проти цілком невинних Атаманчука й Вербицького, зискує гріними ріжних темних осібняків, що складають фальшиві зізнання, до того сама поліція подає неправдиві рапорти та зізнання, й ціла імпреза кінчиться засудом двох невинних людей, початкого на смерть, потім на довголітню тюрму,

Або ще инший клясичний приклад: поліція, підозрюючи якусь особу, що вона є краєвим командантом УВО, пускає через своїх людей вістку («на вухо»), що дана особа є провокатором, на службі польської поліції, при чому ріжними інсинуаціями намагається доказати це підозріння. Таке було вже й з двома краєвими командантами УВО (один з них був бл. п. Головінський!).

Це поодинокі випадки провокації, що з часом переходять у систему. Напр., підкидання «Сурми», крісів, вибухових матеріалів, тощо, на те, щоб перевести арешт невинних осіб, стало повсякденним явищем. То знову на судових розправах, у пресі й т. д. безперервно підноситься, що УВО є на службі большевиків або німців, щоб тим способом дискредитувати організацію в очах українського громадянства доказами можуть служити підроблені листи, ріжні видумані історії, тощо. Або нарешті, те що тепер стало модним: наслідком необережності чи нещасливого збігу обставин попадає член УВО до тюрми; маючи оправдане підозріння, але не можучи нічого довідатися від заарештованого, поліція вживає страшних тортур тяжко вимагати, щоб такий член (як це було напр. з Дацишним, увязненим за напад на амбулянс під Бібркою), жадливо тортурований, без перерви протягом цілого місяця, не заломився; отже, він признається до вини, пояснює справу

косити... Так ото й до вечера можна пробазікати...

І дядько кинув цигарку та взявся за косу. Омелько зрозумів його. Не тікав. Дядько зробив пару кроків, спинився.

— Та йдіть собі чоловіче божий. Демида я не знаю...

Та ви не будьте зайцем. Сам я... Чули ви про местників?

— Та. Кажуть, що з «півнем червоним» по селах вештаються. Жандарі так просто дуріють. Не знаю... Маєтки польські та осадників вогнем виникають.

— Ну так чого?! Сказали ж ви, що життя наша ні до чого. Якого ж біса?! Не шпиг я. Хочу бачити Демида. Діло до нього.

Дядько подивився на Омелька. Погляд був довгий, лукавий. Не вірить. А що ж як сатана яку ябеду підслала та випитує... Але Омелько не скидався на ябеду. Дядько відгадав душу Омелька...

— Ех, каже, було-не-було. Чи добрий ви чоловік чи кепський — не знаю. Я кажу те, що серце й розум говорить. Вірте мені чи не вірте. Хочете, беріть мене й женіть, замикайте. Хочете, продавайте мене мов Юда. Юд сьогодні в нас, що то годі піску морського. Але це все перед бурєю. Я все кажу, але про Демида ні слова: не продам на розп'ятті, местник він. Висидів по тюрмах, вийшов і знов за зброю... Ви тут казали... а що

коли б? А то, а се... знаю нащо бете. Готовий! Коли вже битись, то битись. Або вони, або ми. У них там гармати, гази, а в нас коси... Але я так гадаю, що коли хтось щось хоче, то й гармати не спинять. А за Демида ви не розпитуйте. Нема його тутка. Втік, і невідомо куди. Йому, знаєте, матір перед місяцем померла. З горя, бди, пережуху. Не витримала стара, дивлячись як карали не раз на її очах ляцькі посіпаки сина. І померла, царство їй небесне... А Демида тоді саме жандарі шукали. Бувало тижнями з засідки не виходили. Сидять і сидять у кущах, коло хати. А хата його коло гаю. Докучить одним сидіти, инші прийдуть. А Демида все те бачив. Шустрий він і оно в нього метке. Як померла стара, то жандарі навмисне відійшли геть. Але Демида не в тім битий. Не пішов глянути на матір, хоча, кажуть, недалеко хати цілу ніч крутився. А рано як світ дванадцять кінних прибули й оточили хату... Сполохали людей, і все. Не знайшли Демида. Коли поховали, то два жандарі (це вже старий Юлько, церковний сторож оповідав) переодягнулися за старі баби й капиці коло могили. Думали—прийде. Витримав. Не прийшов. Характер у нього, бачте. А матір свою, що правда то правда... любив. Такого сана рідко. Батька він уже давно не мав, ще як матросом служив, то помер; прийшов і не застав. Мати й

він, хата, господарство. Так і жили двоє. Мусів бідачесько перетерпіти...

— Одного разу, оповідають... Це вже коли мати померла. Поліцаї лазили, лазили й дали спокій. Думали — передався десь у друге село. День, два, тиждень, другий. Не приходять. Демида все це бачив, бо слідував за всім, он як... Нарешті порішив залізти до хати. Докучило, бачте, повіряться по чужих влугнях та стрихах. Першу ніч у себе на горнищі перекапів. Яке там вже мабуть було спання. Але нічого. Переспав, розказує сам і сміється... Сміх у нього, знаєте, такий якийсь... Оповідає і сміється. Очі сміються. Його катували не раз, а він собі так, ніби то він з фризирні вискочав. Так ото каже «переспав». Цілу ніч не зморгнув очей. Одначе нічо... Каже, й на другу ніч нічого... І так щось тиждень пролетів. Істи в нього не було чого. Любила його молодичі. Так носили часом, але то докучило. Встав одного ранку. Е, каже, борошно. А щоб то не спекти хліба? Давай. Аж чує... цок, цок... говір на дворі. Зиркнув у вікно. Ляхи! Ціла банда. Кинувся. Метнувся сюди, туди. Ну куди його? З вікна не вискочить, підстрілять. А вони же навколо. Ах, сучиного сина! Що робити? Демида на піч. Ляхи тільки в двері, а він з печі як вересне: «бомба!» І за макітру, що стояла з мукою, та шпаях нею

у ляха. Ляхи оторопіли з несподіванки. Один осліп від муки, а другий кинувся на втьоки. А Демида метнувся стрімголов і в двері та на затилку. А лях, що стояв на затилку, якраз кинувся бігти на гвалт до тих, що стояли перед передніми вікнами. Думав, що той напав на них. А молодець Демида! Йй—бо молодець! Розум. А впаде він до їх рук—амінь! Задушили б! Правда, міцна він і дужа людина. Але перед польською катівнею хто встоїть? Хто є, може чи буде кращим, ніж поляк, катом? Колінь наших на палю садовили. Читали наші хлопці, що Павлюка (отаман такий був) у мідяному казані живого засмажили. А Острияницю (це також хлопці читали) ...Жили витягали. Паси шкіри дерли на плечах. А потім четвертували... Га? Що ви думаете?

— Так от... А Демида, значить — почав був Омелько.

— Ага — перебив дядько, ніби боячись, що не встигне договорити. Я вам ще не доказав. Отже втік він тоді... Ха-ха-ха! Уявіть. Шестеро псюр гналося за ним і всіх отак навколо пальця обмотав. Але був ще з ним не такий випадок. Це вже опео—на днях! Ну й реготалися-жми. Застукали знов вони таки Демида. Знов таки в хаті, рано, як варив... Не мав уже чим боронитися, так вилив ляхові на голову горшок окропу. Але на цей раз

тощо. На розправі поліція не може признатися до тортур; рівнож не може надто похитуватися на вимушені нею зізнання. Бо обвинувачений відкидає їх на суді; а все ж поліція вбиває одним стрілом двох зійців: одні справи приписує зізнанням обвинуваченого, а другі — «внутрішньому виявленню»; крім того, додає до всього ще й явні брехні чи припущення, а то й фантазії; хто їй може заперечити, коли вона все закриває «урядовою тайною»? А наслідком маємо; що друге слово є — «внутрішній вияв», «довірчість», «конфіденціальні відомості». «урядова тайна — з одного боку, — і капітні себе з роздуки за готову українських слухачів процесу та паніка між українським громадянством — з другого боку.

А паніка не булаб, колиб кожний не то вже докладно перестудював перебіг дотичної судової справи, (напр., чому заарештовано людяну, коли, кого увязнено з нею, чи біте її, що зізнали вони в поліції, суді на розправі, тощо), що не дає ніяких доказів роботи прокатора, — але колиб боїм зашпав себе; чи зріджувала поліція відомості та нагикувалаб, а то й показувалаб організації патьцем на прокатора, колиб направду мала ті відомості від прокатора?! Чи говориваб поліція так багато про той великий «внутрішній вияв», колиб його і справді мала? Чи не вгопталаб його через свою балакучість? бо й організація не спідалаб тоді зі скляними руками та й прокатори не бажалиб працювати, коли поліція показує на них пальцем? Чи потрібні булиб тортури в'язнів, фальшиві свідки, засуди невинних людей, претовгі

розшукування й слідство при невдачних або необережних чинах організації, та чи булаб можлива повна безвслідність слідства й докоженнь поліції при вдалих чинах? Чи взагалі можлива булаб яканебудь діяльність організації при так розгалуженій провокації, як вона виходить із реляцій поліції? Чи не наступилаб уже давно цілковита ліквідація УВО, яку заповідають або про яку, як про доконаний факт, голосить ляхи вже від десяти років?!

Якраз безсилність ляхської влади та повна невдача всіх дотеперішніх намагань знищити УВО, кидає її на новий шлях провокації. Однак і ця чергова ляхська витівка буде таксамо безуспішною, як і всі дотеперішні. Зброя, за яку Польща вхоплюлася, є обособною, й ниці, звергаючися проти УВО, неминуче вдарить ляхів. Скорше чи пізніше розкриті брехні — наклепи — провокації в ніякому випадку не допоможуть Польщі. Бо в боротьбі на довшу мету перемагає той, хто має тверді моральні підвалини під собою, а не фальш і бруд.

Так напр. піднесено закид, що учасників нападу під Б.Бркою (Дацишина та Максимюка) заарештувала поліція на підставі донесення прокатора. Міжтим спричинником була тут служниця, що побачила Дацишина, як вернув з нападу заболочений та обдіраний, та випаляла це далі аж дійшло це до відома поліції; автім історія з Кнншем, якому закидувано рівнож участь у нападі, час тривання і спосіб переводження слідства перечать участі тут прокатора.

Вуличні бої.

Фортифікація.

Тому, що при вуличних боях головними засобами боротьби є кріс, машинний кріс та ручна і крісова граната, а лише рідко гармата, то й фортифікація не мусить мати таку сильну відпор-

ність, як при польовій війні; до того при вуличних боях порівнююче легко можна перевести потрібні забезпечення. Бо в місті всюди є будівлі, паркані, мурі, тощо, що самі собою творять прекра-

сучі коті не подались! Було їх щось восьмеро. Піймали. Руки скрутили назад. Люті мов гади. Посадили його на порозі. Повиймали багнети і тримають один зправа, другий зліва, один з заду а один над головою. Одан же питає і за кожним словом бе в морду. Ак зчорнів. Били, бици, аж поки самі не потонули. Але ні слова з нього не вичавили. Затятий! Таких нам треба!

— Є вони в нас...

— Є то в... Але мало... Ну, але пішли ляхи спідати. По сусідству отак жила тітка Домаха. Та й Демида потягли. Хотіли нести бо збитий був дуже. Думали — не піде... Але він встав. Відпхнув одного ляха. Геть! — сказав. Сам піду. І пішов обпареного команданта понесло двох, а решта шість пішли. Демид наперед, руки за спиною у ланцюжках, а за ним шість і всі рушниці наладовані. Але хата Домахи така ж як і всі в нас хати. Сіни з двома дверима. Зпереду й назатилок. Назатилку знов таки садок, дорога, а за дорогою діброва. Демид йде попереду, вступає в сіни. І тільки переступив поріг, а лях за ним по пятах... Але Демид у туж мить ліктем одним як бризкне дверима. Лях аж крикнув і потегів назад. Цілу п'яку йому роз — того. А двері заверткою такою деревяною зачинилися. Демид крутнув нею ззаду і навтікача. Тільки й бачили його. Демид після того в нас — ну просто герой. Смерть за нього

кожний понесе: Але ляхи полюють за ним... Може й ви з тих?

— А ви як думаете?... Не бійтеся, ми також з Демидового полку. Ми ж местники.

— Местники! Местники. Що за местники? Коли местники, то докажіть, що ви такі. Доки будете отак сомбатися? По селах ідіть! Будіть народ! Не дайте заснути. Досить вже терпіти. Куй залізо, поки горяче. Польща валиться. Помагаймо їй валитися. Не тратьмо часу. Не втихомиріймося.

— Та й я за цим прийшов. Ми готуємось. Ми поки лишень робимо пробі. Розкожуємо... А дуже б мені Демида хотілося бачити. Знає він мене... Скажіть йому, що його хоче бачити Омелько. Добре?

— Не знаю. З Демидом у нас тяжко...

— Ну, ну. Хай прийде до поцівського пастовиня. Там ми з Ольгою чекаємо. Скажіть із Ольгою. Неодмінно, він знає...

— Ну —, почував дядько потилицю... А тепер у покіе... З Богом!

— З Богом!

Омелько пішов. Невеличка річка прорізує село Береги й западає в темному лісі. Там на взлісі чекають на Омелька решта.

Коли підійшов Омелько, Ольга перша вибігла йому на зустріч і запитала:

— Що говорив той дядько?

І Омелько розповів усе, що говорив дядько.

сне закриття від ворожих стрілець; тому лише в нечисленних випадках, як, напр., на площах, по парках і садах, а дуже рідко на вулицях, треба буде поставити фортифікаційні забезпечення (рови стрілецькі), типові для польової війни. Огже, штучне забезпечення є тільки доповненням і зміцненням природних укриттів. Із того випливає висновок, що при вуличних боях наперед треба скласти план оборони-наступу й розпологу сил, а щойно до того достосовувати укріплення терену.

З огляду на використання природних укриттів, у місті, важливо знати, яку витривалість мають різні матеріали проти стрілець крісів звичайних і машинних, куль шрапнельних уломків гранат та поодиноких гранат. Подаємо нише таблиці:

1. **Грубість укриттів од крісових куль:** земля глина й пісок — 0.60—0.80 метра; мокра земля й мokrий пісок—0.70—1.00 метра; пісок і земля в мішках—0.50 м.; дерень—0.90 м.; торф—1.25 м.; сніг 3.00 м.; втоптаний сніг—2.00 м.; замерзлий сніг—1.50; м'яке дерево—0.70—1.00 м.; тверде дерево—0.60—0.80 м.; снопи збіжка й оберемки соломи—5.00 м.; мур із цегол проти поодиноких стрілів—0.25 м.; мур із цегол проти постійного вогню крісів—0.25—0.50 м.; залізна бляха, залежно від якості,—8—20 мм.

2. **Грубість укриттів од вогню машинних крісів** має бути вдвічі більша, ніж од куль звичайних крісів, коли мова про малі віддалі.

3. **Грубість укриттів од вогню артилерії:**

а) од шрапнельних куль та уломків гранат; при польових гарматах (7.5—8 см.): земля—0.50—1.00 м.; дерево—0.08—0.10 м.; мур із цегол — 0.25 м. При гарматах 10 см: земля—1.00—1.25 метра; дерево—0.16—0.20 м.; мур із цегол—0.25 м.; одна верства залізничних шин.

б) од цільних поодиноких Гранат: при польових гарматах 7.5—8 см; земля—3.00 метри; мур із цегол—1.00 м.; бетон—0.60 м.; при 10 см. гарматах: земля—3.00—4.00 метри; мур—1.00—2.00 м.; бетон—0.80—1.00 метра.

Огже, відношення витривалості поодиноких матеріалів таке: 1.50 землі—0.80 метра твердого дерева—0.70 м. муру—0.30 бетону—1 верстві залізничних шин.

Приступаючи до справи самих забезпечень, повторимо, що стрілецькі рови (окопи) шанці обмежуються до площ, садів, парків, а рідко до вулиць, й то хіба на периферіях міста. Розуміється, можна використати звичайні придорожні рови або інші заглибини теренів, при чому відповідно їх треба упорядити. І так—рови мають бути завглибки в 1.30 метра; коли природні рови є глибшими, тоді треба підсипати землі на місцях для стрілецьків, роблячи тим способом підвищення; коли рови за плитки, то треба поглибити їх до 1.30 м., з тим, що ця глибина булаб від дна рову аж до верху валу викопаної землі, з якої творимо перед ровом укриття та на яку опираємо кріси при стрілянню. При дорогах з двома ровами треба вибрати р'в, ближчий до ворога; инакше треба вкрити бруковану дорогу верствою землі, щоб стріляти не відбивалися. З тої самої причини, при використуванні залізничного насипу, треба або засипати шини або їх зірвати. Подібно, як придорожні рови й залізничні насипи, можна використати й інші насипи та різні явищення терену, тощо.

При падачній ворожих стрілець згори (з каміньми, дахів, в'єж) треба над ровами поставити горішні укриття, щось на вразок протишрапнеле-

вих дашків, щоб хоронити стрілецьків од крісових куль чи рівнож од уламків гранат.

Поза ровами, за становина для стрілецьків вибирають паркані, мурі, дахи, відповідні місця в будівлях, тощо. Треба завважити, що ряди дерев чи корчів так само живоплоти дуже добре хоронять од обсервації ворога. Тому найліпше й за ними викопувати стрілецькі рови, досягаючи тим самим і охорони від ворожих стрілець.

І тут рови, враз із насипом перед ними, що прилягає до корчів, дерев, тощо, повинні бути завглибки в 1.30 м.

Це саме відноситься й до дерев'яних парканів. Щоб уможливити тут стріляння, вирізують у паркані отвори, коли ж паркан зложений зроблений з поземних дошок, то виймають одну дошку на висоті рушниці. Щоб ворог не міг при наступі використати тих отворів проти оборонців, копаємо від сторони ворога перед парканом рів на 2 м. глибини. Подібно як дерев'яні паркані, можна використувати залізні й камінні паркані, копаючи з внутрішньої сторони рови, глибини яких враз із насипом має бути 1.30 м.

Щодо камінних мурів, то вони хоронять од крісових і шрапнельних куль та уламків гранат, коли будуть завглибки в 0.50 м. Від артилерійських стрілець (гранат) мурі будинків, огорожі парків та кладовищ здебільша не тільки не хоронять, але, навпаки, уламками каміння можуть ранили оборонців. Коли стріляємо зпонад муру, тоді верх муру треба покрити мішками піску або землею чи дерном, щоб ослабити відбивання куль. Коли мур вищий за 1.30 м., треба для стрілецьків зробити підвищення, або насипаючи землю, або через поставлення бочок, скрині, тощо. Дуже високі мурі можна також використати та поставити 2—3 ряди стрілецьків понад собою, але тоді треба пробивати в мурі стрілецькі (вузький отвір від сторони ворога, широкій од нас). Коли мур вищий за 1.30 м., тоді копають відповідно глибкий рів по внутрішній стороні; рівнож добре тоді викопати й по зовнішній стороні рів такої глибини, щоб од його дна до верху муру, згл. до стрілецькі, було що найменше 2 метри. Коли мур є тонший, ніж 0.50 м., тоді для збільшення його витривалості копаємо з внутрішнього боку насип, що прилягає до муру. Підчас вогню ворожої артилерії обсаду мурів треба укрити в поближких пивницях, тощо, а лише обсерватори залишаються на мурі; щойно підчас ворожої атаки стрілецькі займають місце на мурі.

Зпоза мурів із замкненою формою (огорожа двиятарів, парків, тощо) можна дуже добре боронитися; лише треба відповідно забезпечити від ворога брами та всі входи чи вилоти в мурі. Для того перед брамою роблять півкруглі окопи, які виступають перед муром і двома кінцями прилягають до муру; в окопі має бути перехід, який можна, в разі потреби, затарасувати перешкодами (шипанські кізля, мішки з піском, звої дроту, тощо). На насипі уставляють машинні кріси, що будучи висунені перед муром, мають далеко більший обстрід, ніж із самого муру.

Коли мурі дуже довгі й нема людей для їх обсади, тоді займають наріжні місця муру та брами, з тим, що перед ними насипають окопи, обсажені стрілецькими та машинними крісами. Тим способом з насипу, на розі муру, можна дуже добре боронити вогнем 2 стіни муру. Від такого наріжного насипу, треба зробити рів позад муру; у разі відступу такий рів затарасовують камінням дротом, піском тощо.

Щодо перешкод, то вони такі самі, як і при полевій війні: кільчастий дріт, іспанські кізлі, перешкоди з дерев, мін, тощо. Крім того своєрідністю вуличних боїв є — барикади. При вуличних боях перешкоди не закладають на великих просторах, а обмежуються майже виключно вулицями, брамами і переходами між домами; що найвище є вони більші на площах та садах; тому при вуличних боях роблення перешкод не подучене з великими труднощами, тим більше, що матеріал для них (дріт, заїзні штаби, каміння і т. д.) є під рукою. До того перешкоди в місті не треба так маскувати, як у полі, де є більша можливість обсервації та обстрілу.

Найчастіше уживаною перешкодою є **кільчастий дріт, розіпнятий на палях** дерев'яних, а ще діаше на залізних, вкручених у землю. Для вбиття чи вкручення палів треба вибрати камінь із бруку. Дротом овиваються не лише самі палі, але й паркані, частини будинків, тощо, до яких прилягають перешкоди.

Іспанські кізлі заступають сітки кільч. дроту на палях. Їх заложення й пов'язання із собою та з гаками, вбитими в землю, не вимагає стільки праці, що вбивання звичайних палів та навивання на них дроту. До того вони мають ту вигоду, що їх можна приготувати в брамах домів чи на подвір'ях, а потім уночі чи під заслоною домів вивести та скоро поставити на своє місце. Іспанських кізлів, подібно як і вальців із кільчастого дроту, уживають зрештою до замивання переходів у перешкодах, барикадах, до затарасування брам, коритарів мостів, тощо. Для зладження кізлів можна уживати залізних парканів: дві частини паркану ставимо до себе прямою чи опідіаємо дротом. Кілька таких кізлів, пов'язаних зі собою, творить добру перешкоду. В разі потреби можна в парках та садах зрубати дерева та з них робити перешкоду.

Барикади грали донедавна дуже велику роль при вуличних боях. Нині їхня роль менша, бо нема вже давніх вузьких та стрімких вулиць, а до того нинішня артилерія розібе й найліпшу барикаду дуже швидко. Всеж і тепер уживають барикади передусім як маскування, але і як укриття; в останнім випадку, щоб унеможливити противникові ужиття артилерії, ставлять барикаду за скрутом вулиць; тоді артилерія ворожа не має відповідного поля дострілу ані не має прямої лінії стрілу.

У годовцям.

Того не бачив я до сьогодні,
Того не знав я і не відав,
Що поміж нами страшні безодні,
Що не одну нам Бог душу дав.

Аж нині бачу; вам сниться спокій,
Сниться могильний, цвинтарний мир,
Миж як вояки в тиші глибокій
Ждемо наказу: „Наступ! Позірі!“

До вас недоля привела втому,
Мрію про щастя й труд муравля, —
Ми досі тямим розкіш пролому,
Коли дудніла в бою земля.

Ви вже бажалиб лежать як змії,
Грітись до сонця в погідний день, —
Нам сниться другий похід — на Київ
Під зов вояцьких буйних пісень.

Барикаду можна робити з різних матеріалів із каміння, обладаного мішками, бочками з товарами, меблями, подушками, тощо; з возів, зіставлених поруч із собою; перевернених трамвайних вагонів, виповнених балями паперу, піском, тощо; найліпші є барикади з балів паперу, мішків із землею і піском, пнів дерев. Матеріали, вжиті на барикади, треба попередити, щоб їх не порозкидали вибухи стрілен або щоб їх не можна було легко порозтягати. Тому найліпше не ставити барикад на бруку, а наперед зірвати брук, зробити малий викоп і в ньому вже ставити барикаду. Не треба ставити одноцілу барикаду на цілу ширину вулиці: треба мати перехід для власних відділів, що виходять до наступу або вертають з нього. Тому ставлять рівнобіжно та близько один по при одні 2 відтинки барикади, що на себе заходять із двох боків та творять малий перехід. Перехід між ними мусить бути маскований і в разі потреби можливий до швидкого затарасування іспанськими кізлами, мішками з піском, тощо. Звичайно перед барикадами ставлять ще й перешкоди з кільчастого дроту на палях або іспанські кізлі; в тій перешкоді також треба мати перехід. Для забезпечення від уломків стрілен, що вибухають за барикадою добре поставити за нею укриття. Тому, що при форсованні барикади можуть приходити на увагу панцирні авта або танки, то перед барикадою копають відповідно широкі й глибокі рови; ще ліпше підминувати вулицю на відповідній віддалі перед барикадою.

Міни найліпше розмішувати групами впоперек вулиці, щоб по їх вибуху утворився рів — перешкода для авт і танків. Самочинне запалювання мін не є вказаним із огляду на безпеку; зате в оточенню домів можна легко завести запалювання при допомозі електричного току; автім можна це робити потягненням дроту чи шнурка.

При достатній кількості електрики можна перешкоди (дріт, залізо) **електризувати**; крім дротів приходять на увагу паркані, мости поруччя сходів, тощо.

З огляду на обмежене вживання артилерії, при вуличних боях не повстає потреба будувати спеціальні укриття (каверни, землянки), хиба виїмкою на площах од вогню літаків; але й тут як укриття можна вжити пивниць сусідніх домів а то й просто брам будинків.

Вся наша мрія — взяти що кине
Панова горда ласка тихцем,
А наш учитель — різьбар край глинищ
Що постать долі різьбить рильцем.

Що ви сказали? Що Бог свободу
Лиш за покору дарує нам?
Таж Бог свободу все в нагороду
Давав героям, не жебракам!

Що ви сказали? Що кожній владі
Коритись треба, бо Бог дав владу?
Ні, вмере Христос при понтіїським Пилаті
Але поклону йому не дасть!

Вірите ви, що упадуть всі пута
Як на коліна впадемо в пил?
О, невже правда життя забута:
„Скільки в вас волі, стільки в вас сил“

Шепчете тихо, що ми дітвора,
Безумні діти ми без пуття?
Не ви, а діти давали вчора
За честь і волю своє життя.

Що ви сказали? тільки любовю,
Двигнемо рідні храми з руїн?
Ні, я вам кличу, ні, я вам мовлю:
Де є ненависть, там росте чин.

Р і ж н е.

Дещо про провокацію. У зв'язку з голосною перед війною аферою Азефа подано в російській думі кілька інтерпеляцій; над ними відбулася дискусія, в часі якої замітна була промова консервативного політика Гучкова, провідника т. зв. жовтників (октябристів), що тими словами звернувся до тодішнього прем'єра міністрів, відомого реакціонера Столипина: «Ви є чоловік честі. Ваша честь домагається цього, щоб Ви розігнали на всі чотири сторони світа охрану й всю політичну поліцію. Не може бути старшиною окремого жандармського корпусу чоловік, що охоронював Азефа, підтримував його, послуговувався ним. Не є тільки один Азеф. Азефів є багато. Петре Аркадійовичу! Ми Ваш правдиві приятелі — ми цього більше не хочемо. Тут немає компромісу. Коли влада приймає провокацію, то така влада вбиває «государство» (державу). Треба усунути урядовців політичної поліції. Треба їх віддати під суд. Для них немає ніяких «злагіднюючих обставин». Це треба ясно сказати...»

Столипин відповів на те між иншим так: «Признаю, що поліційний шпигель, який підмовлює треті особи до злочинів, не є вже звичайний поліційний агент, а є провокатором. Такий агент стається сам злочинцем. Відповідати він мусить з точки погляду кримінального кодексу, і то так він сам, як і його зверхники. Розсліджу цю справу точно й покараю винуватців. Вважаю провокацію методом недопустимим, каригідним й понижаючим політичну поліцію...»

Внедзовзі потім сам Столипин згинув з руки не кого иншого, як провокатора, поліційного агента Боброва...

Таке то говорилося і таке то діялося в найбільш реакційній, перед війною, державі світа — царській Росії, що підточувана гниллю провокації, невдовзі сама завадилася.

Польські робітники і соціалісти. Багато доводилося і доводиться чути з уст наших соціалістів, радикалів та комуністів, що мовляв «польський робітник (подібно і російський) це наш брат», про «спільний фронт українського й польського робітництва проти української буржуазії», заклик «пролетарі всіх держав єднайтеся», і т. п. Звідси братання наших «оборонців робітництва» в 2-ім і 3-ім Інтернаціоналі з польським і московським робітництвом, спільні професійні спілки з польськими робітниками наших соціал-демократів, спільна комуністична партія і т. д. Рівнож є поширений погляд, що польські соціалісти ставляться дуже прихильно до українців, при чому покликуються на їх осудження папифікації, недавній їхній проєкт автономії для українців, тощо, рівночасно забуваючи, що ті соціалісти вже були не раз при владі й мали не одну нагоду показати на ділі своє «прихильне» відношення до українців. Між-

Ні, з вас не мудрість нині говорить
І не розвага вказує шлях.
Боязнь брехлива маску вам творить,
Стежку вигідну стелить вам страх.

Тож не найти вже братньої мови
Понад безодню ріжним світам;
Нам іти в право — рвати окупи,
Ярму коритись — в ліво йти вам!

тим тоді не то про якусь автономію не було мови але не менш, ніж тепер, винищувалося українське шкільництво, колонізувалося українські землі, заповнювалося тюрми, переслідувалося цілий національний рух український, тощо. Шкож до останніх їхніх виступів відносно «папифікації», то ходило просто соціалістам про їхні порахунки з табором Пілсудського, і тут пророчеством доказом може бути таке саме «осудження» папифікації польськими ендеками, які фактично ту папифікацію підготували пропагандивно. Автім, як це «осудження» виглядало можуть служити показником такі слова соціалістичного «Дзєніка Людового»: «Папифікація відносин у Сх. Малопольщі (!) в зв'язку з саботажною акцією УВО, це безоглядна нечесність. Обов'язком влади є виступити там, де до гри входять громадська безпека й майно громадян. Це диктується парвними державними інтересами, як і суспільними. Дальше толерувати саботажі доведло б до безглуздя, причинилося б до повної анархії в нашій частині країни. Визначаючи конечність безоглядної реакції від влади, треба сконстатувати, що застосований нині спосіб папифікації викликає в нас поважний сумнів». Отже лише сумнів! Відносно ж проєкту автономії, то самі ж соціалісти заявили, що ходило їм тільки про маніфестацію проти табору Пілсудського; фактично ж був це зручний тяг проти-український, обчислений на ефект за кордоном, мовляв, щось в Польщі вже робиться в українській справі.

Як «прихильні» є до нас польські робітники та соціалісти, показує виняток з меморіалу, поданого на З'їзд ППС в р. 1920.: «У пам'яті іхлистопадних днів 1919 р. зорганізована послом ППС Гавзером боївка польських залізничників розгромила приміщення й секретаріат профспілки укр. залізничників; на її донос й при її активній співучасті заарештовано та вивезено керівників української профспілки залізничників до тюрм в Домбю, Стшалкові, Вадовицях, та ин. На донос польських залізничників заарештовано й вкнено до тюрми провідника львівської групи укр. залізничників, тов. Михайла Файфера, що в тюрмі помер. Коли приймали на працю зльокатованих укр. залізничників, польська організація залізничників брала активну участь у тайних реабілітаційних комісіях і вживала всіх заходів, щоб не допустити прийняття на працю укр. залізничників».

До того можна додати, що Морачевський, один з соціалістичних лідерів та прем'єр соці. уряду 1918—19, в брошурі «Кордоні між Польщею й Україною», один з перших мотивував права Польщі на Західно-Українські Землі, й на тій позиції стоїть ціла ППС, (а з нею 2-й Інтернаціонал, а тим самим його членів і союзників ППС — українські соціал-демократи і радикали!).

Хроніка.

Вбивства провокаторів, донощиків і хрунів та суди.—10. XI. 1931. У Стрильнівцях, пов. Стрий невідомі справники вбили вїта Гладія. Польські часописи пишуть, що це вчинок членів УВО; вони зазначають далі, що того вїта вже раз намагалися вбити якесь невідомі справники; від тоді помешкання вїта стеґла окрема сторожа, а в середині помешкання сидів завжди поліцай. Останнім разом невідомі справники прогнали сторожу та стрілами через вікно вбили вїта.

— 19. XI. 6. р. перед судом присяжних у Львові відповідав Іван Мищик, член УВО, за вбивство провокатора Е. Бережницького. Обжалований на розправі заявив, що належить до УВО та цю приналежність вважає для себе честю і обов'язком кожного українця, а не злочином. Вонаючи провокатора, виконав приказ свого провідника. Кісму все одно, чи приказ вимагає від нього розкидування летючок чи вбивства. Накази УВО для нього міродатні. УВО покликана до осуджування конфідентів поліції та провокаторів, бо коли б не боролася з ними, то організація розлетілася б. Після виконання присуду смерті над провокатором, він (обжалований) втікав не зі страху перед карою, але тому, що він, як карний член, потрібний УВО і лише для неї хотів зберегти своє життя. — Суд засудив Мищика на 15 літ тюрми.

— 9. XII. 1931. відбувся в Стрию наглий суд над Михайлом Рудим, кравцем, якому закинувано приналежність до УВО та пострілення в дни 22. XI. 6. р. хруня І. Витрикуша. Суд засудив обжалованого на кару смерті, яку замінено на досмертну тюрму.

— 14. XII. 6. р. перед судом прис. у Львові відбулася розправа проти В. Кисіля, рільника, М. Кисіля, рільника, М. Будного, рільника, М. Боднара, зарібника, П. Маленького, рільника, П. Баворовського, робітника, та М. Старицького, рільника — за вбивство поліційного д нощика А. Юркова. Засуджено В. Кисіля та С. Грабаса по 6 років тюрми, М. Кисіля 5 р. М. Будного, М. Боднара, П. Маленького і М. Старицького по 2 р. тюрми. Баворовського звільнено.

— 6. XII. 6. р. в Кременці (Волинь) відбулася розправа проти О. Шафаруся, П. Мацюка й С. Фесенка обвинувачених за виборчий терор, бо одному хруневи — Мельникові — грозили спаленням. В дотичнім листі було: «Сподіваючися панської ласки ти продав 4 українські села і наслідком того пропало 900 українських голосів». Суд засудив Мацюка на 1 рік тюрми, інших звільнено.

— 12. XII. 6. р. в Березанах відбулася розправа проти Володимира Халули та Евгена Мороза з Підкаминня за вбивство донощика С. Татуньчака. Халулу засуджено на кару смерті, а Мороза на 6 літ тюрми.

— 12. XII. 6. р. у Львові станули перед судом селяни з Чижикова: Степан Білан, А. Ляцко, М. Дреліх, В. Івахів та В. Лучинський за злочин публичного насильства, якого допустилися тим, що стріляли до вікон С. Шпаківського й П. Суха з пімсти, що останні спровадили польську пацифікацію на село.

Судові розправи. 14. X. 1931, в Чорткові перед судом прис. станув о. Т. Раченко парох у Гусятині, обвинувачений у злочині держ. зради (§ 58) за промову в часі богослуження за поляглих Українських Стрільців. У звязку з тим вже відбулися в 1930 р. аж три розправи. На четвертій звільнено обжалованого.

— 3 початком листопаду станув перед наглим судом у Стрию Т. Охримович, якому закинувано грабіжницький напад на поштового листоноша, з доручення УВО. Задля браку доказів, справу передано звичайному судові до вирішення.

— 22—28. XI. 6. р. в Березанах, перед прис. судом, відбулася розправа проти І. Розп'ятовського та 11 тов. за злочини з § 58 (УВО), крім того п'ять з них було обжалованих за підпал польського кольтоніста. Замість, що наслідком сторонничости председателя суду, українські оборонці зложили оборону. — Засуд звучав: І. Розп'ятовський 10 літ тюрми, Ст. Орляк і Дм. Питель по 2 роки, І. Сирота 4 роки, а М. Мартинів 8 міс. Інших звільнено.

— 26. XI. 6. р. у Львові скінчився процес проти 13 українців, обвинувачених в приналежності до УВО і ОУН, кольтоністів «Сурми», переховуванню вибухових матеріалів переховуванню людей, участі в експропріації під Бібркою, тощо. Засуджено: Юрія Дацишина на кару смерті, М. Максимюка на 15 літ тюрми, З. Зіновія Книша 8 років; Д. Вирсту, З. Пеленського і Б. Кравціва по 3 роки тюрми, О. Процишина 15 міс. тюрми, Б. Кордюка 1 1/2 р., Ж. Процишина та Уляну Козакерчівну по 1 рокові, В. Качмарського та В. Андрущака по 6 міс. тюрми. П. Матійціва та В. Чуловського звільнено.

— 25. XI. 6. р. відбулася розправа перед найвищим судом у Варшаві проти б. посла Ліщинського в справі засуду його судом в Рівні на 2 роки тюрми за ваголошування підбурюючих промов, а яку то кару апеляційний суд в Люблині зменшив на 1 рік. Найвищий суд затвердив засуд суду в Люблині.

— 2. XII. 1931. у Львові, перед прис. судом, відбулася розправа проти А. Данчівського, студента, селянина В. Шведа, Богдана Гадайчука, студента, Степана Новицького, студ. Р. Винницького та абс. гімна. М. Мельничина, яким закинувано приналежність до УВО, творення її відділів, вишкіл членів, а деяким дальшу співучасть у закидуваних злочинах. Данчевського засуджено на 1 1/2 року, а Гадайчука на 14 міс. тюрми. Інших звільнено.

— 3. XII. 6. р. в Рівному (Волинь) відбулася розправа проти кільканадцяти селян за участь в партійній нараді та засуджених за те староством на грошеву кару. Звільнено всіх.

— Того ж дня в Рівні відбулася розправа проти І. Ужинського, В. Кравчука, Наума і Д. Лаворикова у звязку із засудом їх за передвиборчі віча на кару по 8 і 4 міс. тюрми. Кару зменшено на 3 міс.

— 10. XII. 6. р. у Львові відбулася розправа проти селян В. Витяцького, Д. Гошов-

ського і І. Котурбаша з пов. Стрий, за підбурювання до виступу проти Польщі. Витвицького засуджено на 8 літ тюрми, інших по 2 роки тюрми.

— 21. XII. 6. р. відбулася у Варшаві перед найвищим судом розправа проти о. І. Сохацького у звязку з засудом у Вичниках за порушення зак. з 27. V. 1885 ч. 134 ВДЗ (посідан-

ня гранати); в дійсности гранату підкинула сама поліція. Найвищий суд зніс засуд та повернув справу до 1-ої інстанції.

Ляцькі варвари. 1. XI. 6. р. по раз другий ляхи спрофанували на цвинтарі в Бібрці могилу члена УВО Гриця Пісецького що згинув у нападі на почт. амбулянс під Бібркою. Ляхи розкопали могилу та зрівнали її зі землею.

Ті, що бажають волі рідному краєві...

На боевий фонд УВО зложили в дол.: (Вказ УОГ — Канада), Збірка з листопадового свята, що відбулося дня 2. листопада 1930. в салі Народного Дому в Едмонтоні. Зложили по 5 дол.: П. Адамець; по 2,25 дол.: К. Коропецька; по 2 дол.: А. Г. Глинка, А. Глинка, германюк, П. Турко, Й. Куць і П. Лазарович; по 1 дол.: Хаба, Г. Лигван, Д. Фербей, В. Кецакало, М. Вівус, Ст. Курпан, Ю. Чеб, П. Юрчак Н. Романюк, П. Ошитко, Т. Томашевський, Лунич, др. Бйкович, І. Гудз, Д. Бйглай, Мірчшин, Мудрик, П. Дугчак, П. Кірмелюк, М. Поліщук, Р. Лепіцький, Романчук, Спозір, Бйбюк, Киріак, В. Адамець, Мидрий, Пронюк, Будник, о. Сімець, Клодницький, Кінасевич, Михайлишин, Олексій, Вискач, Гаврись, В. Криванюк, Чоботар, П. Мельник, Параговський, Журавель, Грех, Вйцюрків, Олійний, Урбанович, Шарун, Ю. Кузик, М. Зварич, В. Плавюк, Д. Вилка, Чарчецький, М. Оуфреєв, М. Вток, Мартинюк, Семотюк, П. Василяшин, Велгуш, А. Романюк, Пирч, Г. Романчич, Д. Джураник, В. Дутковський, П. Ткачук, Ісаів, Прийма, Іванців, Сенишан, Мійк, Жірський, Саранчук, Цятульський, Смолик, Демків, В. Вайрак, Вівчарик, Липіцький, Апонюк, Лятовський, Говда, Гривнак і Луців; по 50 центів: Федо, К. Слозар, Митенко, Вітюк, Олійник, Цвікедевич, Лопатчак, Мигер, Демчук, Пуцентелло, Швайлик, Хабан, Стецяк, Проць, Юсипчук, Школьник, Луців, Наконечний, Ангел, Мальованій, Н. Н., Богнос, Смутило, о. Кіселюк, Боднарук, Данилович, Мрунчук, Тимофійчук, Пронюк, Васильків, Фербей, Квачківська, Старка, Піхота, Живанюк і Квалюк; по 35 центів: Готра; по 30 центів: Адамець, Давидюк, Гаврисишин і Головач; по 25 центів: Саранчук, Павлеса, Зоввола, Крупа, Жовчир, Воркун, Сидор, Рогаченко, Гнідач, Гармата, Турецький, Бурко Українець, Цесляк, Мальований, Грушецький, Межибродський, М. Мельник, Щербак, Кілик, Шарик, Барчан, Парасюк, Клодницька, Н. Н. Єсік, Поспіх, Костів, Дяхман, Купчик, Лукашевич, Кожар, Савин, Павлик, Луців, Срищук, Гомола, Шарун, Савистович, і Іванів; по 20 центів: Рупман, Дмитрук і Мельняк; по 15

центів: Федьків, Худор і Турко; по 10 центів: Хомляк, Магус, Савич, Березовський, Янішевська, Войчук Савусч, Мильовава, Липіцький і Роскош. Разом 134,60 дол. з дрібними і неназваними датками у висоті 2,75 дол. З добровільних датків при вступі на салю зібрано 119,82 дол. Видатки на уладження свята вносили 49,45 дол. УВО одержало чистий дохід у висоті 204,97 дол. В. Криванюк перевів збірку в цегльни в Каннель в сумі: 20 дол. на що зложились: по 2 дол.: С. Корпак, А. Півсеток, В. Криванюк, А. Грех, В. Пуга, Д. Кейван, И. Гач і Е. Чеб; по 1 дол.: В. Савгончик, Г. Черчук, І. Озарук і О. Скрипчук, С. Камянецький, Сонни Брей,—1; В. Апонюк, Едмонтон, збірка 4; «Добровольці», Ріджайна—4,31; М. Зварун—0,75; В. Демьянік—1; В. Сенек—0,25; І. Салужин 0,25; Я. Андрейців—0,25; «Добровольці», Судбури—12.—; С. Сенета—4; «Добровольці», Нанора, збірка на весіллі і і хрестинах — 13; С. Кутний, Нанора—1; др. Цимбалістий, Канора—1; Д. Ткачук—1; о. Сенета, Нанора—6; М. Свинарчук—1; І. Тополя, Едм.—3; П. Вишня—3; І. Тополя, Едм.—3; Сок. Едм.—1; Тернастий, Едм.—1; П. Вишня, Едм.—3; М. Говда, Едм.—1; І. Киріак, Едм.—1, І. Лашук, Смут Рок Фолс—1; М. Свинарчук, Кап.—1; М. П., Судбури—5; о. Крайківський, Судбури—1; І. Ш., Судб.—1; П. Ш. Судб.—1; В. Петришин, Судб.—1; В. Петрина, Судб.—1; М. Г. Судб.—2; П.—1; П. Коліф, Судб.—1; В. С., Судб.—1; М. П., Судб.—0,50; Ю. К., Судб.—0,50; В. Марціанюк, Арран—1; М. Берлад, Васена—5; О. Боднар, Кардінал—1; О. Знім, Мічам—1; збірка на листопадовому святі у Мічам—20,50; Н. Р. збірка Завале—9,55; І. Киріак—1; П. Вишня—3; І. Тополя—3; Г. Тернистий, Едм.—1; І. Бірна, Едм.—1; С. Пелешон-Крейтонмайн, збірка 4.40; З листопадового свята в Судбури—20; И. Стебницький, Вінн.—4; В. Когут—1.

Усім жертводавцям складаємо на цьому місці нашу щирю подяку.

Команда
Української Військової
Організації.

Лист із земіграції.

...«Я вже давчо був читачем «Сурми», ще в краю, звідки виїхав в квітні 1931. року. Там мене переслідували польські пси. жандарі; я пережив лячку пацифікацію, пересидів у тернопільській тюрмі зі своїми товаришами і коли далі ляхи стежи и кожний мій крок

та закидали мені різні річи, я несподівано приїхав сюди, аж у західню Європу.

Згадавши пацифікацію, представилася мені така сцена: чотири поліціянти з крісами і палками; без ніякого питання один з них вдарив мене палкою по голові; по моім лиці поля-

лася кров і я повалився на землю та вже нічого не чув. А коли прийшов до пам'яті, то побачив, що лежу на гною, та почув сильний крик людей та гавкіт псів. Потім батько мені сказав; «Сину, вони тебе всі били і як ти вже цілком не рухався, тоді витягнули тебе на двір як пса і кинули на гній». Тоді мені пригадалося те, що я читав в книжках про татарів, що також нападали на українську землю: вони все таки так не робили як ляхи, бо або забивали відразу або в полон брали. І це було парусот літ тому взад, а тепер маємо культуру, Європу!

Дуже мені було сумно, коли я опускав свою рідну Україну і рідне сільце на Поділю та залишав там своїх товаришів. Але тут рук не опустив; я сам селянський хлопець, та й ще до того самоук; отже роблю, що можу; наперед загреваю душі своїх Братів, що скитаються на чужині. Бо ж нам не допоможуть сльози там, де треба мечів, бомб і гранатів. Ми ще раз напружемо козацькі груди і ланцюхи неволі тріснуть та воскресне Україна на вістрях козацьких шабель. Ми мусимо знищити відвічних ворогів України, що розпяли

П на хрест чотирма кордонами, і мусимо пім, ститися за всі їх варварства, за Басарабову-за Любовича, Пісецького, Головінського, за всіх, що впали, та всіх катованих. Духа козацького вороги не зломлять, бо є він сильніший за найтвердші форти, за найбільші гармати, за всі ворожі сили.

Вогнем палає Україна.
Тече Дністром невинна кров.
І кличе грізно час до бою
До зброї кличе сурма знов!
Тепер не спинимось в Замостю!
Не утече від помсти лях!
Від брам Кракова до Варшави
Ляхівським падлом встелим шлях.
Гнівом палає Україна
Від гір Карпат по річку Дон,
І помсти дух прапор підносить.
Надходить наш Наполеон.
До зброї живі і мертві,
Бо шаліє лютий лях.
Від брам Кракова до Баршави
Ляхівським падлом встелим шлях.

Давло Н.

Листи із за океану.

«...Я отримав від Вас 2 числа «Сурми», за що дуже дякую. Я хотів би bliще заізнатися з діяльністю УВО, а навіть, коли це можливо, стати членом УВО. Я буду старатися приєднати ще кілька хлопців, щоби стали прихильниками УВО, яка стремить до визволення Батьківщини зпід окупантської неволі зброєюною силою. Посилаю Вам моні-ордер на 9 долярів з призначенням на УВО і прошу повідомити Адміністрацію «Сурми», щоби висилала до мене кожне число, оскільки тільки це можливе. Мій брат в старім краю є членом УВО і він досі присилав мені «Сурму», але від якогось часу він є під сильною контролею ляхів і перестав присилати мені «Сурму». Зі свого боку я буду підтримувати УВО всіми силами. Вірю, що Бог поблагословить діла УВО і наділить силою хоробрих Синів України в їх боротьбі за волю.

Петро Б., Dusart, Sask. Кан да.

Гемтреми Міш. 30. IV. 1931.

«...Від березня 1928. р. до березня 1931. р. зібрали ми тут 975.06 дол. і вислали їх через «Об'єднання» з призначенням майже в цілості на УВО та політичних в'язнів. Початок до тих збірок зроблено на протестаційнім вічу в справі засуду ляцьким судом Атаманчука і Вербицького. Недавно ми тут обговорювали справу листа еп. Хомишина і прийшли до переконання, що таким поступком Хомишин приніс нам більше шкоди, ніж ціла пацифікація з тисячами ляцькими жандармами. Рівнож прийшли ми до переконання, що УВО повинна дати рішучу відсіче угодовцьким коншахтам і в той бік звернути свою пильну увагу. Це дуже посилить авторитет УВО в Америці. Розуміється також буде на місци, по скільки це можливе, карати ляцьких посіпак.

О.Р.--Відділ ОДВУ ч. 4. Гемтреми, Міш. U.S.A.

Читайте книжки!

Подаємо дальший спис книжок, які можуть використати боевики для самообразования. Із книжок ворожих авторів, присвоюйте, те, що збогатить ваше знання та що зможете використати для праці в користь нашого народа, а не піддавайтесь ворожим нам ідеям.

Свечин А.: Эволюция военного искусства с древнейших времен до наших дней. Т. II. 1927.

Клавзевиц: Основы стратегического решения. М. 1921. стр. 22.

Микулин В.: Разведка конницы. М.-Л. 1927. стр. 43.

F. Foch, marsz.: Zasady sztuki wojennej. 1924.

F. Foch, marsz.: O prowadzeniu wojny. 1925.

Ardant du Piq: Studium o walce.

H. Bonvard: Doświadczenia ostatniej wojny swiatowej. 1921.

Buat, gen.: Hindenburg i Ludendorff jako strategicy.

Taury, płk.: Zasady taktyki ogólnej. 1921.

Allehaut, płk.: Walka piechoty. 1926.

Minkiewicz H., gen.: Wojowe wyszkolenie piechoty, 1923.